

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ
ΣΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ
ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ»**

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

Λαχανά Ιωάννα
Μερτή Παναγιώτα-Γεωργία
Πανταζέλου Παναγιώτα

ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ

Δρ. Δημητρίου Αθανασία
Δρ. Johnson-Ιωαννίδου Αμαλία

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου της Κοινωνικής Εργασίας από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας, της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας κ' Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πατρών.

ΠΑΤΡΑ, 17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2004

Η Τριμελής Επιτροπή για την Έγκριση της Πτυχιακής

Εργασίας:

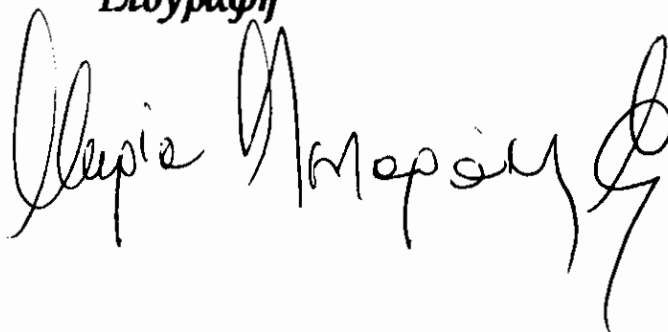
Υπεύθυνη Καθηγήτρια

Δρ. Johnson-Ιωαννίδου Αμαλία

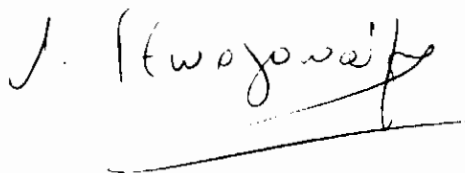
Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Έχοντας ολοκληρώσει την πτυχιακή μας εργασία, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για την άμεση ή έμμεση συμβολή τους, όλους εκείνους που συνεργάστηκαν μαζί μας για την πραγματοποίηση αυτής της μελέτης.

Συγκεκριμένα ευχαριστούμε τις υπεύθυνες καθηγήτριες της μελέτης μας, την Δρ. Δημητρίου Αθανασία, καθώς και την Δρ. Johnson-Ιωαννίδου Αμαλία για τις ουσιαστικές κατευθύνσεις, καθώς και την καθοδήγηση που μας έδωσαν προκειμένου να ολοκληρωθεί το έργο αυτό.

Πολύτιμη συμβολή, για την διεκπεραίωση και ολοκλήρωση των ερευνητικών αποτελεσμάτων αποτέλεσαν, ο Δρ. Αλεξόπουλος, καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιατρικής Πατρών, καθώς και ο κ^{ος} Καλαντώνης M.Sc. συνεργάτης ερευνητής του Ανώτατου Τεχνολογικού Ιδρύματος Πειραιά.

Ευχαριστούμε επίσης, για τη βοήθεια που μας προσέφερε η Κ^α Κοντογεώργη Χρυσούλα, Διευθύντρια του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας, του παραρτήματος Πατρών.

Τέλος ευχαριστούμε θερμά τους γονείς και τους φίλους μας, που μας συμπαραστάθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια της προσπάθειας που κατεβάλαμε για την διεκπεραίωση της πτυχιακής μας εργασίας.

Λαχανά Ιωάννα
Μερτή Παναγιώτα – Γεωργία
Πανταζέλου Παναγιώτα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι μεταβολές που επιτελέστηκαν στις δομές της ελληνικής κοινωνίας, στα τέλη του 20^{ου} αιώνα υπήρξαν ραγδαίες και επηρέασαν την εξέλιξη της μορφής της οικογένειας, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.

Το οικογενειακό μοντέλο της σύγχρονης εποχής αφομοιώνοντας στοιχεία από την παραδοσιακή και εκτεταμένη σύνθεση της οικογένειας παλαιότερων εποχών, έδωσε μια νέα πορεία στη διαμόρφωση των ρόλων των δύο φύλων.

Ο γενικός σκοπός αυτής της μελέτης, ήταν να διερευνήσει και να εξετάσει αναλυτικότερα, πώς επηρέασε η ισότητα των δύο φύλων, τον άνδρα μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια.

Η μελέτη αυτή στηρίζεται στην ανασκόπηση σχετικών μελετών και συγγραμμάτων, καθώς και σε ερευνητική διαδικασία. Στόχος της ήταν να προσεγγίσει πιο ολοκληρωμένα τη διαμόρφωση του ρόλου του άνδρα, μέσα στην σύγχρονη ελληνική οικογένεια και πώς αυτός επηρεάστηκε από τη βαθμιαία απόκτηση ίσων δικαιωμάτων με το άλλο φύλο.

Η ανάλυση του θέματος ξεκινά με μια ιστορική αναδρομή της εξέλιξης των ρόλων των δύο φύλων.

Στο Κεφάλαιο III, αναφέρονται η ισότητα σαν παγκόσμιο αίτημα και για τα δύο φύλα. Ακόμη, παρατίθεται η απαίτηση των γυναικών για ίσα πολιτικά δικαιώματα, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις.

Στο Κεφάλαιο IV, παρουσιάζονται η έκφραση της ισότητας στους διάφορους τομείς της οικογενειακής ζωής, καθώς και οι ρόλοι που αναλαμβάνουν ο άνδρας και η γυναίκα στην κοινή τους ζωή.

Στο Κεφάλαιο V, αναφέρονται τα στερεότυπα και οι διαφορές του άνδρα από την γυναίκα.

Στο Κεφάλαιο VI, γίνεται αναφορά στα γενικά χαρακτηριστικά των ανδρών και στους ρόλους τους.

Ακολούθως, στο Κεφάλαιο VII, γίνεται ανάλυση για το γάμο. Αναφέρονται ο ορισμός του, ο σκοπός του, οι προϋποθέσεις που συμβάλλουν σε αυτόν, αλλά και τα προβλήματα που πιθανόν θα προκύψουν.

Στο Κεφάλαιο VIII, παρουσιάζονται οι απόψεις ενός ατόμου, για το γάμο και πώς μπορούν αυτές να αλλάξουν σύμφωνα με την ηλικία του, αλλά και ποιες κατηγορίες ενηλίκων υπάρχουν βάσει των απόψεών τους για το γάμο.

Εν' συνεχεία, στο Κεφάλαιο IX, αναλύονται οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων.

Στο Κεφάλαιο X, γίνεται λόγος για την οικογένεια. Αναφέρονται, η δομή, τα χαρακτηριστικά της, τα σχήματα, οι λόγοι κρίσεις, οι περίοδοι, καθώς και η θέση άνδρα και γυναίκας στην οικογένεια.

Στο Κεφάλαιο XI, αναφέρονται η σημασία του ρόλου του άνδρα, τα καθήκοντα, καθώς και οι λειτουργίες του.

Ακολούθως, στο Κεφάλαιο XII, παρουσιάζεται η μετάβαση του ανδρογύνου στη γονική ιδιότητα.

Στο Κεφάλαιο XIII, αναφέρονται οι προϋποθέσεις για αξιοποίηση του ρόλου του πατέρα.

Τελειώνοντας τη βιβλιογραφική ανασκόπηση με το Κεφάλαιο XIV, αναφέρονται η οικογενειακή θεραπεία, καθώς και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στη θεραπεία με το ζευγάρι.

Στη συνέχεια, ακολουθεί το ερευνητικό μέρος, όπου παρουσιάζονται, η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων της έρευνας. Εν' συνεχεία παρατίθεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων, καθώς και τα συμπεράσματα και οι εισηγήσεις που απορρέουν από αυτήν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ</u>	I
<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ</u>	II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
A. ΤΟ ΘΕΜΑ	2
B. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	3
Γ. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ	3
1. Ορισμοί Προκατάληψης	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	7
1. Η Μητριαρχία Κυρίαρχο Στοιχείο στον Πρωτόγονο Άνθρωπο	7
2. Το Πέρασμα από την Μητριαρχία στην Πατριαρχία	9
3. Η Θέση της Γυναίκας στο Πέρασμα των Ετών	11
4. Γνωρίσματα της Ελληνικής Οικογένειας	12
α). Θρησκευτικότητα-εκκλησιαστικός χαρακτήρας	12
β). Ηθικός χαρακτήρας	12
γ). Κοινωνικός χαρακτήρας	13
δ). Η οικογένεια πυρήνας και στήριγμα του Έθνους και της Πατρίδος	13

ε). Η οικογένεια κιβωτός της λαϊκής μας παραδόσεως.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΑΙΤΗΜΑ

A. ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΙΑ ΙΣΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	14
B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	16
1. Κοινοτικό Δίκαιο.....	18
2. Διεθνείς Συμβάσεις.....	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

A. ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	20
1. Συνέπειες Χειραφέτησης της Γυναίκας.....	21
2. Πώς Επηρέασε το Γυναικείο Κίνημα τους Άνδρες.....	22
B. ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΤΟΥΣ ΖΩΗ.....	23
1. Οικία-Σπιτικό.....	23
2. Δουλειές του Νοικοκυριού.....	23
3. Απασχόληση, Χρήματα και Ελεύθερος Χρόνος.....	24
4. Η Πορεία των Ανδρών: Η Μητέρα.....	25
5. Ρόλοι και Συνήθειες.....	26
6. Καταμερισμός Εργασιών.....	27
7. Η Ιδέα και η Συμπεριφορά.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

A. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΦΥΛΩΝ.....	29
B. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΥΛΩΝ.....	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

A. ΑΝΔΡΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ.....	33
1. Ο Άνδρας Εξουσιαστής.....	36
2. Ο Άνδρας “Παιδί”	38
3. Ο Άνδρας Σύντροφος.....	40
4. Ο Άνδρας Σύζυγος.....	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΓΑΜΟΣ

A. ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟ.....	46
B. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.....	48
Γ. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.....	49
1. Ομόνοια-Ομοφροσύνη.....	49
2. Αμοιβαία Κατανόηση.....	50
3. Αλληλοσεβασμός και Εμπιστοσύνη.....	51
4. Αλληλοεκτίμηση.....	52
5. Διάλογος και Συνεργασία.....	52
Δ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΑΜΟΥ.....	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ

<i>A. ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ.....</i>	<i>57</i>
<i>B. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟ.....</i>	<i>58</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΥΖΥΓΩΝ

<i>A. ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΖΩΗ.....</i>	<i>62</i>
1. Στόχοι Συζύγων.....	62
<i>B. Η ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....</i>	<i>63</i>
1. Πρωτοκαθεδρία της Συζυγικής Ζωής.....	63
2. Ατομική Αυτονομία.....	64
3. Σεξουαλικότητα.....	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

<i>A. ΟΡΙΣΜΟΣ.....</i>	<i>68</i>
<i>B. ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΓΟΝΕΩΝ.....</i>	<i>68</i>
<i>Γ. ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....</i>	<i>69</i>
<i>Δ. ΔΟΜΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....</i>	<i>70</i>
1. Ζευγάρι-Οικογένεια.....	70
<i>E. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....</i>	<i>72</i>
<i>ΣΤ. ΣΧΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....</i>	<i>72</i>
<i>Z. ΛΟΓΟΙ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....</i>	<i>74</i>
<i>H. ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....</i>	<i>75</i>

1. Η «Μετα-σύγχρονη» Οικογένεια.....	75
Θ. ΘΕΣΗ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ

Ο ΑΝΔΡΑΣ ΩΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

A. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ.....	77
B. ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	79
1. Ο Πατέρας σαν Παραγωγός του Παιδιού.....	80
2. Ο Πατέρας σαν Διατροφέας.....	82
3. Ο Πατέρας στον Ρόλο του Προστάτη.....	85
4. Ο Πατέρας σαν Παιδαγωγός.....	85
5. Ο Πατέρας σαν Αντικείμενο Ταύτισης.....	86
6. Ο Πατέρας σαν Σύντροφος στις Ελεύθερες Ώρες του Παιδιού.....	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙ

ΤΟ ΑΝΔΡΟΓΥΝΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΟΝΙΚΗ

ΙΔΙΟΤΗΤΑ

A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ.....	91
B. Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ.....	92
Γ. Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΑ.....	93
Δ. ΤΟ ΒΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑΣ.....	96
Ε. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΓΧΟΥΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ.....	98
ΣΤ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙΙ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ

<u>ΠΑΤΕΡΑ.....</u>	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΥ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ – ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

<i>A. ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ.....</i>	<i>105</i>
<i>B. ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ.....</i>	<i>105</i>
<i>Γ. ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ.....</i>	<i>107</i>
<i>Δ. ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ.....</i>	<i>108</i>
<i>Ε. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ.....</i>	<i>108</i>
<i>ΣΤ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ.....</i>	<i>110</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΥ

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

<i>A. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....</i>	<i>113</i>
<i>B. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ-ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....</i>	<i>114</i>
<i>Γ. ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....</i>	<i>115</i>
1. Διαδικασία και Καθορισμός του Δείγματος.....	115
2. Το Ερωτηματολόγιο.....	117
3. Εισαγωγή των Δεδομένων στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή.....	127
α). Το τελικό δείγμα.....	127
β). Στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.....	127
4. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία.....	129
α). Βασικοί όροι.....	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVI

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

A. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	131
B. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ.....	161
1. Ανάλυση Γενικών Συχνοτήτων στο Σύνολο των Ανδρών (N=90).....	161
2. Ανάλυση Γενικών Συχνοτήτων στο Σύνολο των Γυναικών (N=105).....	169
Γ. ΜΟΝΟΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΝΑΛΥΣΗ (Univariate Analysis).....	177

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVII

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

A. ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	183
1. Δημογραφικοί Παράγοντες και Ισότητα των Δύο Φύλων.....	184
α). Η έννοια της ισότητας.....	184
β). Η παρουσία της ισότητας στις μέρες μας.....	185
γ). Η άποψη των δύο φύλων.....	185
2. Ατομικοί Παράγοντες και Ισότητα των Δύο Φύλων.....	187
α). Εξέλιξη άνδρα και γυναίκας.....	187
β). Οι δουλειές του νοικοκυριού.....	188
3. Οικογενειακοί Παράγοντες και Ισότητα των Δύο Φύλων.....	190
4. Σχέσεις του Ζευγαριού και Ισότητα των Δύο Φύλων.....	191
α). Ενδοοικογενειακές σχέσεις.....	191
β). Σεξουαλικές σχέσεις.....	192

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVIII

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

A. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	194
B. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.....	197

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	198

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	208
B. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	212
Γ. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	215
Δ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.....	216
Ε. ΛΕΞΙΚΑ-ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ.....	216

*«Πιθανότατα, ο σημαντικότερος στόχος της αλλαγής
να εξακολουθεί να είναι η στάση των ανδρών
απέναντι στις γυναίκες
και η στάση των γυναικών απέναντι στον εαυτό τους.»
Μέρι Μπρίτεν*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πρόσφατες αλλαγές που συνέβησαν στην κοινωνία και οι οποίες προκλήθηκαν από τις εξελίξεις στην τεχνολογία, την ανάγκη για πιο άμεση επικοινωνία, τις αλλαγές στην εκπαίδευση και την ζωή των μεγάλων πόλεων , έχουν επηρεάσει και αλλάξει τις λειτουργίες της οικογένειας και την εξελικτική ικανότητα του ανθρώπου, που ζει παραγωγικά μέσα στην κοινωνία.

Η ελληνική οικογένεια, μέρος της ελληνικής κοινωνίας, αλλάζει σταδιακά, όπως άλλωστε και τα διαδοχικά πλαίσια στα οποία ανήκει. Επί παραδείγματι, ο ρόλος του άνδρα μέσα στην οικογένεια, αποτελεί μία κλίμακα που η σύνθεσή της χαρακτηρίζεται από αντιφάσεις ή ανακατατάξεις. Η ισχύς του μέσα στην οικογένεια ως "κυρίαρχου" και "αφέντη" του σπιτιού αμφισβητείται έντονα, ενώ ταυτόχρονα οι ενδοοικογενειακές σχέσεις γίνονται τοπίο δραστηριότητας της γυναίκας. Ρόλοι, όπου η καταστημένη εξουσία του άνδρα αμφισβητείται, είναι ο ρόλος του διατροφέα ή ο κλασικός ρόλος του προστάτη, που στη μετα-βιομηχανική εποχή διαφοροποιείται, αφού οι κοινωνικές δραστηριότητες και ατομικές επιδόσεις προσφέρουν μία μεγάλη πληθώρα ανταγωνισμού και ευκαιριών κοινωνικής ανόδου, ενώ παράλληλα η επικράτηση χαρακτηρίζεται από μία αυστηρά δομημένη σχετικότητα και αλληλεπίδραση. 35.

Όσον αφορά στη συντροφικότητα και τη συζυγική σχέση, είναι δυνατό να ειπωθεί, ότι η κυρίαρχη θέση του άνδρα ως καθοριστικού συντελεστή εξισορροπείται και

υποχωρεί μπροστά στην κοινωνική άνοδο της γυναίκας ως αυτοτελούς ατόμου, που έχει αποδεσμευτεί από τις παραδόσεις και τις κοινωνικές συνθήκες, που ήταν αρκετά περιοριστικές για αυτή.

Έτσι, είναι φανερό ότι ο ρόλος του άνδρα, ως συζύγου, μέσα στην ελληνική οικογένεια, έχει και αυτός διαφοροποιηθεί ως αποτέλεσμα των αλλαγών που έχουν επέλθει στις οικογενειακές δομές και τις κοινωνικές αξίες. Η θέση του άνδρα στην σημερινή οικογένεια δεν είναι σαφής, έχει χάσει αρκετά από τα προνόμιά του, γιατί δεν είναι πια ο μοναδικός οικονομικός φορέας μέσα στην οικογένεια εφόσον εργάζεται και η γυναίκα. Έτσι, χάνονται κάποια από τα προνόμιά του, χάνει τη σταθερότητα και την ισορροπία του.

Το σύστημα της οικογένειας, έχει ερευνηθεί και αναλυθεί αρκετά κυρίως αναφερόμενο στη μητέρα και στα παιδιά, αφήνοντας πολλές φορές ανεξερεύνητο το ρόλο του άνδρα μέσα σε αυτή. Αυτό που μας προβλημάτισε και μας ώθησε να ασχοληθούμε με το θέμα αυτό, ήταν η επιρροή που έχει ασκήσει στον ρόλο του σύγχρονου άνδρα στην οικογένεια η εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων σε όλους τους τομείς και τις εκφάνσεις της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

A. ΤΟ ΘΕΜΑ

Το οικογενειακό σύστημα έχει ερευνηθεί και έχει αναλυθεί αρκετά φωτίζοντας κυρίως το ρόλο της γυναίκας και των παιδιών αφήνοντας ανεξερεύνητο το ρόλο του άνδρα μέσα σε αυτήν.

Η θέση και ο ρόλος του άνδρα και της γυναίκας έχουν διαφοροποιηθεί σε σχέση με το παρελθόν. Ο άνδρας “χάνει το ρόλο του μοναδικού υπεύθυνου για την οικονομική στήριξη της οικογένειας”, ενώ αντίθετα ενδυναμώνετε ο ρόλος της γυναίκας στον αντίστοιχο τομέα.

Η ισχυροποίηση και τα κατεστημένα των γυναικών, ιδιαίτερα μετά την ισότητα των δύο φύλων, επηρέασαν σημαντικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην ελληνική επικράτεια, οδηγώντας τον άνδρα σε μία σταδιακή απομάκρυνση από τα κέντρα εξουσίας και λήψης αποφάσεων.

Κάθε φορά που οι γυναίκες έκαναν ένα βήμα μπροστά, οι άνδρες έπρεπε να κάνουν ένα βήμα πίσω. Όλη αυτή η κατάσταση οδήγησε τον άνδρα σε μια σύγχυση του ρόλου του.

B. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ο ρόλος του άνδρα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, τροποποιήθηκε ύστερα από τις αλλαγές που επέφερε σε όλους τους τομείς η ισότητα των δύο φύλων. Μέχρι πρόσφατα με τις κοινωνικές συνθήκες που ίσχυαν, ο ρόλος αυτός ήταν καθορισμένος και αναμφισβήτητος.

Ο σκοπός της μελέτης αυτής, σύμφωνα με τις πιο πάνω αναφερθείσες σκέψεις είναι :

- Να αναφερθεί ο ρόλος του άνδρα, μέσα στην ελληνική κοινωνία σήμερα.
- Να αναφερθούν οι κοινωνικές αλλαγές που στάθηκαν αιτία για την διαμόρφωση του ανδρικού ρόλου στη σύγχρονη κοινωνία.
- Να φανεί πώς διαμορφώνεται ο ρόλος του άνδρα, μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, ανάλογα με τις αλλαγές που προέκυψαν από την ισότητα των δύο φύλων
- Να αναφερθούν οι παράγοντες που καθορίζουν το ρόλο του άνδρα από κοινωνική και ψυχολογική διάσταση.
- Να σχολιαστεί ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού και η συμβολή του για τη στήριξη της ελληνικής οικογένειας.

Γ. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

❖ Οικογένεια : Σύμφωνα με τον Τσαούση 1996, “οικογένεια, είναι ο θεσμός που εξασφαλίζει τη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή της κοινωνίας (γέννηση και ανατροφή των τέκνων) και παράλληλα την αμοιβαία προστασία και βοήθεια, μεταξύ των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς θεσμούς... Οικογένεια είναι μια ομάδα ευρύτερη από το ζευγάρι που αποτελεί τη διαρκή και νόμιμη γενετήσια ένωση που περιλαμβάνει τους συζύγους, τα τέκνα τους και τρίτα πρόσωπα που συνδέονται με τους συζύγους με στενούς συγγενικούς δεσμούς”. 35.

❖ Οικογενειακό Δίκαιο : “Το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την οικογενειακή σχέση καθ’ αυτή (συζύγων, γονέων – τέκνων, συγγένεια, διατροφή,

υιοθεσία), όπως και ορισμένες πλευρές από τα συνδεόμενα με αυτή αποτελέσματα (επιτροπείες ανηλίκων, απαγορευμένων, απόντων)". 89.

❖ Ανατροφή : "Διατροφή, διαπαιδαγώγηση, μόρφωση... Από νομική άποψη, ανατροφή είναι το σύνολο των νομικών κανόνων και διατάξεων που ρυθμίζουν την ανατροφή και εκπαίδευση των παιδιών ". 89.

❖ Ψυχολογική Ωριμότητα : "Είναι η δια βίου εξελικτική διαδικασία μέσα από την οποία οι άνθρωποι αποχωρίζονται συναισθηματικά από την οικογένειά τους, διατηρώντας ταυτόχρονα μια στενή συναισθηματική επαφή μαζί της. Έτσι επιτυγχάνεται μια κατάσταση σχετικής διαφοροποίησης, αυτονομίας και αυθύπαρκτης ατομικότητας " 13.

❖ Κοινωνία : Γενικά είναι το ανθρώπινο γένος σαν ολότητα. Αυτή η έννοια, είναι σπάνια σήμερα. Ειδικότερα, είναι ομάδα ατόμων, με κοινές αξίες, με κοινό πολιτισμό, με συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, όπου έχει αναπτύξει το δικό της συγκεκριμένο πολιτισμό, που παρουσιάζει ενότητα και έχει συνείδηση του γεγονότος, ότι υπόκειται σε κοινά ήθη και έθιμα ή και συνήθειες. Γενικότερα, ο όρος χρησιμοποιείται για κάθε οργανωμένη ομάδα οπουδήποτε είδους. 30.

❖ Κοινωνική Δομή : Με την κοινωνική δομή, εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι σχέσεις μεταξύ των ατόμων και ομάδων που εντάσσονται σε μία κοινωνία. Η οργάνωση αυτή των σχέσεων μεταξύ ατόμων και ομάδων πραγματοποιείται τόσο στο επίπεδο των οικονομικών, πολιτικών και λοιπών κοινωνικών θεσμών, όσο και στο επίπεδο της ιδεολογίας και της κουλτούρας. 20.

❖ Κοινωνική Θέση : Η κοινωνική θέση κάθε ατόμου ή κατηγορίας ατόμων στα πλαίσια μιας κοινωνίας ορίζεται από τον βαθμό και το είδος της κοινωνικής ισχύος που διαθέτουν. 20.

❖ Ρόλος : Στην κοινωνική ψυχολογία, αναφέρεται σε κάθε μορφή συμπεριφοράς (με τα δικαιώματα και τα καθήκοντα τα οποία αυτή εμπλέκει) που το κοινωνικό σύνολο επιβάλλει ή αναμένει από τα άτομα. Ο κάθε ρόλος, εσωτερικεύεται και μαθαίνεται από το άτομο, ώστε σε δεδομένη στιγμή να τον αναλάβει και να ανταποκριθεί σε αυτόν. Στην καθημερινή ζωή, το άτομο αναλαμβάνει πολλούς ρόλους, ανάλογα με τις κοινωνικές περιστάσεις και προσαγές. Συχνά οι ρόλοι αλληλοσυμπληρώνονται ή και συγκρούονται. Ακόμα χαρακτηρίζονται ως στιγμιαίοι (π.χ. ο νικητής ενός παιχνιδιού), μεγάλης χρονικής διάρκειας (π.χ. γονέας ή σύζυγος), ή και μόνιμη (π.χ. γυναίκα, άνδρας κτλ). Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο ρόλος αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου. 1.

❖ Στερεότυπο : Σταθερό και παγιωμένο πρότυπο που ισχύει σε μία εποχή, σε μία κοινωνία, σταθερή κοινωνική αξία, με βάση την οποία κρίνονται ή ρυθμίζονται οι πράξεις και η συμπεριφορά των ατόμων.

Τα στερεότυπα παίζουν το ρόλο κοινωνικών κανόνων. Καθορίζουν τη συμπεριφορά μας, ασκούν κάποιο καταναγκασμό επάνω μας· αν και ορισμένα άτομα αποκλίνουν από αυτά ή κάνουν επιλογή ανάμεσα σε αυτά. Τα στερεότυπα παρουσιάζουν κάποια ποικιλία ή μπορεί να είναι αντιφατικά μεταξύ τους. Ορισμένα στερεότυπα του παρελθόντος, εξακολουθούν να ισχύουν και στο παρόν· είναι ισχυρά, ιδίως για άτομα της περασμένης γενιάς. 21.

❖ Ταμπού : (στους πρωτόγονους) πρόσωπο ή πράγμα που θεωρείται ιερό ή μισρό και δεν πρέπει κανείς να το αγγίζει// (μτφρ.) απαγόρευση, που έχει σχεδόν θρησκευτικό χαρακτήρα. 91.

❖ Αυτογνωσία : Γνώση του εαυτού μας. Η αυτογνωσία, είναι ηθική ή ψυχολογική. Ηθική αυτογνωσία, ήταν εκείνη για την οποία μιλούσε ο Σωκράτης. Κατά τον φιλόσοφο, ο άνθρωπος πρέπει να αυτοεξετάζεται για να διαπιστώνει αν είναι κάτοχος της αρετής..... Για αυτογνωσία, έγινε αρκετός λόγος στην Ψυχολογία του Βάθους, αλλά και σε άλλες ψυχολογικές κατευθύνσεις. Η αυτογνωσία αυτή παρουσιάστηκε σαν ιδιαίτερα δύσκολη. Ο βαθύτερος εαυτός μας κρύβεται στα βάθη του ασυνείδητου. Επιπλέον, το κάθε άτομο, βλέπει τον εαυτό του, όχι όπως είναι πραγματικά, αλλά εντελώς προσωπικά, υποκειμενικά και με καθόλου αμερόληπτα κριτήρια, που παραμορφώνουν την αληθινή του εικόνα. Η ψυχολογική αυτογνωσία, πετυχαίνεται πάντα με την βοήθεια του ειδικού, του ψυχολόγου ή ψυχαναλυτή. 92.

❖ Γάμος : Είναι η έννομη σύζευξη του άνδρα και της γυναίκας με σκοπό το σωφρονισμό τους και για τη δημιουργία παιδιών. Και ο ιερός Χρυσόστομος επισφραγίζει: «Γάμος εστίν έννομος σαρκός δέησις». Είναι δηλαδή μια έννομη ένωση που δόθηκε από το Θεό, για να ολοκληρωθούν οι σύζυγοι και να πετύχουν στο σκοπό τους. Από τους ορισμούς αυτούς αποδεικνύεται, ότι ο Γάμος είναι θείον δώρον και κάθε αποτυχία του μας φέρνει αντιμέτωπους με τον ίδιο το Θεό. 30.

1. Ορισμοί Προκατάληψης

❖ Προκατάληψη : Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από το ρήμα «προκαταλαμβάνω/-ομαι», σχηματίζω γνώμη πριν μελετήσω το αναφερόμενο ζήτημα. 90.

Οι Goethals and Worchel, ορίζουν την προκατάληψη σαν μία αδικαιολόγητη αρνητική στάση απέναντι σε ένα άτομο, η οποία βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στο ότι είναι μέλος μίας συγκεκριμένης ομάδας. 74.

Ο συντομότερος ορισμός που παρουσιάζεται από τον Allport, είναι ότι η προκατάληψη είναι να σκέφτεσαι για τους άλλους χωρίς επαρκή δικαιολογία. 41.

Ο Jones, τονίζει ακόμα ότι η προκατάληψη συνοδεύεται από πεποιθήσεις που συνδέουν κυρίως αρνητικά χαρακτηριστικά με μία ομάδα και από συμπεριφορικές τάσεις που αποφεύγουν ή επιτίθενται ενάντια σε μάλη κάποιας ομάδας. 74.

Σύμφωνα με τους Acherman and Jahonda, προκατάληψη σημαίνει πρόωρη κρίση ή κρίση εκ' των προτέρων. Ενώ η κρίση, είναι μία γνωστική και εξευγενισμένη διεργασία, πρόθυμη να υποστεί διόρθωση κάτω από το φως των ενδείξεων, η προκατάληψη προέρχεται από ασυνείδητη διεργασία και αντιστέκεται σε κάθε λογική εξήγηση ή ένδειξη. 75.

Κατά την Johnson-Tourna, προκατάληψη σημαίνει, μία γνώμη που σχηματίζεται πρόωρα είναι συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε πριν να λάβουμε υπόψη όλα τα δεδομένα. Η προκατάληψη, προϋποθέτει κατηγορηματικές έννοιες, γενικότερες, βασισμένες σε ατελή συμπεράσματα που δεν δίνουν το ανάλογο βάρος σε ατομικές διαφορές. Η προκατάληψη μπορεί να είναι αρνητική ή θετική. Τις περισσότερες φορές όμως ο όρος λαμβάνεται με την αρνητική έννοια. 13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΆΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1. Η Μητριαρχία, Κυρίαρχο Στοιχείο στον Πρωτόγονο Άνθρωπο

Για τον πρωτόγονο άνθρωπο, το πιο περίεργο και εντυπωσιακό ήταν ότι η γυναίκα μπορούσε να γεννά παιδιά. Αυτή η βιολογική λειτουργία αποδόθηκε λοιπόν αποκλειστικά σε αυτήν και θεωρήθηκε το πιο σπουδαίο χαρακτηριστικό της γυναικείας ύπαρξης. Για αυτό μάλιστα οι άνδρες θαύμαζαν και ζήλευαν την γυναίκα.

Αφού η γυναίκα γεννάει τα παιδιά, πρέπει να αναλάβει και την ευθύνη τους, να τα ταΐζει, να τα προστατεύει, να ενδιαφέρεται για αυτά. Ο πατέρας ήταν για τα παιδιά ένας ξένος. Δεν έβλεπαν σε αυτόν το σωματικό τους πατέρα, αλλά έναν οποιονδήποτε άνδρα της φυλής. Οι άνδρες έπρεπε να αναλάβουν ένα άλλο ρόλο, αφού δεν είχαν καμία σχέση με την γέννηση των παιδιών. Έτσι, ασχολήθηκαν με το κυνήγι, την εξεύρεση τροφής γενικά, την οποία διαμοίραζαν στην πρωτόγονη οικογένειά τους.

Υπήρχε λοιπόν κάποια ισοτιμία, αν και δεν υπήρχε ισότητα στις ευκαιρίες, ωστόσο δεν γίνονταν διακρίσεις. Οι γυναίκες ετύγγχαναν μεγάλου σεβασμού και θαυμασμού λόγω της μητρότητάς τους.

Υπολείμματα μιας μητριαρχικής κοινωνικής δομής βρίσκουμε στην Ελλάδα, στις αρχαίες Μυκήνες. Εκεί αποδεικνύεται, σύμφωνα με την αρχαιολόγο Turner, ότι υπήρχαν περισσότερα από 30 γυναικεία επαγγέλματα, που συνήθως είχαν σχέση με: α).την ενδυμασία, όπως υφάντρες, επεξεργάστριες μαλλιού, κεντήστρες, β).με την επεξεργασία δέρματος και γ).την κατασκευή σανδαλιών κ.λ.π. Η αρχαιολόγος αυτή ανακάλυψε ότι οι γυναίκες έπαιρναν μισθό όπως και οι άνδρες ή κάποια αμοιβή σε

είδος, όπως σιτηρά, καρπούς κ.λ.π. Εκτός από τις γυναίκες που έκαναν χειρωνακτικές εργασίες, υπήρχαν και ιέρειες που ήταν πλούσιες ή κατείχαν θέσεις με αξιώματα (στα σπίτια, στους ναούς, στα χωράφια, στις πόλεις). Στην κλασική Ελλάδα, δηλαδή αργότερα αυτά τα δικαιώματα είχαν ήδη πια χαθεί, η μητριαρχία είχε καταργηθεί και οι γυναίκες υπηρετούσαν τους άνδρες σαν σκλάβες ή πόρνες (αιώνας του Περικλέους κ.λ.π.). Οι σχέσεις με πολλούς άνδρες και γυναίκες δεν απαγορεύονταν. Έτσι, ανήκαν τα παιδιά σε όλους τους άνδρες και σε όλες τις γυναίκες από κοινού. 58.

Όταν ανακάλυψαν όμως, ότι το ανδρικό σπέρμα παίζει αποφασιστικό ρόλο στην τεκνοποίηση, άρχισε σιγά-σιγά να διαλύεται αυτού του είδους η μεγάλη οικογένεια και να δημιουργείται το ταμπού της εξ' αίματος συγγένειας. Δημιουργείται η οικογένεια με ένα ζευγάρι, όπου το μητριαρχικό δίκαιο παραμένει και αργότερα η οικογένεια ενός ζευγαριού με πατριαρχικό δίκαιο. Το πέρασμα από το μητριαρχικό και πατριαρχικό σύστημα διήρκεσε αρκετούς αιώνες και η μητριαρχία ήταν ακόμη παρούσα σε πολλές κοινωνίες.

Η ανακάλυψη της συμμετοχής του άνδρα στην σύλληψη είχε τεράστιες συνέπειες για την παραπέρα εξέλιξη της κοινωνίας.

Στους πρωτόγονους έλειπε ένας απλός «συνειρμός» για να δώσουν την πρέπουσα σημασία και στις άλλες ικανότητες και ιδιότητες της γυναίκας.

Από την άλλη πλευρά πάλι, είχαν εντυπωσιαστεί πολύ οι άνδρες και οι ίδιες οι γυναίκες από το φαινόμενο της γέννας, τόσο που το θεωρούσαν ένα θαύμα.

Μέσω του καταμερισμού της εργασίας, που τότε δεν ήταν ιδιαίτερα αυστηρός, η γυναίκα δεν ήταν παραγκωνισμένη ή αδικημένη, γιατί εκτός από την φροντίδα των παιδιών – που γινόταν συνήθως ομαδικά – είχε και κάποιο επάγγελμα, τουλάχιστον κάποιο που δεν την απομάκρυνε πολύ από το σπίτι. Οι πρωτόγονοι σέβονταν την γυναίκα κυρίως για την ικανότητά της να τεκνοποιεί (χωρίς, όπως πίστευαν, να συμμετέχουν οι ίδιοι).

Στην πρωτόγονη οικογένεια είχε δοθεί υπερβολική αξία στη μητρότητα και λόγω του ότι οι γυναίκες είχαν αναλάβει τη φροντίδα των παιδιών, οι δε άντρες την εξεύρεση τροφής, υπήρχε ισοτιμία και ο ένας σεβόταν τον άλλο. Αυτή η ισοτιμία διαταράχτηκε όταν έμαθαν σχετικά με τη συμμετοχή του άνδρα στη γονιμοποίηση και

κυρίως όταν δημιουργήθηκε η πατριαρχική οικογένεια. Παρέμειναν όμως ορισμένες μητριαρχικές οικογένειες, ακολουθώντας τις αξίες και τους θεσμούς της πρώτης εντύπωσης, εκείνες δηλαδή που δημιουργήθηκαν από την εντύπωση του γεγονότος της γέννας, καθώς και ορισμένοι μητριαρχικοί θεσμοί, χωρίς όμως αντίκρισμα, δηλαδή χωρίς μητριαρχικούς νόμους. Κανείς δεν είχε ιδιαίτερα δικαιώματα και η τροφή διαμοιραζόταν εξίσου και οι άνδρες και οι γυναίκες ανταμείβονταν το ίδιο. Υπήρχε καταμερισμός της εργασίας δηλαδή κινήγι για άνδρες και μητρότητα και «γυναικεία» επαγγέλματα για τη γυναίκα, αλλά οι γυναίκες ήταν αξιοσέβαστες και υπήρχε ισοτιμία μεταξύ τους στα υλικά αγαθά. 35.

2. Το Πέρασμα από την Μητριαρχία στην Πατριαρχία

Περνώντας η γυναίκα από τη μητριαρχία στην πατριαρχία, από την πλήρη ζωή του γυναικείου στοιχείου, στην πλήρη ζωή του ανδρικού στοιχείου, βρίσκεται διαρκώς έξω από τη δική της αλήθεια. Σε μια στιγμή της ιστορίας, ο άνδρας συνειδητοποιεί αμέσως την αξία του. Ενώ η γυναίκα γεννά, ο άνδρας παράγει και μπορεί να πάρει ολόκληρη την ευθύνη χωρίς καμία άλλη συμμετοχή.

Στραμμένος προς τον εξωτερικό κόσμο για να τον κατακτήσει, να κυριαρχήσει και να ενεργήσει πάνω του, ο άνδρας στην προσπάθειά του να κάνει την ύπαρξη ορθολογιστική, ξεριζώνεται, χάνει τους πιο στενούς του δεσμούς με τον ουρανό και τη φύση, με τη γυναίκα ως μυστήριο του δικού του είναι. Χαράζει τις μεγάλες λεωφόρους του πολιτισμού, φωτεινές ευρύχωρες και υπολογισμένες, όπου η θέση της γυναίκας ετοιμάστηκε εκ' των προτέρων να είναι θέση για ένα μικρό ον. Από το ένστικτο της αυτοάμυνας και της αυτοσυντήρησης, ο άνδρας αλυσοδένει τη γυναίκα σαν μία κακοποιοό δύναμη, σαν μια διαρκή απειλή που τείνει να αποτρέψει τον άνδρα από την δημιουργική του προσπάθεια, να τον κάνει να χάσει την ελευθερία του. Κατά τα φαινόμενα, μέσα σε μία δεδομένη ευκαιρία, ο άνδρας θα αποδώσει στη γυναίκα όλες τις τιμές, αλλά θα την τοποθετήσει στην θέση εκείνη, από όπου δεν θα μπορεί ποτέ να τον βλάψει. Η γυναίκα φαίνεται έτοιμη να υπακούσει αμέσως στην υπέρτατη δύναμη του αρχηγού, στην αδιαμφισβήτητη εξουσία του ανδρός του κυρίου της. Η βίβλος ομιλεί για

την γυναίκα που έγινε σκλάβο. Ενώ κατά τις παλιές μακρινές εποχές τη στιγμή του γάμου ο άνδρας περνούσε στο γένος της γυναίκας, τώρα αυτή εγκαθίσταται στη συζυγική στέγη.

Είναι μια ξένη που βρίσκει τον άνδρα της και υποτάσσεται στην αδιαμφισβήτητη συζυγική δύναμη. Αυτή η επιστροφή της ιστορίας στην ανδρική εξουσία που επιβάλλεται οριστικά εκφράζεται με σαφήνεια στη μυθολογία. Στην αρχιτεκτονική και τις διακοσμήσεις, τα ερωτικά σύμβολα της γυναίκας παραμερίζονται και αφήνουν την θέση αποκλειστικά στα ανδρικά σύμβολα.

Η πατριαρχία τείνει σε πολύ ριζοσπαστικές μορφές. Από τη στιγμή που ο άνδρας αισθάνεται ελεύθερος από την μαγική κυριαρχία της γυναίκας, την εξουσιάζει ολοκληρωτικά όπως ακριβώς τη γη. Η γυναίκα δεν είναι η μορφή της γης. Έτσι, μοιράζεται με αυτή την ίδια τύχη. Τη φυσιολογία της γυναίκας, τη νοοτροπία της, τα δώρα της, ο άνδρας τα μετατρέπει σε κατάρρα. Στους νόμους του Μανου, του Σόλωνος, του Λευϊτικού, στον ρωμαϊκό κώδικα και στο κοράνιο, παντού η γυναίκα θεωρείται σαν κατώτερο των, μηδαμινή και χωρίς δικαιώματα. Ένας πυθαγόρειος αφορισμός, με μαθηματική σαφήνεια, εκφράζει αυτή την άποψη : «Η αρχή του καλού δημιουργεί την τάξη, το φως, τον άνδρα, η αρχή του κακού δημιουργεί το χάος, το σκοτάδι και τη γυναίκα. Κατά τον ίδιο τρόπο, όταν ο Αριστοτέλης λέει ότι η ύλη είναι θηλυκή και η αρχή της κίνησης ανδρική, θέλει να πει ότι η γυναίκα ανήκει σε μια άλλη διάσταση, δεν είναι συστατικό στοιχείο της ανθρώπινης κοινότητας, γιατί η κοινότητα έχει μόνο το ανδρικό στοιχείο. «Το θηλυκό γένος προέρχεται από μια ορισμένη ποιοτική έλλειψη». Είναι διαφορετικό, είναι κάτι άλλο. Έτσι κατά τον Πλάτων είναι η άρνηση, το κακό. Ο ίδιος ο Πλάτων ευχαριστεί τους θεούς που γεννήθηκε ελεύθερος και άνδρας. Καταλαβαίνει κανείς γιατί η Πανδώρα προξενεί όλα τα κακά. Οι θεοί για να εκδικηθούν τους ανθρώπους, δημιούργησαν τη γυναίκα και σκόρπισαν στον κόσμο την παθητικότητα, την πολλότητα, την ύλη, την αταξία. 35.

3. Η Θέση της Γυναίκας στο Πέρασμα των Ετών

Η γυναίκα στην Ελλάδα ήταν φυλακισμένη στον γυναικωνίτη. Κάθε προσπάθεια για πνευματική ανάπτυξη της ήταν απαγορευμένη και στην κορυφή του γυναικείου ιδεώδους τοποθετούσαν την Πηνελόπη.

Η Ρωμαία εξαιτίας της αδυναμίας και της κατωτερότητας της, ήταν στερημένη από κάθε δυνατή ισότητα. Επειδή τη θεωρούσαν σαν πράγμα, ήταν παραδομένη στις ανάγκες του άνδρα. Και αφού συμπεριλαμβανόταν στις γινόμενες απογραφές, ο άνδρας κατείχε πάνω στη γυναίκα το δικαίωμα ζωή και θανάτου.

Ο αντιφεμινισμός των Ιουδαίων τρεφόταν από την ιδέα ότι η γυναίκα εξήλθε από τον άνδρα. Η γυναίκα που εξήλθε από τον άνδρα είναι εκείνη που τον κάνει να χάνεται.

Η νομική θέση της γυναίκας στην Ευρώπη παρέμεινε αμετακίνητη ως τον 19^ο αιώνα. Σε αυτήν την εποχή το ιδεώδες είναι ακόμη κατ' ουσίαν πατριαρχικό, ο άνδρας κυβερνά, η γυναίκα ασχολείται με το σπίτι, τα παιδιά υπακούν. Η μαρτυρία της γυναίκας δεν έχει καμία νομική ισχύ, όπως ακριβώς ενός τρελού ή ενός αρρώστου. Η πορνεία δικαιώνεται ως φύλακας της μονογαμίας. Με το αντάλλαγμα αυτό η κοινωνία διατηρεί τις καθιερωμένες τάξεις. Αλλά κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα οι οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες αλλάζουν απότομα την κατάσταση. Ο σοσιαλισμός ευνοεί κάθε χειραφέτηση και την πιο μεγάλη επανάσταση τη φέρνει η μηχανή. Η φυσική δύναμη χάνει τη σπουδαιότητά της και η γυναίκα συμμετέχει στη μηχανική παραγωγή. Από την άλλη μεριά η πρόοδος στη μαιευτική, η τεχνητή γονιμοποίηση, ο έλεγχος των γεννήσεων έκαναν την γυναίκα πιο ελεύθερη απέναντι στο σώμα της και το είδος της. Η βιομηχανική εξέλιξη απορροφώντας τη γυναίκα αδυνατίζει την ενότητα της οικογενειακής ομάδας και η πατρική εξουσία χάνει τις δυνάμεις της. 10.

4. Γνωρίσματα της Ελληνικής Οικογένειας

Όταν η αρχαία ελληνική οικογένεια αγκάλιασε το Χριστιανικό μήνυμα, έγινε βαθιά χριστιανική οικογένεια. Από την κλασική αρχαιότητα η ελληνική οικογένεια διατήρησε μόνον εκείνα που συμφωνούσαν με τη χριστιανική αντίληψη και διδασκαλία. Διαμορφώθηκαν έτσι τα βασικά γνωρίσματα της ελληνικής οικογένειας. 71.

α) Θρησκευτικότητα - εκκλησιαστικός χαρακτήρας

Στην ελληνική πραγματικότητα το Μυστήριο του γάμου είναι εκκλησιαστική πράξη, που χωρίς αυτό, δηλαδή το Μυστήριο, ούτε γάμος υπάρχει και κατ' ακολουθία ούτε οικογένεια δημιουργείται.

Με το Μυστήριο του γάμου η οικογένεια γίνεται «κατ' οίκον Εκκλησία». Γονείς και τέκνα, «πρεσβύτεροι μετά νεωτέρων», μέσα στους κόλπους της οικογένειας ενώνουν τις ψυχές τους και παίρνουν μέρος με προσευχή στο οικογενειακό τραπέζι, προσεύχονται μπροστά στο εικονοστάσι του σπιτιού τους, εκκλησιάζονται και κοινωνούν όλοι μαζί από το Ποτήρι της Ζωής. Στις πιο κορυφαίες στιγμές του οικογενειακού βίου οι Έλληνες δίνουμε τόνο θρησκευτικό ή καλύτερα εκκλησιαστικό. 71.

β) Ηθικός χαρακτήρας

Η ελληνική οικογένεια ζυμωμένη με τη χριστιανική ηθική, έχει αυστηρές ηθικές αρχές.

Η τιμή και η υπόληψη των μελών της θεωρούνται ανεκτίμητα προσόντα, αφού «η τιμή-τιμή δεν έχει και χαρά σε αυτόν που την έχει». Η φυσική συστολή, ο σεβασμός των μικρότερων προς τους μεγαλύτερους, η σεμνότητα, η ηθική ακεραιότητα, η υπακοή, τα μετρημένα λόγια κ.λ.π. θεωρούνται ως η καλύτερη περιουσία, ως ο σπουδαιότερος πλούτος κάθε μέλους της οικογένειας! 71.

γ) Κοινωνικός χαρακτήρας

Η ελληνική οικογένεια ανέκαθεν ήταν δεμένη με την κοινωνία μία και είναι το ζωτικό της κύτταρο. Συμμετέχει στις χαρές και στις λύπες του κοινωνικού συνόλου. Προσφέρει τη συνδρομή της σε κάθε ανάγκη και δύσκολη ώρα. Ασκήι τη φιλανθρωπία συστηματικά και αθόρυβα. Δεν αδιαφορεί για τους άλλους και δεν παραμένει κλεισμένη στο ατομικό της κέλυφος. Ονομαστικές γιορτές, πανηγύρια, βαπτίσεις, γάμοι, κηδείες, μνημόσυνα κ.λ.π. δένουν τις οικογένειες με την ευρύτερη κοινωνία του χωριού ή της πόλης και συγκροτούν ένα σύνολο ανθρώπων, που είναι ανοιχτοί στις διάφορες εκδηλώσεις και στις ποικίλες ανάγκες της κοινωνίας. 71.

δ) Η οικογένεια πυρήνας και στήριγμα του Έθνους και της Πατρίδος.

Η ελληνική χριστιανική οικογένεια είναι ο ισχυρός πυρήνας και το πανίσχυρο στήριγμα του Έθνους και της Πατρίδος. 71.

ε) Η οικογένεια κιβωτός της λαϊκής μας παραδόσεως

Η ελληνική οικογένεια απετέλεσε τον συντηρητή και θεματοφύλακα του θαυμάσιου λαϊκού μας πολιτισμού, των ασύγκριτων ελληνικών εθίμων και της ανυπέβλητης ελληνοχριστιανικής μας παραδόσεως.

Μέσα σε αυτήν μερικά γεγονότα, όπως η γέννηση και η βάπτισμα των παιδιών, ο γάμος, η αποδημία και η επιστροφή του ξενιτεμένου, οι οικογενειακές γιορτές, το οικογενειακό τραπέζι, η φιλοξενία έχουν ιδιαίτερο χρώμα και υψηλότερη διάσταση. 71.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΑΙΤΗΜΑ

A. ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΙΑ ΙΣΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η ισότητα των φύλων είναι αίτημα παλιό. Έχει ξεκινήσει από τον 19^ο αιώνα, ο οποίος ήταν εισαγωγικός και γεννητικός, του γυναικείου κινήματος, γιατί η πρώτη προσπάθεια για την ισότητα των φύλων άρχισε ακριβώς τον 19^ο αιώνα, μάλιστα στις τελευταίες δεκαετίες του.

Το πρώτο αίτημα των γυναικών, όταν άρχισαν να αντιδρούν οργανωμένα, εκτός από τη βελτίωση των όρων εργασίας, ήταν η απόκτηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων, δηλαδή να αρχίσουν να είναι πολίτες και οι γυναίκες.

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε ο πρώτος μεγάλος σταθμός για την εξέλιξη των γυναικών και αυτό γιατί οι άντρες είχαν φύγει στο μέτωπο και οι γυναίκες έμεναν πίσω για να καλύψουν όλες τις δουλειές που έκαναν πριν οι άντρες. Στο σπίτι κυβερνούσαν μόνες, όλες τις δημόσιες θέσεις και όλες τις ιδιωτικές δουλειές, όσες συνέχισαν να λειτουργούν, αλλά και η παραγωγή των όπλων, τις κρατούσαν στα χέρια τους οι γυναίκες. Και προς γενική έκπληξη, κυρίως των αντρών, οι γυναίκες φάνηκαν ότι τα βγάζουν μια χαρά πέρα και μάλιστα υπό συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες, όπως ήταν ο πόλεμος. Από εκεί και πέρα οι γυναίκες, λόγω της προσφοράς τους, λόγω της αποδεδειγμένης πλέον ικανότητας τους, ζητούσαν έντονα ίσα πολιτικά δικαιώματα. Και πράγματι μετά το παγκόσμιο πόλεμο, σοβαρός αριθμός κρατών παραχώρησε πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες.

Το 1948, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, ψηφίζεται η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την οποία υπογράφουν όλες οι χώρες του κόσμου (δεν την ψήφισαν μερικές, αλλά στη συνέχεια υπέγραψαν και αυτές άλλα κείμενα που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα). Οι διάφορες χώρες του κόσμου συνειδητοποίησαν ότι, αν θέλουμε να αποφύγουμε άλλον παγκόσμιο πόλεμο και αν θέλουμε η ανθρωπότητα να ζήσει καλύτερες μέρες, ο αμοιβαίος σεβασμός όλων των ανθρώπων, χωρίς διάκριση φύλου, φυλής, θρησκείας, πολιτικών φρονημάτων κλπ. είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Έτσι μπήκε για πρώτη φορά, και μάλιστα, σε διεθνές κείμενο,

και η ρητή επιταγή της κατάργησης των διακρίσεων λόγω φύλου. Και έγινε πλέον αντικείμενο προσπαθειών, όχι μόνο εκ μέρους των μεμονωμένων κρατών, αλλά εκ μέρους του ίδιου του διεθνούς οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Από εκεί και πέρα αρχίζει η νέα φάση των γυναικείων διεκδικήσεων. Αρχίζει η φάση της διεθνοποίησης του ανθρώπου γενικά. Τα δικαιώματα της γυναίκας δεν είναι κάτι διαφορετικό από τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η Παγκόσμια Διακήρυξη επιβάλλει κατάργηση των διακρίσεων λόγω φύλου, λόγω φυλής, λόγω θρησκείας, λόγω κοινωνικής προέλευσης κλπ., απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση της. Και, γνωρίζουμε, ότι οι δυο στύλοι της δημοκρατίας είναι η ελευθερία και η ισότητα. Με άλλα λόγια, για να υπάρχει πράγματι δημοκρατία, είναι απαραίτητη η κατάργηση όλων αυτών των διακρίσεων.

Επομένως, οι διεθνείς συμβάσεις έχουν μεγάλη σημασία και ο ΟΗΕ προσπάθησε να προχωρήσει σε αυτές. Πράγματι, το 1952, το Δεκέμβριο, ψηφίστηκε η σύμβαση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων και ίσων δικαιωμάτων πρόσβασης σε όλα τα δημόσια λειτουργήματα. Αυτή η σύμβαση υπήρξε σωτήρια και για τις Ελληνίδες. Οι γυναίκες που τελείωναν το πανεπιστήμιο ως το 1952-53 είχαν σχεδόν όλες τις πόρτες κλειστές.

Δικαίωμα ψήφου δεν υπήρχε βέβαια. Υπήρχε μόνο περιορισμένο δικαίωμα ψήφου και μόνο για τις δημοτικές εκλογές.

Δεν είναι όμως, σε όλες τις χώρες τόσο μεγάλη η διαφορά, αλλά πάντως η απόσταση ήταν και είναι πολύ μεγάλη. Για αυτό και το 1985 στο Ναϊρόμπι, η παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ ρητά απαίτησε, με μια ειδική απόφαση, πλήρη συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα κέντρα λήψης αποφάσεων, και ειδικά στην πολιτική εξουσία και σε όλα τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Και ζητούσε τη λήψη ειδικών μέτρων για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Τον επόμενο χρόνο, δηλαδή το Μάρτη του 1986, η διάσκεψη υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης θεώρησε ότι η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή είναι ουσιώδης απαίτηση της δημοκρατίας και παράγοντας για την ενίσχυση της ισότητας, για την προώθηση της ανάπτυξης, για ανοικοδόμηση της ειρήνης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέλος, το Ευρωκοινοβούλιο, με απόφαση του περασμένου Σεπτεμβρίου, ζήτησε και αυτό να ουσιαστικοποιηθούν τα πολιτικά δικαιώματα της γυναίκας και να καθιερωθεί σύστημα υποχρεωτικής ποσοστιαίας συμμετοχής της στα ψηφοδέλτια των κομμάτων. 2,15, 36.

Β. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα, έχουν γίνει τρομερά βήματα για την ισότητα των φύλων στη νομοθεσία. Το 1952 υπήρξε μεγάλης σημασίας σταθμός, μετά την κύρωση από την Ελλάδα της σύμβασης του ΟΗΕ για τα ίσα πολιτικά δικαιώματα. Επακολούθησε ολόκληρη σειρά νομοθετημάτων που επέτρεψαν στις γυναίκες να μπουν σε όλα τα πολιτικά αξιώματα, σε όλες τις δημόσιες θέσεις και λειτουργήματα. Εξακολουθούσε όμως η ανισότητα να βασιλεύει σε πολλούς άλλους τομείς, κυρίως στην οικογένεια και την εργασία.

Με πολλούς αγώνες, στο Σύνταγμα του 1975 μπήκε, για πρώτη φορά σε ελληνικό σύνταγμα, ειδική διάταξη στο άρθρο 4, η οποία καθιερώνει ρητά την ισότητα των δυο φύλων. Και όχι μόνο αυτό. Σημαντικότερη ακόμη, είναι η διάταξη του άρθρου 116 του συντάγματος, η οποία όριζε, ότι ως το τέλος του '82 έπρεπε να γίνουν όλες οι μεταρρυθμίσεις των νόμων που περιείχαν ανισότητα, διότι μετά τις 31 Δεκεμβρίου 1982 θα έπαιναν να ισχύουν αυτόματα όλοι οι νόμοι που περιείχαν ανισότητες. Ύστερα από αυτό, οι κυβερνήσεις βρέθηκαν υποχρεωμένες να αρχίσουν μεταρρυθμίσεις όλων των νόμων που περιείχαν ανισότητες. Γιατί αλλιώς θα κινδυνεύαμε να βρεθούμε μπρος-σε νομοθετικό κενό. Σε πολλές περιπτώσεις δηλαδή, θα έπαιναν να ισχύουν ορισμένοι νόμοι από την 1^η Ιανουαρίου 1983 και δεν θα υπήρχε ρύθμισή από το νόμο σοβαρών θεμάτων.

Αρχή έγινε από το Οικογενειακό Δίκαιο. Επί αρκετά χρόνια ετοιμαζόταν η μεταρρύθμιση του, η οποία είναι ριζική. Από εκεί που ήταν ο άντρας αρχηγός της οικογένειας, ο οποίος αποφάσιζε για ότι αφορούσε στην οικογένεια και τα παιδιά, σήμερα δεν υπάρχει αρχηγός. Άντρας και γυναίκα είναι ισότιμοι σύντροφοι και συναποφασίζουν για ότι αφορά τα παιδιά και την οικογένεια. Και οι δυο όμως φέρουν και τα βάρη της οικογένειας. «Ίσα δικαιώματα, ίσες υποχρεώσεις». Το νέο Οικογενειακό Δίκαιο μας είναι από τα προοδευτικότερα Οικογενειακά Δίκαια της Ευρώπης, ή μάλλον του κόσμου. (Το δικό μας και το ιταλικό είναι από τα πιο προοδευτικά του κόσμου αυτή τη στιγμή). Τώρα η γυναίκα είναι απ' ευθείας ασφαλισμένη στον ΟΓΑ και παίρνει τη σύνταξη της η ίδια, έπαισε να την εισπράττει ο άντρας της για αυτή. Εκτός από αυτό όμως, έχει γίνει νομοθετική μεταρρύθμιση σε ένα σωρό άλλα θέματα, παίρνοντας ως βάση τις κατευθύνσεις του ΟΗΕ ή του Συμβουλίου της Ευρώπης ή της ΕΟΚ.

Το 1984 ψηφίστηκε και ο νόμος 1483, ο οποίος καθιέρωσε ένα νέο θεσμό, τον θεσμό της γονικής άδειας. Η μητέρα έχει την άδεια μητρότητας και από την ελληνική νομοθεσία και από τη σύμβαση της ΔΟΕ. Αφορά τον χρόνο του τοκετού και τον αμέσως προηγούμενο και επόμενο. Αυτή είναι η άδεια μητρότητας.

Δύο είναι οι κυριότερες επιδιώξεις του γυναικείου κινήματος σήμερα:

- το πρώτο είναι η αλλαγή της νοοτροπίας, ώστε όλες αυτές οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις να γίνουν κτήμα του ελληνικού λαού υπό την έννοια της αφομοίωσής τους και εφαρμογής τους στη πράξη.
- το δεύτερο είναι η κατάκτηση ουσιαστικής ισότητας στον πολιτικό τομέα. Και τα δυο, αν κατακτηθούν, θα αποβούν όχι μόνο προς όφελος της γυναίκας και του παιδιού, αλλά και του κοινωνικού συνόλου-όπως πιστεύουν όλοι οι διεθνείς οργανισμοί.

Η κατοχύρωση της ισότητας των φύλων τέθηκε με το καινούριο Σύνταγμα του 1975, μετά την μεταπολίτευση. Μετά το τέλος της δικτατορίας, έγινε ένα Σύνταγμα, το οποίο επέβαλε την καθιέρωση της ισότητας των φύλων στο χώρο του Δικαίου. Και τα παλιότερα Συντάγματα λέγανε, ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν ίσα δικαιώματα, αλλά μπορούσε να ερμηνευθεί, ότι ανέχονταν μερικές διαφορές, όπως στην περίπτωση μας τη διαφορά του φύλου. Επομένως, είμαστε ίσοι, αλλά όχι και τόσο ίσοι. Το Σύνταγμα του 1975, απέκλειε αυτές τις δυνατότητες λαθρεμπορίου ανισότητας και είπέ πολύ καθαρά ότι καθιερώνει την ισότητα καθώς επίσης- κάτι ακόμα πιο σπουδαίο, ότι όλοι οι κανόνες του Δικαίου που περιέχουν κάποια ανισότητα, που προβλέπουν δηλαδή ρύθμιση εξαρτώμενη από το φύλο, η οποία μπορεί να είναι υπέρ του ανδρός ή μπορεί να είναι υπέρ της γυναίκας, θα ισχύουν ως τις 31 Δεκεμβρίου του 1982. Από εκεί και πέρα τα δικαστήρια, οι διοικητικές αρχές, οι πολίτες, καλούνται να μην τους εφαρμόζουνε. Επτά δηλαδή χρόνια περίπου προθεσμία έδωσε στο Σύνταγμα ο συνταγματικός νομοθέτης για να αλλάξει από τις ρίζες του όλο το Οικογενειακό Δίκαιο της Ελλάδας. Γιατί όλο το Οικογενειακό Δίκαιο της χώρας μας ήταν ποτισμένο, ως τις πιο λεπτομερειακές διατάξεις του, από την ιδέα ότι υπάρχει ένα φύλο που πρέπει να κυριαρχεί και ένα άλλο που πρέπει να υπακούει. Δεν το έλεγε ακριβώς έτσι, αλλά περίπου έτσι. Η αντίληψη αυτή υπάρχει διάχυτη και σε πολλούς άλλους κλάδους Δικαίου όπως το Εργατικό και το Διοικητικό. Ωστόσο, η πεμπτουσία της ανισότητας βρισκόταν στο Οικογενειακό Δίκαιο. Οικογενειακό Δίκαιο είναι το Δίκαιο, οι κανόνες του, το σύνολο των κανόνων του, που ρυθμίζουν τις σχέσεις ανάμεσα στους συζύγους και ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά.

Επομένως, εκεί μέσα υπήρχαν όλα τα σπέρματα της ανισότητας. Και έρχεται το Σύνταγμα και δίνει μια προθεσμία χάριτος, να ισχύει το υπάρχον σύνολο κανόνων ως τις 31 Δεκεμβρίου του 1982.

Η ισότητα των φύλων στην απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση κατοχυρώνεται με διατάξεις υπερνομοθετικές (του Συντάγματος 1975, του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου και επικυρωμένων διεθνών συμβάσεων) και νομοθετικές. 52.

Οι νομοθετικές διατάξεις πρέπει να είναι σύμφωνες προς τις υπερνομοθετικές, αλλιώς οι δεύτερες υπερισχύουν.

Οι ειδικότερες αρχές της ισότητας των φύλων στους προαναφερόμενους τομείς είναι:

- A). η αρχή της ισότητας αμοιβών
- B). η αρχή της ισότητας μεταχείρισης στην απασχόληση την επαγγελματική εκπαίδευση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό
- Γ). η αρχή της ισότητας μεταχείρισης στην κοινωνική ασφάλιση.

Το Σύνταγμα του 1975 καθιερώνει:

- τη γενική αρχή της ισότητας των φύλων (άρθρο 4 παρ.2),
- την ειδικότερη αρχή της ισότητας αμοιβών άρθρο 22 παρ.1β').

1. Κοινοτικό Δίκαιο

Το κοινοτικό Δίκαιο της ισότητας, που ισχύει και για την Ελλάδα ακριβώς όπως και για όλα τα λοιπά κράτη-μέλη της Κοινότητας, περιέχεται:

- A) στο άρθρο 119 της Συνθήκης Ίδρυσης της ΕΟΚ (συνθ.ΕΟΚ), που θεσπίζει τον κανόνα της ισότητας και
- B) σε πέντε ισχύουσες «Οδηγίες Ισότητας», (οδηγία 79/7: ίση μεταχείριση στην κοινωνική ασφάλιση) , όπως έχουν ερμηνευτεί με πλούσια νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) (50 αποφάσεις περίπου).

2. Διεθνείς Συμβάσεις

Την ισότητα των φύλων στην απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση κατοχυρώνουν και διάφορες διεθνείς συμβάσεις. Μεταξύ αυτών που έχει επικυρώσει η Ελλάδα, είναι η σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών, το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, οι Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας (αριθμ.100:ισότητα αμοιβών, αριθμ.:111 απαγόρευση διακρίσεων στην απασχόληση, αριθμ.156:ισότητα μεταχειρίσεις εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις). 5, 25, 38,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

A. ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Οι γυναίκες που κάνουν τα πάντα στο σπίτι (είτε δουλεύουν, είτε όχι), αισθάνονται μερικές φορές ακόμα πιο ένοχες από τους άντρες τους επειδή δεν κατάφεραν να αλλάξουν τους ρόλους, επειδή δεν στάθηκαν στο ύψος της σημερινής κοινωνίας και φαντάζονται πως η κοινωνία αυτή τις βλέπει σαν ανήμπορα και συναινετικά θύματα. Η εικόνα αυτή δείχνει πόσο έντονη είναι η ιδέα της ισότητας στο μυαλό όλων.

Η ιδέα της ισότητας έχει μεγάλη ηθική και κοινωνική δύναμη, ενώ στην πραγματικότητα ο καταμερισμός των οικιακών εργασιών είναι εντελώς άνισος. Το παράδοξο αυτό εξηγείται από το γεγονός, ότι η ισότητα και ο καταμερισμός των εργασιών διαδραματίζονται σε διαφορετικά επίπεδα. Σίγουρα είναι αλληλένδετα (η ιδέα της ισότητας έχει σημαντικά πρακτικά αποτελέσματα) αλλά και διαφορετικά. Η ισότητα έχει επιβληθεί στη σφαίρα των ιδεών, των κοινωνικών και ηθικών αναφορών. Έχει αξιοσημείωτα αποτελέσματα στο τομέα των «μεγάλων αποφάσεων» που αφορούν τη σχέση. Η οικιακή συμπεριφορά όμως έχει διαφορετική ιστορία, και σχηματίζεται από το βάρος των παραδεδομένων. Έτσι δεν μπορεί παρά να είναι πολύ πιο αργή στην εξέλιξη της. Η ισότητα στο νοικοκυριό είναι μια αφηρημένη έννοια (ακόμα και για την πλειοψηφία των ζευγαριών που την επιζητούν), είναι μια τάση προς ένα σκοπό που δεν είναι σαφώς καθορισμένος και που ποτέ δεν κατακτάται (παρόλο όμως που είναι αφηρημένη και ασαφής, έχει πολύ σημαντικά κοινωνικά αποτελέσματα). Η επιτόπια έρευνα δεν την αποκαλύπτει πλήρως, φέρνει στο φως κυρίως τις ψευδαισθήσεις και τα τεχνάσματα που έχουν σκοπό να καλύψουν τη δυσαρμονία μεταξύ κινήσεων και ιδεών, ή να απαγορεύσουν την αξιολόγηση των υποχρεώσεων και των αρετών των δυο συντρόφων, πράγμα που η σχέση δεν μπορεί να αντέξει σε μεγάλες δόσεις. Για τους κοινωνιολόγους, η έννοια της ισότητας μοιάζει λιγάκι με την έννοια του συμφέροντος : δεν μπορούμε να

την εντοπίσουμε, αλλά ξέρουμε ότι παρόλα αυτά βρίσκεται παντού και δρα πολύ έντονα. 1, 23.

Είναι αδύνατο να διαχωρίσει κανείς την επαγγελματική από την οικογενειακή του ζωή. Ο Francois de Singly έχει αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες πληρώνουν πάντα μεγαλύτερο τίμημα για τη συζυγική τους ζωή από ότι οι άντρες, η Andre Michel τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά περιορίζουν και κάνουν αβέβαιη την επαγγελματική ενασχόληση της γυναίκας, η Chantal-Nicole-Drancourt τον τρόπο με τον οποίο ο άντρας, σε αντίθεση με τη γυναίκα, κινητοποιεί την οικογένεια του για την επαγγελματική επιτυχία. Η οικογένεια λοιπόν δίνει την εξήγηση για ένα μεγάλο μέρος των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον επαγγελματικό χώρο. Ο εργασιακός και ο οικογενειακός τομέας είναι στενά συνδεδεμένοι, επιδρά ο ένας στον άλλο, οι ανισότητες περνούν από τον ένα χώρο στον άλλο και ενισχύονται, δημιουργώντας έτσι σεξιστικές κοινωνικές πορείες. Αποτέλεσμα όλων αυτών, παρόλο που αυξήθηκε ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται δεν άλλαξε τις οικιακές σχέσεις. Μπορούμε ίσως να συμπεράνουμε ότι τα εμπόδια που θέτει η οικογένεια, και προπαντός το ζήτημα του καταμερισμού των οικιακών εργασιών, είναι πιο ανθεκτικά από τα άλλα. 72.

1. Συνέπειες Χειραφέτησης της Γυναίκας

Συνέπεια της χειραφέτησης και της ισχυροποίησης των γυναικών υπήρξε μια τέτοια αντιστροφή ρόλων, έτσι ώστε η γυναίκα να ασχολείται όλο και περισσότερο με ενδιαφέροντα έξω από το σπίτι και ο άντρας να είναι αυτός που αποζητάει περισσότερο τη θαλπωρή του σπιτιού. Έτσι ή αλλιώς όμως, αυτή η μοιρασμένη ευθύνη τους φέρνει σε αντιπαράθεση και μπορεί να αποτελέσει πηγή ατέλειωτης διαμάχης.

Σε έναν παραδοσιακό γάμο δίνεται έμφαση στις διαφορές μεταξύ άντρα και γυναίκας επομένως, αποφεύγεται η ακόμα μεγαλύτερη ψυχολογική ταύτιση, ώστε ο καθένας να καλύπτει ένα διαφορετικό «έδαφος». Εκείνος αφιερώνει την προσοχή του και το χρόνο του κατά κύριο λόγο στη δουλειά του, ενώ εκείνη αντίστοιχα στα παιδιά.

Με αυτή την κατανομή ρόλων, η ευθύνη της εξασφάλισης της συντροφικότητας αναλαμβάνεται συνήθως από τη γυναίκα, ενώ της απόστασης από τον άντρα.

Στο γάμο, κατά το παρελθόν, οι προστριβές αποφεύγονταν στη βάση του δικαίου του «ισχυρότερου» φύλου. Ο άντρας παραμέριζε στο πεζοδρόμιο για να περάσει

η γυναίκα, έστω κι αν είχε πάψει πια να ρίχνει το πανωφόρι του στο έδαφος, για να μην βρέξει εκείνη τα πόδια της. Στο σπίτι ίσχυε το αντίθετο.

Όταν όμως η γυναίκα απαιτεί ισότητα, ο άντρας βρίσκεται αντιμέτωπος με μια πρόκληση. Πρώτον, αν δεν αποδεχθεί ότι ο ίδιος πρέπει να αλλάξει, μπορεί να συνεχίσει να προσπαθεί να εξουσιάζει, είτε μέσα από την οικονομική, είτε τη φυσική του δύναμη, με όλο και πιο πενιχρά αποτελέσματα και δεύτερον, συχνότερα να υποχωρεί και να αρνείται τη στήριξη και την τρυφερότητα, κάτι που αποτελεί μια όλο και συχνότερη αιτία λύσης γάμου, επειδή ενδεχομένως η γυναίκα πείθεται πια, ότι εξακολουθεί να είναι αντικείμενο διαφορετικής αλλά πάντως άδικης μεταχείρισης. Μια τρίτη πιθανότητα είναι η απόλυτη συνθηκολόγηση, αυτό όμως δεν είναι παρά το αναποδογύρισμα της παλιάς ιεραρχίας, με όλα τα γνωστά μειονεκτήματα και κάμποσα καινούρια επιπλέον.

Η τέταρτη λύση, φυσικά, είναι να αποδεχτεί ο άντρας την ανάγκη να εξελιχθεί, όπως εξελίχθηκε η γυναίκα, και να αναλάβει πιο πλήρεις δεσμεύσεις. Αυτό δημιουργεί προκλήσεις και αντιπαλότητα.

Ιδιαίτερα η λύτρωση από το συναίσθημα του να βρίσκεται κανείς δέσμιος του παραδοσιακού τρόπου του αρσενικού, φορτισμένου με όλα τα συναισθηματικά στοιχεία που υποδηλώνουν τον «άντρα», έκανε δυνατή μια άνεση, μια εμπιστοσύνη και μια ζεστασιά που έως τότε ήταν αδιανόητες. Και προς μεγάλη μου έκπληξη, όσο ο άντρας αποδέχεται περισσότερο τη «γυναικεία» του πλευρά, τόσο περισσότερο απολαμβάνει τον ανδρισμό του. 53, 62.

2. Πώς Επηρέασε το Γυναικείο Κίνημα τους Άντρες

Η επίδραση του γυναικείου κινήματος είχε βοηθήσει πολλούς άντρες να έρθουν σε επαφή με τα συναισθήματα τους και να συνδεθούν πιο βαθιά με τις γυναίκες. Όμως στην πορεία φαινόταν να έχουν χάσει κάτι ουσιαστικά αρρενωπό-δύσκολο να προσδιοριστεί, σίγουρα όμως άρρηκτα δεμένο με τις έννοιες της ζωντάνιας, της θετικότητας, της καθαρότητας, της ευθύτητας. 19.

B. ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΤΟΥΣ ΖΩΗ

1. Οικία-Σπιτικό

Ένα σπίτι προσφέρει ιδιωτική ζωή, ελευθερία στο ζευγάρι να κινείται όπως θέλει, μια σταθερή βάση από την οποία θα εξερευνήσει τον κόσμο, ιδιωτικό χώρο για τη σεξουαλική του δραστηριότητα και τη δυνατότητα να τον διαμορφώσει όπως επιθυμεί. Αργότερα, με την έλευση των παιδιών, η ανεξάρτητη στέγη προσφέρει το καλύτερο περιβάλλον για την ανατροφή των παιδιών. Το σπίτι είναι ο χώρος, όπου βιώνεται η συντροφική αγάπη και οι δεσμοί μεταξύ του σπιτιού και της αγάπης αυτής, γίνονται όλο και πιο έντονοι. Ψυχολογικά, το σπίτι γίνεται ένας χώρος οικείος και συνεπώς ένας χώρος ασφάλειας. 24.

2. Οι Δουλειές του Νοικοκυριού

Παραδοσιακά το σπίτι ήταν η επικράτεια της γυναίκας. Στις βιομηχανοποιημένες κοινωνίες, ορισμένες γυναίκες δούλευαν στα εργοστάσια, πολλές όμως έμεναν σπίτι και θεωρούσαν δική τους ευθύνη και μέρος της «αγάπης» τους να μένουν στο σπίτι και να το φροντίζουν για την οικογένεια τους. Σταδιακά η παραδοσιακή αυτή εικόνα του άνδρα που είναι έξω από το σπίτι για εργασία και της γυναίκας μέσα στο σπίτι να μαγειρεύει και να καθαρίζει έχει αλλάξει. Πλέον, πολύ περισσότερες γυναίκες βγαίνουν έξω από το σπίτι για εργασία ενώ οι άνδρες συμμετέχουν στις δουλειές του νοικοκυριού.

Η κατανομή των εργασιών του σπιτιού, συνδέεται με τη συζυγική ευτυχία. Όταν η κατανομή της εργασίας θεωρούνταν δίκαιη, η συζυγική ευτυχία ήταν υψηλή και έπεφτε όταν θεωρούνταν άδικη. Επιπλέον, οι γυναίκες νιώθουν περισσότερο πιεσμένες και θλιμμένες, όταν οι σύζυγοι δεν προσφέρουν αρκετή βοήθεια στο σπίτι. Η συνεισφορά του άνδρα είναι ιδιαίτερα σημαντική, όταν η σύζυγος εργάζεται έξω από το σπίτι.

Οι άνδρες και οι γυναίκες παραδοσιακά ασχολούνταν με διαφορετικές εργασίες του σπιτιού. Έτσι, και σήμερα οι γυναίκες είναι αυτές που μαγειρεύουν καθαρίζουν και φροντίζουν τα παιδιά, δουλειές που θεωρούνται γυναικείες, ενώ οι άνδρες επισκευάζουν το σπίτι, κουρεύουν το γκαζόν, βγάζουν έξω τα σκουπίδια και συντηρούν το αυτοκίνητο.

Οι δομές αυτών των εργασιών έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Στις ευθύνες των ανδρών υπάρχει σαφής αρχή και τέλος, προαίρεση για το πότε θα γίνουν και συχνά υπάρχει και κάποιο στοιχείο ευχαρίστησης ή αναψυχής που συνδέεται με τις εργασίες αυτές. Οι γυναίκες, από την άλλη μεριά, δεν έχουν αυτή την ελευθερία. Το μαγείρεμα, το πλύσιμο των πιάτων και η φροντίδα των παιδιών, πρέπει να γίνουν σε τακτές και ορισμένες ώρες με πολύ μικρή επιλογή για το εάν ή πότε θα γίνουν.

Παρόλο που οι γυναίκες κάνουν περισσότερες δουλειές στο σπίτι μέσα στον κύκλο ζωής του γάμου, η ανισότητα που υπάρχει μεταξύ αυτών και των συζύγων τους είναι μεγαλύτερη στα πρώτα χρόνια της ανατροφής των παιδιών και λιγότερη στα προγονικά και μετά-γονικά χρόνια. Η ικανοποίηση των γυναικών με την κατανομή εργασίας είναι η χαμηλότερη όταν υπάρχουν παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας και η υψηλότερη στα προ και μετά-γονικά χρόνια. Αυτό σημαίνει, ότι η ικανοποίηση τους ήταν η χαμηλότερη όταν η συνεισφορά τους στις εργασίες του σπιτιού ήταν η υψηλότερη. Σε σύγκριση με τους συζύγους τους, μικρή ήταν η διαφοροποίηση της ικανοποίησης για τους άνδρες στην πορεία του κύκλου της οικογενειακής ζωής. 53, 62.

3. Απασχόληση, Χρήματα και Ελεύθερος Χρόνος

Στο παραδοσιακό μοντέλο του γάμου, ο άνδρας εργαζόταν και η γυναίκα έμενε στο σπίτι, κρατώντας τα παιδιά και το σπίτι. Η εικόνα αυτή αλλάζει ριζικά καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά. Σήμερα εργάζονται πολλές παντρεμένες γυναίκες. Το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας των παντρεμένων γυναικών, είναι αντιστρόφως ανάλογο της παρουσίας των παιδιών. Οι παντρεμένες γυναίκες με τις μεγαλύτερες πιθανότητες για πλήρη απασχόληση, είναι ηλικίας από 16 έως 29 ετών, χωρίς παιδιά. Μετά από αυτή την περίοδο, η οικονομική δραστηριότητα πέφτει κατακόρυφα από τη στιγμή που υπάρχουν παιδιά που έχουν την ανάγκη της, ιδιαίτερα εάν το νεώτερο παιδί είναι προσχολικής ηλικίας. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, η οικονομική δραστηριότητα αυξάνει κυρίως ως ημιαπασχόληση. 5, 7.

Η υποστήριξη του άνδρα για την εργασία της συζύγου του είναι σημαντική για τη συζυγική του ποιότητα και η αντίληψη αυτής της υποστήριξης από τη γυναίκα είναι σημαντική για τη δική της συζυγική ποιότητα. Επίσης, όσο πιο έντονη είναι η ευαισθησία του, τόσο πιο θετική είναι η συζυγική του ποιότητα και η συζυγική ποιότητα της γυναίκας

του αυξάνει επίσης ανάλογα με τη δύναμη της ευαισθησίας του συζύγου της. Η στάση του άντρα, έχει μεγαλύτερη σημασία για την εμπειρία της συζυγικής ποιότητας και των δυο συζύγων από ότι έχει η στάση της γυναίκας. Η μόνη στάση της γυναίκας που έχει σημασία είναι η ανταγωνιστικότητα της. Όσο πιο ανταγωνιστική είναι, τόσο λιγότερο ικανοποιημένοι είναι και οι δύο. 3.

4. Η Πορεία των Ανδρών: Η Μητέρα

Σύμφωνα με τους οικιακούς ρόλους, έτσι όπως διαμορφώθηκαν από την κοινωνία του 19^{ου} και του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα, η εικόνα που έχει σχηματιστεί για τον άντρα, είναι ενός ατόμου, εντελώς αμέτοχο στις οικιακές εργασίες.

Παράδοξο είναι όμως το γεγονός, ότι οι άντρες όταν εκτελούν την θητεία τους στο στρατό, φροντίζουν οι ίδιοι τους εαυτούς τους, κινήσεις που γρήγορα τις ξεχνούν όταν απολύονται.

Ο άντρας, όσον αφορά στις οικιακές εργασίες, είναι εξαρτημένος από μια γυναίκα. Και τη μέρα του γάμου του, περνάει από τα χέρια της μητέρας στα χέρια της γυναίκας του, από τη μία γυναίκα στην άλλη. Σήμερα, είναι λιγότερο εξαρτημένος. Πριν όμως το ζευγάρι σταθεροποιηθεί και αποκτήσει μορφή, για μια αρκετά μεγάλη περίοδο αφού φύγει από το πατρικό του, ο άντρας παραμένει πολύ εξαρτημένος από τη μητέρα του, ακόμα και στις αρχές του συζυγικού βίου. Σε αυτή την ιδιαίτερη περίπτωση, η σχέση μητέρας και γιου δεν παραμένει στατική αλλά εξελίσσεται. Κι αυτό είναι λογικό, αφού και οι δύο πλευρές έχουν να κερδίσουν.

Από την άλλη οι γυναίκες, όταν μπουν στο πρώτο τους σπίτι, βρίσκονται διχασμένες ανάμεσα στις κεκτημένες κινήσεις, την αίσθηση του καθήκοντος να πλύνουν και να συγυρίσουν από τη μια, και την επανάσταση εναντίον στον οικοκυρικό ρόλο που εκπροσωπεί η μητέρα τους από την άλλη. Έτσι η φροντίδα των ρούχων, αλλά και του σπιτιού, γίνεται με διάφορους τρόπους. Αντίθετα, όσον αφορά στους άντρες, το γεγονός ότι δεν έχουν προετοιμαστεί για τις κινήσεις του νοικοκυριού, αλλά και η κριτική που πιθανώς ασκούσαν στην υπερβολική τάξη, έχει τα αποτελέσματα της. Αυτοσχεδιάζουν λοιπόν την πρώτη τους εμπειρία οικιακής αυτονομίας, μέσα από μια αξιοσημείωτη και συνήθως διεκδικούμενη ακαταστασία. 3, 63.

5. Ρόλοι και Συνήθειες

Η έννοια του ρόλου ορίζεται στην κοινωνιολογία ως ένα σύστημα εξομοιωτικών περιορισμών στους οποίους οφείλουν να υποταχθούν οι πρωταγωνιστές 1. Ο ορισμός αυτός βρίσκεται σε πλήρη αντιστοιχία με τη λειτουργία του ρόλου στην παραδοσιακή αλλά και στη σύγχρονη κοινωνία. Ο ρόλος, είναι λοιπόν κοινωνικά προκατασκευασμένος και το άτομο που τον υιοθετεί ορίζεται από αυτήν την κοινωνική προπαρασκευή. Γενικά αρκείται στο να ερμηνεύει τον ρόλο, αποκωδικοποιώντας μεγάλες ενότητες που αποτελούνται από έννοιες που θεωρούνται αντικειμενικές. Του απομένει λοιπόν ένα πολύ μικρό περιθώριο πρωτοβουλιών. Παρά τις μεγάλες κοινωνικές διαφορές, τα νέα ζευγάρια έχουν γενικά πολύ διαφορετική συμπεριφορά σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές. Η επιλογή μιας ελεύθερης σχέσης και η άρνηση ή η αναβολή του γάμου, αποτελούν στοιχεία που μας είναι ήδη γνωστά. Αυτό που ίσως δεν έχουμε καταλάβει ακόμη, είναι ένα βασικό στοιχείο του περιεχομένου τους: η δεδηλωμένη επιθυμία να «ανακαλύψουν» τους οικιακούς ρόλους, να επιλέξουν ποιος θα κάνει τι, χωρίς προκαταλήψεις. Τα λαϊκά στρώματα παραμένουν περισσότερο προσκολλημένα στις παραδοσιακές αντιλήψεις. Όσο όμως πλησιάζουμε στα μεσαία στρώματα, η αρχή της συμβίωσης τείνει να μην αντιστοιχεί πια με την αποδοχή ενός προκαθορισμένου ρόλου. Αντίθετα, οι δυο σύντροφοι μπαίνουν στο παιχνίδι και προσπαθούν να επινοήσουν τις καθημερινές κινήσεις. Με την εμπειρία, με τη διαδοχή των κινήσεων, οι συνήθειες και οι κανόνες αλληλεπίδρασης αποκρυσταλλώνονται, αντιλήψεις επιβάλλονται, ειδικότητες καθορίζονται. Στο τέλος αυτής της συσσώρευσης, αρχίζουν να σχηματίζονται σιγά-σιγά οι ρόλοι.

Οι ρόλοι είναι στενά συνδεδεμένοι με τις συζυγικές συνήθειες, καθώς οι συνήθειες μπορούν απλά να θεωρηθούν ως τα βασικά συστατικά των ρόλων. Οι ρόλοι και οι συνήθειες συγχωνεύονται στους κανόνες αλληλεπίδρασης, που συνήθως δεν εξωτερικεύονται και που σχηματίζουν τη βάση της ύπαρξης της οικογένειας. Τα κοινά σημεία όμως μεταξύ ρόλων και συνηθειών σταματούν εδώ, γιατί η συνήθεια δεν είναι ένας μικρός ρόλος.

Τα νεαρά ζευγάρια αυτοσχεδιάζουν στα τυφλά και έτσι καθορίζουν τους κανόνες συμπεριφοράς και τη σημασία που έχουν χιλιάδες καθημερινά γεγονότα. Συσσωρεύουν καθημερινά-συχνά χωρίς να το καταλαβαίνουν-βουνά ολόκληρα από συνήθειες που περιέχουν τα σημάδια των κατακτήσεων τους: οι νέες συνήθειες είναι το όργανο της κοινωνικής ανανέωσης. Στη συνέχεια, οι συνήθειες αυτές μπορεί να

συνθέσουν ένα ευρύτερο σύνολο που θα καθορίζει τις διάφορες συμπεριφορές, να κάνουν την ζωή «ρουτίνα», να απαγορεύσουν κάθε νεωτερισμό: Θα έχουν όμως υπάρξει ως στοιχείο που επέτρεψε την επινόηση των ρόλων.

Η επινόηση, η ικανότητα δράσης και απόφασης σε θέματα που αφορούν το μέλλον, δεν είναι ένα δευτερεύον φαινόμενο, μια συμπεριφορά που περιορίζεται σε κάποιες κοινωνικές ομάδες, ένας τρόπος ζωής μεταξύ πολλών άλλων: Αποτελεί τον άξονα της προοδευτικής ανατροπής της σχέσης μεταξύ ατόμου και κοινωνίας. Η αντιστροφή των θέσεων μεταξύ των ρόλων και των συνηθειών εγγράφεται μέσα σε αυτή την ευρύτερη αλλαγή. Οι άνθρωποι θέλουν να αποφασίζουν για τη ζωή τους, να αρνούνται τα πλαίσια που τους επιβάλλονται: Αυτό που τους οδηγεί σε αυτή τη συμπεριφορά είναι ένα ισχυρό και ευνοϊκό κοινωνικό ρεύμα. Ήδη τα παιδιά αντιστέκονται στην πειθαρχία βασιζόμενα σε μια αντίληψη της αυτονομίας του ατόμου, ακόμα κι όταν το άτομο είναι ακόμα παιδί. Οι κοπέλες αρνούνται το οικιακό μοντέλο που αντιπροσωπεύει η μητέρα τους. Οι έφηβοι κατασκευάζουν την αντικουλτούρα τους για να πάρουν ευκολότερα απόσταση από το καθορισμένο πλαίσιο. Τα νέα ζευγάρια αυτοσχεδιάζουν μέσα σε ένα στοιχειώδες νοικοκυριό για να μπορέσουν να το επινοήσουν καλύτερα. Καθορίζουν σταδιακά τους κανόνες των ανταλλαγών τους, δίνοντας χρόνο στον εαυτό τους. Οι λόγοι της επιβράδυνσης αυτής είναι προφανείς. Τα άμεσα προβλήματα που ζητούν λύση είναι πολύ σημαντικά: Να βρουν μια κοινή άποψη για τα συζυγικά θέματα της καθαριότητας και της τάξης, να μοιραστούν τις υποχρεώσεις που προκύπτουν. Και κυρίως, εγγράφονται σε μια τεράστια ζήτηση: την ανάγκη που νιώθουν να επινοήσουν τη ζωή τους. Η αποδοχή προκατασκευασμένων ρόλων που είναι έτοιμοι να εφαρμοστούν, δείχνει με ιδιαίτερη σαφήνεια το αντίθετο: την άρνηση δημιουργίας ενός νέου και αβέβαιου μέλλοντος. Ο περιορισμός άλλωστε του νοικοκυριού στα στοιχειώδη, όπως συμβαίνει στα πρώτα βήματα του ζευγαριού, είναι χαρακτηριστικός αυτής της άποψης και δείχνει, ότι το ζευγάρι εξακολουθεί να έχει ελευθερία κινήσεων. 1, 19, 22, 62.

6. Καταμερισμός Εργασιών

Η διαφορά των τρόπων συμπεριφοράς, καθορίζει όλο και περισσότερο τους τρόπους καταμερισμού των εργασιών και την οικιακή οργάνωση.

Σήμερα, οι ρόλοι δεν επιβάλλονται τόσο πολύ από εξωτερικούς παράγοντες, δεν είναι τόσο προσχηματισμένοι, ούτε είναι έτοιμοι να υιοθετηθούν. Παρόλο που εν μέρει

πρόκειται για αυταπάτη, μπορούν να επινοηθούν. Παλαιότερα κατασκευάζονταν (επίσημα) από την κοινωνία. Τώρα, τείνουν (επίσημα) να κατασκευάζονται από τα ίδια άτομα. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι, ότι αποστασιοποιούνται από αυτά. Παλαιότερα αποτελούσαν τη μήτρα των τρόπων συμπεριφοράς. Τώρα βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με αυτούς. Άρα, οι ρόλοι δεν είναι πια αυτό που ήταν παλαιότερα. Εξακολουθούν όμως να επηρεάζουν. Με βάση το παρελθόν των τρόπων συμπεριφοράς, το παρόν της αλληλεπίδρασης και των παραδειγμάτων που προσλαμβάνουν οι δυο σύντροφοι, σχηματίζουν μια άποψη για το τι είναι και τι θα έπρεπε να είναι οι δυο οικιακοί ρόλοι. Η εικόνα αυτή, που κατά ένα μέρος της είναι προσωπική και μυστική και κατά ένα άλλο κοινή και φανερή, καθοδηγεί αργότερα τις πρακτικές και την εξέλιξη τους. Η σεξιστική κατάταξη γίνεται ακόμα ισχυρότερη όταν τα άτομα δεν την επινοούν, αλλά τους επιβάλλεται. Το παλιό όμως μοντέλο του καθορισμού των ρόλων, αν και χάνει μέρος της σημασίας του, είναι ακόμα σε ισχύ. 35.

7. Η Ιδέα και η Συμπεριφορά

Ας υπενθυμίσουμε σε λίγες γραμμές ορισμένα στοιχεία για την ανισότητα. Οι γυναίκες που δεν εργάζονται αφιερώνουν 44 ώρες την εβδομάδα στις οικιακές εργασίες, οι εργαζόμενες γυναίκες 36 ώρες και οι εργαζόμενοι άντρες 20 ώρες (μαζί με τη κηπουρική και τις επισκευές). 86. Η διαφορά γίνεται ακόμα μεγαλύτερη αν λάβουμε υπόψη μας και το βαθμό ευθύνης που έχει η κάθε εργασία, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και ένα διανοητικό βάρος. Το πλύσιμο των ρούχων, το σιδέρωμα, το ράψιμο, το καθάρισμα της τουαλέτας είναι δουλειές που κατά 90% γίνονται από τις γυναίκες. Η ανισότητα είναι παρόλα αυτά μικρότερη σε κάποιες άλλες εργασίες (πλύσιμο πιάτων, ψώνια, μαγείρεμα). Ο ρυθμός όμως της εξέλιξης είναι αργός και όχι τόσο σημαντικός. Μέσα σε έντεκα χρόνια, οι εργαζόμενοι άντρες έχουν αυξήσει κατά έντεκα λεπτά τον καθημερινό χρόνο συμμετοχής τους στις οικιακές εργασίες (στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνεται η κηπουρική, οι επισκευές και η φροντίδα των παιδιών), ενώ οι εργαζόμενες γυναίκες τον έχουν μειώσει κατά έξι λεπτά. Όμως αυτά τα λίγα λεπτά δεν είναι τίποτα μπροστά στην γενικότερη ανισότητα: μια ώρα την ημέρα έναντι τριών. Αν αφαιρέσουμε την παράμετρο της μισθωτής εργασίας και εξετάσουμε μόνο όσους δεν εργάζονται και έχουν την ίδια οικογενειακή κατάσταση με τους προηγούμενους, ο άντρας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

κάνει πάντα λιγότερα από τη γυναίκα, ένας παντρεμένος άνεργος λιγότερα από τον ανύπαντρο, μια παντρεμένη άνεργη περισσότερα από την ανύπαντρη. Άρα, όχι μόνο η

σεξιστική διαφορά παραμένει (κυρίως μεταξύ αγοριών και κοριτσιών που ζουν με τους γονείς τους:Maugin, 1989), αλλά γίνεται εντονότερη με τη συμβίωση. 53, 62.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

A. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΦΥΛΩΝ

Η ταυτότητα για τη γυναίκα στην κοινωνία μας καθορίζεται διαφορετικά από ότι για τον άνδρα. Η ομορφιά, η φροντίδα των παιδιών, η φροντίδα της εξωτερικής εμφάνισης κ.τ.λ. θεωρούνται “γυναικεία” χαρακτηριστικά και σε αντίθεση “ανδρικά” το κίνητρο για εργασία, η ανάληψη των οικονομικών βαρών της οικογένειας, η επιδίωξη καλύτερων θέσεων και ανώτερων στόχων κ.τ.λ. Αυτό σημαίνει, ότι ο άνδρας στην κοινωνία μας πρέπει να αγωνιστεί και να πραγματοποιήσει για τον εαυτό του τον ανδρικό και τον γυναικείο ρόλο.

Οι γυναίκες δεν είναι καταδικασμένες σε ένα ρόλο άγνοιας, υποταγής και επομένως σε μια εξαπατημένη και πλανημένη ύπαρξη. Είναι δυνατό, να προσδιορίσουν αυτές οι ίδιες και από την αρχή το ρόλο τους και ως ανθρώπινα όντα έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να καθορίσουν τις δυνατότητες της ύπαρξής τους. Ωστόσο, αυτή η σχεδιαγράφηση του οντολογικού “Δύνασθε Είναι” της γυναίκας καθορίζεται μέχρι σήμερα από την παιδεία (ανατροφή, εκπαίδευση), από την εκκλησία (θρησκεία) ή από προκαταλήψεις που ενισχύονται από την παράδοση. Για αυτό σήμερα, η γυναίκα έχει μέσα στον προκαθορισμένο ρόλο της περιορισμένες δυνατότητες.

Μέχρι σήμερα υποστηρίζεται, ότι στις γυναίκες κυριαρχεί το θυμικόν (συναίσθημα), ενώ στον άνδρα κυβερνά το νοητικόν (η λογική). Υποστηρίζεται δηλαδή, ότι η γυναίκα έχει ένα χαρακτήρα που παρασύρεται εύκολα, επομένως αδύναμο και ότι σε αυτήν, η λογική δεν παίζει σπουδαίο ρόλο.

Αποδίδεται στη γυναίκα ένας χαρακτήρας “οντικός” που παρασύρεται δηλαδή και εξαρτάται από τις διαθέσεις της, γεγονός που ισοδυναμεί με μια απλής μορφής κατάσταση ζωής.

Στον πυρήνα της ύπαρξής της, η γυναίκα είναι ίση με τον άνδρα, διότι η ουσία της ύπαρξης είναι ουδέτερη. Ο πυρήνας της ύπαρξης είναι ουδέτερος, διότι δεν έχει καθοριστεί από άλλους, διότι είναι απελευθερωμένος από αξίες, απόψεις, εντυπώσεις

κ.τ.λ. Πρέπει κανείς να παρατηρεί το ΕΙΝΑΙ του ανθρώπου μέσα στη συνειδητότητά του και όχι όπως το βλέπουν οι άλλοι.

Έτσι λοιπόν πριν το ΕΙΝΑΙ πάρει θέση μέσα στο κόσμο ή, καλύτερα, πριν καθοριστεί από κάποιο ρόλο μέσα στον κόσμο, είναι ουδέτερο ως ανθρώπινο ΕΙΝΑΙ και όχι βιολογικά. Εκτός αυτού αφορά την ουσία της ύπαρξης πριν αυτή καθοριστεί, να καθορίσει η ίδια το πλάνο των δυνατοτήτων της, για να υπάρχει σαν οντολογικό όν. Έτσι μπορεί η γυναίκα να προγραμματίσει ένα νέο ρόλο για την ύπαρξή της μέσα στον κόσμο. Επίσης είδαμε ότι και οι αξίες και οι αντιλήψεις ή απόψεις, είναι δυνατό να αλλάξουν.

Η συμπεριφορά των φύλων καθορίζεται με ρόλους και θεσμούς ειδικούς για κάθε φύλο, στους οποίους επιβάλλει στα δύο φύλα η κάθε κοινωνία.

Για τις γυναίκες, ολοκλήρωση του ΕΓΩ σημαίνει ισοτιμία με τον άνδρα, δηλαδή να αποφασίζει η ίδια για την ύπαρξή της, για τη ζωή της και το τρόπο συμπεριφοράς της. Με αυτό εννοείται συγκεκριμένα το εξής: Η γυναίκα, είναι δυνατό να ολοκληρώσει τον εαυτό της γνήσια, μόνο εάν πραγματοποιήσει την επιθυμία της, να είναι αυτό που επιδιώκει και επιθυμεί ανεξάρτητα από θεσμούς και αξίες. Για παράδειγμα, να γίνει οδηγός γερανού. Εάν γνωρίζει, ότι αυτό δεν απαγορεύεται για τις γυναίκες, ούτε τις γελοιοποιεί, τότε η επιθυμία της θα βρει ανταπόκριση ακόμη και αν εκείνη τελικά αποφασίσει να διαλέξει κάποιο άλλο επάγγελμα. Εάν όμως βρίσκεται κάτω από πίεση και πρέπει εκ των πραγμάτων να ακολουθήσει την “καριέρα” της νοικοκυράς, διότι οτιδήποτε άλλο δεν θεωρείται αποδεκτό, κατά αυτόν τον τρόπο δεν είναι δυνατόν να ολοκληρώσει τον εαυτό της, διότι γνωρίζει ότι για αυτό που επιθυμεί να είναι, θα της επιβληθούν κυρώσεις κ.τ.λ. με άλλα λόγια ότι απαγορεύεται. Αυτό ισχύει για τη συμπεριφορά της, για το τρόπο σκέψης της και για τους σκοπούς που επιδιώκει. Όταν όμως γνωρίζει, ότι μπορεί να συμπεριφέρεται αντίθετα με το ρόλο του φύλου της, π.χ. ότι επιτρέπεται να καπνίζει στο δρόμο χωρίς να δημιουργεί πρόκληση, τότε θα μπορέσει να ολοκληρώσει τον εαυτό της, ακόμη και αν παρόλα αυτά παραιτηθεί από την επιθυμία της να καπνίζει στο δρόμο. Τότε θα είναι σε θέση να αποφασίσει για τη δυνατότητα να καπνίσει ή όχι, χωρίς προκατάληψη, διότι είναι ισότιμη με τον άνδρα και διότι βέβαια δεν θα δημιουργεί πρόκληση.

Η ολοκλήρωση του ΕΓΩ του ανθρώπου γενικά, είναι λοιπόν στενά συνδεδεμένη με την ισοτιμία των ευκαιριών. Αυτή η ισοτιμία των ευκαιριών πιθανόν να λείπει, η επιθυμία όμως για ολοκλήρωση της προσωπικότητας είναι δυνατόν να παραμένει.

Δεν υπάρχει ισοτιμία στις ευκαιρίες, όμως διατηρείται αυτή η επιθυμία ατόφια, παρόλο που οι κοινωνικοί θεσμοί καθορίζουν την προσωπικότητα της γυναίκας, παρόλο που και οι ίδιες έχουν μάθει να συμμορφώνονται με το ρόλο τους.. 22.

B. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΥΛΩΝ

Οι άνδρες και οι γυναίκες είναι πολύπλοκα όντα και καμία ψυχολογική θεωρία δεν είναι σε θέση από μόνη της να εξηγήσει ικανοποιητικά όλες τις όψεις της κοινωνικής τους. Οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν πολύ περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Οι σωματικές διαφορές καθορίζονται βιολογικά, αν και συχνά τις υπερτονίζουμε με το τρόπο που ντυνόμαστε ή που χτενιζόμαστε, που χρησιμοποιούμε ή όχι μακιγιάζ και γενικά τον τρόπο που προβάλλουμε τον εαυτό μας στο κόσμο.

Ιδιότητες που συνδέονται με την αρσενικότητα είναι, η κυριαρχικότητα, η επιθετικότητα και η βία. Ενώ οι αρετές που σχετίζονται με τη θηλυκότητα είναι, η ευαισθησία, η συμπόνια και η αρετή.

Η διάκριση εναντίον των γυναικών αρχίζει από τη γένεση και συνεχίζει σε ολόκληρη την παιδική ηλικία. Το θλιβερό είναι, ότι οι γυναίκες παίζουν κύριο ρόλο σε αυτή τη διάκριση. Συχνά είναι η μητέρα στο σπίτι και η δασκάλα στο σχολείο που διδάσκουν στο νεαρό κορίτσι το γυναικείο του ρόλο.

Για παράδειγμα στην έρευνα του **Λιούις** που μας αποκαλύπτει ότι στην νηπιακή ηλικία το μικρό κορίτσι που παίζει στο πάρκο έχει λιγότερη ελευθερία για εξερεύνηση από ότι το αγόρι πριν το φωνάξει πίσω η μητέρα του. Η στην έρευνα που δείχνει ότι οι γυναίκες φέρονται διαφορετικά στα βρέφη ανάλογα με το αν είναι κορίτσια ή αγόρια, ενθαρρύνοντας τα πρώτα να είναι πιο ήσυχα και πιο εξαρτημένα και τα δεύτερα να είναι πιο ζωηρά και αυτόνομα ή στις μακροπρόθεσμες μελέτες των **ΝΤΕΙΒΙ, ΜΠΑΤΛΕΡ** και **ΓΚΟΛΝΤΣΤΑΙΝ 1972** που δείχνουν ότι τα κορίτσια κατευθύνονται σταθερά από τους γονείς τους προς την οικογένεια και το σπίτι πιο πολύ από τα αγόρια. Η στη σχολική έρευνα που δείχνει ότι στην τάξη τα αγόρια επαινούνται κυρίως όταν κάνουν καλή δουλειά ενώ τα κορίτσια όταν έχουν καλή συμπεριφορά, πράγμα που υπογραμμίζει την ακαδημαϊκή επίδοση στη μία περίπτωση και την κοινωνική συμμόρφωση στην άλλη. Οι δάσκαλοι συχνά έχουν στερεοτυπες απόψεις γύρω από τις σχετικές ικανότητες αγοριών και κοριτσιών , αποδίδοντας την επιτυχία των κοριτσιών

στη σκληρή δουλειά και την υπακοή σε κανόνες, ενώ στη περίπτωση των αγοριών μιλούν για δημιουργικότητα και έμπνευση. Τα αγόρια επίσης μπορεί να γίνονται αντικείμενο προσοχής πιο πολύ από ότι τα κορίτσια στις μικτές τάξεις, αν και οι δάσκαλοι τείνουν να προτιμούν τα κορίτσια ως μαθητές. 55.

Οι διακρίσεις σε βάρος των αγοριών έχουν διαφορετική μορφή. Η απαίτηση από ένα αγόρι να είναι άνδρας, να μη δείχνει τα συναισθήματά του, να είναι σκληρό και σωματικά δυνατό, το στριμώχνει σε ένα προκατασκευασμένο καλούπι, όπως και την αδερφή του. Το καλούπι αυτό είναι πιθανότατα εξίσου βλαπτικό τόσο από την άποψη της ανάπτυξης της προσωπικότητας όσο και της σωματικής υγείας. Το θέμα είναι ωστόσο ότι από κοινωνική άποψη, στο αγόρι προσφέρονται πολλά πλεονεκτήματα που οδηγούν αργότερα στη φαινομενική επιτυχία, ενώ τα κορίτσια μειονεκτούν.

Ακόμη και σε ένα κρίσιμο πεδίο όπως είναι η αυτοεκτίμηση, τα κορίτσια έχουν λιγότερες ευκαιρίες να αξιολογήσουν τον εαυτό τους, πράγμα που ίσως εξηγεί εν μέρει τη μεγαλύτερη συχνότητα των νευρωτικών και ψυχωτικών διαταραχών που παρουσιάζουν οι γυναίκες στην ενήλικη ζωή. 55.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΔΡΩΝ

A. ΑΝΔΡΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

Ξεκινώντας με τη θεώρηση της φυσικής αντρικής δύναμης και της ταυτόχρονης νοητικής ανάπτυξης, βλέπουμε, ότι ο άντρας μπορεί και οφείλει να φτάσει σε ένα επίπεδο ωριμότητας και δυναμικής έκφρασης. Αν δεν το κάνει, πηγαίνει ενάντια στην ίδια του τη φύση, παραμένει σε ένα προηγούμενο στάδιο εφηβικής ή και παιδικής ακόμα ηλικίας. Άντρας, είναι εκείνος που έχει γνωρίσει τα στάδια αυτά, έχει πάρει τις εμπειρίες του και μπορεί πια να περάσει στο επόμενο βήμα, στον πραγματικό του ρόλο. Ο ρόλος του άντρα, είναι η συνδυασμένη λειτουργία γνώσης και τόλμης, που απορρέει από την κατακτημένη εμπειρία και την ελεγχόμενη ορμή.

Τα ρεύματα της αντρικής φύσης τον παροτρύνουν να γίνεται κατακτητής και μαχητής. Τα ρεύματα της νοητικής του δυνατότητας τον κατευθύνουν να επιβάλλεται πάνω στις ίδιες τις παρορμήσεις και τις δυνάμεις του. Να μην αφήνεται ανεξέλεγκτα σε ό,τι θα ήθελε να κάνει, γιατί τα «θέλω» του κάθε ανθρώπου είναι πάμπολλα και συχνά πολύ οδυνηρά για τον ίδιο και όλους τους άλλους. Ωριμος άντρας, είναι αυτός που ξέρει τι πρέπει να θέλει. Είναι αυτός, που αφήνει τις ροές του είναι του να γεννώνται μέσα του, αλλά δεν τους επιτρέπει να αξιοποιούνται παρά μόνον σαν μια θετική λειτουργία.

Ωριμος άντρας είναι αυτός, που μπορεί να γίνει πια πατέρας. Πατέρας όμως θα πει δότης, θα πει επόπτης και συντηρητής μιας οποιασδήποτε δημιουργίας. Πατέρας θα πει επίσης δυναμικός επιτηρητής, που όποτε χρειάζεται, μπορεί να διαλύσει μια λανθασμένη κατάσταση. Ο άντρας, που έχει πραγματικά ωριμάσει, είναι εκείνος που εκφράζει άφοβα τη δύναμή του, έστω και αν αυτό σημαίνει κάποτε να καταστρέψει το ίδιο το δημιούργημά του, για να το ξανακτίσει πάνω σε γερές βάσεις.

Ο άντρας που δημιουργεί είναι απαραίτητο να έχει αποδεχτεί ποιος είναι. Να ξέρει την πραγματική του δυνατότητα και να μη φοβάται τα κενά και τα λάθη του. Γιατί αν υπερβάλλει τις δυνάμεις του, αυτό σημαίνει πως βρίσκεται ακόμα σε μια εφηβική, ορμητική διάθεση. Αν πάλι τις υποτιμά, τότε σίγουρα δεν έχει τη θέληση να γίνει υπεύθυνος και προτιμά να παραμένει στην παιδικότητα.

Ο άντρας που έχει περάσει από την παιδική και εφηβική ηλικία, είναι έτοιμος για την ενήλικη ζωή. Είναι έτοιμος για αυτήν, όταν έχει ολοκληρώσει τους προηγούμενους κύκλους και οι κατακτημένες γνώσεις του δίνουν τις απαραίτητες εμπειρίες και τον εδραιώνουν σε μια δυναμική, δημιουργική έκφραση. Ο άντρας πρέπει να έχει περάσει από την παιδικότητα με όλες τις όψεις της, πριν μπορέσει να την αφήσει.

Ο άντρας μπορεί να είναι άντρας, διατηρώντας στοιχεία των προηγούμενων ηλικιών του, μόνον όσον αφορά ορισμένους τρόπους λειτουργίας του και όχι γιατί τα έχει ακόμα ανάγκη. Μπορεί δηλαδή, να διατηρεί μια παιδική απλότητα και μια εφηβική ορμή, απολαμβάνοντας συνειδητά αυτές τις εκδηλώσεις. Αν ένας άντρας είναι ώριμος, μπορεί να συνδυάζει στην τωρινή του ηλικία τα διδάγματα των προηγουμένων, για να εμφανίζει έτσι τον ολοκληρωμένο του εαυτό.

Ολοκληρωμένος άντρας δεν είναι εκείνος που δεν εκδηλώνει κανένα σφάλμα και κανένα λάθος στις πράξεις του. Ολοκληρωμένος άντρας είναι εκείνος, που πρώτα από όλα βάζει την έκφραση της θέλησής του, την ατομική του απόφαση να ζήσει, να δημιουργήσει, να παραγάγει το έργο του. Είναι ώριμος και ολοκληρωμένος, όχι γιατί έχει ξεπεράσει όλα του τα προβλήματα, αλλά γιατί τα έχει γνωρίσει και έχει αποφασίσει να γίνει εκείνος κύριός τους και να μην αφήνει να τον κυριεύουν αυτά.

Ο κάθε άντρας είναι συνήθως διαφορετικός, ανάλογα με το περιβάλλον που βρίσκεται. Μπορεί στο σπίτι του να είναι ήρεμος, τρυφερός και στη δουλειά του σκληρός κι αμείλιχτος. Μπορεί πάλι να είναι στο σπίτι του ένας άνθρωπος απαιτητικός και άγριος, ενώ στη δουλειά του να είναι άβουλος και φοβισμένος. Είναι επίσης δυνατό με τους φίλους του να γίνεται κάτι τελείως διαφορετικό, να είναι χαρούμενος ή πολύ δοτικός, ενώ σε όλες τις άλλες στιγμές της ζωής του να μεταμορφώνεται σε ένα σκυθρωπό και αδιάφορο άνθρωπο.

Αν ερευνηθούν οι λόγοι που αναγκάζουν τον άντρα να παίρνει αυτές τις ποικίλες μορφές, τότε θα φανούν πολλά αίτια, ειδικά για κάθε περίπτωση. Το γενικό όμως γνώρισμα πίσω από όλους αυτούς, είναι μια προσπάθεια προσαρμογής με τα περιβάλλοντα ερεθίσματα. Αυτά διαφέρουν από τον ένα χώρο στον άλλο και από τον ένα κύκλο ανθρώπων σε κάποιον διαφορετικό.

Οι ποικιλόμορφες εκδηλώσεις ενός ανθρώπου και ιδιαίτερα ενός άντρα, που μετακινείται από τον ένα χώρο στον άλλο, είναι απαραίτητες. Είναι αδύνατο να επιβιώσει κάποιος, που διατηρεί μια άκαμπτη στάση, ίδια προς όλα. Η προσαρμογή στο περιβάλλον είναι αναγκαιότητα και όχι μειονέκτημα, όποιου την εκφράζει. Παρόλο αυτά οι αλλαγές ενός άντρα, δίνουν πολύ συχνά ερεθίσματα στους άλλους, και κυρίως στις

γυναίκες, για να οργιστούν εναντίον του. Ακούγονται παράπονα για αυτόν και για την υποκρισία που τον διακρίνει. Μια σύζυγος θυμώνει και πικραίνεται π.χ. όταν βλέπει ότι ο κατσούφης άντρας γίνεται ένας πολύ ευχάριστος σύντροφος, σε έναν κοινωνικό κύκλο. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που η αλλαγή είναι τόσο χτυπητή, ώστε να μην αναγνωρίζεται σχεδόν καθόλου η προσωπικότητα του ανθρώπου αυτού.

Μελετώντας πάντα το θέμα από την αντρική πλευρά, θα το ερευνήσουμε μέσα από τα μάτια των γυναικών. Η γυναίκα κάτι θέλει από τον άντρα, κάτι περιμένει από αυτόν. Ο άντρας άλλοτε ανταποκρίνεται και άλλοτε όχι στα αιτήματα της γυναίκας. Η στάση του, είναι συνέπεια τόσο της ατομικής του εξέλιξης και θέσης όσο και της αντιμετώπισης της γυναίκας προς αυτόν γενικά. Συχνά μια γυναίκα είναι τόσο ευχάριστη και δεκτική, ώστε ο άντρας που βρίσκεται δίπλα της νοιώθει άνετα και πολύ ικανοποιημένος. Άλλοτε όμως η γυναίκα του εκπέμπει μονίμως μια αντίδραση, μια άρνηση προς αυτόν, που τον αναγκάζει να περνάει σε άμυνα, μαχητικότητα ή απάθεια. Έτσι η στάση του διαμορφώνεται σύμφωνα με τα στοιχεία που η γυναίκα του δίνει. Συμβαίνει όμως κάποτε, η γυναίκα να είναι αυτή που είναι και ο άντρας να παραμένει σταθερός σε μια δική του αντιμετώπιση προς αυτήν, γιατί και ο ίδιος έχει ένα δικό του πρόβλημα. Έτσι π.χ. παρόλη την βοήθεια που παίρνει από τη γυναίκα, δεν παύει να την κακομεταχειρίζεται.-

Η αντίδραση ενός άντρα, που προέρχεται από τη στάση μιας γυναίκας ή γενικά ενός τρόπου ζωής της κοινωνίας, δείχνει μια προσπάθεια προσαρμοστικότητας. Η προσπάθεια αυτή, άλλοτε πετυχαίνει και άλλοτε όχι, ανάλογα με τη σταθερότητα αλλά και τις γνώσεις του άντρα. Όταν όμως η αντίδρασή του, προέρχεται από την ατομική του εσωτερική θέση μόνο, τότε δε βοηθά στην προσαρμογή του. Αν δηλαδή, κάποιος άντρας είναι καχύποπτος, αυτή η καχυποψία του μπορεί να αλλοιώνει τις σχέσεις του, γιατί δεν θα τον αφήνει να ελίσσεται ουσιαστικά όπου πρέπει.

Δύο ειδών είναι οι αντιδράσεις του ανθρώπου. Η μια προέρχεται από την προσωπική ανάγκη του καθενός, που τον οδηγεί να προβάλλει διάφορες αντιστάσεις προς τη ζωή, και η άλλη προέρχεται από τη διάθεσή του να ανταποκριθεί στις ανάγκες του άλλου. Στην πρώτη περίπτωση, ο άντρας γίνεται στις διάφορες στιγμές της ζωής του, αυτό που ο ίδιος θέλει να γίνει για να ικανοποιηθεί. Στη δεύτερη όμως, γίνεται αυτό που πρέπει να γίνει, για να βοηθήσει και να ικανοποιήσει τους άλλους.

Η ανθρωπότητα της σημερινής εποχής εργάζεται περισσότερο για το ατομικό εγώ, παρά για την ομαδική εξέλιξη. Εργάζεται κυρίως για την ανάπτυξη ενός εγώ κάθε ανθρώπου, που όμως έρχεται συχνά σε σύγκρουση με τις ανάγκες των άλλων. Ο

άντρας, που από αιώνες παλεύει μέσα σε όλες τις όψεις της ζωής, έχει βρει διάφορους τρόπους για να αναδεικνύει το εγώ αυτό. Αυτοί οι τρόποι είναι πιο εμφανείς από της γυναίκας, που μόνον τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει ελευθερία κίνησης και δράσης. Έτσι ο άντρας, για να αντεπεξέρχεται στις ανάγκες του εγώ αυτού, άλλαζε πολύ συχνά προσωπεία. Άλλος άνθρωπος ήταν, αλλά και ακόμα είναι, δίπλα σε μια γυναίκα, μέσα στο εργοστάσιο, και σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα. Αυτή η αλλαγή είναι φυσιολογική, αλλά κάπου βγαίνει από την τροχιά της, όταν χρησιμοποιείται σε βάρος του άλλου. Όταν δηλαδή εκφράζεται αρνητικά, όχι γιατί αυτό απαιτεί η συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά γιατί ο άντρας ξεσπάει αδιαφορώντας για τις συνέπειες της στάσης του πάνω στον άλλο.

Οι τρόποι έκφρασης ενός άντρα πρέπει να είναι πολλοί, πάρα πολλοί. Πρέπει να δείχνει αυτό που ο χώρος και η στιγμή χρειάζονται. Πρέπει να προβάλλει την κατάλληλη έκφραση και να λείπει την κατάλληλη λέξη, για να δημιουργήσει γύρω του μια δόνηση, απαραίτητη. Πρέπει να μπορεί να γίνεται τρυφερός, δυναμικός, αδιάφορος ή αυστηρός, ανάλογα με το συγκεκριμένο ερέθισμα που θέλει να προκαλέσει. Για να γίνει αυτό όμως, θα πρέπει προηγουμένα να έχει ο ίδιος απαλλαγεί από τις προσωπικές του αδυναμίες, που τον οδηγούν να αλλάζει τρόπους έκφρασης μόνο για το προσωπικό του όφελος. 20, 37, 43, 51.

1. Ο Άντρας Εξουσιαστής

Η ανάγκη για εξουσία είναι έμφυτη στον άνθρωπο και κυρίως στον άντρα, που είναι από τη φύση του προικισμένος για να εξουσιάζει. Η σωματική του διάπλαση, καθώς και η νοητική του δυνατότητα, τον προετοιμάζουν να γίνει ο κατακτητής της ζωής.

Ο άντρας εκφράζει παντού, σε όλες του τις εκδηλώσεις, τη δύναμη αυτή και θέλει πάντα να είναι κυρίαρχος, εξουσιαστής των καταστάσεων, της ζωής και του εαυτού του.

Η εξουσία είναι μια δύναμη από μόνη της, γιατί ο καθένας εξουσιάζει, έστω και ασυνείδητα, ορισμένα πράγματα στη ζωή του. Όπως το κάθε τι στη ζωή, όπως κάθε δυνατότητα και δύναμη, έτσι και η εξουσιαστική αρχή παρερμηνεύεται και γίνεται καταπίεση και κατάχρηση, από αυτούς που δεν έχουν καταλάβει την αληθινή της αξία. Πριν προχωρήσουμε στις αρνητικές αυτές εκδηλώσεις της εξουσίας, θα δούμε πως λειτουργεί ένας άντρας, που έχει κατανοήσει την αληθινή της σημασία και την εκφράζει δημιουργικά.

Το μικρό αγόρι καλείται μεγαλώνοντας να εκφράσει τη δύναμή του, να γίνει άντρας, να πάρει το τιμόνι της ζωής στα χέρια του και να το οδηγήσει δυναμικά μέσα από όλα τα κανάλια και πάνω από όλα τα εμπόδια. Καλείται να αναπτύξει δημιουργικά τις ορμές του, να βρει τη σύντροφό του, να ζευγαρώσει μαζί της, να εξελιχθεί νοητικά, να αποκατασταθεί κοινωνικά και να γίνει ο αφέντης του εαυτού του. Αυτές είναι οι απαιτήσεις που εγείρονται από τη ζωή προς τον άντρα, όπως φυσικά με κάποιες διαφοροποιήσεις εγείρονται και προς τη γυναίκα.

Οι ορμές και οι δυνάμεις ενός εφήβου τον οδηγούν όλο και πιο έντονα να αρχίσει να εξουσιάζει τα πράγματα. Ζητά να εισχωρήσει μέσα σε όλα, όλες τις καταστάσεις, τις ιδέες, τα προβλήματα και εισχωρώντας, ζητά να τα κατακτήσει. Έτσι, βλέπουμε γύρω μας τους άντρες να αρχίζουν μια μαχητική δράση προς τη ζωή και να τη συνεχίζουν δια βίου.

Τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, γεννιούνται με την ανάγκη να εξουσιάζουν τη ζωή, σε όλες της τις εκδηλώσεις. Αυτή η ανάγκη, έχει δοθεί με έναν τρόπο πιο δυνατό και ξεκάθαρο στον άντρα, από ότι στη γυναίκα. Η γυναικεία φύση δεν κατακτά τα πράγματα μόνο με μια κάθετη δύναμη και μια κτητική εκδήλωση όπως ο άντρας. Τα κατακτά με ποικίλους τρόπους, με διάφορα άλλα μέσα που διαθέτει και που κι αυτά είναι γνωρίσματα βιολογικά, αλλά και συναισθηματικά ή νοητικά δικά της. Η ανάγκη για εξουσία φαίνεται περισσότερο στους άντρες, όπως άλλωστε έχει ήδη αποδειχθεί από την ιστορία του παρελθόντος, όπου οι ηγέτες της ανθρωπίνης φυλής υπήρξαν στην πλειονότητά τους άντρες. Αυτή την ηγεσία, την εκφράσανε παράλληλα και μέσα στις προσωπικές τους σχέσεις και την οικογενειακή ζωή.

Ο άντρας εξουσιαστής μπορεί να γίνει ένα πρότυπο δύναμης, καλοσύνης και αγάπης, αν ξέρει πώς να ασκήσει την εξουσία του και είναι πραγματικά ώριμος να το κάνει. Στην πραγματικότητα, η εξουσία δίνεται, αλλά και παίρνεται από αυτόν, που είναι υπεράνω της ανάγκης των πραγμάτων, που βρίσκονται κάτω από τη δύναμή του. Πρέπει να είναι υπεράνω, για να γνωρίζει πώς να τα χειρίζεται, πώς να τα αξιοποιεί και να τα εξελίσει. Πάνω από κάποιο πράγμα, κατάσταση ή άλλον άνθρωπο, είναι εκείνος που δε διέπεται από αυτό, αλλά αντίθετα το διέπει, γιατί δεν έρχεται σε σύγκρουση μαζί του. Ο άντρας π.χ. που εξουσιάζει μια γυναίκα αληθινά και όχι με κάποιον λανθασμένο τρόπο, είναι αυτός που έχει για αυτήν μια απέραντη αγάπη, που γνωρίζει τις ανάγκες της και συνεργάζεται μαζί της σε όλους τους τομείς, αφού η γυναίκα είναι για αυτόν το συμπλήρωμά του και όχι ο εχθρός του ή ο σκλάβος του.

Όταν ο άντρας έχει υιοθετήσει μια τέτοια πνευματική στάση προς το γυναικείο φύλο, είναι πολύ εύκολο να υιοθετήσει την ίδια στάση προς τη ζωή ολόκληρη, σε όλες της τις εκδηλώσεις.

Η εξουσιαστική δύναμη παρερμηνεύεται πολύ συχνά από τους ανθρώπους και αντί να εκφράζεται σαν μια δημιουργική εκδήλωση και μια προσφορά, μεταμορφώνεται στο ακριβώς αντίθετό της. Γίνεται καταπάτηση της ελευθερίας, γίνεται βιασμός της ατομικής πρωτοβουλίας και συνεχής ανάγκη επιβολής για αυτοϊκανοποίηση.

Το λάθος που εκφράζεται από κάποιον άντρα, όταν θέλει να κυριαρχήσει κάτι, ξεκινά από δύο κυρίως αίτια. Το πρώτο είναι μια δική του επανάσταση προς κάποιες συνθήκες, που τον είχαν επί χρόνια υποδουλώσει. Το δεύτερο αίτιο μιας λαθεμένης λειτουργίας είναι μια αλλαγή, που έχει κατακτήσει τόσο το αγόρι και το έχει κάνει να νοιώθει σατράπης από τα νηπιακά του χρόνια, ώστε δεν μπορεί να φανταστεί έναν διαφορετικό τρόπο ζωής, έναν άλλο ρυθμό λειτουργίας. Πέρα από αυτές τις δύο βασικές αιτίες, υπάρχουν φυσικά και διάφορα ειδικά κίνητρα, που δομούν μέσα στον άνθρωπο κάποια ιδιαίτερη ανάγκη να εξουσιάσει είτε με σωστό είτε με λάθος τρόπο.

Η μοναδική σωστή λειτουργία ενός άντρα που έχει κάποια γνώση και αγάπη, θα έπρεπε να είναι μέσα από μία θέση προσφοράς. Τότε η γνώση του θα τον οδηγούσε να απλώνει όσα ξέρει, να διαχέει μέσα στη ζωή την ατομική του ακτινοβολία, να εξουσιάζει τα πράγματα, για να τα τροφοδοτεί συνεχώς. Αυτή η μορφή της εξουσίας δεν απορρίπτεται από το δέκτη, γιατί δεν περικλείνει καμιά απειλή, καμιά εχθρική αντίθετη έκφραση. 23, 42.

2. Ο Άντρας “Παιδί”

Κοιτάζει ορισμένες φορές η γυναίκα τον άντρα και απορεί με τις αντιδράσεις του. Βλέπει μια απροσδόκητη αλλαγή στη μορφή και τις κινήσεις του, αλλά και τις πράξεις του ακόμα, που της αποκαλύπτουν ένα διαφορετικό άνθρωπο, από αυτόν που έχει συνηθίσει να έχει δίπλα της. Ξαφνιάζεται, γιατί μέσα από τη δυναμική του έκφραση και τη σοβαρότητά του, δείχνει να ξεπετάγεται μια τελείως παιδιάστικη όψη, μια ακατανόητη ανωριμότητα.

Πως εκφράζεται αυτό το στοιχείο στον άντρα και ποια είναι τα χαρακτηριστικά του; Γιατί δε λέμε ότι και η γυναίκα διατηρεί μια παιδικότητα; Σε τι διαφέρουν τα δύο φύλα γύρω από αυτό το θέμα; Σίγουρα και οι γυναίκες έχουν μία αντίστοιχη παιδική μορφή θαμμένη μέσα τους, που εμφανίζεται συχνά με κάποιον τρόπο στη διάρκεια της ζωής

τους. Παρόλα αυτά, σαν παιδί χαρακτηρίζεται ο άντρας, γιατί αυτός είναι που εμφανίζει μερικά έντονα γνωρίσματα παιδιού. Βλέπουμε συχνά έναν άντρα να τα χάνει μπροστά σε κάτι πολύ απλό, όπως μια δική του αυτοεξυπηρέτηση σε κάποιο νοικοκυρίστικο τομέα. Βλέπουμε επίσης, έναν άντρα με πολύ δυνατό μυαλό να παρασύρεται ολοκληρωτικά από κάποιο έργο στην τηλεόραση και να χάνει τη δυνατότητα παρακολούθησης κάποιου άλλου πράγματος. Διακρίνουμε πολύ συχνά στους άντρες μια ανάγκη να κουρνιαίνουν στην αγκαλιά της γυναίκας, όπως έκαναν όταν ήταν νήπια.

Πολλές οι παιδικές εκδηλώσεις, πολλά τα χαρακτηριστικά του παιδιού, που εμφανίζει ένας άντρας. Το κύριο γνώρισμα όλων αυτών είναι η ικανότητα απασχόλησής του σε ένα μόνο πράγμα που μοιάζει να τον απορροφά ολοκληρωτικά, όπως συμβαίνει και σε ένα παιδί την ώρα που παίζει.

Συχνά μοιάζει να μην έχει καμιά ευελιξία, καμιά δυνατότητα αλλαγής προς κάτι άλλο, αφού είναι απορροφημένος από αυτό που κάνει εκείνη τη στιγμή. Αυτή η δυσκολία ξαφνιάζει τη γυναίκα, που από τη φύση της μοιάζει να βρίσκεται σκόρπια σε πολλά πράγματα και να τα παρακολουθεί σχεδόν διαισθητικά.

Ένα άλλο γνώρισμα του άντρα είναι μια απλότητα στις πράξεις του, μια ευπιστία και μια αυθόρμητη ανταπόκριση στα ερεθίσματα της ζωής. Είναι πιο άμεσος από τη γυναίκα και δε λειτουργεί μέσα από πολύπλοκους νηητικούς μηχανισμούς. Συχνά αυτή η αμεσότητα τον οδηγεί σε λάθη, αφού η δομή της κοινωνίας δεν είναι τέτοια, ώστε να επιτρέπει την ευπιστία και την ανεξέλεγκτη προσφορά. Ο άντρας είναι πιο ορμητικός, πιο ευέξαπτος και πιο απλός από τη γυναίκα. Εκφράζει αυτό που θέλει, και συχνά απαιτεί να το αποκτήσει, όπως ένα κακομαθημένο παιδί. Βάζει στόχους για το μέλλον και οραματίζεται την πραγμάτωσή τους, όπως ακριβώς σε μια μικρή ηλικία.

Οι άντρες, που ορισμένες στιγμές θέλουν να παίξουν με κάτι και να γίνουν παιδιά, εκφράζουν ασυνείδητα την πραγματικότητα. Δείχνουν δηλαδή πως, έστω και για λίγη ώρα, θεωρούν τη ζωή σαν παιχνίδι. Παίζουν και διασκεδάζουν ή γίνονται τα παιδιά, που θέλουν λίγη στοργή και απαιτούν μια κάποια ανταπόκριση. Έτσι λυτρώνονται και ανακουφίζονται προσωρινά από μια υπερβολική σοβαρότητα, που χαρακτηρίζει γενικά όλες τις ανθρώπινες πράξεις.

Οι άντρες υιοθετούν μερικές φορές τη θέση του παιδιού ή του παίκτη που παίζει με τη ζωή. Εκφράζουν αυτή τη διάθεση, χωρίς πιθανόν να γνωρίζουν τη βαθιά της σημασία. Ξεχνάν τη σοβαρή αντιμετώπιση, που δείχνουν ως εκείνη τη στιγμή και αφήνονται για λίγο στην άλλη τους έκφραση.

Ίσως σήμερα οι άντρες να γίνονται παιδιά, γιατί δεν αντέχουν να είναι πάντα μεγάλοι. Ίσως να ξεφεύγουν από την ίδια την κούραση που τους δίνει η ζωή, λειτουργώντας με έναν τρόπο ανέμελο και απαιτητικό. Αλλά η ζωή είναι ένα παιχνίδι και μέσα από αυτή την αντιμετώπιση, βασίζονται σιγά-σιγά οι άνθρωποι στην κατανόησή της. 23, 42, 43, 47.

3. Ο Άντρας Σύντροφος

Η συντροφικότητα είναι μια ανάγκη του ανθρώπου από τη στιγμή που γεννιέται.

Αυτή η ανάγκη συνεχίζεται με πολλές μορφές στην εξέλιξη του ανθρώπου και ανάλογα με την ανάπτυξή του, επιζητεί να καλύπτει λίγα ή πιο πολλά τμήματα του εαυτού του. Η συντροφικότητα δεν περιορίζεται μόνο σε μια ικανοποίηση των αισθήσεων, αλλά επεκτείνεται σε ένα επίπεδο συναισθηματικό, νοητικό και πνευματικό, καθώς ο άνθρωπος εξελίσσεται και προχωρά στην πιο σύνθετη έκφρασή του. Έτσι, φτάνουμε στον ενήλικο, που με πολλά πιθανόν κενά, έχει αρκετά ενεργοποιηθεί σε όλους τους παραπάνω τομείς και συνεπώς επιζητά να βρει το σύντροφό του μέσα από όλους αυτούς.

Ο άντρας που έχει φτάσει σε μια ώριμη ηλικία, τουλάχιστον βιολογική, μπορεί και τις περισσότερες φορές επιδιώκει, να βρει ένα σύντροφο, μια γυναίκα, που να του δώσει τα στοιχεία που χρειάζεται για να ολοκληρωθεί. Στην προσπάθειά του αυτή, είναι απαραίτητο να έχει τη θέληση να ανταποδίδει στη γυναίκα όσα εκείνη χρειάζεται. Αν για κάποιο λόγο, η επιδίωξή του είναι μόνο να εισπράττει από αυτήν, χωρίς να της δίνει τίποτα, τότε βέβαια η ποθούμενη συντροφικότητα δε θα έρθει. Αντί αυτής, θα αναπτυχθεί μια σχέση άνιση, με πολλούς κινδύνους διάλυσης, αφού το ένα μέλος θα μένει ανικανοποίητο.

Στην περίπτωση που ο άντρας θέλει να βρει μία αληθινή σύντροφο και να γίνει και ο ίδιος σύντροφός της από τη δική του πλευρά, τότε θα πρέπει να ακολουθήσει ορισμένους κανόνες, που η ίδια η ζωή θέτει σαν βάση μιας σωστής σχέσης. Σύντροφος γίνεται εκείνος που στην ουσία μοιράζεται το καθετί με τον άλλον άνθρωπο.

Ο άντρας της σημερινής εποχής καλείται να πάρει τη θέση του ισότιμου συντρόφου δίπλα στη γυναίκα. Καλείται δηλαδή να γεύεται μαζί της όλα τα είδη της τροφής, που η ζωή του προσφέρει. Έτσι, μόνο θα γίνει πραγματικός «σύν-τροφος», όχι μόνο στο τραπέζι του σπιτιού, αλλά σε όλα τα είδη πνευματικής τροφής που δέχεται από

γύρω του. Αν δεν υιοθετήσει αυτή τη στάση, τότε θα κρατά τη γυναίκα σε απόσταση, σε μειονεκτική θέση και συχνά σε μια προσπάθεια άμυνας εναντίον του. Ισοτιμία, συντροφικότητα δε σημαίνει φυσικά μια τέτοια στροφή από τις συνήθειες του παρελθόντος, που να οδηγήσει σε μια υπερβολική πάλι φόρτιση της γυναίκας. Σημαίνει απλά μια ισόποση κατανομή ευθυνών, απολαύσεων και πρωτοβουλίας, ανάλογα πάντα με τις ειδικές ικανότητες του φύλου του καθενός.

Ο άντρας, που έχει αποδεχτεί να λειτουργήσει σαν πραγματικός σύντροφος με τη γυναίκα, εξελίσσεται πολύ πιο ουσιαστικά, από εκείνον που την κρατά σε απόσταση. Γιατί με τη σωστή σχέση, τη συντροφικότητα που αναπτύσσει, βιώνει πολύ πιο πολλά ερεθίσματα σε μία πιο ολοκληρωμένη μορφή.

Ο άντρας, καθώς βρίσκει μια σύντροφο, βλέπει ότι η ζωή του αλλάζει, πλουτίζει και διευρύνεται. Η γυναίκα του δίνει πράγματα που αυτός δεν είχε ως τώρα, γιατί η ιδιοσυγκρασία του δεν τον οδηγούσε στην αφομοίωσή τους.

Η χαρά μιας πραγματικής συντροφικότητας είναι ουσιαστική και πολύ βαθιά γιατί στηρίζεται σε πολύ γερές βάσεις, βάσεις που είναι πέρα από τη φαινομενικότητα και τις πρόσκαιρες καταστάσεις. Είναι οι βάσεις αυτές που δομούνται μόνον όταν ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα ρέει μια αποδοχή και κατανόηση, χωρίς εχθρότητα και συνεχείς αντιστάσεις.

Άντρας σύντροφος είναι εκείνος που σέβεται τη γυναίκα και την αγαπάει για αυτό που είναι, και όχι για αυτό που εκείνος θα ήθελε να είναι. Αν τη δέχεται έτσι όπως ακριβώς είναι, τότε δέχεται και να μοιραστεί μαζί της τα δικά του προσόντα, τις δυνάμεις και ευκαιρίες της ζωής. Δέχεται να την αγκαλιάσει σαν εραστής, να τη στηρίζει σαν πατέρα και να μπει μέσα στη δική της αγκαλιά σαν παιδί. Δέχεται να της ανοίξει την καρδιά του, να της εμπιστευτεί το πρόβλημά του και να ασχοληθεί με το δικό της πρόβλημα. Της μαθαίνει όσα ο ίδιος έχει μάθει από τη ζωή και είναι δεκτός σε αυτά που εκείνη μπορεί να του προσφέρει. Δε λέει, όπως συχνά ακούγεται ακόμα και σήμερα: «πάψε εσύ, μη μιλάς, είσαι γυναίκα», αλλά αντίθετα την εξυψώνει θεωρώντας τα λόγια της σημαντικά και σωστά. Έτσι, όταν χρειαστεί, μπορεί να της υποδείξει ένα λάθος της, αφού η σχέση του μαζί της θα του δίνει πια αυτό το δικαίωμα.

Σύντροφος μπορεί να θεωρηθεί ο άντρας που τρέφει τη γυναίκα σε όλα τα πεδία της οντότητάς της, αλλά που τρέφεται κι αυτός από τη δικιά της εκδήλωση. Για να γίνει αυτό, πρέπει να δει ότι τα δύο φύλα έχουν πολλές διαφορές μεταξύ τους, για να μπορέσουν να αναπτυχθούν γνωρίζοντας ο ένας τον άλλο και αλληλοσυμπληρώνοντας τα κενά τους. Η γυναίκα δεν είναι πλασμένη πιο τρυφερή από τον άντρα για να τη

συνθλίβει αυτός με τη δύναμή του. Είναι έτσι το σώμα της, για να μπορεί να αγκαλιάζει πιο θερμά τον άντρα και να του προσφέρει την τρυφερότητά της. Όταν ο άντρας το παραδεχτεί αυτό, τότε θα δει ότι η δική του δύναμη έχει σαν σκοπό την εξισορρόπηση με τη γυναικεία πλαστικότητα, αφού τελικά στόχος είναι η όλο και πιο ολοκληρωμένη συντροφική συμβίωση.

Πέρα όμως από όλα τα ρεύματα που ποτίζουν τις ανθρώπινες συνειδήσεις, υπάρχει ένα κυρίως βασικό ρεύμα. Αυτό είναι η δύναμη, η ακτινοβολία του ενός φύλου προς το άλλο. Είναι, θα λέγαμε, το σημαντικότερο από όλα, αφού η ζωή ολόκληρη είναι χτισμένη πάνω σε αυτές τις δύο μορφές, τον άντρα και τη γυναίκα. Έτσι ο άντρας, θέλει δε θέλει, δέχεται συνεχώς αυτά που του εκπέμπει η γυναίκα. Αν αντίθετα η γυναίκα βρίσκεται σε μία γαλήνια και ικανοποιημένη ψυχική κατάσταση, τότε και ο άντρας θα δέχεται τα ευχάριστα δικά της ερεθίσματα. Γαλήνια κατάσταση δε σημαίνει αδράνεια, αμάθεια και περιορισμός. Αυτά είχαν υιοθετηθεί από τις κοινωνίες τους παρελθόντος και οδήγησαν τον άνθρωπο σε μεγάλη ανισορροπία. Γιατί μόνον η γνώση και η διεύρυνση του νου μπορούν να δώσουν την πραγματική γαλήνη, που θα απλώνεται προς όλους, όταν έχει κατακτηθεί.

Αν και σήμερα ο άνδρας παραπαίει ακόμα μέσα σε ένα κλίμα αντιδράσεων, που τον προτρέπουν να δειωνίζει τη στάση τον άντρα-σατράπη ή αφεντικού, δομείται η συντροφική πορεία για την εξέλιξη.

Η αναγκαιότητα της ανθρώπινης φύσης παίρνει μια πιο ολοκληρωμένη εκδήλωση. Η γυναίκα άρχισε να ξαναβρίσκει τη θέση της. Ο άντρας καλείται να γίνει σύντροφός της πολύ πιο ουσιαστικά και εξομοιωμένα με αυτήν από άλλοτε. Πρέπει να εκφράσει αυτή τη νέα στάση για να επιταχυνθεί η νέα δόμηση μιας κοινωνίας, που βρίσκεται στο μεταίχμιο μιας μεγάλης αλλαγής. 14, 23, 24, 33.

4. Ο Άντρας Σύζυγος

Μεταξύ αστείου και σοβαρού, οι άντρες αποκαλούν το γάμο σκλαβιά και δέσμευση. Τον θέλουν και τον φοβούνται ταυτόχρονα, γιατί τους στερεί ορισμένα πράγματα, ενώ τους προσφέρει κάποια άλλα. Έτσι, ανάλογα με τη στιγμή και τη διάθεσή τους, βλέπουν το ρόλο του συζύγου σαν ευχάριστο ή πολύ κοπιαστικό. Τι είναι όμως αλήθεια ένας σύζυγος, ή τι υπονοεί αυτός ο τίτλος;

Το πρώτο και το πιο ουσιαστικό από όλα όσα κρύβει αυτή η έννοια, είναι το στοιχείο της ένωσης, η μικρή αυτή λέξη «συν». Αυτό λέει πολύ απλά και σύντομα, ότι

σύζυγος είναι αυτός που μαζί με κάποιον άλλο πορεύεται και συνεχίζει τη ζωή του. Η ζωή είναι ένα ζευγάρι με όλα τα πράγματα, γιατί πάντα κάτι χρειάζεται όποιος ζει, κάτι θέλει και κάτι κάνει για να το κατακτήσει. Ο σύζυγος είναι αυτός, που ενώνει τις δυνάμεις του με μια γυναίκα, για να εργαστούν δίπλα – δίπλα στο έργο της ζωής. Να πορευθούν δηλαδή, σαν δύο άνθρωποι, που έχουν γίνει ένα αντρόγυνο, σηκώνοντας μαζί τα βάρη της ζωής τους, αλλά και απολαμβάνοντας τις χαρές.

Αυτό το μοίρασμα σε όλους τους τομείς, θα έπρεπε να ανακουφίζει με τη συντροφικότητα που δίνει, αλλά δε γίνεται πάντα έτσι. Δε γίνεται, γιατί αντί για μοίρασμα του βάρους, μοιάζει να το διπλασιάζει. Ως σήμερα, μέσα στην κοινωνία της ανδροκρατίας, το βάρος έπεφτε κατά πολύ στους άντρες.

Ήταν λοιπόν φυσικό να θεωρούν το γάμο σκλαβιά, παρόλο που με άλλους τρόπους σκλαβωνόταν και η γυναίκα σε πολλά σημεία. Έτσι η έννοια του ζευγαρώματος έφευγε από την πραγματική της θέση και γινόταν συχνά αγγαρεία, στέρηση της ελευθερίας και υποταγή παρά τη θέληση των συζύγων.

Ο σύζυγος, που θέλει να παίξει πραγματικά αυτόν το ρόλο στη ζωή, μοιράζεται με τη γυναίκα του το φορτίο της ύπαρξής τους. Η ζωή ολόκληρη είναι ένα συνεχές έργο, που τίποτα δε σταματά, έστω και αν οι άνθρωποι συχνά προβάλλουν αντιστάσεις και εκφράζουν αδράνεια.

Ο άντρας που αντιλαμβάνεται το παιχνίδι της ζωής και γνωρίζει τις δυσκολίες και τις χαρές της, αποφασίζει να το παίξει, κρατώντας από το χέρι τη γυναίκα, που θα τον συντροφέψει. Χαράζει μαζί της την πορεία τους, μαζί της αντιμετωπίζει τις δίνες και απολαμβάνει τη γαλήνη. Στηρίζει τη γυναίκα, όποτε χρειάζεται, αλλά στηρίζεται και κείνος πάνω της, όταν χρειαστεί. Γιατί ο άντρας είναι δυνατός, είναι ο δότης και ο αρχηγός μιας οικογένειας, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η γυναίκα δεν έχει ισάξιους ρόλους να παίξει. Άλλες οι ιδιότητες του ενός και άλλες του άλλου. Όσο πιο γρήγορα αντιληφθεί ο άντρας, ότι στη συζυγική του ζωή πρέπει να προσφέρει τα δικά του προσόντα και να δεχτεί της γυναίκα του όμοια, τότε πια αυτός θα λειτουργήσει σαν σύζυγος.

Γνώρισμα πολλών ανδρών, ιδιαίτερα του παρελθόντος, υπήρξε η ανάγκη απομάκρυνσης της γυναίκας από το χώρο ευθυνών. Μια έλλειψη εμπιστοσύνης και μια διαχωριστικότητα χαρακτήριζε τους άντρες, που ήθελαν να κρατούν μόνοι τους τα ηνία της ζωής. Αυτό γινόταν γιατί, αφ' ενός οι γυναίκες δεν είχαν εκφράσει τη θέληση να συμπορευτούν μαζί τους και αφ' ετέρου, γιατί οι άντρες διατηρούσαν έτσι μια ψευδαίσθηση υπεροχής. Τα πράγματα αλλάζουν σήμερα, όλο και πιο πολύ. Αναφαίνεται

πια, ότι «σύζυγος» σημαίνει κάτι πολύ διαφορετικό από ό,τι εθεωρείτο ως τώρα. Τόσο ο άντρας όσο και η γυναίκα αρχίζουν να αναθεωρούν τη θέση τους μέσα στη σχέση του ζευγαριού.

Η σημερινή κοινωνία συνεχίζει να δομείται πάνω σε μια οικογενειακή βάση. Δεν μπορούμε να προβλέψουμε για πόσο ακόμα η οικογένεια θα είναι προϋπόθεση της κοινωνικής δομής. Ήδη υπάρχουν ενδείξεις διάλυσης του οικογενειακού θεσμού και προσπάθειες μιας ανεξάρτητης μοναχικής διαβίωσης.

Μιλώντας για τον αντρικό ρόλο μέσα στο ζευγάρι, θα μπορούσαμε ίσως να τον ερευνήσουμε από την πλευρά της γυναίκας. Άραγε έχει αναρωτηθεί ο κάθε άντρας τι γυρεύει μια γυναίκα από αυτόν; Παρουσιάζεται συχνά το φαινόμενο ο άντρας να ζητά από τη γυναίκα ή να της επιβάλλει κάτι, χωρίς ο ίδιος να της δίνει όσα χρειάζεται. Μια γυναίκα έχει κι αυτή ανάγκες, που μόνο ένας αληθινός σύζυγος μπορεί να προσφέρει. Γιατί ουσιαστικός σύζυγος είναι αυτός που μοιράζεται το κάθε τι με τη γυναίκα του. Είναι αυτός που μαζί της προχωρά βήμα-βήμα μέσα από όλα τα μονοπάτια της ζωής. Τα κοινά πράγματα αποκτούν μια σημασία για το αντρόγυνο, αν αντιληφθεί τι σημαίνουν και γιατί είναι κοινά. Το κρεβάτι, το τραπέζι, οι σκοτούρες, οι χαρές, τα παιδιά, καθώς και όλες οι πράξεις τους, γίνονται από κοινού για να παράγουν μια ολοκληρωμένη εκδήλωση.

Η γυναίκα επιζητεί από τον άντρα της να μην της δίνει μόνο μια σεξουαλική απόλαυση. Θέλει να παίρνει από αυτόν επίσης τη συναισθηματική καθώς και τη νοητική κάλυψη. Επιθυμεί να συμπληρώνεται από τον άντρα της παντού, για να μπορεί και αυτή να του επιστρέφει όσα εκείνος χρειάζεται. Ο άντρας, που αντιλαμβάνεται αυτές τις ανάγκες, γίνεται ό,τι η γυναίκα του θέλει. Γίνεται αυτός που της προσφέρει τη χαρά της ζωής. Μπαίνει μέσα στην καρδιά της, την πλουτίζει με την δική του ακτινοβολία και μετά την πιάνει από το χέρι, για να πορευθούν πλάι-πλάι στο δρόμο της ζωής. Όσο μια γυναίκα μαραζώνει γιατί δεν έχει βρει στο σύζυγό της τον αληθινό σύντροφο, δεν μπορεί κι αυτή να παίξει το συζυγικό της ρόλο. Ο σύζυγος, ο άντρας που θέλει να βρει στη γυναίκα αυτήν που θα τον συντροφέψει στη ζωή, οφείλει να γίνεται ο δότης της, αλλά και ο δέκτης της ύπαρξής της. Πρέπει να την αγκαλιάσει, να τη θρέψει, να αφεθεί στη δική της αγκαλιά, που μόνιμα και σταθερά θα τροφοδοτεί με την παρουσία του. Μια τέτοια σχέση φέρνει το αποτέλεσμα που επιδιώκεται, το συζυγικό ζευγάρι, την πραγματική ένωση.

Ο σύζυγος, όταν κατανοήσει ότι τόσο ο ίδιος όσο και η γυναίκα του θα ωφεληθούν και θα εξελιχθούν μόνον όταν συμπορεύονται, θα μπορέσει να περάσει στην

πραγματική του θέση. Δεν είναι επικίνδυνο, ούτε δεσμευτικό το καθεστώς της έγγαμης ζωής. Γίνεται έτσι, γιατί δε λειτουργούν τα πράγματα όπως θα έπρεπε, γιατί η βάση της ζωής αυτής, δηλαδή το ζευγάρι, δεν έχουν γίνει πραγματικό ζευγάρι. Σύζυγος δεν είναι αυτός που δίνει το όνομά του σε μια γυναίκα και πιθανόν της προσφέρει ορισμένα υλικά αγαθά. Ούτε είναι αυτός που τη θεωρεί φορτίο του ή αντίθετα σκλάβο του. Όλες αυτές οι καταστάσεις, κατάλοιπα κοινωνικών συνθηκών, δείχνουν ότι ακόμα ο ρόλος του άντρα σαν συζύγου, δεν έχει ξεκαθαριστεί και φυσικά δεν έχει υιοθετηθεί από πολλούς.

Όταν ο άντρας σπάσει τα φράγματα του εγωισμού και του φόβου προς τη γυναίκα, θα μπορέσει να πάρει τη θέση του δίπλα της και να τη φέρει κι αυτήν κοντά του. Τότε θα αρχίσουν να συζούν πραγματικά και να προχωρούν στη ζωή τους ζευγαρωμένοι. Η ζωή κυλά πιο εύκολα με τις ενωμένες δυνάμεις. Η μοναξιά δεν υπάρχει. Οι φόβοι μειώνονται. Οι χαρές διπλασιάζονται.

Αληθινός σύζυγος είναι ο ώριμος εκείνος άντρας, που παίρνει τη γυναίκα δίπλα του για να την κρατήσει κοντά του, να της δώσει τη θέση της και να της προσφέρει τη δική του. Πληροί τα καθήκοντά του όχι γιατί είναι υποχρεωμένος και του το επιβάλλουν οι συνθήκες, αλλά γιατί, καθώς δίνεται στη γυναίκα, απλώνεται ο ίδιος και ακτινοβολεί γύρω του. Προσφέρει απλά και πρόθυμα, για να πλουτίσει τη σύζυγό του και μετά να απολαύσει μαζί της τα κοινά πλούτη τους. Δέχεται τις δικές της ιδέες, προσφορές, αλλά και αδυναμίες. Τη βοηθά να δυναμώσει, όπου χρειάζεται, για να γίνουν ένα πιο δυνατό ζευγάρι. Γνωρίζει ότι κι αυτός έχει πολλά να πάρει από αυτήν, έτσι ώστε να πορεύονται αρμονικά ενωμένοι. 24, 43, 47, 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΓΑΜΟΣ

A. ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟ

Ο γάμος είναι ένας κοινωνικός θεσμός που υπάρχει από παλιά από τότε περίπου που ο άνθρωπος έζησε μέσα σε οργανωμένη κοινωνία. Μια κι ήταν «ον κοινωνικό» από την αρχή χρειάστηκε να δημιουργήσει κάποια επαφή και να ζήσει σε ένα είδος, σε ένα σχήμα ομάδας. Αυτός ο κοινωνικός θεσμός πήρε διάφορες μορφές στην πορεία της ιστορίας. Το είδος και η μορφή του γάμου εξαρτήθηκε από τις πολιτιστικές, από τις ιστορικές συνθήκες, από τις θρησκευτικές δοξασίες, από τα ήθη, τα έθιμα κ.α. Γάμος, είναι η νόμιμη συμβίωση δύο ετερόφυλων. Είναι η μορφή του γάμου που είναι η επικρατέστερη, αυτό δηλαδή που έχει τη νομική της μορφή.

Για να μπορέσει ο γάμος σαν θεσμός κοινωνικός να επιβιώσει, να επικρατήσει στους αιώνες, θα πει πως αναφέρεται σε βασικές ανάγκες. Κάθε ιστορική εποχή έχει τις ανάγκες της, που ανανεώνονται κάθε φορά, ανάλογα με τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν τα άτομα. Αυτό θα πει, πως υπάρχουν θεσμοί που εξυπηρετούν βασικές ανάγκες. Μέσα στους θεσμούς αυτούς είναι οπωσδήποτε και ο γάμος. Ο γάμος εξυπηρετεί το άτομο, αλλά και την κοινωνία.

Εξυπηρετείται το άτομο από την πλευρά του, ότι λυτρώνεται από την κοινωνική πίεση. Ο γάμος του λύνει μια εκκρεμότητα και τον φέρνει να ζήσει με ένα άλλο ετερόφυλο άτομο. Ύστερα, του λύνει το βιολογικό του πρόβλημα και το σεξουαλικό, που είναι αρκετά σοβαρό.

Το άτομο με το γάμο λύνει το βιολογικό του πρόβλημα, λύνει το σεξουαλικό, εξασφαλίζει τη διαίωσιση του είδους, την προσωπική του ιστορία με τους απογόνους του, λύνει τα προβλήματα του τα ψυχολογικά, που οπωσδήποτε τα αισθάνεται να βαραίνουν. Και τέλος αισθάνεται τον εαυτό του σε περισσότερη ασφάλεια, γιατί ανήκει σε μια ομάδα, ανήκει σε μια οικογένεια. Σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία, ο άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να ανήκει σε μια ομάδα και να εξαρτάται από αυτήν. Να λοιπόν και μια ακόμη λύση βασικής ανάγκης, που είναι η ανάγκη να ανήκει το άτομο σε μια ομάδα σαν την οικογένεια.

Η κοινωνία εξυπηρετείται από τον γάμο. Πρώτα από όλα, είναι η ίδια η υπόσταση της κοινωνίας ο γάμος. Αν υποθέσουμε πως μπορούμε να κάνουμε μια αφαίρεση και να πούμε πως δεν θα υπάρχει συμβίωση των δύο φύλων σε μια εποχή, τότε μοιραία η κοινωνία θα σταθεί στη γενιά αυτή και δεν θα μπορέσει να προχωρήσει πιο πέρα. Υπολογίζει λοιπόν η κοινωνία στο γάμο για την δική της την υπόσταση. Ένας λόγος για τον οποίο επιμένει και θέλει το γάμο να είναι νόμιμος, είναι γιατί θέλει να εξασφαλίσει τους απογόνους της και θέλει να διαμορφώσει την οικογένεια, γιατί η οικογένεια παίζει ρόλο βασικό στη σωστή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, του πολίτη. Αυτοί βασικά, είναι οι λόγοι για τους οποίους επιζεί μέχρι σήμερα και θα επιζήσει πάντοτε, ανεξάρτητα από τις μορφές που παίρνει, ο θεσμός του γάμου.

Ο γάμος είναι κάτι ιερό, ή τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι. Είναι ιερό πέρα από τα κοινωνικά πλαίσια που τον επιβάλλουν συχνά σε ανθρώπους, οι οποίοι δεν τον δέχονται ουσιαστικά. Η τελετή του γάμου είναι και αυτή ιερή, όχι για την ίδια την τελετή όπως γίνεται, αλλά για τη βαθύτερη σημασία που αυτή εκφράζει. Η ιερότητα του γάμου έγκειται στη συνειδητή προσπάθεια, που οι δύο άνθρωποι αποφασίζουν από κοινού να καταβάλουν, για να βοηθήσουν τη μεταξύ τους ένωση. Για να δομήσουν την καινούρια οντότητα τους, το αντρόγυνο. Βρίσκονται σε αντίθεση με όλα όσα δεν μπορούν να δεχτούν σαν τμήματα της. Έτσι, ο άντρας και η γυναίκα, που είναι τα δύο άκρα αντίθετα σχήματα του ανθρώπινου γένους, είναι φυσικό να προσκρούσουν ο ένας στις αντιθέσεις που προβάλλει ο άλλος. Παρόλο αυτά, μέσα από τις αντιθέσεις αυτές, παράγεται και η έλξη, αφού μόνο με την ένωση των δυο συμπληρώνονται οι ελλείψεις καθενός χωριστά. Με την έννοια αυτή, το αντρόγυνο εκφράζει κάτι ιερό, που μετά από το γάμο προχωρά στην ουσιαστική ένωση.

Η θεώρηση του γάμου σαν μια ιερή πράξη δεν υποδηλώνει ότι αυτή η ιερότητα βιώνεται απαραίτητα από τα παντρεμένα ζευγάρια. Λίγα είναι τα αντρόγυνα εκείνα που έχουν παντρευτεί, γιατί ζουν μαζί. Οι περισσότερες περιπτώσεις των παντρεμένων είναι μακριά από αυτή την κατάσταση. Για αυτούς ο γάμος ήρθε σαν αποτέλεσμα κάποιας ανάγκης, κάποιου ενθουσιασμού, ή συχνά επειδή οι γονείς το υπόδειξαν σαν απαραίτητο. Μια τέτοια βάση για την έγγαμη ζωή δε βοηθά στην πραγμάτωση του σκοπού της. Φυσικά συμβαίνει κάποτε οι εμπειρίες του ζευγαριού να το οδηγήσουν βαθμηδόν στη σωστή σύλληψη της έννοιας «γάμος» και σε συνέχεια στην υλοποίησή της. Συνήθως όμως τα πράγματα λειτουργούν διαφορετικά: οι λανθασμένες ανάγκες, που προκάλεσαν το γάμο, εξακολουθούν να υπάρχουν και μάλιστα να διαιωνίζονται ως το τέλος της ζωής. Οπωσδήποτε ένας γάμος γίνεται για να ενωθούν τα αντίθετα φύλα. Αυτή είναι η μόνη

ουσιαστική αιτία, που θα έπρεπε να προκαλεί τη δημιουργία της συζυγικής ζωής. Αν καλύπτεται μόνο μια μερική της όψη, αν π.χ. η κοπέλα αναζητά έναν προστάτη ή αν ο άντρας ψάχνει για κάποιον, που να τον εξυπηρετεί, τότε ο γάμος έχει λανθασμένα υπόβαθρα και αφήνει ακάλυπτες τις μεγαλύτερες και πιο βαθιές ανάγκες της συμβίωσης. Αν επίσης ο γάμος βασίζεται σε μια εμπορική συναλλαγή μόνο ή αν γίνεται λόγω κοινωνικών ταμπού, τότε το πιθανότερο είναι να μην αποβεί ποτέ αυτό που ονομάσαμε «ιερός».

B. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

«Ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αυτώ βοηθόν κατ' αυτόν» (Γεν.2,18).

Η ιστορία του γάμου, της ενώσεως δηλαδή του άνδρα και της γυναίκας σε «σάρκα μίαν», αρχίζει με τη δημιουργία του ανθρώπου, όπως διαβάζουμε στα πρώτα κεφάλαια της Γενέσεως στην Παλαιά Διαθήκη. Ενώ για τον πρώτο άνθρωπο υπήρχε η δυνατότητα της θαυμάσιας επικοινωνίας του με το Δημιουργό μέσα στον επίγειο παράδεισο, όμως δεν είχε την δυνατότητα να επικοινωνεί με κάποιον όμοιο του. Για να εκπληρώσει ο Θεός την επιθυμία αυτή του ανθρώπου, δημιουργεί από την πλευρά του Αδάμ τη γυναίκα για να στέκεται δίπλα του, να τον βοηθά και να επικοινωνεί μαζί του. 30.

Πρώτος σκοπός του χριστιανικού γάμου, είναι η αλληλοβοήθεια, η αρμονική ενότητα και η αλληλοσυμπλήρωση των συζύγων για να αυξηθούν στην πίστη και στη γνώση του θελήματος του Θεού, να δημιουργήσουν μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να φθάσουν στο «καθ' ομοίωσιν», δηλαδή τη θέωση. Είναι ένας τρόπος ζωής, μια δυναμική έκφραση της ελεύθερης αγάπης, μια κλήση του συγκεκριμένου ανθρώπου, του άνδρα ή της γυναίκας, να πορευθεί το δρόμο της τελειώσεως και της θεώσεως.

Η λέξη «βοηθός» δε σημαίνει, ότι η γυναίκα θα είναι για τον άνδρα μια «οικιακή βοηθός» ή μια βοηθός-αρωγός στις οικονομικές και κοινωνικές του ανάγκες, αλλά έχει μια έννοια σωτηριολογική. Γίνεται ο συμπαραστάτης και ο συμπορευτής στη δύσκολη πορεία του για την τελείωση και ένωση του με το Θεό. Βέβαια παράλληλα και ο άνδρας γίνεται «βοηθός» στο έργο της τεκνογονίας και σωτηρίας της γυναίκας του, μια και οι δύο με το μυστήριο του γάμου έγιναν «σάρκα μια».

Δεύτερος σκοπός του γάμου, είναι η διατήρηση της σωφροσύνης των συζύγων. Ο γάμος έγινε όχι για να πορνεύουμε, αλλά για να γινόμαστε σώφρονες. Αυτό τονίζει μια

ευχή του μυστηρίου του γάμου: «ευλόγησαν τον γάμον τούτον και παράσχου τοις δούλοις σου τούτοις... σωφροσύνην». Και ο ιερέας δέεται προς το Θεό «υπέρ του παρασχηθῆναι αυτοίς σωφροσύνην». 30.

Η σωφροσύνη έξω και μέσα στο γάμο είναι βασική προϋπόθεση της πορείας προς τη θέωση. Όσοι την επιτυγχάνουν τους περιμένει ως βραβείο «ο αμαράντινος της δόξης στέφανος».

Η χριστιανική πίστη με το μυστήριο του γάμου θέλει να διαφυλάξει τη φυσικότητα και να διακηρύξει την καθαρότητα του έρωτα, «ίνα φανερώση, ότι θέλημα Θεού έστιν η έννομος συζυγία και η εξ' αυτής παιδοποιία».

Αν αυτή η έλξη σύντομα εξαφανισθεί, τότε έχουμε απώθηση και διάσπαση των συζύγων. Για αυτό χρειάζεται προσπάθεια εκ' μέρους και των δύο.

Για να μπορέσει ο ένας να προσκολληθεί στον άλλο, θα πρέπει να έχουν στενή επικοινωνία μεταξύ τους και να διατηρηθεί αυτή σε όλη τη ζωή του ζευγαριού. Χρειάζεται ο ένας να επικοινωνεί ελεύθερα με τον άλλο, να μοιράζονται μαζί τις σκέψεις, τις γνώσεις, την πείρα τους, τις χαρές και τις λύπες, τις επιθυμίες, τις φιλοδοξίες και τα όνειρα τους για το μέλλον.

Για να επιτευχθεί αυτό, είναι ανάγκη να μάθουν τις προϋποθέσεις που θα συμβάλλουν σε αυτό τον ιερό δεσμό του γάμου.

Ο βαθύς σκοπός του γάμου είναι το νέο οικοδόμημα, που χτίζεται από την ένωση δύο ψυχών. Είναι η ανάγκη και η ανταπόκριση στην ανάγκη, οι δύο δηλαδή ροές της ζωής, που καθώς διασταυρώνονται, γίνονται η βάση για το νέο σύνολο, τους δύο ενωμένους ανθρώπους. Μέσα στα κοινωνικά πλαίσια, δύο σύζυγοι μπορούν να λειτουργήσουν ελεύθερα σαν ένα. Μπορούν, χωρίς προσκόμματα, να φανούν μαζί σε ένα χώρο, να προβάλλουν την οντότητα τους, να εκδηλώσουν την προσωπικότητα τους. Μπορεί ένα ανδρόγυνο να εμφανίζεται σαν το σύνολο που είναι, όταν φυσικά έχει και στην ιδιωτική του ζωή γίνει το σύνολο αυτό. 14, 30

Γ. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

1. Ομόνοια-Ομοφροσύνη

Το μεγαλύτερο πρόβλημα των ανθρώπων είναι το πρόβλημα των προσωπικών τους σχέσεων. Η υπέρβαση δηλαδή του ατομικισμού και του εγωκεντρισμού τους.

Πρέπει να συνειδητοποιήσει από την πρώτη στιγμή το ζευγάρι, ότι είναι δύο διαφορετικές υπάρξεις, με διαφορετικά εγώ, με διαφορετικές επιθυμίες, ιδέες και γούστα και με άλλες ίσως προσδοκίες.

Οι διαφορές αυτές γίνονται πολλές φορές η αιτία να ενοχλούν τους συζύγους και να απομακρύνουν τον ένα από τον άλλο μια και δεν μπορεί ο ένας να ανεχθεί τη διαφορετικότητα του άλλου. Όμως δεν είναι έτσι τα πράγματα. Δεν είναι επιτρεπτό μετά από μια διαπίστωση διαφορετικού χαρακτήρα να αρχίσει η μάχη και ο διαπληκτισμός. Αυτά δεν φέρνουν τη λύση. Χρειάζεται αυτοσυγκράτηση, ομόνοια και στενή ψυχική επαφή, ώστε ελεύθερα να συζητήσουν και να βρουν μαζί τη λύση. Με αγάπη και καλοσύνη χωρίς διάθεση κριτικής μπορεί ο ένας να υποδείξει στον άλλο που σφάλει σε τι μπορεί να βελτιωθεί και τι πρέπει να αποφεύγει στο μέλλον. Όλοι μας κάνουμε σφάλματα και όλοι μας έχουμε ελαττώματα και αδυναμίες. Όμως θα πρέπει να είμαστε πάντοτε πρόθυμοι να ακούμε με ησυχία αυτό που θέλει ο άλλος να μας πει.

Δεν αρκεί μόνο να ακούσει κάποιος τον άλλο, αλλά και να προσπαθήσει να καταλάβει τι θέλει να του πει. Συχνά ακούμε να λένε οι μεν, ότι δεν τους προσέχουν οι άλλοι. Κι αν πραγματικά συμβαίνει αυτό πολλές φορές, τότε σταματούν να επικοινωνούν μεταξύ τους και χάνεται η ομόνοια των συζύγων.

Πώς μπορεί να υπάρχει ομόνοια και επικοινωνία στους συζύγους, όταν με την παραμικρή αφορμή κάποιου, ο άλλος βρίσκει την ευκαιρία να τον ταπεινώσει με τα πικρά λόγια: «Μήπως πρώτη φορά τα κάνεις θάλασσα;».

Στο γάμο δεν υπάρχει ξεχωριστός δρόμος για τους συζύγους. Υπάρχει ζυγός που πρέπει να ακολουθήσουν και οι δύο τους για την αδιατάραχτη πορεία με ομόνοια και ομοφροσύνη. Για αυτό και η Εκκλησία μας εύχεται στο μυστήριο του γάμου: «Δός αυτοίς ομόνοιαν ψυχών και σωμάτων» και «Σύζευξον αυτούς εν ομοφροσύνη». 72.

2. Αμοιβαία Κατανόηση

Οι γυναίκες πιο συχνά από τους άνδρες παραπονιούνται, ότι οι σύζυγοι τους δεν κατανοούν τα προβλήματα τους. Απορροφημένοι από τις επαγγελματικές τους ασχολίες και τα προσωπικά τους προβλήματα δεν ενδιαφέρονται και δεν κατανοούν τα σοβαρά προβλήματα τους. Και οι γυναίκες από την άλλη πλευρά κουρασμένες από τις ασχολίες του σπιτιού και τις φροντίδες των παιδιών, δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν και να εισέλθουν στα τρέχοντα προβλήματα των συζύγων τους. Χρειάζεται λοιπόν αμοιβαία κατανόηση. Ο άντρας μόλις φθάσει στο σπίτι θα πρέπει να αποβάλλει το άγχος

της εργασίας του για να μπορέσει να χαρεί το σπιτικό του και να συμπαρασταθεί με αγάπη στη σύζυγο του. Και η γυναίκα όμως πρέπει να υποδέχεται με χαμόγελο και χάρη το σύζυγο της χωρίς να του μεταδίδει τα τυχόν προβλήματα της ημέρας. Δεν είναι η πιο κατάλληλη στιγμή που θα πατήσει το πόδι του ο σύζυγος κουρασμένος να του παραπονεθεί για τα παιδιά και για τα προβλήματα που είχε. Άλλη η στιγμή της υποδοχής και άλλη η ώρα που μαζί θα συζητήσουν για τα προβλήματα και τις δυσκολίες. Θα βρουν κάποια ήσυχη στιγμή για να μιλήσουν και να πάρουν αποφάσεις.

Η αμοιβαία κατανόηση και προσαρμογή δεν γίνεται από την μία στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται προσπάθεια, ωριμότητα και πνευματική ανάπτυξη των συζύγων. Εγωισμοί ή πείσματα δεν έχουν θέση μεταξύ τους! Αμοιβαία λοιπόν κατανόηση και από τους δύο. 45.

3. Αλληλοσεβασμός και Εμπιστοσύνη

Εκτός από την αμοιβαία κατανόηση χρειάζεται να υπάρχει αλληλοσεβασμός και εμπιστοσύνη ανάμεσα στους συζύγους για την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων μέσα στην οικογένεια. Χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις δεν υπάρχει γαλήνη και χαρά, αλλά ο ένας υπονομεύει τον άλλο και έχουμε μια συνεχή εμπόλεμη κατάσταση με δυσάρεστες συνέπειες για τη συνοχή του γάμου.

Με την υποχώρηση του αλληλοσεβασμού κάθε θυσία του εγώ φαίνεται ανυπόφορη και ο καθένας κοιτάζει «ποιος έχει δίκαιο» ή «ποιος από τους δύο θα νικήσει»!

Η έλλειψη εμπιστοσύνης, δημιουργεί ανάμεσα στο ζεύγος μια ατμόσφαιρα άμυνας που αποκλείει κάθε προσέγγιση και ψυχική επαφή. Η έλλειψη αυτή οφείλεται στην απουσία γνήσιας αγάπης και στη φιλαυτία του ανθρώπου. Κάθε φίλαυτος είναι καχύποπτος και ζηλιάρης. Με το παραμικρό κατηγορεί και κατακρίνει τους άλλους και δε διστάζει να στραφεί και προς την ή τον σύζυγο.

Αυτός που έπαψε να έχει εμπιστοσύνη στο σύντροφο του, όχι μόνο τυραννιέται ο ίδιος, αλλά τυραννάει και το ταίρι του. Έχει μέσα του ένα σαράκι που του τρώει τα σωθικά. Πώς λοιπόν θα στερεωθεί ο γάμος χωρίς αλληλοσεβασμό και εμπιστοσύνη εκ μέρους των συζύγων; 14, 45.

4. Αλληλοεκτίμηση

Αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για πιο στενή ένωση των συζύγων. Κάθε άνθρωπος επιθυμεί να του αναγνωρίσει ο άλλος τον κόπο και την προσφορά του. Κάθε σύζυγος θέλει να μη χάσει την καλή ιδέα που έχει ο άλλος για αυτόν. Έτσι, η σύζυγος προσπαθεί να ευχαριστήσει το σύζυγο της και χαίρεται με ένα καλό λόγο ή μια επιβράβευση που θα της κάνει ο άντρας της. Αν όμως αντί για έπαινο, αντί για ένα καλό λόγο ή αντί ενός χαμόγελου ο άντρας φωνάζει και γκρινιάζει, τότε όλα χάνονται, όλα γκρεμίζονται, όλα καταστρέφονται.

Υπάρχουν άνδρες που δεν εκτιμούν καθόλου τον κόπο και την προσφορά της γυναίκας τους που μένει και εργάζεται ως οικοκυρά. Πολλές φορές μιλούν για αυτές περιφρονητικά. Τούτο συντελεί ώστε οι γυναίκες αντί να αισθάνονται βασίλισσες στο σπίτι θέλουν να βγουν από το σπίτι και να εργασθούν έξω με απρόβλεπτες συνέπειες πολλές φορές.

Πως μπορεί μια γυναίκα να αγαπήσει τον άνδρα της που καθημερινά τον ακούει να της επαναλαμβάνει, ότι είναι ανοικοκύρευτη και τεμπέλα; Ή ακόμα ότι δεν του μαγειρεύει εξίσου καλά όπως η μητέρα του;

Πρέπει ο σύζυγος να προσέξει πολύ και να αναγνωρίζει το έργο της γυναίκας του αν επιθυμεί η ζωή του να αναπτυχθεί ομαλά και ευτυχισμένα. Όχι απλή και τυπική αναγνώριση, αλλά και δημόσια να εκφράζει την ευγνωμοσύνη του για αυτή.

Από την άλλη πλευρά και η γυναίκα πρέπει να εκφράζει την εκτίμηση της για το σύζυγο της. Το «είσαι ανεπρόκοπος, αχαϊρευτος, ανοικοκύρευτος, αμελής, υπναράς» δεν έχουν θέση στα χείλη της γυναίκας.

Όλοι ανεξαρτήτως, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, έχουν υποχρέωση να μάθουν να εκτιμούν και να επαινούν τις υπηρεσίες και τους κόπους των άλλων. Με τον τρόπο αυτό θα προχωρήσει αρμονικά η οικογένεια στον προορισμό της. 14, 72.

5. Διάλογος και Συνεργασία

Είναι μια άλλη προϋπόθεση για την επιτυχία του γάμου. Σε ένα ζευγάρι είναι φυσικό να υπάρχουν διαφωνίες, όταν τα άτομα είναι διαφορετικού χαρακτήρα, όταν προέρχονται από διαφορετικό περιβάλλον και όταν έχουν διαφορετικές αντιλήψεις. Μόλις λοιπόν διαπιστωθεί, ότι δε συμπίπτουν οι γνώμες τους δεν είναι ανάγκη να αρχίσουν πόλεμο, αλλά με αγάπη και ηρεμία να συνεργασθούν για να λύσουν το πρόβλημα που

τους απασχολεί. Χρειάζεται σοφία, σύνεση, αγάπη, λεπτότητα, αυτοκυριαρχία για να ειρηνεύσουν. Με καλό τρόπο και καλοσύνη ο ένας να προσπαθεί να καταλάβει τον άλλο.

Ο γάμος δεν έγινε για να μεταβληθεί σε πεδίο μάχης, αλλά είναι λιμάνι για να βρίσκουν εκεί μέσα καταφύγιο και παρηγοριά οι άνθρωποι.

Τα ζευγάρια μπορούν με τον γάμο, να ξεπεράσουν τις δυσκολίες αν πρώτα από όλα αναγνωρίσουν, ότι ένα μεγάλο μέρος της απογοήτευσης, της δυσαρέσκειας και του θυμού τους πηγάζει όχι από βασικές διαφορές, αλλά από ατυχείς παρεξηγήσεις που οφείλονται σε ένα διαστρεβλωμένο τρόπο επικοινωνίας και σε προκατειλημμένες ερμηνείες που δίνει ο ένας στη συμπεριφορά του άλλου.

Οι παρεξηγήσεις αποτελούν συχνά μια ενεργή διαδικασία, που λειτουργεί όταν ο ένας σύντροφος αναπτύσσει μια διαστρεβλωμένη αντίληψη για τον άλλο. Αυτή η διαστρέβλωση κάνει τον ένα σύζυγο να παρερμηνεύει αυτά που λέει ή κάνει ο άλλος και να του αποδίδει ανεπιθύμητα κίνητρα. Οι σύζυγοι απλά δεν έχουν συνηθίσει να «ελέγχουν» τις ερμηνείες τους ή να επικεντρώνονται στη σαφήνεια και αμεσότητα του τρόπου επικοινωνίας τους.

Ο κάθε σύντροφος πρέπει να αναλάβει πλήρη ευθύνη για τη βελτίωση της σχέσης. Είναι ανάγκη να συνειδητοποιήσετε πως όντως έχετε επιλογές, μπορείτε (και πρέπει) να επιλέξετε όσες γνώσεις και ικανότητες διαθέτετε για τη δημιουργία μιας ευτυχισμένης σχέσης.

Οι σύντροφοι μπορούν να βοηθήσουν ο ένας τον άλλο, τον ίδιο τους τον εαυτό, αλλά και τη σχέση τους, αν υιοθετήσουν μια καλόβουλη στάση και απαλλαγούν από την επιθυμία τους να αλληλοκατηγορούνται. Η προσέγγιση αυτή θα τους επιτρέψει να στραφούν στα πραγματικά προβλήματα και να τα λύσουν με μεγαλύτερη ευκολία.

Οι πράξεις του/ της συντρόφου σας τις οποίες αποδίδετε σε κάποιο δυσάρεστο χαρακτηριστικό, όπως εγωισμό, η μνησικακία ή ανάγκη για άσκηση ελέγχου πάνω σας, συχνά ερμηνεύονται με περισσότερη ακρίβεια βάσει καλόβουλων (αν και παρεξηγημένων) κινήτρων, όπως η αυτοπροστασία ή οι προσπάθειες αποφυγής της εγκατάλειψης. 3, 14, 33, 72.

Δ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΑΜΟΥ

Ένα τραγικό λάθος που γίνεται στις μέρες μας είναι και η υπεραπασχόληση των συζύγων. Δείγμα της καταναλωτικής κοινωνίας. Επειδή οι ανάγκες της ζωής πληθαίνουν

και οι απαιτήσεις της οικογένειας αυξάνουν, πολλοί άνδρες εργάζονται σχεδόν από το πρωί μέχρι το βράδυ. Όπως είναι επόμενο, κουρασμένοι καθώς επιστρέφουν αργά στο σπίτι τους δεν έχουν κουράγιο να ασχοληθούν με τις συζύγους και τα παιδιά τους.

Και οι γυναίκες, είτε γιατί νομίζουν πως ο μισθός του συζύγου τους δεν είναι αρκετός, είτε γιατί δεν θέλουν να μένουν κλεισμένες στο σπίτι, είτε γιατί οι απαιτήσεις τους είναι δυσανάλογες με το βαλάντιο του συζύγου, βγαίνουν να εργασθούν έξω από το σπίτι. Ποιο όμως είναι το αποτέλεσμα;

Η κόπωση και ο ελάχιστος χρόνος να είναι σε βάρος της οικογενειακής εστίας. Ούτε ο άνδρας απολαμβάνει τη γυναίκα ούτε η γυναίκα τον άνδρα και τα παιδιά έχουν χάσει τους γονείς τους. Δημιουργούνται τότε γκρίνιες, ψυχρότητες, διαπληκτισμοί, απογοητεύσεις.

Η πλεονεξία είναι εκείνη που μας κάνει να επιθυμούμε, σπίτια, αυτοκίνητα, εξοχικά, κότερα κ.λ.π. Πως όμως με αυτόν το μαραθώνιο για την απόκτηση τους να βρεθεί χρόνος και δύναμη ώστε να αναπτυχθεί η συζυγική ζωή και η ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα; Δεν μας φοβίζει το άγχος και τα νευροψυχικά προβλήματα που αυξάνονται τρομακτικά στην εποχή μας;

Σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη εποχή ο άνδρας αναζητά τη γυναίκα του και η γυναίκα τον άνδρα της και οι δυο τους θέλουν τα παιδιά τους. Μη το ξεχνάμε αυτό. Πάνω από τα πλούτη της γης την πρώτη θέση έχει μια αρμονική οικογένεια.

Καθοριστικός για τη συζήτηση, είναι επίσης ο σχεδιασμός μιας πολιτικής για την φροντίδα, την εκπαίδευση και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Ο γάμος είναι συγχρόνως, μία επιχείρηση, ένας φορέας φροντίδας και εκπαίδευσης των παιδιών και μία κοινωνική μονάδα. Έχει σημασία η αντιμετώπιση αυτών των «θεσμικών» λειτουργιών του γάμου να γίνεται με ένα αίσθημα λογικής αμοιβαιότητας και δικαιοσύνης.

Άλλα συνηθισμένα προβλήματα ενός γάμου είναι:

- η δύναμη του αρνητικού τρόπου σκέψης: πως οι αρνητικές σκέψεις μπορούν να επισκιάσουν τις θετικές πλευρές ενός γάμου,
- η στροφή από την εξιδανίκευση στην απομυθοποίηση: γιατί η εικόνα του συντρόφου αλλάζει από καλή σε κακή,
- η σύγκρουση των διαφορετικών αντιλήψεων: πως οι σύντροφοι μπορούν να δουν το ίδιο γεγονός και ο ένας τον άλλο με τελείως διαφορετικό τρόπο,

- η επιβολή αυστηρών προσδοκιών και κανόνων: πως ο καθορισμός συγκεκριμένων στάνταρ οδηγεί στο θυμό και στην απογοήτευση,
- η στασιμότητα στην επικοινωνία :πως οι σύντροφοι δεν καταφέρνουν να ακούσουν αυτά που λέγονται και συχνά ακούνε πράγματα που δε λέγονται,
- οι συγκρούσεις για τη λήψη σημαντικών αποφάσεων και η καταστροφή της σχέσης:πως οι προσωπικές προκαταλήψεις και η ανικανότητα επικοινωνίας διακόπτουν την ομαλή λειτουργία της σκέψης,
- ο ρόλος των «αυτομάτων σκέψεων» που προηγούνται του θυμού και της αυτοηττώμενης συμπεριφοράς:πως ο αρνητικός τρόπος σκέψης οδηγεί στην πρόκληση και στην οργή,
- διαταραχές της σκέψης και προκαταλήψεις που αποτελούν την ουσία του προβλήματος; Πως λειτουργούν οι γνωστικές διαστρεβλώσεις , και
- η εχθρότητα, που απομακρύνει τους συζύγους.

Όταν διογκώνονται οι φόβοι της υπερβολικής εγγύτητας, όπως συχνά συμβαίνει καθώς εξελίσσεται ο γάμος, οι εξωσυζυγικές σχέσεις συνιστούν μια συχνή λύση. Πολλοί λόγοι συμβάλλουν στην απιστία, αλλά ο φόβος μιας επικίνδυνης «ταύτισης» με το νόμιμο σύντροφο και η ανάγκη να έρθει στο προσκήνιο και ένα τρίτο πρόσωπο, για να απομακρύνει την απειλή της πλήρους απώλειας της ανεξαρτησίας, είναι ο πιο συνηθισμένος παράγοντας.

Πράγματι, η εξωσυζυγική σχέση είναι συχνά μια αντίδραση σε μια υπερβολική προσκόλληση, έστω και σε εξαρτητική μορφή, του τύπου γονιού-παιδιού, παρά μια συντριβή σχέσης. 29, 53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ

A. ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Τα παιδιά της ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρονών, δημιουργούν ένα είδος ταύτισης και θέλουν να παντρευτούν τον μπαμπά ή την μαμά ανάλογα με το φύλο. Το κοριτσάκι θέλει να παντρευτεί τον μπαμπά, είναι ο πρώτος άντρας που διαλέγει. Το αγόρι συνήθως τη μαμά, είναι η πρώτη γυναίκα που διαλέγει. Είναι το γνωστό Οιδιπόδειο σύμπλεγμα που εξακολουθεί να υπάρχει καμιά φορά ως την έσχατη ηλικία.

Όταν μεγαλώσει το παιδί και γίνει επτά ως δέκα χρονών πηγαίνει στο σχολείο. Τότε αναζητάει το σύντροφο έξω από την οικογένεια. Συνήθως η ομάδα που του προσφέρεται τότε, είναι η σχολική.

Φτάνουμε στην ηλικία των έντεκα, δεκατριών έως δεκατεσσάρων χρονών. Σε αυτή την ηλικία, είναι χαρακτηριστικό πως τα παιδιά δεν θέλουν συζήτηση για το γάμο και αν ακόμη κανείς τους μιλήσει για αστείο (γιατί σε όλες αυτές τις ηλικίες για αστείο βέβαια πρόκειται), τα παιδιά θα πουν αμέσως «εγώ δεν παντρεύομαι, άφησε με ήσυχο». Σταματάνε τη συζήτηση για να έρθει η ηλικία των δεκατεσσάρων χρονών μέχρι δεκαοχτώ, ηλικία εφηβική, όπου πια το θέμα μπαίνει επί τάπητος. Ο έφηβος δεν μπορεί να αγνοήσει το πρόβλημα αυτό, βασανίζεται, αλλά βασανίζεται για τον εαυτό του, χωρίς να κάνει συζήτηση με τους μεγάλους. Πολλές φορές διακηρύττει πως περιφρονεί το άλλο φύλο, δεν το καταδέχεται, τα αγόρια δεν καταδέχονται τις κοπέλες, οι κοπέλες τα αγόρια, και όμως κατά βάθος επιδιώκουν φυσικά την παρέα με το άλλο φύλο.

Μη νομίσουμε όμως, πως οι ενήλικοι έχουν σαφέστερη εικόνα του γάμου από ότι έχουν τα παιδιά που μιλήσαμε ήδη. Βασική σημασία, έχει το ποια εικόνα για το γάμο έδωσαν στο νέο άνθρωπο οι γονείς του. Το πρώτο υπόδειγμα, το πρώτο παράδειγμα που παίρνει ο άνθρωπος για το γάμο του, είναι το πώς έζησε αυτό το φαινόμενο, που λέγεται συμβίωση, μέσα στην οικογένεια του. Αν οι γονείς του δώσουν παράδειγμα αγαπημένων ανθρώπων που είναι ευτυχείς, είναι αγαπημένοι, που συνεννοούνται, τότε

αυτό το παράδειγμα θα ακολουθεί τον άνθρωπο και σπάνια θα πέσει έξω από τα πλαίσια που του διέγραψε η ψυχολογία των γονέων του.

Το συμπέρασμα, είναι πως ευτυχισμένα ζευγάρια γίνονται βασικά από ευτυχισμένους γονείς. Αυτό είναι μια φιλοσοφία, πάνω στην οποία κανείς μπορεί να σταθεί πολλές φορές. Όταν οι γονείς είναι ευτυχείς, ευχαριστημένοι, τότε προδιαθέτουν τα παιδιά τους για αρμονική ζωή. Αντίθετα, όταν δεν εναρμονίζονται οι σχέσεις των γονέων, τότε ρίχνουν το σπόρο για μία όχι σωστή προσαρμογή των παιδιών τους στη συζυγική ζωή. Πολλές φορές υπάρχουν οικογένειες που διαιωνίζουν την ασυνεννοησία των γονέων στους συζύγους μιας γενιάς, δεύτερης γενιάς, ύστερα την Τρίτη γενιά, γιατί ακριβώς δεν έχουν βρει την κατάλληλη προσαρμογή, εξαιτίας ορισμένων αρνητικών βιωμάτων που έχουν. Έτσι, βασική σημασία έχει η ατμόσφαιρα που υπάρχει μέσα στην οικογένεια και μέσα στην οποία μεγαλώνει το παιδί. 44, 71.

B. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟ

Υπάρχουν ενήλικοι που βλέπουν το γάμο κάτι το πολύ δύσκολο. Είναι οι νευρωτικοί τύποι. Είναι αυτοί που απωθούν την ιδέα του γάμου και υποφέρουν κι όταν ακόμα τους κάνει κανείς συζήτηση. Κλείνονται στον εαυτό τους και δεν θέλουν να συζητήσουν. Αυτό το φαινόμενο παρουσιάζεται και στις γυναίκες περισσότερο όμως στους άντρες, όταν μάλιστα περάσουν μian ορισμένη ηλικία. Υπάρχουν άνθρωποι θαρραλέοι στη ζωή, άντρες που έχουν επιτύχει πολλά πράγματα και που δεν μπορούν να συνηθίσουν σε μια ιδέα γάμου, εξάρτησης, προσαρμογής. Είναι τύποι, που έχουν δυσκολίες κι αντιμετωπίζουν το γάμο με κάποιο δέος, με κάποιο φόβο, με κάποιο άγχος, με αναστολές.

Υπάρχει μια άλλη κατηγορία ενηλίκων, που βλέπουν το γάμο σαν ένα πεπρωμένο. Σαν μια μοιραία εξέλιξη των πραγμάτων. Δε θέλουν να το δουν σαν κάτι δικό τους, που θα το σταθμίσουν οι ίδιοι και θα το αντιμετωπίσουν υπεύθυνα, μα το βλέπουν σαν κάτι, που αν έρθει, ήρθε. Δεν ήρθε, δεν πειράζει. Είναι οι άνθρωποι συνήθως που στη ζωή τους δεν παίρνουν υπεύθυνη θέση στα διάφορα ζητήματά τους, δεν παίρνουν θέση και στο γάμο.

Μια τρίτη κατηγορία μεγάλων είναι εκείνοι που φοβούνται τη δέσμευση, μήπως χάσουν την ελευθερία τους, μήπως χάσουν την ανεξαρτησία τους. Αυτό συμβαίνει πιο πολύ στους άντρες μα και στις γυναίκες και ερμηνεύεται από το γεγονός, πως αυτοί οι

άνθρωποι κατά κανόνα έχουν καταπιεστεί πολύ στην οικογένειά τόσο στη μητρική, όσο και στην πατρική. Δεν είχαν ανεξαρτησία όση χρειαζόνταν, αισθάνονταν καταπιεζόμενοι κάτω από μια κατάσταση και για να γλιτώσουν τώρα πια, που ήρθε το πλήρωμα του χρόνου, λένε δεν θέλω να χάσω την ανεξαρτησία μου, πάλεψα τόσο πολύ για να την αποκτήσω και τώρα με κανένα τρόπο δεν θέλω να τη διακινδυνεύσω.

Συχνά τα κορίτσια αισθάνονται πως δεν μπορούν να παντρευτούν εύκολα, όταν έχουν επηρεαστεί από τους γονείς και περιμένουν την «ιδανική λύση». Γιατί μερικοί γονείς, δίνουν στα κορίτσια τους την ιδέα να περιμένουν να παρουσιαστεί ο «τέλειος» άνθρωπος, ο ιδανικός σύζυγος, και χωρίς να το θέλουν γίνονται θύματα μιας ορισμένης νοοτροπίας, έχουν απόψεις αντιρρεαλιστικές. Γιατί αντιρρεαλιστική είναι η άποψη του να θέλεις να βρεις το τέλειο, γιατί το τέλειο δεν υπάρχει ποτέ και πουθενά (ας ξεκινήσουμε από τον εαυτό μας πρώτα για να δούμε πως κι εμείς δεν είμαστε τέτοιοι). Οι άνθρωποι λοιπόν, οι κοπέλες αυτές, θέλουν το τέλειο και το αποζητούν, με αποτέλεσμα να βρίσκονται πάντοτε εκτός τόπου και χρόνου, δηλαδή έξω από την πραγματικότητα.

Υπάρχουν επίσης μερικές περιπτώσεις κοριτσιών, που φοβούνται το γάμο γιατί έχουν ζήσει τις απιστίες του πατέρα και μεταφέρουν τις απιστίες αυτές στο σύζυγο, τον οποιοδήποτε σύζυγο πρόκειται να παντρευτούν. Η κοπέλα αυτή συνήθως λέει πως αρκετά είδε στο σπίτι της, όλοι οι άντρες είναι το ίδιο, και φτάνει μέχρι το σημείο να προασπίζεται και τα παιδιά της λέγοντας, πως δεν υπάρχει λόγος να φέρω «δυστυχημένα» παιδιά στον κόσμο. Προεξοφλεί τα πάντα, το ότι δηλαδή ο σύζυγος θα είναι ο ίδιος με τον πατέρα, ότι τα παιδιά θα υποφέρουν όπως υπέφερε και κείνη. Αυτό είναι μεταφορά της ψυχολογίας της και ταύτιση με τα ενδεχόμενα παιδιά που πρόκειται να κάνει.

Πολλές φορές η σύζυγος, είναι εκείνη που δεν είναι πιστή, συνεπής στις υποχρεώσεις τις οικογενειακές, οπότε το αγόρι βλέποντας αυτήν την κατάσταση ή το κουβεντιάζει ή δεν το κουβεντιάζει με τον πατέρα (εδώ η ενότητα δεν είναι τόσο απόλυτη όσο είναι με την κοπέλα και τη μητέρα), αρχίζει να πιστεύει πως οι κοπέλες είναι το ίδιο σαν τη μητέρα γιατί σαν υπόδειγμα έχει τη μητέρα του. Η μητέρα δεν υπήρξε το καλό παράδειγμα για μίμηση, με αποτέλεσμα να βλέπει σε όλες τις μορφές των γυναικών, το πρόσωπο της μητέρας του και να αισθάνεται απορριπτική στάση για το γάμο.

Υπάρχει ακόμη μια τάση, ιδίως των αγοριών που επηρεάζονται από τους γονείς τους, βλέποντας το γάμο σαν ένα είδος «αγοραπωλησίας». Πρέπει να πούμε πως στις προηγμένες χώρες αυτό το σχήμα εξαφανίζεται όσο περνούν τα χρόνια, όπως γίνεται και

στη χώρα μας, με τη νοοτροπία της νέας γενιάς, που πολλά πράγματα αναθεωρεί, ιδίως τις σχέσεις των δύο φύλων.

Τέλος, υπάρχει η στάση των νέων απέναντι στο γάμο που δεν έχουν ξεκαθαρίσει ακόμα μέσα τους τι ακριβώς ζητούν από τον θεσμό αυτό.

Συχνά άντρες παντρεύονται και θέλουν να βλέπουν στο πρόσωπο της γυναίκας τη μητέρα τους. Εξακολουθούν δηλαδή να αποζητούν τη στοργή, τη ζεστασιά, την προστασία, τα χάδια, την προσκόλληση. Και πολλές φορές επειδή δεν τα βρίσκουν αυτά, γιατί η γυναίκα έχει να παίξει άλλο ρόλο δίπλα του παρά της μητέρας, γίνονται συγκρούσεις που φανερά δεν ερμηνεύονται αλλά έχουν την αιτία σε αυτή την αναδρομή. Οι άνθρωποι αυτοί, απωθούν τον συζυγικό τους ρόλο ή απωθούν το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια. Δεν γίνονται υπεύθυνοι προστάτες της οικογένειας, όπως δεν υπήρξαν ποτέ υπεύθυνα παιδιά, όταν μια φορά κι έναν καιρό, τον «καλό καιρό», ζούσαν μέσα στην οικογένεια την πατρική. Από την άλλη πλευρά, έρχονται γυναίκες που χωρίς να είναι ακόμα ώριμες ψυχολογικά, παντρεύονται και ζητάνε στο πρόσωπο του συζύγου τον προστάτη, τον κηδεμόνα, τον πατέρα εκείνον που θα τις φροντίσει για το καθετί, εκείνον που θα τις κάνει ένα άβουλο πλάσμα ή μάλλον θα συνεχίσουν να είναι άβουλα πλάσματα στα χέρια του. Είναι οι γυναίκες που απωθούν κάθε έννοια ευθύνης μέσα στο σπίτι, που σε κάθε βήμα προστρέχουν στη μητέρα, στην πεθερά (έτσι έρχεται η πεθερά στο προσκήνιο), τέλος απωθούν και αυτές τη μητρότητα, δεν την θέλουν, και άλλες, όταν ακόμα γίνουν μητέρες, εξακολουθούν να αναπολούν το παρελθόν τότε που οι ίδιες ήταν παιδιά. Δεν θέλουν να έχουν γύρω τους τα παιδιά τους, που τους θυμίζουν ότι απαγορεύεται να είναι παιδιά, αφού οι ίδιες είναι πια μητέρες.

Οι τάσεις αυτές των ενηλίκων για τις οποίες μιλήσαμε, μας δείχνουν ένα πράγμα: πως αρχίζουμε μια ζωή χωρίς να είμαστε προετοιμασμένοι για αυτή. Χωρίς να ξέρουμε καλά-καλά τι μας συμβαίνει από πλευρά ψυχολογικής.

Παλιότερα ίσως η υπόθεση αυτή να μην είχε τόσες πολλές συνέπειες γιατί στα αλήθεια αυτό το θέμα που λέγεται γάμος, οικογένεια, μια φορά κι έναν καιρό, δεν ήταν τόσο πολύπλοκο όσο έχει γίνει σήμερα. Σήμερα το θέμα του γάμου είναι πολύπλοκο γιατί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII: Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ

βρισκόμαστε σε μια κοινωνία που είναι πολυσύνθετη, είμαστε κι εμείς πολυσύνθετοι. Αν δεν το αντιμετωπίσουμε υπεύθυνα είναι φυσικό να σταθούμε σε ένα σημείο και να μην προχωρήσουμε. 44, 71, 72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΥΖΥΓΩΝ

A. ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΖΩΗ

Τι σημαίνει σύζυγος; Τι είναι ο «ζυγός» που εμπεριέχεται σε αυτή τη λέξη; Η επιλογή αυτής της ονομασίας, για να εκφραστεί η έννοια του γάμου, της παντρείας, κρύβει μια μεγάλη σοφία. Γιατί «ζυγός» θα πει μόνο διπλός. Θα πει επίσης ένα ζύγισμα των δυνάμεων, που οδηγεί το ζευγάρι σε μια ισορροπημένη και ισοδύναμη εργασία. Είναι παράγωγο της λέξης «ζεύγνυμι», που σημαίνει «ζευγαρώνω δυο άτομα για μια κοινή δουλειά».

Η ανάπτυξη μιας καλής σχέσης είναι μια διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής. Οι σύντροφοι, πρέπει να δίνουν και να παίρνουν, να κάνουν υποχωρήσεις, να βρίσκουν συμβιβαστικές λύσεις, να αποφεύγουν τις αντιπαραθέσεις, όποτε μπορούν, να προσπαθούν να είναι λογικοί. Φυσικά αυτά είναι τα ελάχιστα που απαιτούνται για να πετύχει μια σχέση.

Γιατί η συζυγική ζωή, πρέπει να βασίζεται σε αυτή ακριβώς τη διπλή δηλαδή άρτια, ζυγισμένη υπευθυνότητα, όπου οι δυο ατομικές δυνάμεις να λειτουργούν σαν μια, σε όλη την πορεία της ζωής. Πρέπει μαζί οι σύζυγοι να χαράζουν το αυλάκι της ζωής αυτής και να κουβαλούν τα βάρη, όπως ακριβώς κουβαλιέται το άροτρο από ένα ζευγάρι ζώων. Μόνο πάνω σε αυτές τις προϋποθέσεις, μπορεί να στηριχθεί μια συζυγική σχέση, γιατί αν ο ένας από τους δυο φορτώνει τα βάρη στον άλλον, τότε σύντομα θα έρθει η κούραση και θα αρχίσουν οι αντιδράσεις. 71.

1. Στόχοι Συζύγων

Ο στόχος των συζύγων είναι κοινός, είναι η συνέχιση της ζωής τους, όχι μόνο παράλληλα, αλλά και με διασταυρωμένες όλες τις ιδιαίτερες δυνάμεις και δυνατότητες τους. Είναι η δημιουργία κάποιου έργου, ενός τρόπου ζωής, που πρέπει να επιλέγεται και από τους δυο. Είναι τέλος η δημιουργία φυσικών απογόνων μιας διευρυνόμενης οικογένειας. Όλα αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν, όταν έχει κατανοηθεί τι θα πει

«σύζυγος». Τότε μόνο μπορεί να παρθεί η απόφαση για συζυγική ζωή, που θα φέρει και τους ανάλογους καρπούς σε όλα τα πεδία έκφρασης των ανθρώπων.

Στη σημερινή εποχή, όσοι αποφεύγουν το γάμο και προτιμούν τη μόνιμη σχέση με κάποιο άτομο, είναι συχνά αποφασισμένοι να ζήσουν σαν σύζυγοι, δηλαδή να ακολουθήσουν τους ίδιους νόμους, που διέπουν και τους παντρεμένους. Παρόλο αυτά, με την επισημοποίηση ενός δεσμού, προστίθεται ακόμα ένα στοιχείο σε όλα τα προηγούμενα. Αυτό είναι η νομική πλευρά, που δίνει μια κοινωνική κατοχύρωση στα πιο πάνω θέματα, τόσο για το ίδιο το ζευγάρι όσο και για τα παιδιά του. Είναι επίσης μια θρησκευτική πίστη, απαραίτητη στον άνθρωπο, όταν αυτός ζει σε ένα περιβάλλον, όπου η εκκλησία παίζει ένα σημαντικό ρόλο σε όλη τη ζωή της κοινωνίας. Η τυπική πλευρά του γάμου είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, που δημιουργήθηκε για να βοηθήσει την ουσιαστική του εκδήλωση, όπου αυτή παράπαιε ακόμα. Η θρησκευτική συμμετοχή στο γάμο γεννήθηκε από τον ίδιο τον άνθρωπο, που αναζητά, για μια τέτοια μεγάλη απόφαση, την ευλογία των εκπροσώπων της Θείας Δύναμης. 71.

B. Η ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

1. Πρωτοκαθεδρία της Συζυγικής Ζωής

Η ένταση των σχέσεων ποικίλλει ανάλογα με τους κύκλους της οικογένειας και της συγγένειας. Στο επίκεντρο, βρίσκεται η συζυγική οικογένεια της παρούσας στιγμής. Διάφοροι δείκτες αποκαλύπτουν, ότι αυτή καταλαμβάνει την πρώτη θέση.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Theodore Carlrow αποκαλύπτει την πρωτοκαθεδρία των συζυγικών σχέσεων, βάσει της ανάλυσης των ανταλλαγών δώρων. Σύμφωνα με αυτόν, «οι κανόνες της συναισθηματικής αξίας των δεσμών συγγένειας» είναι οι ακόλουθοι:

A). Η συζυγική σχέση έχει τη μεγαλύτερη αξία από όλες τις άλλες, τόσο για τον σύζυγο όσο και για τη σύζυγο. Ωστόσο, είναι δυνατόν ο άνδρας να της αποδίδει περισσότερη αξία από ότι η γυναίκα.

B). Η σχέση γονέα-παιδιού έχει μικρότερη αξία από τη συζυγική, αλλά μεγαλύτερη αξία από όλες τις άλλες σχέσεις. Ο γονέας μπορεί να της αποδίδει μεγαλύτερη αξία από ότι το παιδί, από την πλευρά του.

Γ). Ο σύζυγος ενός κοντινού συγγενή έχει τόση αξία όση και αυτός ο ίδιος ο συγγενής.

Δ). Οι πολύτεκνοι γονείς οφείλουν να αποδίδουν στα παιδιά τους ίση αξία σε όλη τους τη ζωή.

Ε). Τα παιδιά, των οποίων και οι δύο γονείς εξακολουθούν να είναι παντρεμένοι μεταξύ τους, οφείλουν να αποδίδουν και στους δύο ίση αξία ή να τοποθετούν μέσα τους τη μητέρα τους λίγο ψηλότερα από ότι τον πατέρα τους. Τα παιδιά που οι γονείς τους είναι διαζευγμένοι, χωρισμένοι ή ξαναπαντρεμένοι έχουν το δικαίωμα να τους αποδίδουν άνιση αξία.

ΣΤ). Ένα παιδί οφείλει ν' αποδίδει ίση αξία σε όλους τους αδελφούς και τις αδελφές του, όχι όμως και ένας ενήλικος.

Ζ). Οι φίλοι και των δύο φύλων, εκτός από τους σεξουαλικούς συντρόφους, στους οποίους αποδίδεται σχεδόν συζυγική αξία, μπορούν να έχουν ίση αξία με τους αδελφούς και τις αδελφές, λιγότερη όμως από τους συζύγους, τους γονείς ή τα παιδιά.

Η). Κάποιοι συγγενείς πιο μακρινοί μπορούν να έχουν τόση αξία όση οι αδελφοί και οι αδελφές, λιγότερη όμως από τους συζύγους, τους γονείς ή τα παιδιά. 44, 72.

2. Ατομική Αυτονομία

Τα άτομα εκφράζουν την πίστη τους στην αυτονομία με διαφορετικούς τρόπους. Δηλώνουν την άρνηση τους να χρησιμοποιούν «ρούχα ραμμένα στα μέτρα των άλλων», με άλλα λόγια αρνούνται τους κοινωνικούς ρόλους του συζύγου και της συζύγου. Θέλουν να γίνονται οι ίδιοι «ράφτες», πράγμα που εκφράζεται με μια διττή κίνηση: εκείνη της άρνησης του θεσμού του γάμου και εκείνη της κριτικής του καταμερισμού εργασίας μεταξύ των φύλων. Ακόμα και αν δίνουν την εντύπωση μιας κάποιας αταξίας, που μπορεί να εμβάλλει σε φόβους, ή μιας κάποιας αβεβαιότητας, οι αλλαγές οι οποίες επήλθαν στην οικογένεια χαρακτηρίζονται από ισχυρή συνοχή. Παραπέμπουν όλες σ' ένα αίτημα, ρητό ή όχι, για προσωπική αυτονομία και συγχρόνως, σε μια απαξίωση των δεσμών εξάρτησης από τους θεσμούς και τα πρόσωπα.

Ο άντρας και η γυναίκα επιθυμούν να παραμένουν «ο εαυτός τους» μέσα στα πλαίσια της οικογενειακής τους ζωής. Ο γάμος δεν ελκύει όταν γίνεται κατανοητός σαν μια ενδεχόμενη έγκληση σε προκαθορισμένους ρόλους. Αντιθέτως, η συμβίωση (ελεύθερη ένωση, συγκατοίκηση) εκτιμάται ιδιαίτερα, εφόσον θεωρείται ως μια μορφή λιγότερο δύσκαμπτη, πρόσφορη να προσαρμοσθεί σε κάποια ατομικά αιτήματα. Ειδικότερα, όταν οι σύντροφοι δεν είναι πλέον τόσο ευτυχισμένοι μένοντας μαζί, δεν θεωρούν χρέος τους να συνεχίσουν να συμβιώνουν εν ονόματι μιας εξωτερικής αρχής, ενός θεσμού, μιας

αρχής ηθικής ή κοινωνικής. Η συζυγική ζωή, ωστόσο, οφείλει να ακολουθεί αυτές τις προδιαγραφές. Ο εύθραυστος χαρακτήρας των σχέσεων αντικατοπτρίζει την πρωτοκαθεδρία της επικέντρωσης στις προσωπικές σχέσεις και στις συναισθηματικές ανάγκες.

Η έμμισθη εργασία των γυναικών, επίσης, αποκτά νόημα βάσει αυτής της προοπτικής, αφήνει την πόρτα του σπιτιού ανοιχτή. Αντιθέτως προς κάποιες τοποθετήσεις, αυτή η εργασία δεν μπορεί να συγκριθεί με ορισμένους άλλους τρόπους εργασίας, ιδιόμορφους, τους οποίους ασκούσαν ειδικότερα οι γυναίκες στις αγροτικές κοινωνίες. Σήμερα, αυτές υιοθετούν μια έμμισθη σχέση με έναν εργοδότη, που δεν είναι ο σύντροφος τους. Η σχέση αυτή –που μπορεί να αλλοτριώνει από μια άλλη άποψη– επιτρέπει, ενδεχομένως, την αποδέσμευση από μια ανάλογη σχέση μεταξύ των συζύγων από όπου δεν θα ήταν εύκολο να λείπει ο ιδιωτικός χαρακτήρας.

Κοντολογίς, δεν υπάρχει κανένα κοινό μέτρο σύγκρισης ανάμεσα στην έννοια της επαγγελματικής, έμμισθης εργασίας για μια γυναίκα και σ' εκείνη που ασκεί μια σύζυγος τεχνίτη ή γεωργού μέσα στην οικογενειακή επιχείρηση. 44.

3. Σεξουαλικότητα

Η αυξανόμενη σημασία της σεξουαλικότητας, κατά τη σύγχρονη εποχή, αποτελεί πράγματι ένα χαρακτηριστικό σημείο της σπουδαιότητας των κοινών εδαφών μεταξύ των δύο συζύγων.

Κατά τον ΧΙΧο αιώνα, ο παντρεμένος αστός μπορούσε κάλλιστα να έχει μια ερωμένη. Τον ΧΧο αιώνα, οι εικόνες της ερωμένης και της καλής συζύγου συγχέονται. Η εποχή που επακολούθησε, ύστερα από το Μάιο του 1968, είναι από αυτήν την άποψη διδακτική: οι κοινότητες που καθιερώνονται επιθυμούν το τέλος της συζυγικής πίστης και της ζήλιας, ενώ αρνούνται, ότι θεωρείται καταχρηστική η ιδιότητα του συζύγου.

Η κριτική απέναντι στην αποκλειστικότητα των σεξουαλικών σχέσεων δεν επεκτείνεται και στα άλλα πεδία, εφόσον, αντιθέτως, η άρνηση της μυστικότητας εκφράζει μια κοινοτική απαίτηση, η οποία αποποιείται κατά κάποιο τρόπο την αυτονομία των συζύγων.

Αντιθέτως προς αυτή τη συζυγική ουτοπία, η πίστη διατηρεί το καθεστώς της μετά-σύγχρονης οικογένειας, κατά τη διάρκεια της περιόδου που αποκαλείται περίοδος «σεξουαλικής απελευθέρωσης».

Σε μια ισότιμη κοινωνία, οι γυναίκες επιλέγουν επαγγέλματα φροντίδας και εξυπηρέτησης. Σε αυτά βρίσκει το συμβολισμό της, η γυναικεία λειτουργία, η περιθάλπουσα μήτρα και η προστατευτική μητέρα. Οι άνδρες κατά την άσκηση του επαγγέλματος επιζητούν να εξετάσουν ένα υλικό και να το επεξεργαστούν. Έτσι, βρίσκει το συμβολισμό της η επιθυμία τους να εισχωρήσουν στο γυναικείο γεννητικό όργανο (στον κόσμο) και να το εξερευνήσουν. Ταυτόχρονα, θέλουν να δημιουργήσουν (οικοδομήσουν) ζωή μέσα σε αυτό. Γίνονται ερευνητές, έμποροι, οικοδόμοι, μηχανικοί. Όταν οι γυναίκες επιλέγουν παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα και οι άνδρες παραδοσιακά γυναικεία επαγγέλματα το πράττουν για λόγους, οι οποίοι είναι υπεράνω των συμβολικών. Πιθανόν να έχουν σχέση με λογικές αιτίες, οπότε η επιλογή του επαγγέλματος αντανakλά παρεκκλίνουσα λύση μιας σύγκρουσης.

Όσον αφορά τις δύο σεξουαλικές επιθυμίες του ανθρώπου, τη σεξουαλική ευχαρίστηση και τη γονεϊκότητα, εκφράζονται πολύ διαφορετικά στην πατριαρχική και στην ισότιμη κοινωνία. Στην πατριαρχική κοινωνία, είναι κατά το πλείστον οι άνδρες εκείνοι που ζητούν σεξουαλική ευχαρίστηση, ενώ οι γυναίκες ζητούν γονεϊκότητα. Στην σεξουαλική πράξη, οι άνδρες επιζητούν κυρίως σωματική ευχαρίστηση, ενώ οι γυναίκες την έκφραση της αγάπης τους. Αυτή η διαφορά μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός, ότι οι άνδρες έχουν συχνά ελλιπή πρότυπα σκέψης και τείνουν προς τη χρηστική σκέψη. Η συνουσία αποτελεί για αυτούς μια χρηστική υπόθεση η οποία τους εκτονώνει ψυχικά κ' σωματικά.

Στην ανδρική σεξουαλικότητα στα πλαίσια μιας πατριαρχικής κοινωνίας τείνει να υπερισχύει η χρηστικότητα, ενώ στη γυναικεία η συναισθηματικότητα και η συμβολοποίηση. Σε μια ισότιμη κοινωνία είναι πιθανό η σεξουαλικότητα και των δύο φύλων να περιέχει χρηστικά στοιχεία αλλά τα συναισθηματικά και τα συμβολικά υπερτερούν. Αυτό σημαίνει, ότι οι άνδρες και οι γυναίκες μπορούν να σκεφτούν να κάνουν έρωτα επειδή αγαπούν. Η συνουσία με σκοπό τη λύση των εντάσεων συνηθίζεται λιγότερο. Μπορούν πάντα να ικανοποιήσουν τη χρηστική σωματική διάθεση με τον αυνανισμό κατά το οποίο τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα έχουν άγχος να το πράξουν. 32, 33, 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

A. ΟΡΙΣΜΟΣ

Η οικογένεια είναι μια κοινωνική ομάδα-δηλαδή, ένα συγκροτημένο σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται με ισχυρούς, αμοιβαίους και συναισθηματικούς (κατά κύριο λόγο) δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί θεμελιώνουν, εκφράζουν και αναπαράγουν τη συνείδηση ομαδικής υπόστασης, την ταυτότητα των προσώπων ως μελών της (συγκεκριμένης) οικογένειας.

Η αναφορά στη συγκρότηση της (οικογενειακής) ομάδας υπονοεί δύο πράγματα: Πρώτον, ότι η ομάδα έχει σκοπούς να επιτελέσει – και οργανώνεται προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς αυτούς (άρα, η συγκρότηση της συνδέεται με τους σκοπούς της) και, δεύτερον, ότι η ομάδα έχει μια συγκεκριμένη δομή. Η οικογένεια είναι μια θεσμοποιημένη κοινωνική ομάδα, γιατί η συγκρότηση της υπαγορεύεται και προσδιορίζεται (τόσο ως προς τους σκοπούς όσο και ως προς τη δομή της) κοινωνικά και όχι ατομικά .

«Ιδανική οικογένεια, είναι η ομάδα, στην οποία συνεργάζονται γονείς και παιδιά ως προς την ψυχολογική ωριμότητα των παιδιών».

Από τον ορισμό αυτό, κρατάμε δύο στοιχεία .Το ένα στοιχείο είναι, ότι υπάρχει συνεργασία. Το δεύτερο είναι η ωριμότητα. 35.

B. ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΓΟΝΕΩΝ

Η οικογένεια αποτελεί ένα κύτταρο βασικό από πλευράς κοινωνιολογικής και από πλευράς ψυχολογικής. Ανήκουμε σε μια οικογένεια, ανήκουμε σε μιαν άλλη όπου μεγαλώσαμε, θα φτιάξουμε μια νέα δική μας οικογένεια. Μέσα στην οικογένεια χαιρόμαστε, λυπούμαστε, απογοητευόμαστε, έχουμε τις δεσμεύσεις μας. Οι «οικογενειακές σχέσεις», είναι οπωσδήποτε ανθρώπινες σχέσεις, σε πλατύτερη

ανάλυση, από τις οποίες εκπορεύεται κάθε διάθεση του ατόμου, κάθε προβλήματος του, κάθε απογοήτευσης του κ.τ.λ.

Ο Maurice Porot στο βιβλίο του «Relations Familiales» γράφει: «Καλά είναι να υπάρχει στην οικογένεια η ίδια στέγη και το ίδιο αίμα με αυτό που δένει την οικογένεια είναι η αγάπη, είναι το συναίσθημα που πρέπει να συνδέει αυτούς που καλούνται να ζήσουν μαζί». 58.

Η οικογένεια είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση της σωστής προσωπικότητας του ατόμου. Η οικογένεια δεν είναι μόνο ο πατέρας, η μητέρα αλλά και το σωστό, το εξισορροπημένο συναίσθημα που τους συνδέει έτσι ώστε να περνάει στο παιδί και στα μέλη της οικογένειας η θετική πλευρά της οικογενειακής συμβίωσης. Όταν μιλάμε για το παιδί δεν στρεφόμαστε μόνο προς το παιδί. Μπορεί να δίνουμε στο παιδί μας πολλά μα παίρνουμε και απ' τα παιδιά μας πολλά πράγματα. Οι διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια είναι προς δυο κατευθύνσεις δίνω και παίρνω.

Από πλευράς κοινωνιολογικής, η μορφή που παρουσιάζει η οικογένεια είναι πολύ διαφορετική από τη μορφή που είχε πριν από 50 χρόνια. Η οικογένεια τότε, ήταν πολύ μεγαλύτερη, πλατύτερη, πολυάριθμη. Και στη μητριαρχική εποχή ακόμη και στην πατριαρχική που μας είναι πιο προσιτή, ήταν ο πάτερ φαμίλιας, ο σεβαστός που είχε το βέτο στο κάθε τι, είχε πολυάριθμα παιδιά, όλα κοντά, οι νύφες και τα εγγόνια μαζί.

Η οικογενειακή ομάδα είναι συναισθηματικά δεμένη. Αυτό είναι η μεγάλη της δύναμη μα και η μεγάλη της αδυναμία. Μεγάλη αδυναμία, γιατί ένα ρήγμα να υποστεί διασπάται και δεν στέκεται καλά. 3, 58, 71, 72.

Γ. ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η δημιουργία της οικογένειας ξεκινά από την ανάγκη της ανάπτυξης μιας ομαδικής συνείδησης. Επειδή, στην πορεία της εξέλιξης της, συχνά πολλοί εκφράσανε μια διάθεση διάσπασης της συνείδησης αυτής, ξεπετάχτηκαν νόμοι, ήθη και έθιμα, για να συγκρατήσουν κάτι τόσο απαραίτητο στην εξέλιξη της ανθρωπότητας. Έτσι σήμερα ζούμε σε μια εποχή, όπου η οικογένεια και ο γάμος έχουν κάνει ένα μεγάλο κύκλο και έχουν εκτελέσει ως κάποιο βαθμό το σκοπό τους. Στην πορεία αυτή, έγιναν πολλά λάθη και για αυτό τώρα εκφράζεται μια αντίσταση

προς τις αρχές του παρελθόντος, έτσι που ο θεσμός του γάμου να μην είναι πια ο μόνος τρόπος για τη συμβίωση δύο ατόμων ή για τη γέννηση απογόνων. Πάρ' όλες όμως τις αλλαγές που γίνονται, ο γάμος εξακολουθεί να υφίσταται, και οι σύζυγοι παραμένουν σύζυγοι. Εκείνο που κυρίως θα έπρεπε να αλλαχθεί δεν είναι οι εξωτερικές τυπικές διαδικασίες, αλλά η βαθύτερη κατανόηση της συζυγικής ζωής. 71, 72.

Δ. ΔΟΜΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η δομή της οικογένειας (όπως και κάθε κοινωνικής ομάδας) συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα κοινωνικών θέσεων και κοινωνικών ρόλων. Επομένως, αφορά στη δομή που παραπέμπει στην έννοια μιας στρωμάτωσης και ιεραρχίας (στα πλαίσια της οποίας νοείται η θέση) και στην έννοια της αναμενόμενης συμπεριφοράς από τον κάτοχο μιας θέσης-συμπεριφοράς, στην οποία εν τέλει συνίσταται ο ρόλος. Είναι λοιπόν η δομή της οικογένειας ένα σταθερό δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινωνικών ρόλων-σταθερό, γιατί είναι θεσμοποιημένο: Η σχέση και ο ρόλος του κάθε μέλους, οι σχέσεις του ως κατόχου θέσης και έχοντος ένα συγκεκριμένο ρόλο σχετικά με τα άλλα μέλη της ομάδας (ως θέσεις και ως ρόλοι) είναι κοινωνικά προσδιορισμένες, είναι δοτές, για το άτομο και την ομάδα. 71.

1. Ζευγάρι-Οικογένεια

Η ενδοοικογενειακή λειτουργική συναλλαγή και επικοινωνία είναι θέμα επιβίωσης για τα μέλη της. Αυτή η διαπίστωση εξηγεί ίσως την απελπισία και τη οργή που αισθάνονται τα μέλη της οικογένειας, όταν δεν καταφέρουν να αλληλοβοηθηθούν, ενώ τότε ίσα-ίσα έχουν μεγαλύτερη ανάγκη ο ένας απ τον άλλον. Δικαιολογούνται, ότι αν δεν μπόρεσαν να συνεννοηθούν, να αλληλεπιδράσουν λειτουργικά με τους δικούς τους ανθρώπους σε μια μικρή κοινωνική ομάδα όπως η οικογένεια, δε θα καταφέρουν να επιβιώσουν μέσα στον ευρύτερο και αναπόφευκτα πιο πολύπλοκο κοινωνικό χώρο.

Σύμφωνα με την οικοθεωρία του παραδοσιακού τρόπου ζωής, η κοινή πορεία, το «μαζί με τον άλλον» ήταν δεδομένο, δεν το αμφισβητούσε κανείς. Η δέσμευση στην ανθρώπινη ομάδα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για αρμονική

συναλλαγή και αλληλεπίδραση. Άλλωστε, η συνεργασία και το μοίρασμα, βασικά στοιχεία της επικοινωνίας, αποτελούσαν αξίες πάνω στις οποίες βασιζόταν η συνύπαρξή τους. Δε δίσταζαν να προσφέρουν απλόχερα στον άλλον, γιατί η ανταπόδοση ήταν εξασφαλισμένη. Η προσφορά του καθένα εξασφάλιζε αυτόματα την προσφορά των άλλων προς αυτόν. Η συναλλαγή τους αφορούσε στην καθημερινή ζωή. Το μοίρασμα των συναισθημάτων αφορούσε στις χαρές και στις λύπες της καθημερινής ζωής και ήταν αβίαστο, γιατί έλειπε η αίσθηση της δυσπιστίας, άλλωστε αν δυσπιστούσες προσωρινά για τον έναν, υπήρχαν πάντοτε πολλοί γύρω σου διαθέσιμοι να σε ακούσουν. Εκείνο που σίγουρα δεν αμφισβητούσε κανείς, ήταν η ίδια η αλληλεξάρτηση, το «γιατί είμαστε μαζί».

Η εικόνα της αγροτικής οικογένειας που τρώει από το ίδιο πιάτο, έχει ίσως συμβολική σημασία, γιατί εκφράζει τη συνεννόηση και την εμπιστοσύνη που χαρακτήριζε τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της.

Στον παραδοσιακό χώρο τα μέλη της οικογένειας, που συνεργάζονταν για την παραγωγή των αγαθών, μπορούσαν και να τα μοιράζονται εύκολα. Η εξισορρόπηση των υλικών αναγκών όμως επέτρεπε και την ικανοποίηση των βαθύτερων συναισθηματικών αναγκών. Με άλλα λόγια, η έλλειψη εμπλοκών στην επικοινωνία δεν άφηνε ανικανοποίητο το συναίσθημα. Και η ικανοποίηση των συναισθηματικών αναγκών από την άλλη μεριά, βοηθούσε στην ομαλή και αβίαστη επικοινωνία.

Τα μέλη της οικογένειας δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν, επειδή αντιφατικά στοιχεία οικοθεωρίας συγκρούονται μέσα τους και παρεμβάλλονται στη συναλλαγή τους. Σε τρεις κατηγορίες κατατάσσονται τα στοιχεία αυτά.

Η πρώτη αφορά, από τη μια μεριά τις επιδιώξεις του ατόμου, τους προσωπικούς του σκοπούς και στόχους και από την άλλη, τους σκοπούς και στόχους της οικογένειας, πάνω στους οποίους βασίζεται η συμπόρευση των μελών της.

Η δεύτερη κατηγορία, αφορά τις αξίες που καθορίζουν το ποιος είμαι ποιος θα ήθελα ή θα έπρεπε να είμαι και πως είναι ή πως θα ήθελα να είναι ή πως θα έπρεπε να είναι οι οικογενειακές σχέσεις. Πολλές από τις διαφωνίες ανάγονται στα αντιφατικά «πρέπει» μας.

Η τρίτη κατηγορία, αφορά τους κοινωνικούς ρόλους που έχουμε σαν άνδρες και γυναίκες και φυσικά τους ενδοοικογενειακούς μας ρόλους του συντρόφου, του γονιού του παιδιού. 33, 39.

Ε. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στην παραδοσιακή αγροτική-γεωργική κοινωνία, οι θέσεις και οι ρόλοι στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία-δηλαδή, από χαρακτηριστικά που είναι δεδομένα για το άτομο και δεν επηρεάζονται από την προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία, το χαρακτήρα, τις ικανότητες ή τις επιθυμίες του.

Η παραδοσιακή λοιπόν οικογενειακή δομή έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

(α) οι θέσεις και οι ρόλοι των ατόμων, όπως και οι μεταξύ τους σχέσεις, προσδιορίζονται από ένα χαρακτηριστικό που παραμένει σταθερό κατά την διάρκεια της ζωής τους (το φύλο) και από ένα χαρακτηριστικό που εξ' ορισμού μεταβάλλεται (την ηλικία),

(β) οι θέσεις, οι ρόλοι και οι μεταξύ τους σχέσεις εκφράζουν την αναφερόμενη και στα δύο χαρακτηριστικά ανισότητα: Την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενηλίκων και παιδιών. Η ανισότητα αυτή συνοψίζεται, αλλά και αναπαράγεται στις σχέσεις εξουσίας (του άνδρα πάνω στη γυναίκα, του ενήλικα πάνω στο παιδί, του γέροντα από τον ενήλικα, του νεότερου από το γεροντότερο) και

(γ) οποιαδήποτε καινοτομία ως προς τις θέσεις, τους ρόλους και τις μεταξύ τους σχέσεις απορρίπτεται και καταδικάζεται: Η ακαμψία είναι κύριο χαρακτηριστικό κάθε παραδοσιακού σχήματος.

Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία, τόσο άκαμπτη είναι και η οικογενειακή δομή, τόσο πιο απόλυτη η αναπαραγωγή των ρόλων (ως ρόλου-φύλου και ρόλου-ηλικίας) μέσω της κοινωνικοποίησης και τόσο πιο κοινωνικά προσδιορισμένες (άρα «τυπικές» όσο και τυποποιημένες) οι σχέσεις των ατόμων, των φύλων και τέλος των ηλικιών. 35, 71.

ΣΤ. ΣΧΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στην ποικιλία των οικογενειακών σχημάτων, εντάσσεται κατά πρώτο (και κύριο, από πλευράς συχνότητας) λόγο η παραδοσιακή συζυγική οικογένεια, η οποία εξελίσσεται προς σύγχρονη. Αναφερόμαστε λοιπόν εδώ, σε συνεχή ροή

παραδοσιακού-σύγχρονου, που εκτείνεται από την παραδοσιακή οικογένεια, τη βασισμένη στην ανισότητα των αυστηρά προσδιορισμένων ρόλων-φύλου και ρόλων-ηλικίας, ως τη σύγχρονη οικογένεια που δομείται με βάση τις προσωπικές ικανότητες, δυνατότητες και επιθυμίες των μελών της. Παράδειγμα σύγχρονης δομής, είναι η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας, στην οποία οι σύζυγοι διαμορφώνουν τους αμοιβαίους οικογενειακούς τους ρόλους, όχι σε σχέση προς το φύλο τους, αλλά σε σχέση προς τις επαγγελματικές τους δυνατότητες και τις προσωπικές τους ικανότητες και επιθυμίες και στην οποία τα παιδιά κοινωνικοποιούνται στο πλαίσιο μιας οικογενειακής πραγματικότητας, όπου η ταυτότητα-φύλο έχει καταργηθεί. Άλλο παράδειγμα σύγχρονης δομής, είναι η σκανδιναβική λεγόμενη οικογένεια, στα πλαίσια της οποίας είναι δυνατή η αντιστροφή των παραδοσιακών ρόλων (η σύζυγος εργάζεται και ο σύζυγος είναι υπεύθυνος για τα παιδιά και το νοικοκυριό). Μεταξύ της παραδοσιακής οικογένειας και της οικογένειας διπλής σταδιοδρομίας ή της σκανδιναβικής οικογένειας, κατατάσσεται μια ποικιλία οικογενειακών σχημάτων, ο προσδιορισμός των οποίων συχνά υποβιβάζεται στην υπεραπλούστευση της αναφοράς στον αριθμό των παιδιών, στην επαγγελματική δραστηριότητα της συζύγου ή την έλλειψη συμμετοχής του καθενός από τους συζύγους στην εκτέλεση των εργασιών του νοικοκυριού και τη λήψη των αποφάσεων, στη διαφορά εκπαιδευτικού επιπέδου μεταξύ των συζύγων κ.λ.π.

Το πρώτο σχήμα είναι αυτό της μονογονεϊκής οικογένειας, της οικογένειας δηλαδή την οποία αποτελεί ο διαζευγμένος γονέας (συνήθως η μητέρα) και τα παιδιά. Το σχήμα αυτό ενισχύεται από αύξηση της συχνότητας της μονογονεϊκής οικογένειας που αποτελείται από την άγαμη μητέρα και το παιδί (ή τα παιδιά) της, όπως και από την παραδοσιακή μονογονεϊκή οικογένεια του χήρου γονέα και των ορφανών παιδιών. Η μονογονεϊκή οικογένεια εκφράζει την έλλειψη συζυγικής σχέσης, δηλαδή την έλλειψη σταθερής και κοινωνικά αναγνωρισμένης σχέσης συμβίωσης με άτομο του άλλου φύλου.

Το δεύτερο οικογενειακό σχήμα που εμφανίζεται με αυξανόμενη συχνότητα σαν αποτέλεσμα της αυξανόμενης συχνότητας των διαζυγίων, είναι η οικογένεια που δημιουργείται από το δεύτερο (ή το τρίτο) γάμο του ενός ή και των δύο συζύγων. Το σχήμα αυτό είναι συμβατικό ως προς τη μορφή του (το αποτελούν δύο σύζυγοι και παιδιά), αλλά είναι τελείως καινούριο ως προς την δομή του, την οποία επηρεάζουν τρεις κύριες περιπλοκές. Πρώτον, η λόγω των παιδιών ανάμειξη

του/ της τέως συζύγου, αλλά και της οικογένειας του/ της (με το διαζύγιο ο κύριος και η κυρία άλφα έπαυσαν να είναι πεθερικά μου, εξακολουθούν όμως να είναι ο παππούς και η γιαγιά των παιδιών μου). Δεύτερον, ο απροσδιόριστος ρόλος του συζύγου που δεν είναι και πατέρας των παιδιών της συζύγου του(και το αντίστροφο), όπως και των μελών της οικογένειας του, η οποία ουδεμία σχέση έχει με τα παιδιά αυτά, και , τρίτον η συνήθης συνύπαρξη στα πλαίσια του σχήματος αυτού «των δικών μου , των δικών σου και των δικών μας παιδιών». Οι περιπλοκές αυτές καθιστούν αντικειμενικά δυσχερέστερες τις σχέσεις των συζύγων του σχήματος αυτού από εκείνες των συζύγων του συμβατικού σχήματος.

Η ρευστότητα, που συνοψίζεται τις σχεδόν άπειρες παραλλαγές της δομής της συμβατικής οικογένειας και στα εναλλακτικά προς αυτήν σχήματα (τη μοναχικότητα, τη μονογονεϊκή οικογένεια, την οικογένεια που προέρχεται από ένα δεύτερο γάμο, αλλά και άλλα που εμφανίζονται με μικρότερη συχνότητα), καθιστά τις σχέσεις των φύλων ευκολότερες και ταυτόχρονα πιο δύσκολες. Ευκολότερες, γιατί τις απελευθερώνει από καταναγκασμούς που φυλακίζουν την ουσία σε έναν τύπο, αφού τους επιτρέπει να φαίνονται αυτό που είναι. Πιο δύσκολες, γιατί τις εξαρτά από τις ικανότητες των προσώπων, γιατί τις συναρτά προς τη δυνατότητα τους να βρίσκουν την κατά περίπτωση κοινά αποδεκτή (αν όχι και εξίσου ικανοποιητική και για τους δύο) λύση, γιατί εν τέλει είναι δυσκολότερη η διαβίωση σε καθεστώς προσωπικής ευθύνης, παρά σε καθεστώς κοινωνικού καταναγκασμού. Στις σχέσεις των φύλων, όπως και σε κάθε έκφραση της ανθρώπινης υπόστασης, η ελευθερία προϋποθέτει «αρετήν και τόλμην». Άλλωστε, η δημιουργία των προϋποθέσεων αυτών αποτελεί και την κύρια πρόκληση της σύγχρονης ρευστής κοινωνίας, εφόσον η τυχόν αδυναμία της να παράγει πρόσωπα που να μπορούν να λειτουργήσουν συνειδητά και ελεύθερα σε καθεστώς ρευστότητας, θα ήταν ο προάγγελος του τέλους αυτού που γνωρίσαμε και που αποκαλούμε σύγχρονη κοινωνία. 35, 58.

Z. ΛΟΓΟΙ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ένας λόγος που σήμερα δημιουργείται κρίση στην οικογένεια, είναι η μεγάλη διάρκεια της σύγχρονης ζωής. Τον παλιό καιρό ο μέσος όρος διάρκειας της συζυγικής ζωής ήταν 15 χρόνια, γιατί ο ένας από τους δύο πέθαινε. Σήμερα, με τα δεδομένα της γεροντολογίας και με το γεγονός ότι οι άνθρωποι παντρεύονται

νωρίτερα, η διάρκεια είναι αυτή τη στιγμή κατά μέσο όρο 40 χρόνια. Αργότερα θα γίνει μεγαλύτερη. 29.

Η. ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η ιστορία της σύγχρονης οικογένειας μπορεί να χωριστεί σε δύο περιόδους. Από τον ΧΙΧο αιώνα ως τη δεκαετία του 1960, διαπιστώνουμε μια ταύτιση ανάμεσα στον θεσμό του γάμου και στην επικέντρωση στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τρία στοιχεία αποτελούν ένα πρότυπο αναφοράς, το οποίο κατά κανόνα δεν αμφισβητείται: 1). ο έρωτας στον γάμο, 2). ο αυστηρός καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα και 3). η προσοχή που φέρεται προς το παιδί, προς την υγεία και την ανατροφή του. Για μισό αιώνα (1918-1968), το γεγονός ότι ο άνδρας εργαζόταν εκτός σπιτιού, για να συντηρήσει την οικογένεια του και η γυναίκα έμενε στο σπίτι, για να ασχοληθεί όσο το δυνατόν καλύτερα με τα παιδιά, αποτελούσε πραγματικότητα για όλες τις κοινωνικές τάξεις.

1. Η «Μετά-σύγχρονη» οικογένεια

Από τη δεκαετία του 1960 και μετά, το πρότυπο της γυναίκας που μένει στο σπίτι αποδοκιμάζεται, ειδικότερα μάλιστα από το κοινωνικό κίνημα των γυναικών: τον φεμινισμό. Η σταθερότητα των γάμων ελαττώνεται, εφόσον το διαζύγιο «κοινή συναινέσει» καθίσταται πραγματοποιήσιμο με το νόμο της 11 Ιουλίου 1975. Η συμβίωση εκτός γάμου βρίσκεται σε άνθιση. Ο θεσμός του γάμου και οι ρόλοι των φύλων δεν εκλείπουν, το 1990 τα περισσότερα ζευγάρια είναι παντρεμένα και ζουν βάσει ενός καταμερισμού των οικιακών εργασιών, έχουν όμως χάσει ένα μεγάλο μέρος της εγκυρότητας τους.

Η συναισθηματική λογική, που βρισκόταν για ένα μεγάλο διάστημα έξω από την οικογένεια και το γάμο (ενάντια στον μύθο του έρωτα, είχε θεμελιωθεί ο γάμος από συμφέρον), κατόρθωσε τελικώς να ενταχθεί στον θεσμό του γάμου. Κατά την πρώτη περίοδο της σύγχρονης οικογένειας, θεωρήθηκε πως ο συγκερασμός ανάμεσα σε αυτά τα δύο στοιχεία θα μπορούσε να γίνεται σε σταθερή βάση. Ωστόσο, η δύναμη των συναισθηματικών απαιτήσεων υπονόμεισε προοδευτικά τον θεσμό από το εσωτερικό του.

Η μετάβαση από τη σύγχρονη στη «μετά-σύγχρονη» οικογένεια επιβεβαιώνει χαρακτηριστικά της πρώτης περιόδου, δηλαδή την επικέντρωση στις σχέσεις. Αυτό που αλλάζει είναι το γεγονός, ότι οι σχέσεις αξιολογούνται λιγότερο για αυτές καθαυτές από ότι για την ικανοποίηση που οφείλουν να προσφέρουν σε καθένα από τα μέλη της οικογένειας. Σήμερα, η «ευτυχισμένη οικογένεια» είναι λιγότερο θελκτική, σημασία έχει να είναι ευτυχισμένα τα άτομα.

Αντιθέτως, προς κάποιες ουτοπίες του 1968, όπως και προς ορισμένα φεμινιστικά κείμενα, τα οποία προσπάθησαν να καταστρέψουν την αστική και την πατριαρχική οικογένεια, η οικογένεια δεν εξαφανίστηκε, εφόσον τα άτομα εξακολουθούν να πιστεύουν ότι αποτελεί ένα από τα ιδανικά μέσα για την ευτυχία και την αυτοπραγμάτωση τους. Το «εγώ» κυριαρχεί στο «εμείς». Αντιθέτως, αυτό δεν απαιτεί την εξαφάνιση της συζυγικής και της οικογενειακής ομάδας. 35.

Θ. ΘΕΣΗ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Αν πάρουμε τη μητέρα, τη σύγχρονη γυναίκα, μπορούμε εύκολα να δούμε πόσες διαφορές έχει η σύγχρονη γυναίκα, από την παλιά. Η γυναίκα παλιά ή γιατί δεν είχε αξιώσεις ή γιατί είχε παραδεχτεί τη μοίρα της -βρίσκομαι στο «βασιλείό μου», έχω τα παιδιά μου, τον άντρα μου, είμαι ευτυχής- ήταν μια μορφή αυτάρκης, μια μορφή εγκαρτέρησης και υπομονής. Από τη γυναίκα δεν ζητούσαν τίποτα παραπάνω από το να είναι σωστή σ αυτούς τους ρόλους. Όμως σήμερα, η εξέλιξη υποχρεώνει τη γυναίκα να βγει έξω από το σπίτι της να εργαστεί, γιατί πρέπει να μεγαλώσει παιδιά ή να ενισχύσει το οικονομικό βαλάντιο ή γιατί έχει ανάγκες η ίδια πέρα από τις οικονομικές, να αξιολογήσει και να αξιοποιήσει την προσωπικότητα της. Αν εργάζεται η γυναίκα σήμερα, κι αν δεν εργάζεται δεν μπορεί να είναι ικανοποιημένη, σε ένα μεγάλο ποσοστό, από το γεγονός πως είναι μέσα στο σπίτι και ασχολείται μόνο με τα παιδιά της.

Αν πάρουμε τώρα τη θέση του άντρα, του πατέρα, μέσα στη σημερινή οικογένεια θα δούμε πως και η δική του θέση δεν είναι σαφής. Ο άντρας έχασε αρκετά από τα προνόμια που είχε, και χάνοντας κανείς τα προνόμια του χάνει τη σταθερότητά του, την ισορροπία του. Ακόμη, γιατί δεν είναι πια ο μόνος οικονομικός φορέας σήμερα, φέρνει και η γυναίκα στο σπίτι χρήματα. Έτσι ο ρόλος του, ο βασικός, ο θεμελιακός, έχει παύσει να έχει την ισχύ που είχε παλιότερα. Ο ρόλος του είναι αμφισβητούμενος (θα μιλήσουμε γι αυτόν διεξοδικά αργότερα). 23, 44, 72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ

Ο ΑΝΔΡΑΣ ΩΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

A. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ

Η λέξη πατέρας είναι συνδεδεμένη με πολύ ψηλές έννοιες. Στη θρησκεία «Πατήρ» είναι ο Θεός και ως πατέρας εκφωνείται ένας ιερέας. Αλλά σε διάφορες ομάδες, πατέρας αποκαλείται ο καθοδηγητής, ο πνευματικός άνθρωπος, που βοηθά τους άλλους. Η λέξη αυτή δίνει την έννοια της αρχής, δύναμης, εξουσίας πάντα με την καλή τους πλευρά. Γιατί πατέρας είναι ο δότης που παραμένει σταθερός στην προσφορά του προς τα παιδιά του, με κίνητρο τη γνώση και την αγάπη που έχει για αυτά.

Είναι πράγματι μια αρχή σαν συνέχεια της μιας και μοναδικής αρχής ο κάθε άντρας που μαζί με τη γυναίκα φέρνει στον κόσμο ένα παιδί.

Ο άντρας που γίνεται πατέρας, οφείλει να συνεχίσει το ρόλο του σε πολλά πεδία της ζωής του παιδιού του. Γιατί δεν υπάρχει μόνο σαν φυσικός γεννήτορας, αφού ο άνθρωπος δεν είναι μόνο φυσικό ον. Είναι και πνευματικό, έχει νου και συναισθήματα. Έτσι ο πατέρας που αποκτά ένα παιδί, έναν απόγονο αποκτά μια σχέση με αυτόν πολύ πιο πλατειά και σφαιρική από την απλή βιολογική του προέκταση. Μέσα στα κύτταρα του κάθε παιδιού, ενυπάρχουν τα στοιχεία που μεταφέρθηκαν σε αυτό από τους γονείς του. Το σπέρμα του πατέρα διαιωνίζει τη βιολογική του ζωή μέσα στο νέο άτομο, που γεννιέται από αυτό. Όσο πιο υγιές και άρτιο το σπέρμα, τόσο πιο άρτιο θα είναι και το νέο πλάσμα.

Έτσι ένας πατέρας όπως φυσικά και μια μητέρα δίνει στο παιδί πολύ πιο πολλά από όσα του μεταφέρει μέσα από το κύτταρό του. Του δίνει μια αγωγή εξωτερική, αλλά και εσωτερική. Δεν το διδάσκει μόνο πώς να κινείται, να μιλά να εργάζεται, αλλά κυρίως το διδάσκει ποιος να είναι σαν πνευματικό άτομο.

Από τον πατέρα περνιέται η διδασκαλία για τη ζωή, για τη σχέση με το άλλο φύλο, για την τόλμη, δύναμη και αγάπη προς το συνάνθρωπο. Ρόλος του πατέρα είναι να μεταδώσει στους απογόνους του τη δική του γνώση και τις δικές του εμπειρίες. Όσο πιο σωστός άνθρωπος είναι ο πατέρας, τόσο πιο εξελιγμένα θα

γίνουν και τα παιδιά του. Ας μη θεωρηθεί σε καμία περίπτωση ότι ο ρόλος της γυναίκας είναι μικρότερος και λιγότερο σημαντικός.

Ρόλος του πατέρα είναι να πάρει το μικρό, ανώριμο πλάσμα και να το πλάσει, σύμφωνα με τα δικά του πιστεύω. Όσο πιο αγνά, υψηλά και σωστά είναι τα πιστεύω του πατέρα τόσο πιο άρτιο θα γίνει και το παιδί. Και αν ακόμα υπάρχουν προδιαθέσεις αρνητικές για το παιδί, οπωσδήποτε η σωστή αγωγή θα συντελέσει στη μείωσή τους, έστω και αν δεν γίνει αυτό που θα μπορούσε να γίνει, κάτω από άλλες συνθήκες.

Όταν ο πατέρας που έχει τη θέση της αρχής μέσα στο σπίτι, είναι όπως θα έπρεπε να είναι, δυνατός, σωστός, δοτικός, το παιδί που θα τον μιμηθεί θα αρχίσει να μοιάζει με αυτά που εκείνος εκφράζει. Γιατί δεν υπάρχει καλλίτερο δίδαγμα από την ίδια τη ζωή κάποιου ανθρώπου. Οι πράξεις του είναι αυτές, που αποτυπώνονται στον κόσμο, πολύ περισσότερο από τα λόγια και τις θεωρίες του.

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως η ανατροφή, που ένας πατέρας μπορεί να δώσει στα παιδιά του, είναι το αποτέλεσμα της δικής του εξέλιξης. Όσο ο ίδιος προχωρά πνευματικά, όσο ξεπερνά τα ψυχολογικά του προβλήματα, τόσο πιο πολύ μπορεί να μεταφέρει στα παιδιά του τις απαραίτητες αρχές. Αν όμως συνεχίζει να επιδιώκει μια ζωή γεμάτη προσωπικές μόνον ικανοποιήσεις, φυσικό είναι τα παιδιά του να γίνουν εγωιστές και προβληματικοί άνθρωποι.

Στην εποχή μας που η πατριαρχική δόμηση της κοινωνίας διαφοροποιείται, ο ρόλος του πατέρα μοιάζει να αλλάζει. Η αλλαγή όμως αυτή αφορά μόνο την κοινωνική πλευρά και όχι την ουσιαστική. Γιατί η σχέση του με το παιδί ήταν και θα είναι πάντα η ίδια, δηλαδή μια σχέση γεννήτορα προς απόγονο, στον οποίο οφείλει να μεταφέρει τα δικά του πνευματικά στοιχεία, για να τον τροφοδοτεί να γίνει αυτεξούσιος. Αν στο παρελθόν αυτό γινόταν με μια αυστηρότητα και απολυτότητα, ενώ τώρα γίνεται με μια απλούστερη επαφή συντροφικότητας, δεν έχει σημασία. Γιατί οι ρόλοι είναι οι ίδιοι ο πατέρας παραμένει πατέρας και το παιδί είναι παιδί. Μόνον όσοι και στο παρελθόν προσπαθούσαν να καλύψουν τα δικά τους κενά μέσα στα πλαίσια μιας πατριαρχικής κοινωνίας δεν θα μπορούσαν τώρα να βρουν καινούριο τρόπο επαφής με τους νεώτερους. Γιατί τα κατεστημένα και οι τρόποι που είχαν καθιερωθεί ως τώρα φεύγουν και το μόνο που αναζητιέται είναι μια πιο ουσιαστική επαφή. Αν στην σημερινή κοινωνία που τα εξωτερικά φράγματα μειώνονται, δεν δομηθεί η βαθιά, αληθινή σχέση του πατέρα με τα παιδιά, τότε η πατρότητα κινδυνεύει να καταρρεύσει. Θα υπάρχει σαν ανάγκη στα πρώτα χρόνια μόνο του

παιδιού και κατόπιν θα μένει ένα κενό. Τώρα που η νεολαία έχει την ευκαιρία να αναζητά και να βρίσκει, έστω και λανθασμένα, μια πρωτοβουλία και ανεξαρτησία από πολύ νωρίς, δεν μπορεί να στρέφεται προς τους γονείς αν αυτοί οι γονείς δεν τη στηρίζουν. Αν δηλαδή ο αρχηγός της οικογένειας δεν είναι πραγματικός αρχηγός της οικογένειας, γιατί τα παιδιά να θελήσουν να βρίσκονται κοντά του, όταν οι συνθήκες της κοινωνίας δεν τους εμποδίζουν να απομακρυνθούν; Γιατί να αναζητούν τις συμβουλές και την αγάπη του, όταν ξέρουν ότι αυτά που έχει να τους δώσει δεν είναι αξιόλογες συμβουλές ούτε ανιδιοτελής αγάπη;

Η κοινωνία περνά μια δοκιμασία. Σαν μέλος της κοινωνίας δοκιμάζεται και ο άντρας σε όλους τους ρόλους. Στην πατρότητα που κανείς δεν αμφισβητούσε μέσα στα παλιά πατριαρχικά σχήματα, αναζητιέται τώρα η ουσιαστική θέση και η αληθινή έκφραση. Τα νέα παιδιά είναι έτοιμα να δεχτούν, να αγαπήσουν και να σεβαστούν έναν πατέρα, όταν αυτός έχει την πραγματική πατρική εκδήλωση προς αυτά. Είναι όμως έτοιμα να αποτινάξουν από πάνω τους τη σχέση αυτή, όταν τους γίνεται εμπόδιο στην πορεία τους. Χρέος λοιπόν του πατέρα είναι να γίνει αυτό που είναι, να γίνει δηλαδή πατέρας. Να γίνει ο γεννήτορας που αγαπά, γνωρίζει, προσφέρει ότι πρέπει, είναι όμοια αυστηρός αλλά και τρυφερός ανάλογα με την ανάγκη του παιδιού του. Αν γίνει όλα αυτά τότε και τα παιδιά του θα πάρουν από αυτόν τα στοιχεία που τους χρειάζονται και θα ακολουθήσουν το παράδειγμά του για μια πιο εξελιγμένη δική τους ζωή. 1, 4, 23, 66.

B. ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Πρέπει ο πατέρας να είναι ένας άνδρας; Σιγά - σιγά αρχίζει κανείς να μην απαντά πια ανεπιφύλακτα «ναι» σε αυτό το ερώτημα. Πριν από λίγα χρόνια ακόμη το «ναι» ήταν εντελώς κατηγορηματικό, γιατί μέσα στην οικογένεια υπάρχουν σημαντικές λειτουργίες, πού ανήκαν ανέκαθεν στον πατέρα. Τώρα όμως αρχίζουν ορισμένοι να διερωτώνται, αν πράγματι μπορεί μόνο ο πατέρας να εκπληρώσει τα καθήκοντα αυτά, αν αυτά είναι χαρακτηριστικά ανδρικά καθήκοντα, μήπως θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν κι άπα μια γυναίκα.

Μέχρι τώρα αναφέρονταν τέσσερις κλασσικές πατρικές λειτουργίες: Ο πατέρας σαν παραγωγός του παιδιού, σαν διατροφέας, σαν προστάτης και σαν

παιδαγωγός. Τον τελευταίο καιρό προστέθηκε και μια πέμπτη λειτουργία: ο ρόλος του πατέρα στον ελεύθερο χρόνο.

Στην ψυχανάλυση, πού πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες για την κατανόηση της εξέλιξης του ανθρώπου από παιδί σε ενήλικο, τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος του πατέρα σαν «αντικείμενο ταύτισης». Με τον όρο αυτόν εννοείται, ότι ο πατέρας παίζει αποφασιστικό ρόλο στην πρώτη νηπιακή φάση της εξέλιξης του παιδιού, στη διαμόρφωση και αποδοχή από το παιδί του δικού του ρόλου σχετικά με το φύλο του.

Πρέπει λοιπόν να εξετάσουμε έξι πατρικές λειτουργίες και να δούμε, αν υποχρεωτικά οι λειτουργίες εκπληρώνονται μόνο από έναν άνδρα. 4, 23, 51.

1. Ο Πατέρας σαν Παραγωγός του Παιδιού

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, πώς ο παραγωγός ενός παιδιού πρέπει να είναι ένας άνδρας, ακριβώς όπως μόνο μια γυναίκα μπορεί να συλλάβει, να κυοφορήσει και να γεννήσει ένα παιδί. Ακόμα κι όταν, όπως ζητούν μερικά φεμινιστικά βιβλία, δεν χρειάζεται γι αυτό το πράγμα ένας συγκεκριμένος άνδρας ή ο σύζυγος, και το παιδί μπορεί να συλληφθεί από τη γυναίκα με τεχνητή γονιμοποίηση, χρειάζεται πάντοτε ένας άνδρας για να προσφέρει το σπέρμα του.

Το ερώτημα όμως είναι, ποια σημασία έχει στην εποχή μας η λειτουργία αυτή στην αυτοσυνείδηση του άνδρα. Η Η. Pross έθεσε ερωτήσεις σε άνδρες γύρω από αυτό το θέμα και κατέληξε στα εξής συμπεράσματα: «Στις πληροφορίες, πού δίνουν για τους λίγους, πού τους οδήγησαν να παντρευτούν, κάνει εντύπωση το γεγονός, ότι σπάνια αναφέρεται ή επιθυμία για την απόκτηση παιδιών. Μόνο μια μικρή μειοψηφία αναφέρει τα παιδιά σαν μια «ευχάριστη πλευρά του γάμου». Κυριαρχεί η τάση, που αντιλαμβάνεται το γάμο σαν έναν αυτόνομο δεσμό, πού είναι χρήσιμος και χωρίς την ύπαρξη παιδιών. Τα παιδιά δε θεωρούνται σαν εκπλήρωση του γάμου, η δημιουργία οικογένειας δε θεωρείται σαν ή ολοκλήρωση και ο πρωταρχικός σκοπός του γάμου. Η κυριαρχούσα ιδέα για το γάμο είναι η ιδέα της συντροφικότητας. Η κοινή ζωή των συζύγων προτάσσεται από την επιθυμία για απόκτηση παιδιών... Ο γάμος γίνεται αποδεκτός χωρίς αντιρρήσεις, όχι όμως και η οικογένεια. Ο γάμος είναι αυτόνομος, όχι όμως και η δημιουργία οικογένειας. Οι άνδρες όμως αφήνουν και τις δύο δυνατότητες ανοιχτές -τη δημιουργία οικογένειας

και την ατεκνία. Δε θα ήταν επίσης πρόθυμοι να συμφωνήσουν με την επιθυμία της γυναίκας για μια κοινή ζωή χωρίς παιδιά».

Η. Pross ερμηνεύει τα αποτελέσματα αυτά σαν στοιχείο της ανασφάλειας πού αισθάνονται οι άνδρες απέναντι στο ρόλο του πατέρα.

Ο άνδρας, που έχει την επιθυμία να γίνει πατέρας πρέπει να ξέρει βέβαια καλά, ότι θα αλλάξουν μερικά πράγματα στη ζωή του. Υπάρχει διαφορά, αν βλέπει κανείς και αποδέχεται μια γυναίκα μόνο σαν σύντροφο στη σεξουαλική ζωή, ή τη θέλει και μητέρα των παιδιών του. Είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσει ο άνδρας συγκρούσεις ανάμεσα στους διάφορους ρόλους του, π.χ. σαν εραστής, σύζυγος και μελλοντικός πατέρας. Πρέπει να κάνει ορισμένους συμβιβασμούς ανάμεσα στις επιθυμίες του, αν θέλει να γίνει πατέρας.

Τα τελευταία χρόνια μειώνεται ο αριθμός των γεννήσεων σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους. Οι οικονομικοί λόγοι δεν είναι χωρίς σημασία.

Η σύζυγος και τα παιδιά δεν εξασφαλίζουν σε καμιά περίπτωση την οικονομική ευμάρεια του άνδρα, αλλά τον επιβαρύνουν οικονομικά, αυτός πρέπει δηλαδή να τους φροντίζει, ενώ σε κάποια στιγμή κρίσης μπορούν να δημιουργήσουν κινδύνους στην οικονομική του ύπαρξη. Το γεγονός αυτό αρχίζει να εισχωρεί στη συνείδηση των ανθρώπων. Για αυτό ακούμε κάθε τόσο τα έξης: «Τα παιδιά είναι πολυτέλεια».

Δεν αποκαλούνται όμως πολυτέλεια μόνο για αυτόν το λόγο, αλλά και γιατί περιορίζουν και τη συντροφικότητα στα πλαίσια του γάμου - απαιτούν χρόνο, που χάνουν οι σύζυγοι.

Αλλά τα παιδιά εμποδίζουν επίσης και την επιθυμία για βελτίωση του επιπέδου ζωής, πού είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο όταν δουλεύουν και οι δυο σύζυγοι.

Πέρα από αυτά μεγαλώνει συνεχώς ο αριθμός των γυναικών, πού δεν είναι πρόθυμες να εγκαταλείψουν, για χάρη των μητρικών καθηκόντων, το επάγγελμα τους.

Για αυτό έχουν γίνει εν' τω μεταξύ αποδεκτές οι απόψεις για «προγραμματισμένη απόκτηση τέκνων» και «ελεγχόμενο μέγεθος της οικογένειας». Έτσι όμως μειώνεται συνεχώς ή αξία της λειτουργίας του πατέρα σαν «παραγωγού παιδιών», πού είχε κάποτε τόσο μεγάλη σημασία. Κι αυτό γίνεται τόσο από την

άποψη της κοινωνίας όσο και στη γνώμη του κάθε άνδρα ξεχωριστά. Παρόλα αυτά ο ρόλος του άνδρα στη λειτουργία αυτή παραμένει αναντικατάστατος. 51, 61, 66.

2. Ο Πατέρας σαν Διατροφείας

Πολύ περισσότερο αμφιλεγόμενη από τη λειτουργία του παραγωγού είναι η λειτουργία του πατέρα σαν διατροφή. Στις περισσότερες οικογένειες εξακολουθεί βέβαια ο πατέρας να κερδίζει περισσότερα από όλους. Ακόμα κι όταν εργάζεται η γυναίκα του, φέρνει αυτός τα περισσότερα χρήματα στο σπίτι. Η παραδοσιακή εικόνα του πατέρα σαν διατροφή είναι ακόμα διαδεδομένη, όπως και παλαιότερα. Στο παρελθόν ο πατέρας στο ρόλο αυτό πρόσφερε στην οικογένεια την ασφάλεια, που ήταν αναγκαία για τη δημιουργία μιας ατμόσφαιρας, μέσα στην οποία μπορούσαν να μεγαλώσουν ήρεμα και σωστά τα παιδιά. Έτσι απαιτείται και σήμερα από έναν άνδρα να παντρευτεί και να δημιουργήσει οικογένεια, όταν θα είναι σε θέση να τη συντηρήσει, να προσφέρει δηλαδή τα αναγκαία για τη διατροφή της. Πρόκειται για βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις για το ρόλο του πατέρα, που δεν είναι δυνατόν να παραμεριστούν και να εγκαταλειφθούν εύκολα. Για αυτό ο άνδρας διεκδικεί, όπως και πρώτα, μια ξεχωριστή θέση στα πλαίσια της οικογένειας. Αδιάφορο αν η γυναίκα είναι εργαζόμενη ή όχι – δουλειά της είναι να ασχολείται με το νοικοκυριό, ο άνδρας βοηθά στις δουλειές του σπιτιού «μερικές φορές» και μόνο σπάνια η βοήθεια αυτή προσφέρεται «συχνά».

Ο άνδρας βέβαια έχει τη γνώμη, ότι είναι ικανός για τις δουλειές του σπιτιού και μάλιστα ότι θα τα καταφέρει να κάνει όλες τις δουλειές στο νοικοκυριό μόνος του για μακρό χρονικό διάστημα. Από την άλλη πλευρά όμως οι άνδρες βρίσκουν, όπως και παλιότερα, ότι οι δουλειές του σπιτιού δεν είναι αξιοπρεπείς για αυτούς. «Η αξιοπρέπεια παραμένει αμείωτη μόνο όταν η συμμετοχή στις δουλειές περιορίζεται σε παροχή υπηρεσιών από ιπποτισμό». Η περιφρονητική στάση απέναντι στις δουλειές του σπιτιού οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι οι περισσότεροι άνδρες εξακολουθούν να ζουν σε μεγάλο βαθμό με τις παλιές απόψεις για το ρόλο τους κι αυτό παρουσιάζεται ιδιαίτερα στην ηλικία άνω των 40 ετών. Πιστεύουν ότι η γυναίκα είναι διαφορετική από τον άνδρα. Πρέπει να τονισθεί, ότι στον όρο «διαφορετική» είναι φανερό, ότι δίνεται η σημασία του «κατώτερη».

Οι άνδρες υπολογίζουν περισσότερο την ικανοποίηση, που αισθάνονται για το επάγγελμά τους και την επιθυμία τους να κάνουν επαγγελματική καριέρα.

Οι άνδρες μπορούν να φαντασθούν μια ανταλλαγή των ρόλων – να είναι δηλαδή η γυναίκα εργαζόμενη και να αναλάβει ο άνδρας τις δουλειές του σπιτιού -, αλλά δεν αποδέχονται την αλλαγή αυτή.

Για άλλη μια φορά διεκδικεί ένας άνδρας για τον εαυτό του αυτό που πρέπει να ισχύει επίσης για την γυναίκα, αν ήταν αλήθεια ότι δεν επιτρέπεται να μειονεκτεί κανείς εξαιτίας του φύλου του. Αυτό που ένας άνδρας προβάλλει σαν κάτι απόλυτα αδύνατο για τον εαυτό του, το περιμένουν καθημερινά σαν κάτι φυσικό αμέτρητες γυναίκες.

Ευτυχώς αυξάνει ο αριθμός των ανδρών (πρόκειται όμως για άνδρες πολύ νέους), που ασχολούνται κυρίως θεωρητικά με το θέμα αυτό, γιατί δεν έχουν ακόμα δική τους οικογένεια, που αναγνωρίζουν τη διπλή ηθική, που κρύβεται πίσω από τη συχνά επαναλαμβανόμενη φράση: «Η γυναίκα πρέπει να μένει στο σπίτι, αλλά είναι επίσης πολύ καλό να δουλεύει και να κερδίζει λεφτά». Και η στάση αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι οι γυναίκες δε συμφωνούν πια με τον παλιό ρόλο τους κι εκδηλώνουν τη διαφωνία τους κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο. Συνεχώς μεγαλώνει ο αριθμός των γυναικών, που δε δέχονται να εγκαταλείψουν το επάγγελμά τους για χάρη του νοικοκυριού και των παιδιών. Οι γυναίκες δε θέλουν πια να είναι οικονομικά εξαρτημένες από τους άνδρες τους. Η στάση αυτή δεν απαντάται μόνο στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, αλλά παρατηρείται σε όλα τα στρώματα. Δέχονται ίσως να εγκαταλείψουν για ορισμένο χρονικό διάστημα το επάγγελμά τους, αλλά δεν επιτρέπουν τόσο εύκολα, όπως στο παρελθόν, να καταπιαστούν μόνο με τις δουλειές του σπιτιού.

Όσο περισσότερο βοηθά το κράτος, ώστε να μην περιορίζεται η φροντίδα των παιδιών μόνο μέσα στην οικογένεια, όσο περισσότεροι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία δημιουργούνται, τόσο περισσότερο εύκολο θα είναι για τη γυναίκα να είναι μητέρα και εργαζόμενη.

Τα ίδια τα παιδιά προτιμούν φυσικά να έχουν τη μητέρα τους στο σπίτι. Τα κορίτσια όμως, όταν αναφέρονται στο δικό τους μέλλον, δεν αποκλείουν να εγκαταλείψουν τη δουλειά τους μόνο για ένα διάστημα, όσο τα παιδιά τους θα είναι μικρά. Τα παιδιά θα προτιμούσαν να εργάζεται ο πατέρας και η μητέρα τους μόνο μισή μέρα, γιατί έτσι θα διέθεταν περισσότερο καιρό για αυτά.

Για τα παιδιά ο πατέρας στο ρόλο του διατροφέα της οικογένειας δεν έχει πια τόσο βαρύνουσα σημασία. Αν εγκατέλειπε αυτό το καθήκον, τα παιδιά δε θα

αισθάνονταν ανασφάλεια. Αυτό που έχει σημασία για τα παιδιά, είναι να υπάρχει κάποιος, που θα φροντίζει να υπάρχουν αρκετά χρήματα στο σπίτι.

Ο κυριαρχικός ρόλος, που έπαιξε παλιότερα ο πατέρας για τα παιδιά, όντας ο μόνος στην οικογένεια που εργάζονταν κι έφερνε χρήματα, περιορίζεται πολύ και από το γεγονός, ότι γυναίκες, ακόμα κι όταν δεν εργάζονται πια, αφού γίνουν μητέρες, είχαν όλες σχεδόν κάποτε ένα επάγγελμα κι εργάζονταν. Έχουν έτσι περισσότερες επαγγελματικές γνώσεις κι εμπειρίες από τη ζωή, από ότι οι γυναίκες όλων των προηγούμενων γενεών. Αυτό έχει σαν συνέπεια να αισθάνονται τα παιδιά ασφάλεια για την οικονομική τους κατάσταση, τόσο με τον πατέρα τους, όσο και με την μητέρα τους.

Το γεγονός αυτό αφαιρεί ένα σημαντικό μέρος από το κύρος του πατέρα μέσα στα πλαίσια της οικογένειας. Αυτό όμως δεν έχει μόνο αρνητικές συνέπειες. Γιατί έτσι δίνεται η δυνατότητα μιας επαφής με τον πατέρα, που είναι περισσότερο απροκατάληπτη και απαλλαγμένη από άγχη και φοβίες.

Η εξέλιξη θα οδηγήσει στο μέλλον να υπάρχουν όλο και λιγότεροι πατέρες, που θα διατρέφουν αποκλειστικά την οικογένειά τους. Αυτό φαίνεται από σήμερα πολύ καθαρά. Οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες να εργάζονται και να κερδίζουν χρήματα για τον πρόσθετο λόγο, ότι άλλαξαν οι καταναλωτικές συνήθειες και γιατί οι επιθυμίες για τη βελτίωση ή και διατήρηση του επιπέδου ζωής δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν με ένα μόνο εισόδημα.

Η αλλαγή στη σημασία της λειτουργίας του πατέρα σαν διατροφέα δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της νέας αυτοκατανόησης των γυναικών, της δικαιολογημένης επιθυμίας τους για αυτοπραγμάτωση, αλλά και μια οικονομική αναγκαιότητα.

Όπως αποδεικνύεται στις περιπτώσεις των παιδιών, που δεν έχουν πατέρα, είναι δυνατό επίσης να αναλάβει η μητέρα μόνη της το καθήκον της διατροφής της οικογενείας της.

Σε αυτήν ιδιαίτερα τη λειτουργία φαίνεται ότι – για τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών – δεν είναι απαραίτητο να είναι πατέρας ένας άνδρας, αφού μπορεί κι η μητέρα να αναλάβει αυτό το ρόλο. 4, 51,61, 64.

3. Ο Πατέρας στο Ρόλο του Προστάτη

Σήμερα και κάτω από τις συνθήκες, που υπάρχουν στις πολιτισμένες χώρες, δε χρειάζεται πια να προστατεύει ο πατέρας την οικογένεια με τη σωματική

του δύναμη. Σήμερα αναμένονται από αυτόν στο ρόλο του προστάτη άλλες επιδόσεις, που βασίζονται κυρίως στην υπόθεση, ότι ο πατέρας πρέπει να ξέρει πολύ περισσότερα πράγματα και μπορεί να προφυλάξει την οικογένεια από τις δυσκολίες της εξωτερικής ζωής. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στο γεγονός, ότι ο πατέρας είναι εκείνος, που βγαίνει έξω από το σπίτι, στην «εχθρική ζωή» για να εργαστεί. Αναμένεται λοιπόν, ότι ο πατέρας πρέπει να είναι σε θέση να τα καταφέρει με τα τεχνικά και γραφειοκρατικά προβλήματα, που αντιμετωπίζει η οικογένεια. Η λειτουργία του πατέρα σαν προστάτη περιορίζεται σήμερα σε αυτό που οι κοινωνιολόγοι αποκαλούν «κοινωνική διαβάθμιση». Κάτω από αυτόν τον όρο καταλαβαίνουν «τη διαδικασία, με την οποία μεταφέρεται ένα πρόσωπο σε συγκεκριμένες κοινωνικές θέσεις». Αυτό σημαίνει, ότι η οικογένεια, από την οποία προέρχεται το παιδί και ιδιαίτερα η επαγγελματική θέση του πατέρα, έχουν μεγάλη επίδραση στη μελλοντική ζωή του παιδιού.

Αν θέλει ο πατέρας να διατηρήσει τη λειτουργία του προστάτη, πρέπει να μάθει να εμπλουτίσει αυτή τη λειτουργία με ένα νέο περιεχόμενο. Πρέπει να καταλάβει, ότι με την εξέλιξη της δικής του προσωπικότητας, με την απόκτηση περισσότερων γνώσεων, με τη διεύρυνση του πληροφοριακού ορίζοντά του, μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της κοινωνικής θέσεως των παιδιών του, μπορεί να τα βοηθήσει να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους στην κοινωνία μας, που είναι βασισμένη στην ατομική απόδοση.

Μπορεί φυσικά να συμβεί να αντικατασταθεί σε αυτό το ρόλο από τη μητέρα. Όσο περισσότερες γυναίκες αναπτύσσουν δραστηριότητα έξω από τα πλαίσια της οικογένειας – τόσο πιο εύκολα θα είναι σε θέση να αναλαμβάνουν οι ίδιες το ρόλο του προστάτη με το σημερινό του περιεχόμενο. 66, 64.

4. Ο πατέρας σαν παιδαγωγός

Και η λειτουργία του πατέρα σαν παιδαγωγού έχει υποστεί αλλαγές με το πέρασμα του χρόνου. Ο πατέρας δεν παίζει πια σημαντικό ρόλο απέναντι στο παιδί στη μετάδοση γνώσεων ή επαγγελματικών ικανοτήτων. Τη θέση του έχουν καταλάβει διάφοροι θεσμοί: τα σχολεία, τα ιδρύματα επιμόρφωσης και ειδίκευσης, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Μόνο λίγοι γονείς έχουν το θάρρος να δώσουν στα παιδιά τους τη βοήθεια, που χρειάζονται, ώστε να μπορούν να αναπτύξουν μόνα τους την προσωπικότητα

και τον εαυτό τους, ανάλογα με τις δικές τους ικανότητες, αλλά και τα δικά τους όρια. Οι περισσότεροι γονείς επιθυμούν να γίνει το παιδί τους «ένας συγκεκριμένος γιος ή μια συγκεκριμένη κόρη».

Στην πραγματικότητα λοιπόν οι πατέρες είναι σχετικά παθητικοί στο ρόλο του παιδαγωγού. Ο μεγαλύτερος αριθμός των ανδρών άλλωστε δε θεωρεί αναγκαίο να αποκτήσει ιδιαίτερες γνώσεις για το ρόλο του παιδαγωγού, ούτε συζητά με άλλους γύρω από αυτό το θέμα. Ενεργούν «όπως νομίζουν, ότι είναι καλύτερα». Πολύ σπάνια διαβάζουν κάτι που αναφέρεται σε προβλήματα διαπαιδαγώγησης, πολύ σπάνια πηγαίνουν σε σχολεία για γονείς. Έχουν την άποψη, ότι δε χρειάζεται να εκμάθουν το ρόλο του παιδαγωγού, «ότι το πράγμα έρχεται κατά κάποιον τρόπο από μόνο του». Διαπαιδαγωγούν λοιπόν, χωρίς να κάνουν σκέψεις γύρω από το θέμα αυτό. Αλλά η στάση αυτή εναρμονίζεται πολύ δύσκολα με τη συμπεριφορά, που εκδηλώνουν, όταν αργότερα εμφανίζονται διαπαιδαγωγικές δυσκολίες. Τότε δείχνουν απογοητευμένοι. Παραπονιούνται «ιδιαίτερα για έλλειψη τάξης, εργατικότητας, πειθαρχίας στο σχολείο και στο σπίτι από το παιδί». Παραπονιούνται επίσης, ότι το παιδί τους «έχει κακούς τρόπους απέναντι στους μεγάλους». Δε ρωτήθηκαν όμως οι πατέρες αυτοί, πόσο επηρεάστηκε το παιδί τους από τη συμπεριφορά τη δική τους σαν παιδαγωγών, ή από την έλλειψη από μέρους τους κάθε προσπάθειας να το διαπαιδαγωγήσουν.

Συνολικά λοιπόν οι πατέρες θεωρούν την παιδαγωγική τους λειτουργία σαν «δευτερεύοντα ρόλο». Κι αυτό έχει αρνητικές συνέπειες. Η «ανδρική απόσταση» απέναντι στο ρόλο του πατέρα, είναι συνυπεύθυνη για την αδιαφορία, που επιδεικνύεται απέναντι στις ανάγκες των παιδιών και που σημαδεύει πολλές αποφάσεις, που παίρνονται στο χώρο της εργασίας. Οι άνδρες ταυτίζονται τόσο πολύ λίγο με το ρόλο του πατέρα, έχουν σε τόσο μικρό βαθμό το ρόλο αυτό στη συνείδηση και στα αισθήματά τους, ώστε ελάχιστα να τον παίρνουν υπόψη σοβαρά.

Καμιά άλλη πατρική λειτουργία δεν εξαρτάται τόσο πολύ από το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική ασχολία, όσο η λειτουργία του παιδαγωγού. 61, 64.

5. Ο Πατέρας σαν Αντικείμενο Ταύτισης

«Ταύτιση» είναι ένας όρος, που προέρχεται από την ψυχανάλυση. Απλοποιημένα δε σημαίνει τίποτε άλλο από την επιθυμία, που έχει κάποιος να μοιάσει με το «αντικείμενο», με το οποίο «ταυτίζεται». Συνήθως έχει κάποιος αυτή

την επιθυμία μόνο όταν το «αντικείμενο» αυτό – και στην προκείμενη περίπτωση ο πατέρας – κατέχει ή εκφράζει κάτι που του φαίνεται επιδιώξιμο.

Για να επιβιώσει βιολογικά το παιδί δε χρειάζεται μόνο τη φροντίδα των γονέων του, αλλά χρειάζεται επίσης για την πνευματική και αισθηματική διαμόρφωση ανθρώπους, προς τους οποίους μπορεί να προσανατολισθεί. Η διαμόρφωση των αξιών του, η αυτοπεποίθησή του, το αίσθημα της ασφάλειας, εξαρτώνται από τα πρόσωπα του περιβάλλοντός του. Σε αυτά ανήκει, μαζί με τη μητέρα, και ο πατέρας. Στην «ανεύρεση του εγώ» του παιδιού είναι ουσιαστική η συμμετοχή του πατέρα.

Τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν, πως συμπεριφέρονται συνήθως οι άνδρες και οι γυναίκες από τις εμπειρίες, που αποκτούν από τους τρόπους συμπεριφοράς της μητέρας και του πατέρα τους. Από τον τρόπο που βιώνει η μητέρα το ρόλο της γυναίκας και ο πατέρας το ρόλο του άνδρα, θα εξαρτηθεί, αν το κορίτσι θα θέλει ευχάριστα να γίνει γυναίκα και το αγόρι άνδρας.

Στην εποχή μας δεν είναι πια τόσο εύκολο να γίνει κανείς «σωστός» άνδρας ή «σωστή» γυναίκα, γιατί επικρατεί παντού ανασφάλεια γύρω από το πώς γίνεται αντιληπτός ο ρόλος των φύλων. Ολοένα και περισσότερο επικρατεί η άποψη, ότι τώρα δεν υπάρχουν εκ' γενετής «τυπικές» ανδρικές ή γυναικείες ιδιότητες, πέρα από τα βιολογικά δεδομένα, δηλαδή τα σωματικά γνωρίσματα, και ότι οι ιδιότητες του κάθε φύλου διαμορφώνονται στη διάρκεια της διαπαιδαγώγησης από τις κυριαρχούσες απόψεις για το ρόλο των φύλων.

Πάντοτε όμως, και ανεξάρτητα από τις απόψεις, που έχει ένας άνδρας για τον ανδρισμό, σαν πατέρας είναι σύντροφος της μητέρας των παιδιών του, και συνακόλουθα – όπως την εποχή του Freud – αντίπαλος του γιου του, αλλά και της κόρης του. Όλα τα παιδιά απαιτούν αρχικά αποκλειστικότητα προς τη μητέρα τους, ιδιαίτερα όταν ασχολείται αυτή κυρίως με τη φροντίδα τους, πράγμα που συμβαίνει πολύ συχνά. Το παιδί νοιώθει λοιπόν, ότι στερείται τη μητέρα του, κάθε φορά που ο πατέρας του ζητά κάτι από αυτή. Η στέρηση αυτή δε γίνεται από κανένα παιδί ευχάριστα αποδεκτή.

Ο Freud αποκάλυψε τη σύγκρουση αυτή, που βιώνουν όλα τα παιδιά, «οιδιπόδειο σύμπλεγμα». Ξεκινά από τη θέση, ότι η αγάπη του παιδιού προς τη μητέρα έχει ένα σεξουαλικό υπόβαθρο. Υποστηρίζει επίσης την άποψη, ότι ο μικρός γιος όχι μόνο θέλει να έχει τη μητέρα μαζί του και να την κρατήσει, αλλά θέλει να την πάρει και σαν σύζυγο από τον πατέρα του.

Για το παιδί είναι ήδη αρκετά δύσκολη η στέρηση της παρουσίας της μητέρας του. Το παιδί υποφέρει από φοβία χωρισμού. Ο δρόμος όμως της απομάκρυνσης από τη μητέρα είναι απολύτως αναγκαίος και πρέπει να τον διανύσουν όλοι οι άνθρωποι, αν θέλουν να βρουν το δικό τους «εγώ».

Το παιδί πρέπει λοιπόν να μάθει από πολύ μικρό να στερείται. Με ποιο τρόπο θα το μάθει αυτό, καθορίζεται από τη συμπεριφορά του πατέρα (και της μητέρας).

Με αυτή την πρώτη στέρηση, που πρέπει να υποστεί το παιδί, μαθαίνει έναν από τους κανόνες, που είναι αναγκαίος για την ανθρώπινη συνύπαρξη. Και τον κανόνα αυτόν τον μαθαίνει μέσω του πατέρα του. Ο κανόνας αυτός δε θα μείνει ο μοναδικός. Γιατί και στην επόμενη ζωή του παιδιού θα εκφράσει ο πατέρας απαγορεύσεις και εντολές, για να εντάξει το παιδί του στα κοινωνικά πρότυπα, που απαιτούνται από το περιβάλλον. Αρχικά ακολουθεί το παιδί τις διαταγές μόνο όταν αισθανθεί άμεσα τις αντιδράσεις του πατέρα του, τις παρατηρήσεις ή τους επαίνους του. Όταν είναι μόνο του, ακολουθεί ακόμα χωρίς ενδοιασμούς τις δικές του επιθυμίες. Με τον καιρό όμως μαθαίνει, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται. Αναπτύσσεται μια «εσωτερική φωνή», που του λέει, τι επιτρέπεται να κάνει και τι δεν επιτρέπεται. Η εσωτερική αυτή φωνή αποκαλείται συνήθως «συνειδηση».

Όπως και να έχουν τα πράγματα, είναι αναμφισβήτητο, ότι ο πατέρας επίδρα πολύ ενωρίς στην ανάπτυξη του κόσμου του παιδιού, κατά τρόπο διαφορετικό από τη μητέρα, γιατί η εμφάνισή του – το ύψος του, η βαθύτερη φωνή του, τα γένια του, οι ανδρικές κινήσεις και γκριμάτσες – τον κάνουν να ξεχωρίζει τελείως.

Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει, πόσο αρνητικές συνέπειες έχει η έλλειψη του πατέρα για την ανάπτυξη του παιδιού. Βασικά ισχύει αυτό με τα αγόρια, που εμφανίζουν δυσκολίες στην εύρεση του ανδρικού εαυτού τους. Στα κορίτσια οδηγεί η έλλειψη του πατέρα σε μια υπερβολικά ισχυρή εξάρτηση από τη μητέρα τους, σε έλλειψη αυτοπεποίθησης, και σε καθυστέρηση της ωρίμανσής τους.

Η έλλειψη ή η λαθεμένη συμπεριφορά του πατέρα συσχετίζεται με αυξημένη αστάθεια και τάση προς την εγκληματικότητα για τα αγόρια. Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις δεν είναι αυτή η μοναδική αιτία της εγκληματικότητας των αγοριών.

Έχει αποδειχθεί επίσης, ότι ο πατέρας δεν είναι μόνο σημαντικός σαν αντικείμενο ταύτισης για το γιο του, αλλά και για την κόρη του, σαν «αντι-πρότυπο»

σε σχέση με τη μητέρα. Με τη συμπεριφορά του και τις ανδρικές εκδηλώσεις του ενισχύεται γενικά η ταύτιση του μικρού κοριτσιού με το θηλυκό της ρόλο. 65, 70.

6. Ο Πατέρας σαν Σύντροφος στις Ελεύθερες Ώρες του Παιδιού

Οι λειτουργίες του πατέρα, που περιγράφηκαν ως τώρα, υπήρχαν πάντοτε. Επίσης καταδείχθηκε, ότι οι λειτουργίες αυτές δεν μπορούν να ασκηθούν σήμερα με την ίδια μορφή, που είχαν παλιότερα.

Η λειτουργία αντίθετα του πατέρα σαν φίλου και συντρόφου στις ελεύθερες ώρες του παιδιού είναι σχετικά νέα. Μόνο η μείωση των ωρών εργασίας και τα ελεύθερα Σαββατοκύριακα δίνουν τη δυνατότητα στον πατέρα να έχει τόσες ελεύθερες ώρες, ώστε να μπορεί να ασχοληθεί με αυτό το καθήκον. Αυτά όμως που κάνει στις ελεύθερες ώρες του δε βοηθούν πάντοτε την οικογένεια. Σε όλες βέβαια τις έρευνες, στις οποίες ρωτήθηκαν οι πατέρες, εξάγεται το συμπέρασμα, ότι ασχολούνται πολύ με τα παιδιά τους, προτιμώντας ιδιαίτερα τη μορφή της διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου. Αλλά και εδώ υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στις δηλώσεις των πατέρων και στην πραγματικότητα.

Η εκπλήρωση όμως του ρόλου του πατέρα στις ελεύθερες ώρες εξαρτάται βέβαια και από την επαγγελματική του απασχόληση. Άνδρες, που δουλεύουν σε διάφορες βάρδιες, ή το επάγγελμά τους, τους υποχρεώνει να εργάζονται σε άλλη πόλη, δεν είναι τόσο ενεργητικοί στο ρόλο αυτό, όσο άλλοι πατέρες. Αλλά και οι πατέρες, που το επάγγελμά τους, τους απασχολεί πολύ, άνδρες που έχουν ούτως ή άλλως λίγες ελεύθερες ώρες – ανταποκρίνονται μόνο ευκαιριακά στο ρόλο τους.

Η δραστηριότητα των πατέρων στις ελεύθερες ώρες περιορίζεται επίσης, όταν οι σχέσεις μεταξύ των γονέων έχουν διαταραχθεί ή όταν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα στο γάμο τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν αναπτύσσονται κοινές οικογενειακές δραστηριότητες στις ελεύθερες ώρες.

Ο περισσότερος χρόνος, που μπορεί να περάσει ο πατέρας με τα παιδιά του, είναι στη διάρκεια των διακοπών του. Όταν όμως δεν ασχολείται τον υπόλοιπο χρόνο σχεδόν καθόλου με τα παιδιά του, τότε αποξενώνονται τα παιδιά από τον πατέρα, και ο χρόνος των διακοπών δεν επαρκεί για να καλυφθεί το κενό. Τις περισσότερες φορές σε αυτή την περίπτωση δεν ξέρουν, τι πρέπει να κάνουν μεταξύ τους ούτε οι πατέρες ούτε τα παιδιά, γιατί δεν ξέρει πια ούτε ο πατέρας ούτε το παιδί, τι αρέσει στον άλλο.

Ποιες δραστηριότητες όμως γενικά αναπτύσσονται στις ελεύθερες ώρες; Συνήθως είναι παθητικές ασχολίες, δηλ. κοινές καταναλωτικές συμπεριφορές, όπως συμβαίνει π.χ. όταν βλέπουν όλοι μαζί τηλεόραση. Αλλά και οι εκδρομές τα Σαββατοκύριακα, που συνηθίζονται σε πολλές οικογένειες, δε δίνουν επίσης πολλές ευκαιρίες για μια πραγματική επικοινωνία ανάμεσα στον πατέρα και τα παιδιά. 64, 66.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙ

ΤΟ ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΟΝΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ

A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Ο άνθρωπος είναι αυτόνομος, σαν φυσικό και σαν συνειδησιακό ον, ως ένα μόνο βαθμό. Για να προχωρήσει σε μια μεγαλύτερη ολοκλήρωση, πρέπει να διασταυρώσει τα ατομικά του στοιχεία με κάποιου άλλου, που μαζί του θα αποτελέσει ένα νέο διπλό άτομο.

Άρτιος στη ζωή, δηλαδή ολοκληρωμένος, είναι εκείνος που έχει διασταυρώσει τα ατομικά του στοιχεία, σε όλα τα επίπεδα της ύπαρξής του, με τα στοιχεία του αντίθετου φύλου. Έχει προσφέρει ό,τι έχει στο άλλο φύλο και έχει λάβει από αυτό, όλα όσα ο ίδιος δεν έχει.

Ζευγάρι σημαίνει μια ενωμένη συνύπαρξη, με στόχο την ίδια την ολοκλήρωση της ανθρώπινης ζωής σε όλες τις εκδηλώσεις. Σημαίνει αλληλοσυμπλήρωση και αλληλοϋποστήριξη σε όλους τους τομείς της ύπαρξης. Σημαίνει μια αρτιότερη ατομικότητα για τον καθένα, που είναι το αποτέλεσμα της πληρότητας από την ουσιαστική παρουσία του άλλου και τη δοτικότητα προς αυτόν. Αντρόγυνο είναι αληθινά εκείνη η νέα συνειδησιακή μονάδα, που δομείται όταν ο άντρας και η γυναίκα έχουν δεχτεί να δοθούν ο ένας στον άλλον, να διαλύσουν τα ατομικά τους εγώ και να αποτελέσουν ένα καινούργιο σύνολο. Μέσα από αυτό, θα πάρουν ο καθένας τα στοιχεία που τους χρειάζονται, για να γίνουν βαθμηδόν άρτια, μεμονωμένα άτομα.

Από τα πολύ συνοπτικά στοιχεία που είδαμε, φαίνεται πως η ύπαρξη του αντρόγυνου έχει δυο σκοπούς. Ο πρώτος, είναι αυτός που κατανοείται άμεσα, δηλαδή η αρμονική συνύπαρξη των δυο φύλων με ορισμένους επί μέρους στόχους, όπως η δόμηση μιας οικογένειας και κάποιων άλλων κοινών επιδιώξεων της ζωής τους. Ο δεύτερος είναι λιγότερο φανερός, γιατί αφορά την εσωτερική εξέλιξη κάθε ανθρώπου. Αυτή έρχεται σαν επακόλουθο του ζευγαρώματος, όταν ακολουθεί τους βασικούς κανόνες, που είναι στηριγμένοι στην αλληλοκάλυψη των ατομικών αναγκών.

Όσο οι ανάγκες αυτές καλύπτονται, τόσο καθένας χωριστά αποκτά μια αρτιότητα και φτάνει κάποτε στην ολοκλήρωσή του.

Αντίθετα, όταν το κάθε φύλο διατηρεί μόνο τα δικά του ψυχικά γνωρίσματα που δεν τα ενώνει με τα γνωρίσματα του άλλου, τόσο διαιωνίζεται μια ελλιπής λειτουργία, μια ανικανοποίητη ύπαρξη.

Όσο ο άντρας παραμένει μόνο άντρας, γιατί δε θέλει να ενωθεί ουσιαστικά με τη γυναίκα, θα είναι μόνο το μισό του ανθρώπινου όντος. Το ίδιο φυσικό ισχύει και για τη γυναίκα. Η ένωση των δυο, το ιερό ζεύγος, το αντρόγυνο, είναι ο δρόμος για τη συμπλήρωση του μισού από το άλλο μισό και την ανάδυση του άρτιου ανθρώπου. Ο άρτιος άνθρωπος είναι ενωμένος, που σημαίνει ότι ζει τη σχέση του με το άλλο φύλο δυναμικά και δημιουργικά. Ο άρτιος άνθρωπος αποδέχεται την αξία του ζευγαριού και την επταυξάνει με όλες του τις πράξεις. 24.

B. ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Όπως είδαμε από τις μέχρι τώρα αναλύσεις, ο πατρικός ρόλος αλλά και η θέση που καταλαμβάνει ο πατέρας στο γονικό πεδίο αποτελούν σε μεγάλο βαθμό προϊόν της διαπραγμάτευσης που επιτελείται μέσα στο ζευγάρι. Για να δεχτεί το συζυγικό σύστημα ένα νέο μέλος, και να μετατραπεί η εδραιωμένη δυάδα σε τριάδα, αναγκαστικά βιώνονται μια σειρά ουσιαστικές ανακατατάξεις που κλονίζουν προηγούμενες ισορροπίες. Το συζυγικό σύστημα χρειάζεται να προετοιμάσει ανάλογο χώρο για το καινούργιο του μέλος, να διαπραγματευτεί τη συμβολή του κάθε μέλους στη φροντίδα του παιδιού και στις υπόλοιπες υποχρεώσεις, και να επαναστοιχίσει τις σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας καταγωγής. Η μετάβαση στη γονική ιδιότητα φέρνει τους νέους γονείς απροκάλυπτα αντιμέτωπους με το στερεότυπο των παραδοσιακών ρόλων των φύλων και τα σχήματα των προηγούμενων γενεών.

Η κρίσιμη αυτή φάση στη ζωή του οικογενειακού συστήματος χαρακτηρίζεται από ποικίλες συγκρούσεις. Όταν το ζευγάρι μετατρέπεται σε τριάδα η σύγκρουση παραπέμπει στις αναπαραστάσεις περί ισότητας των κοινωνικών φύλων, στη δόμηση μιας συζυγικής σχέσης όπου άνδρες και γυναίκες θα συμμετέχουν εξίσου στη φροντίδα του παιδιού και του νοικοκυριού, στις πολιτισμικά προσδιορισμένες στάσεις και αξίες, στη θεσμικά οργανωμένη φροντίδα των παιδιών των εργαζόμενων γονέων και στην

ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική, την οικογενειακή και την επαγγελματική ζωή τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών.

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι από τη στιγμή που μπαίνει ένα παιδί στη ζωή του ζευγαριού τίθενται σε μεγάλη δοκιμασία οι προσπάθειες για μεγαλύτερη ισότητα ως προς τον καταμερισμό των υποχρεώσεων, τόσο στο οικογενειακό όσο και στο επαγγελματικό πλαίσιο. Παρά τις κοινωνικές και νομικά κατοχυρωμένες αλλαγές που επιχειρούνται σε διάφορες χώρες του δυτικού κόσμου, οι άνδρες παραμένουν περισσότερο κυρίαρχοι της δημόσιας σφαίρας, και οι γυναίκες της οικιακής. Η δυτική κοινωνία εξακολουθεί να μην αποδίδει κύρος και γόητρο στις γυναίκες, και ασφαλώς ακόμη λιγότερο στους άνδρες που παραμένουν στο πλαίσιο της οικογενειακής εστίας και ασχολούνται με την ανατροφή του παιδιού. Έτσι οι γυναίκες, αλλά ακόμη και οι άνδρες, που επιθυμούν να υπηρετήσουν τον διπλό στόχο της επαγγελματικής απασχόλησης και της ανατροφής των παιδιών, βρίσκονται συχνά μπροστά σε αδιέξοδο.

Η μετάβαση στη γονική ιδιότητα αποτελεί συνθήκη έντονων ενδοψυχικών και διαπροσωπικών ανακατατάξεων. Έτσι δικαίως η μetailχιακή αυτή περίοδος έχει χαρακτηριστεί, μέσα από διαφορετικούς κλάδους των επιστημών του ανθρώπου και διαφορετικές θεωρητικές οπτικές, ως περίοδος «κρίσης». Μια κρίση ψυχολογική, ψυχοκοινωνική ή ακόμη και ψυχοσωματική εφόσον αγγίζει ταυτόχρονα πολλαπλά πεδία: το σωματικό, το ενδοψυχικό, το πεδίο των σχέσεων, το κοινωνικό.

Είναι προφανές ότι η κρίση που χαρακτηρίζει τη μετάβαση στο γονική ιδιότητα δεν αποτελεί γεγονός στιγμιαίο. Πρόκειται για πολύπλοκη και μακρά διεργασία όπου διαπλέκονται πρόσωπα, σχέσεις και εξωτερικά γεγονότα. Ο βαθμός διαφοροποίησης που έχουν επιτύχει ο άνδρας και η γυναίκα, όταν αποφασίζουν να γίνουν γονείς, τόσο ως άτομα ξεχωριστά αλλά και ως ζευγάρι, έχει αποφασιστικές επιπτώσεις στο πως θα βιώσουν τη μετάβαση από το δυαδικό στο τριαδικό σχήμα. 12.

Γ. Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΑ

Θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε τις διαφορετικές μορφές που παίρνει η κρίση στον άνδρα. Ωστόσο, πριν προχωρήσουμε στις ψυχικές, κοινωνικές, ακόμη και βιολογικές περιπλανήσεις των ανδρών κατά τη μετάβασή τους στην πατρότητα, θα σταθούμε στα κίνητρα που ωθούν τον άνδρα να γίνει πατέρας, έτσι όπως παρουσιάζονται στη σχετική βιβλιογραφία. Σε αντίθεση με τη μητρότητα, η πατρότητα

δεν μπορεί να περιγραφεί με όρους βιολογικής αμεσότητας και ενστικτώδους γνώσης. Τη σχέση του μελλοντικού πατέρα με το παιδί του καθοδηγεί περισσότερο η ελπίδα και η φαντασίωση παρά τα ορμονικά ερεθίσματα, η ψυχοβιολογία και οι ενορμήσεις. Ο ρόλος του πατέρα στην αναπαραγωγή έχει ενστικτώδεις ρίζες που πηγαινούν πέρα από τη σεξουαλική του αποφόρτιση.

Οι πρώτες εκδηλώσεις προετοιμασίας για την πατρότητα πολύ πίσω στη ζωή του μικρού αγοριού και χρονολογούνται από τη φάση της ταύτισης με την προ-οιδιπόδεια μητέρα.

Ο Diamond, αντλώντας κυρίως από ψυχαναλυτικά προσανατολισμένους συγγραφείς, συνοψίζει και κατηγοριοποιεί με επιτυχή τρόπο τις διαφορετικές εκφάνσεις της επιθυμίας για παιδί, όπως εκδηλώνονται στον άνδρα μέσα στην εξελικτική του πορεία. Αρχίζει από τις πρώτες, αρχαϊκές επιθυμίες του μικρού αγοριού να τεκνοποιήσει ώστε να κυριαρχήσει στις προ-οιδιπόδειες συγκρούσεις. Κάνοντας αναφορά στο έργο των Brunswick, Freud και Jacobson εντάσσει αυτές τις πρώτες επιθυμίες σε τρία στάδια, όπου οι ενεργητικές και παθητικές φαντασιώσεις αγοριών και κοριτσιών μοιάζουν μεταξύ τους, απεικονίζοντας τα αμφισεξουαλικά στοιχεία που ενυπάρχουν σε αυτή την επιθυμία. Η αρχική επιθυμία για παιδί αναπτύσσεται στο στοματικό και το πρωκτικό στάδιο, και οι φαντασιώσεις της εγκυμοσύνης και του τοκετού εκφράζονται μέσω μιας στοματικής συγχώνευσης και πρωκτικής αναγέννησης της μητέρας. Η επόμενη φάση προγεννητικών επιθυμιών περιλαμβάνει φαντασιώσεις γύρω από τη σχέση των γονέων και την πρωταρχική σκηνή. Ο Diamond αναφέρεται στην περίπτωση του μικρού Hans, όπου ο Freud εισηγήθηκε για πρώτη φορά τις αναπαραγωγικές επιθυμίες του μικρού αγοριού και τις φαντασιώσεις εγκυμοσύνης. Η τελική φάση των προ-οιδιπόδειων επιθυμιών περιλαμβάνει τη μετάθεση της επιθυμίας από τη μητέρα στον πατέρα.

Με την έλευση της οιδιπόδειας περιόδου οι φαντασιώσεις κοριτσιών και αγοριών γύρω από την επιθυμία για παιδί παίρνουν διαφορετικές κατευθύνσεις και έννοιες. Η ανακάλυψη των γυναικείων γεννητικών οργάνων, ο φόβος του ευνουχισμού, η ταύτιση με τον πατέρα, αναγκάζουν το μικρό αγόρι να παραιτηθεί της θηλυκής επιθυμίας του να αποκτήσει παιδί, και να προχωρήσει στην επιθυμία να αποκτήσει παιδί από τη μητέρα του. Αυτή η προώθηση είναι απαραίτητη για τη φυσιολογική μελλοντική ανάπτυξη της επιθυμίας του άνδρα να αποκτήσει παιδιά και για τη στάση του απέναντί τους. Ο Diamond αναφέρεται στις θέσεις της Jacobson και σημειώνει τη σημασία που έχουν για το μικρό αγόρι η απειλή του ευνουχισμού και η ενδεχόμενη γέννηση ενός άλλου παιδιού για αυτή την εξέλιξη της επιθυμίας απόκτησης παιδιού.

Η επιθυμία για παιδί στον άνδρα μπορεί να πάρει μια μετουσιωμένη μορφή που ξεπηδά από το φθόνο ή το δέος μπροστά στη γυναικεία δυνατότητα για τεκνοποίηση. Ο Diamond παραπέμπει στον Ross, λέγοντας ότι έτσι η θηλυκή μητρική ταύτιση δεν μπορεί να θεωρηθεί παθητική, αλλά αντίθετα βιώνεται από το αγόρι ως επίτευγμα, ως δύναμη και ανταγωνισμός με τη μητέρα. Με το να γίνει πατέρας του παιδιού της γυναίκας του, και ταυτιζόμενος ταυτόχρονα με το παιδί και τη μητέρα του, ο πατέρας μπορεί να καταπραΰνει την αρχαϊκή του επιθυμία να κατέχει το στήθος της μητέρας. Ίσως ποτέ δεν παραιτείται το αγόρι από το φθόνο και το δέος για τη μητέρα, και η επιτυχής μετουσίωσή τους είναι αυτή που ευνοεί μια υγιή πατρότητα .

Μια άλλη διάσταση της επιθυμίας για παιδί στον άνδρα είναι η μετουσιωμένη επιθυμία των εξαρτητικών τάσεων. Πολλοί άνδρες βιώνουν σε όλη τους τη ζωή τη σύγκρουση ανάμεσα στην ανάγκη τους για εξάρτηση και την απόρριψη μιας τέτοιας «απαράδεκτης» τάσης. Η επιθυμία για παιδί και η τεκνοποίηση αυτή καθαυτή προσδίδουν στον άνδρα την επιβεβαίωση του ανδρισμού του μέσα από την ταύτιση με τον δικό του πατέρα, και τον απαλλάσσουν από τους φόβους του επιτρέποντάς του να ανατρέψει τον εξαρτητικό ρόλο παιδιού – γονιού και να πάρει τη θέση αυτού που φροντίζει τον πιο αδύνατο. Με την πατρότητα ο άνδρας αντικαθιστά τη μητέρα, ως τρυφερό και δημιουργικό πρόσωπο, με τον πατέρα στον οποίο μπορεί να μοιάσει. Αυτή η διεργασία επιτρέπει στον άνδρα να συμφιλιωθεί με τις απωθημένες και διαταρακτικές «μητρικές» τάσεις του. Η αποδοχή των «θηλυκών και μητρικών» αναγκών, υποστηρίζει ο Diamond, εκπροσωπεί για πολλούς άνδρες τη στροφή από μια βρεφική σε μια πιο ώριμη εξάρτηση.

Με στόχο να περιγράψει την επιθυμία προέκτασης του εαυτού μέσα στο χρόνο, ο Diamond δανείζεται από τον Erickson την έννοια ενός «γενεσιουργού» μελήματος που αναδύεται στη φάση της ενήλικης ζωής, για δημιουργία και καθοδήγηση της επόμενης γενιάς. Η επιθυμία για παιδί παίρνει έτσι τη μορφή μιας επιθυμίας για συνέχεια και προέκταση του ίδιου του εαυτού. Εξάλλου στη θρησκεία, τα έθιμα, τις τελετουργίες, αλλά και σε ένα πλήθος κοινωνικοοικονομικούς θεσμούς, λανθάνει μια παγκόσμια ατομική και κοινωνική αξία επιβίωσης του ατόμου μέσα από τους απογόνους, και κυρίως τους απογόνους του ίδιου φύλου. Μέσα σε μια τέτοια επιθυμία προέκτασης του εαυτού μπορούμε να συναντήσουμε και κάποια ναρκισσιστικά στοιχεία που ενεργοποιούνται με το τέλος μιας πιο ανέμελης ζωής, με λιγότερες υποχρεώσεις από αυτή του γάμου και της γονικής ιδιότητας. Υπαρξιακή αγωνία και φόβοι θανάτου

ανακινούν στη συνέχεια επιθυμίες παντοδυναμίας που μπορούν να ικανοποιηθούν από την αίσθηση της επιβίωσης μέσα από τους απογόνους.

Μια ακόμη επιθυμία για παιδί, στην οποία αναφέρεται ο Diamond, είναι αυτή που πηγάζει από τις επιθυμίες αναπλήρωσης και ταύτισης με στόχο την αναβίωση των γονιών του μελλοντικού πατέρα. Οι συγκρούσεις που πηγάζουν από τη δια βίου πορεία αποχωρισμού – ατομικοποίησης επανέρχονται στο προσκήνιο καθώς ο νέος άνδρας απομακρύνεται από την οικογένεια καταγωγής. Συχνά τέτοιες στιγμές βιώνονται με ενοχή. Η επιθυμία για παιδί μπορεί να εξυπηρετήσει μια ανάγκη επανόρθωσης, όπου ο άνδρας θα προσφέρει στους γονείς του το παιδί που ο ίδιος δεν μπορεί να είναι πια για αυτούς. Επιπλέον τα εγγόνια αναζωογονούν τους παππούδες προσφέροντάς τους ναρκισσιστικές ικανοποιήσεις, αντισταθμιστικές της μειωνόμενης δύναμής τους. Αυτή η επιθυμία του άνδρα, για αναζωογόνηση των γονιών του, αναζωογονεί και τον ίδιο ταυτιζόμενο μαζί τους και τον εξυπηρετεί στην αντιμετώπιση άλλων αποχωρισμών – ατομικοποιήσεων αργότερα στη ζωή.

Τέλος, η επιθυμία για παιδί είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και με τις ανάγκες του συγκεκριμένου ζευγαριού, ανάγκες άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο υγιείς, για επανόρθωση, βελτίωση, έκταση και ανάπτυξη της σχέσης. Μέσα στην οικονομία του ζευγαριού διαπλέκονται οι επιθυμίες του καθενός για παιδί. Από τη στιγμή που θα διατυπωθεί η επιθυμία για παιδί από τον έναν ή τον άλλον, ή ακόμη και από τους δύο, η προηγούμενη ισορροπία του ζεύγαριού θα διαταραχτεί. Και είναι η διαχείριση αυτής της επιθυμίας, από τον καθένα ξεχωριστά αλλά και σε συνεχή μεταξύ τους διαλεκτική σχέση, η οποία θα οδηγήσει σε νέα ομοίωση του συστήματος. 51, 61, 64.

Δ. ΤΟ ΒΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑΣ

Η προετοιμασία, λοιπόν, για την πατρότητα είναι μια μακρά διεργασία που έχει τις ρίζες της στα πρώτα χρόνια της ζωής του μικρού αγοριού, και κορυφώνεται με τη γέννηση του παιδιού. Ωστόσο η περίοδος που προηγείται του τοκετού, ιδίως στους άνδρες που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά, αντιπροσωπεύει ψυχολογικά την πιο θεωλλώδη εποχή στη σταθεροποίηση της πατρικής ταυτότητας. Όπως ήδη ειπώθηκε, η κρίση που συνοδεύει τη μετάβαση στη γονική ιδιότητα – και ιδιαίτερα στην περίπτωση μας την πατρική – συγκροτεί μια δοκιμασία για την ψυχική υγεία, από όπου ο μελλοντικός γονιός μπορεί να βγει, σύμφωνα με τις συνθήκες, είτε ενδυναμωμένος είτε,

αντίθετα, αποδυναμωμένος. Έτσι εντοπίζονται καταστάσεις που εκτείνονται από το φυσιολογικό, σε νευρωτικά και καταθλιπτικά συμπτώματα, έως την ψύχωση. Κλινικά και ερευνητικά δεδομένα εισηγούνται την αναβίωση συγκρούσεων προ-οιδιπόδειας και οιδιπόδειας τάξεως που οδηγούν στην όξυνση των εξαρτητικών αναγκών, και κατ' επέκταση στην αίσθηση αποκλεισμού, σε άγχος, κατάθλιψη, σεξουαλικές διαταραχές, προβλήματα και ανακατατάξεις στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων, δυσκολίες στη δημιουργία της πατρικής ταυτότητας. Θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε κάποιες από αυτές τις εκδηλώσεις και να τις συνδέσουμε με όσα ήδη ειπώθηκαν.

Ο πατέρας βιώνει τα ψυχοβιολογικά γεγονότα της εγκυμοσύνης, της ανάπτυξης και του σκιρτήματος του εμβρύου, της γέννας και του θηλασμού, από «δεύτερο χέρι» - χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απουσιάζει η συναισθηματική φόρτιση. Η εγκυμοσύνη είναι για τον άνδρα μια πολύ λιγότερο «αντικειμενική» εμπειρία από ότι είναι για τη γυναίκα. Ο πατέρας χρειάζεται να βασιστεί στην ψυχολογική του δυνατότητα να οραματιστεί το βρέφος «υποκειμενικά», να το αναπαραστήσει και να προβλέψει τη σχέση του μαζί του. Επιπλέον, σε πλήρη αντίθεση με τη σύντροφό του, ο πατέρας βρίσκεται έξω από το φως των προβολέων. Έτσι συχνά οι άνδρες αισθάνονται απομονωμένοι και βιώνουν συναισθήματα μοναξιάς.

Αυτά τα συναισθήματα μοναξιάς είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα μιας αποδιοργάνωσης των αναγκών εξάρτησης που βιώνει ο μελλοντικός πατέρας καθώς η σύντροφός του απορροφάται στις δικές της σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές. Καθώς και οι δικές της ανάγκες εξάρτησης οξύνονται, ο άνδρας, συχνά, αντί να καταφέρει να τη στηρίξει αφήνει τις δικές του αντίστοιχες ανάγκες να έρθουν στην επιφάνεια. Η στέρηση απέναντι σε ανάγκες του, που εκείνη κάποτε ικανοποιούσε, επαυξάνει το αίτημα της προσοχής και του ενδιαφέροντός της. Πρόκειται για ασυνείδητη αναβίωση του αιτήματος για αμέριστο ενδιαφέρον από τη μητέρα των παιδικών χρόνων. Η εγκυμοσύνη της συντρόφου επανενεργοποιεί στον άνδρα τις βρεφικές συγκρούσεις που έζησε, είτε όταν η μητέρα τον εγκατέλειψε με μια καινούρια εγκυμοσύνη είτε όταν η διεργασία του οιδιπόδειου τον ανάγκασε να απομακρυνθεί.

Καθώς η μετάβαση στη γονική ιδιότητα αποτελεί στιγμή που οι αντίπαλες τάσεις για αυτονόμηση και δέσμευση βρίσκονται σε έξαρση, το λανθάνον ή έκδηλο αίτημα του άνδρα βιώνεται ακόμη περισσότερο συγκρουσιακά, ιδιαίτερα όταν χειρίζεται με δυσκολία τις εξαρτητικές του ανάγκες. 51, 61, 64.

Ε. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΓΧΟΥΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ

Ερευνητές διαχωρίζουν τις συναισθηματικές εκδηλώσεις από τα σωματικά συμπτώματα. Εμπειρικές μελέτες της ψυχολογικής κατάστασης των ανδρών, πολλές από τις οποίες έχουν χρησιμοποιήσει ομάδες ελέγχου, δείχνουν ότι οι επικείμενοι πατέρες νιώθουν αυξημένο άγχος και υποφέρουν με μεγαλύτερη συχνότητα από κάποια μορφή ηπιότερης ή βαρύτερης κατάθλιψης.

Οι ερμηνείες της ψυχολογικής αναστάτωσης που βιώνουν οι άνδρες κατά τη μετάβαση στην πατρότητα είναι: η αναζωπυρούμενη οιδιπόδεια δυναμική, η αναβίωση ανταγωνισμών με τα αδέρφια της παιδικής ηλικίας, οι ενοχές για αμφιθυμικά συναισθήματα. Σε πιο συνειδητό επίπεδο οι άνδρες βιώνουν έντονες αλλαγές στην αίσθηση των υποχρεώσεων που έχουν, αναπαραστάσεις αβεβαιότητας για την επίδραση που το αναμενόμενο βρέφος μπορεί να έχει στη συζυγική σχέση, αλλαγές στην αίσθηση εαυτού.

Ερευνητικά δεδομένα εισηγούνται ότι η ενεργητική συμμετοχή του άνδρα στην εγκυμοσύνη της συντρόφου του και στη φροντίδα του βρέφους, καθώς και η θετική εμπειρία του τοκετού, του μειώνουν το άγχος και την κατάθλιψη. Επιπλέον, οι άνδρες που δεν βιώνουν τη σύντροφό τους ψυχολογικά και βιολογικά αλλαγμένη λόγω της μητρότητας, τείνουν να έχουν μικρότερο άγχος και λιγότερα σωματικά και καταθλιπτικά συμπτώματα. Εδώ βέβαια παρεμβαίνει το μεθοδολογικής φύσεως ερώτημα κατά πόσο το άγχος του άνδρα επηρεάζει τη σύντροφό του, και το αντίστροφο. Η πιθανότερη απάντηση είναι ότι προκαλείται ένας φαύλος κύκλος επανατροφοδότησης.

Η «εκδραμάτιση» (acting out) είναι όρος αποδιδόμενος σε μια άλλη κατηγορία ψυχιατρικών προβλημάτων που συνδέονται με τη μετάβαση στην πατρότητα. Ο όρος παραπέμπει σε τύπους συμπεριφοράς που έχουν στόχο την άρνηση των συγκρούσεων που έρχονται στο προσκήνιο με την άφιξη του νέου μέλους στην οικογένεια: οι άνδρες είτε τρέπονται σε φυγή, είτε «πολεμούν» το γεγονός της μετάβασης στην πατρότητα μέσα από καβγάδες, συμπλοκές και άλλου τύπου βιαιότητες, είτε εμφανίζουν αλλαγές στη σεξουαλική τους δραστηριότητα.

Οι επικείμενοι πατέρες τρέπονται σε φυγή με πολλούς διαφορετικούς τρόπους – ο συνηθέστερος είναι να ρίχνονται με τα μούτρα στη δουλειά. Η υπεραπασχόλησή τους, δηλαδή, εκλαμβάνει έναν αμυντικό χαρακτήρα καθώς εξυπηρετεί την αποφυγή νευρωτικών φαινομένων. Μια αυξημένη κινητικότητα που χαρακτηρίζει κάποιους άνδρες – όπως μετακόμιση της οικογένειας σε καινούριο σπίτι, περισσότερες και μακρύτερες

απουσίες για επαγγελματικούς ή άλλους λόγους, συχνότερες επισκέψεις στον τόπο καταγωγής – φαίνεται να έχει αντίστοιχο στόχο. Ανάλογη είναι και η φυγή πολλών ανδρών από το χώρο του μαιευτηρίου την ώρα του τοκετού. Χωρίς να παραγνωρίζονται οι οικονομικοκοινωνικοί λόγοι που ενδεχομένως πιέζουν κάποιους άνδρες να απομακρύνονται, η τροπή των ανδρών σε φυγή έχει αποδοθεί στις βαθύτερες ενδοψυχικές συγκρούσεις που αναδύονται την περίοδο αυτή.

Ερευνητικά δεδομένα άλλων μελετών προσκομίζουν επιπλέον ενδιαφέροντα στοιχεία: οι άνδρες που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά εκδηλώνουν μεγαλύτερες τάσεις φυγής, οι άνδρες που επενδύουν λιγότερο στην εργασία κατά την εγκυμοσύνη της συντρόφου τους, παίζουν και φροντίζουν περισσότερο το μωρό τους των έξι έως οκτώ μηνών, οι σύζυγοι των ανδρών που ήταν υπεραπασχολημένοι κατά την εγκυμοσύνη διακατέχονται από μεγαλύτερη ψυχική ένταση τον πρώτο χρόνο μετά τον τοκετό.

Τέλος, ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι οι αλλαγές στη σεξουαλική δραστηριότητα πολλών ανδρών. Και εδώ οι εκδηλώσεις παίρνουν διαφορετικές μορφές. Στο πνεύμα της φυγής που μόλις είδαμε, οι άνδρες εμπλέκονται σε νέες ερωτικές σχέσεις, γεγονός που συνδέεται λιγότερο με την κακή ερωτική ζωή του ζευγαριού και περισσότερο με την επανενεργοποίηση συγκρούσεων και άγχους ως προς τη σεξουαλική ταυτότητα του άνδρα, και τη σχέση του με το πρόσωπο της μητέρας. Αιμομικτικές φαντασιώσεις ωθούν κάποιους άνδρες σε ομοφυλόφιλες σχέσεις για πρώτη φορά στη ζωή τους, σχέσεις που διαρκούν αποκλειστικά αυτή την περίοδο. Αντίστοιχες φαντασιώσεις ευθύνονται για τη μειωμένη σεξουαλική επιθυμία που έχουν πολλοί άνδρες κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης, ακόμη και παρά την αντίθετη επιθυμία της συντρόφου τους. Αυτή η στάση συχνά εκλογικεύεται από τη μεριά του άνδρα με φόβους για το έμβρυο, ή πιο σπάνια, και με φόβους απειλής που προέρχεται από το ίδιο το έμβρυο. Γυναίκες που πήραν την πρωτοβουλία της αποχής επισημαίνουν τη «μεγάλη κατανόηση» και συμφωνία του άνδρα για αυτή τους την απόφαση. Οι Grossman, Eichler και Winicoff δείχνουν μέσα από ερευνητικά δεδομένα ότι για την ψυχική υγεία του άνδρα μετά τον τοκετό έχει μεγάλη προγνωστική αξία η ικανοποιητική σεξουαλική σχέση με τη σύντροφό του κατά το πρώτο τρίμηνο της εγκυμοσύνης.

Θα πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε ότι η αναμενόμενη ή η παθολογική ψυχολογική αναστάτωση, που συνοδεύει τη μετάβαση στην πατρότητα, καθορίζεται από την προσωπική ιστορία του κάθε άνδρα. 3, 33.

ΣΤ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ένας πολύ γνωστός ανθρωπολόγος είπε κάποτε ότι ο πατέρας είναι βιολογική μεν αναγκαιότητα, αλλά τυχαίο κοινωνικό γεγονός. Για αρκετόν καιρό στον αιώνα μας, και όλο τον περασμένο αιώνα, ο τρόπος ζωής μας, οι πολιτιστικές μας αξίες συμφωνούσαν με αυτή την άποψη. Η κατά παράδοση εικόνα του πατέρα τον θέλει αμέτοχο στη φροντίδα του παιδιού, να βηματίζει στην αίθουσα αναμονής περιμένοντας τον ερχομό του παιδιού στον κόσμο, να μην καταπιάνεται ποτέ με το άλλαγμα μιας πάντας ή με το ζέσταμα του μπουκαλιού, και γενικά να αποφεύγει το βρεφικό κοιτώνα και να αφήνει σχεδόν όλη την ευθύνη για το μεγάλωμα του παιδιού στη γυναίκα του.

Κλεισμένοι στο ρόλο της «κολόνας του σπιτιού», οι πατέρες αυτού του τύπου προμήθευαν ένα δυνατό από απόσταση πρότυπο στα παιδιά τους και ηθική και υλική στήριξη στις γυναίκες τους. Κατά τα άλλα, η ύπαρξη αυτού του πατέρα ήταν πραγματικά κάτι σαν κοινωνικό τυχαίο γεγονός, αφού ο πατέρας μόλις και μετά βίας συμμετείχε ενεργά στην ανατροφή των παιδιών του.

Κατά πόσο αυτό το στερεότυπο του αμέτοχου πατέρα λειτούργησε πράγματι σε μεγάλη έκταση είναι συζητήσιμο. Σήμερα δεν υπάρχει ένας μοναδικός τύπος πατέρα. Μερικοί πατέρες παραμένουν όπως αυτός που περιγράψαμε, άλλοι συμμετέχουν ενεργά, και μερικοί φτάνουν να ανατρέφουν οι ίδιοι τα παιδιά τους. Μια ποικιλία αλλαγών που σχετίζονται με την τεχνική, την οικονομία και τις ιδεολογικές τάσεις της κοινωνίας μας προσδιορίζουν με ένα νέο τρόπο την έννοια του πατέρα. Σήμερα, πολύ περισσότερο από άλλοτε, οι γυναίκες εργάζονται με πλήρη απασχόληση έξω από το σπίτι, είτε γιατί θεωρούν ότι ολοκληρώνουν έτσι την προσωπικότητά τους είτε για να καλύψουν οικονομικές ανάγκες. Και επιστρέφουν στην εργασία τους, μετά τη γέννηση του παιδιού τους, συντομότερα από παλιά. Συνέπεια όλων αυτών των αλλαγών είναι να αναλαμβάνει ο πατέρας μεγαλύτερη ευθύνη για τη φροντίδα του παιδιού από τότε που είναι ακόμη βρέφος. Άλλοτε, οι συγγενείς – θείες, παππούδες και γιαγιάδες – βοηθούσαν στη φροντίδα των παιδιών. Σήμερα η πυρηνική οικογένεια είναι πολύ περισσότερο απομονωμένη εξαιτίας του υψηλού ποσοστού της μετακίνησης από τόπο σε τόπο που απαιτεί η οικονομία μας. Αλλά και νομικές ρυθμίσεις έχουν αλλάξει τη ζωή του πατέρα. Διαζευγμένοι πατέρες, πολύ περισσότεροι από πριν, αναλαμβάνουν την επιμέλεια των παιδιών τους. Μετά από όλες αυτές τις αλλαγές συνηθίζεται πια σήμερα περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν να συμμετέχουν οι πατέρες ενεργά στην ανατροφή των παιδιών τους.

Φυσικά δεν είναι τυχαίο ότι μόλις ο πατέρας προχώρησε σε αυτό το άνοιγμα που δημιούργησαν οι κοινωνικές συνθήκες, μια νέα ιδεολογία για την πατρότητα άρχισε να εισβάλλει εκεί ακριβώς που δέσποζε η παλιά στερεότυπη θεώρησή της. Ο τέλειος πατέρας του σημερινού τύπου ζωής πηγαίνει με τη γυναίκα του να κανονίσει την κατηγορία της γέννας, της συμπαραστέκεται στους πόνους του τοκετού και την παρακολουθεί κατά την ώρα της γέννας· μοιράζεται μαζί της τις φροντίδες για την περιποίηση και διατροφή του μωρού, ειδικά όταν εκείνη γυρνά πίσω στην εργασία της. Δίχως πια να αποτελούν ένα τυχαίο κοινωνικό φαινόμενο, πολλοί πατέρες μετέχουν ενεργά σαν σύντροφοι στη γονική μέριμνα κι ασκούν άμεση επίδραση στην ανατροφή των παιδιών τους. Χρόνια ψυχολόγοι και άλλοι ερευνητές, αναμφίβολα παρακινούμενοι από τη δημοτικότητα που απέκτησε πρόσφατα το πατρικό λειτούργημα, διερεύνησαν μια σειρά από θέματα σχετικά με την τωρινή συμπεριφορά των πατέρων απέναντι στα παιδιά τους και τα αποτελέσματά της στην ανάπτυξη του παιδιού. Είναι σήμερα ολοφάνερο ότι ο πατέρας μπορεί να συμβάλει σημαντικά και με μοναδικό τρόπο στον τομέα αυτό.

Οι πιο πολλοί από μας θεωρούν ότι οι πατέρες επηρεάζουν άμεσα τα παιδιά τους μέσα από την καθημερινή επαφή τους με αυτά σε μια συνάφεια πρόσωπο με πρόσωπο. Υποδηλώνεται με αυτό ότι οι πατέρες πρέπει να επηρεάζουν λιγότερο από ότι οι μητέρες τα παιδιά τους, αφού καταναλώνουν λιγότερο χρόνο κοντά τους. Αλλά αυτό δεν είναι αναγκαίο επακόλουθο.

Οι εκτιμήσεις του χρόνου που οι πατέρες καταναλώνουν ασχολούμενοι με τα παιδιά τους ποικίλλουν σημαντικά, αλλά οι περισσότερες αναφορές στο θέμα δείχνουν ότι το ποσοστό αυτό είναι εκπληκτικά περιορισμένο. Η ποσότητα του χρόνου είναι λιγότερο σημαντική από την ποιότητα της αλληλεπίδρασης. Μελέτες πάνω σε εργαζόμενες μητέρες έχουν σταθερά δείξει ότι η μειωμένη επαφή, που συνεπάγεται η απασχόληση της μητέρας για κάποιες ώρες στην εξωτερική εργασία της, έχει μικρό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του παιδιού. Η καλύτερη πρόβλεψη για την ανάπτυξη αυτή είναι η ουσιαστική χρήση του χρόνου απασχόλησης της μητέρας με τα παιδιά της. Το να είναι απλά και μόνο διαθέσιμη δεν έχει και τόση σημασία. Το ίδιο ενδεχομένως ισχύει και για τους πατέρες. Το ουσιαστικό δεν είναι πόσες ώρες ξοδεύει τη μέρα ένας πατέρας για το παιδί του, αλλά τι κάνει με αυτό όταν είναι μαζί του. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πατέρες μπορούν να συμβάλουν σημαντικά και άμεσα στην ανάπτυξη του παιδιού τους. Το χάδι, η κουβέντα, το γαργάλημα ακόμη, είναι τρόποι επίδρασης πάνω στο μωρό και στο παιδί γενικά. Οι πατέρες αναλαμβάνουν επίσης να οργανώσουν τις ενέργειες των

παιδιών τους. Με όλα αυτά ένας γονιός κατευθύνει το παιδί του μέσα στον κόσμο που το περιβάλλει και πιθανότατα αλλάζει την κατοπινή κοινωνική και γνωστική του εξέλιξη.

Τα παιδιά δεν είναι απλά και μόνο παθητικοί δέκτες της πατρικής επιρροής. Η σχέση πατέρα και παιδιού είναι διπλής κατεύθυνσης. Και τα παιδιά αλλάζουν τους πατέρες τους, όπως ακριβώς οι πατέρες μεταβάλλουν την ανάπτυξη των παιδιών τους. Τα παιδιά επηρεάζουν τη συμπεριφορά των πατέρων τους απέναντί τους κι έτσι συμβάλλουν τα ίδια στη διαμόρφωσή τους ως κοινωνικών όντων.

Πατέρες και μητέρες επηρεάζονται από την ποιότητα της συζυγικής ζωής. Τα ζευγάρια, όπου ο σύζυγος και η σύζυγος επικρίνουν συνεχώς ο ένας τον άλλο και όπου υπάρχουν φιλονικίες, είναι πολύ πιθανό να συμπεριφέρονται παρόμοια και με τα παιδιά τους.

Οι άντρες επηρεάζονται από τη γονική ιδιότητα. Η πατρότητα μπορεί να αλλάξει την αντίληψη που έχουν οι άντρες για τον εαυτό τους. Συχνά τους βοηθάει να ξεκαθαρίσουν τις αξίες στις οποίες πιστεύουν και να τις ιεραρχήσουν. Μπορεί ακόμη να επαυξήσει την αυτοεκτίμησή τους, αν χειρίζονται σωστά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, ή αλλιώς, μπορεί να τους διαταράξει και να τους καταπιέσει, αποκαλύπτοντας τα όρια της αντοχής τους και τις αδυναμίες τους. Οι πατέρες μπορεί να διδάχτούν από τα παιδιά τους και να ωριμάσουν μέσα από τη σχέση τους με αυτά. Ένα από τα πρώτα πράγματα που μαθαίνει ένας πατέρας από τα παιδιά του είναι ότι οι ανάγκες του μπορούν να συναγωνιστούν τις δικές τους. Τα παιδιά προσβλέπουν προς τον πατέρα τους για να πάρουν ορισμένες κατευθύνσεις. Εκείνος μπορεί να χαίρεται δίνοντάς αυτές. Τα παιδιά τον θεωρούν πρότυπο, και το να είναι αυτός το πρότυπο προσθέτει μια πιο πέρα διάσταση στις αποφάσεις του. Οι φιλοδοξίες του και οι επιτεύξεις του υπολογίζονται από τον ίδιο αλλιώς, αν μπορεί να μάθει να τις βλέπει με τα δικά τους μάτια, όπως και με τα ίδια του τα μάτια. Το να είναι κάποιος πατέρας και να λειτουργεί σαν πατέρας, μπορεί – για να το πούμε με δυο λόγια – να είναι χρήσιμο και για τους άντρες και για τα ίδια τα παιδιά.

Ποια είναι λοιπόν η ουσιαστική συμβολή του πατέρα; Οι έρευνες δείχνουν ότι στις πιο υγιείς οικογένειες ο πατέρας και η μητέρα μοιράζονται την εξουσία και είναι σε θέση να συνεργαστούν αρμονικά στα πλαίσια του καθήκοντος της ανατροφής του παιδιού τους. Φαίνεται επίσης ότι λειτουργούν καλύτερα αν παίζουν κατά βάση διαφορετικούς ρόλους, αλλά με σημαντική επικάλυψη σε ορισμένους τομείς.

Οι άνδρες έχουν διδαχθεί να κρύβουν την εξάρτησή τους από τους άλλους και αυτή η γνώση τους τείνει πράγματι να τους κάνει λιγότερο δυνατούς από τις συζύγους

τους, οι οποίες μπορούν ευκολότερα να παραδεχθούν την αδυναμία τους και να την ξεπεράσουν, ζητώντας υποστήριξη από το σύντροφό τους και από άλλες γυναίκες. Το κατεστημένο της οικογενειακής ζωής και των σχέσεων άνδρα-γυναίκας συγκαλύπτει αποτελεσματικά την ευάλωτη πλευρά των ανδρών, η οποία όμως φαίνεται πολύ καθαρά στη διάρκεια της θεραπείας των ζευγαριών μέσα σε ομάδες. Η σχέση δεν είναι πια μια ανάγκη για να αγκιστρωθούμε με αγωνία επάνω της, αλλά μια πολυτέλεια, μια ανταμοιβή που αξίζει μονάχα να απολαύσουμε και να περιφρουρήσουμε. Είναι μια σχέση στην οποία οι σύντροφοι προσφέρουν ευχαρίστηση και ελευθερία ο ένας στον άλλο. 51, 66, 70.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙΙ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Η πρώτη προϋπόθεση είναι να έχει ο πατέρας θετική στάση απέναντι στο ρόλο του. Να τον έχει παραδεχτεί, χωρίς υποσυνείδητες τάσεις απόρριψης.

Η πρώτη προϋπόθεση είναι να γνωρίζει ο πατέρας τη δική του ψυχολογία και τα πιθανά κίνητρα της συμπεριφοράς του. Η αυτογνωσία εδώ, όπως σε κάθε ανθρώπινη σχέση, είναι πολύτιμη.

Αυτογνωσία λοιπόν και στον πατέρα. Δηλαδή να ξέρει ο πατέρας ποια κίνητρα έχει η συμπεριφορά του απέναντι στο σπίτι του. Είναι άγνωστο στο γη στους περισσότερους πατέρες. Αν τους ρωτήσεις τα κίνητρα συμπεριφοράς τους μέσα στο σπίτι, δεν θα καταλάβουν την ερώτηση. Και όμως σε κάθε συμπεριφορά του ανθρώπου υπάρχει ένα κίνητρο, κι αυτό το κίνητρο πρέπει να ψάχνουμε να το βρούμε για να τα βγάλουμε στην επιφάνεια, της συμπεριφοράς μας. Έτσι, αν ο πατέρας είναι απορριπτικός προς τα παιδιά του, αν είναι ζηλιάρης προς τη γυναίκα του, αν είναι γκρινιάρης προς το σπίτι του, αν αντίθετα είναι παρά πολύ ανοιχτοχέρης ή αν είναι πάρα πολύ κεφάτος κ.λ.π., όλα αυτά πηγάζουν από μια βαθύτερη δική του ψυχολογία. Όχι μόνο στα αρνητικά του κίνητρα μα και στα θετικά. Είναι πολύ επιεικής; Είναι πολύ ζεστός, παραπάνω περιποιητικός; Γιατί να είναι; Είναι η ιδιοσυγκρασία του; Είναι γιατί στερήθηκε τη ζεστασιά στην παιδική του ηλικία; Είναι γιατί έζησε πολύ ζεστασιά στην παιδική του ηλικία; Είναι γιατί έζησε πολύ αυτή τη ζεστασιά και θέλει να τη μεταφέρει. Είναι γιατί του μιλάει πάρα πολύ το θέμα «πατρική στοργή» κ.λ.π. Κι αυτό ακόμα να το αναλύσει, είναι ένα κέρδος στις σχέσεις του με τα παιδιά του.

Μια τρίτη προϋπόθεση είναι να έχει ο πατέρας ψυχολογική ωριμότητα για να μπορεί να σταθεί σαν σωστός ενήλικος δίπλα στο παιδί του. Αυτό σημαίνει πως θα αποβάλλει σιγά-σιγά τις παιδικές του στάσεις, δηλ. εξάρτηση από τους γονείς του(αν υπάρχει ζήλια, ισχυρογνωμοσύνη, εγωκεντρισμός κ.λ.π.). 51.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΥ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ - ΡΟΛΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

A. ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η οικογένεια είναι μία συνεκτική ομάδα που στηρίζεται σε λειτουργίες οι οποίες ενισχύουν αμοιβαία η μία την άλλη και που αποβλέπει στην ικανοποίηση των σεξουαλικών και γενετήσιων αναγκών και στη μετάδοση των πολιτισμικών αξιών. Στόχος της είναι η ανατροφή, η υποστήριξη και η καθοδήγηση των μελών της (Virginia Satir).

Σύμφωνα με τις ανάγκες της οικογενειακής θεραπείας, η οικογένεια είναι μια ομάδα τριών ή περισσότερων μελών, η οποία χαρακτηρίζεται από τον καταμερισμό της εργασίας, τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την ιεραρχία της εξουσίας. Τα στοιχεία αυτά φαίνονται στην εφαρμογή των ρόλων που αναλαμβάνουν τα μέλη της (Alexander G. Zaphiris).

Η θεραπεία της οικογένειας ως μονάδας, είναι μία διαδικασία που εξετάζει τις ποικίλες επιπτώσεις των πολλαπλών διαταραχών που πηγάζουν από το ανεπαρκές σύστημα επικοινωνίας της οικογένειας, το οποίο επηρεάζει την ψυχοκοινωνική της λειτουργία και τη συναισθηματική και κοινωνική προσαρμογή των μελών της τόσο μεταξύ τους όσο και με το εξωτερικό σύστημα. 9.

B. ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Από τη στιγμή που δεχόμαστε ότι η ρίζα πολλών προβλημάτων βρίσκεται μέσα στην οικογένεια, είναι λογικό να θεωρούμε ότι εκεί μπορεί να βρεθεί και η λύση τους. Είναι λοιπόν η οικογένεια ο καλύτερος χώρος για να προβούμε σε ακριβή εκτίμηση των δυσκολιών του ατόμου και να εφαρμόσουμε μια αποτελεσματική θεραπευτική αντιμετώπιση.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζει το συγκεκριμένο μέλος μέσα στο πλαίσιο του συστήματος της οικογένειας αποδεικνύεται εξαιρετικά ωφέλιμη. Αυτό, διότι βοηθά την οικογένεια:

- α). Να συμβαδίζει με τις εξελίξεις.
- β). Να βελτιώνει το σύστημα επικοινωνίας, τη συμπάθεια και την ανεκτικότητα της απέναντι στην αμφισβητούμενη συμπεριφορά του συγκεκριμένου μέλους.
- γ). Να αποκαλύπτει συγκρούσεις που συνήθως δεν εκφράζονται στις ατομικές θεραπευτικές συνεδρίες.
- δ). Να ελέγχει την εφαρμογή όσων συναλλαγών πραγματοποιούνται κατά τη θεραπευτική συνεδρία ανάμεσα στα μέλη και ανάμεσα στο θεραπευτή και στα μέλη.
- ε). Να εστιάζεται στο «εδώ και τώρα», δηλαδή να συνδέει στο παρόν το παρελθόν και το μέλλον της οικογένειας.
- στ). Να αποτρέπει την απόδοση απρόσφορων ρόλων, όπως είναι εκείνος του «αποδιοπομπαίου τράγου».
- ζ). Να αναπτύσσει ανάμεσα στα μέλη της μία λειτουργία που χαρακτηρίζεται από συμπληρωματικότητα.
- η). Να δημιουργεί νέους τρόπους λειτουργίας. 9.

Η συμμετοχή όλης της οικογένειας στην επίλυση των προβλημάτων των μελών της συμβάλλει επίσης στην ταχύτερη ανάδειξη και παρατήρηση των ακόλουθων στοιχείων τα οποία βοηθούν το θεραπευτή στη διάγνωση :

- α). Στάσεις που υιοθετεί η οικογένεια απέναντι στη χρήση βοήθειας.
- β). Προσδοκίες που τρέφει το ένα μέλος από το άλλο.
- γ). Ικανότητα των μελών να δίνουν και να παίρνουν.
- δ). Εγγύτητα και απόσταση μεταξύ των μελών.
- ε). Ικανότητα των μελών να αναλαμβάνουν το μερίδιο της ευθύνης που τους αναλογεί για κάθε πρόβλημα.
- στ). Γενικοί τρόποι επικοινωνίας και εφαρμογής των ρόλων που παρατηρούνται στην οικογένεια. 9.

Πάντως, κάθε οικογενειακός θεραπευτής θα πρέπει να έχει υπόψη του και τα μειονεκτήματα της οικογενειακής θεραπείας :

- α). Η επικοινωνία του θεραπευτή με τον πελάτη είναι πιο ελεύθερη στις ατομικές συναντήσεις.

β). Ορισμένες φορές ο θεραπευτής αδυνατεί να ελέγξει όλους τους παράγοντες διεργασιών της ομάδας εξαιτίας των αλληλεπιδράσεων και των ταυτόχρονων αντιδράσεων ανάμεσα στα μέλη που μετέχουν στη θεραπευτική συνεδρία.

γ). Οι άμυνες και οι αντιστάσεις που προβάλλουν τα μέλη της οικογένειας κατά τη διάρκεια της συνεδρίας συνήθως δεν αφορούν μόνο τη δική τους προστασία, αλλά και την προστασία των υπόλοιπων μελών.

δ). Έχει διαπιστωθεί ότι κατά τη διάρκεια της οικογενειακής συνεδρίας τα μέλη της οικογένειας δυσκολεύονται να υπερασπιστούν συνειδητά κάποια επώδυνα συναισθήματα. 9.

Γ. ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η οικογενειακή θεραπεία έχει στόχο να ανακουφίσει τα μέλη της οικογένειας, να τα βοηθήσει να προσαρμοστούν στο οικογενειακό (εσωτερικό) και στο κοινωνικό (εξωτερικό) περιβάλλον και να προάγει μέσα και τρόπους πρόληψης των κρίσεων και επίλυσης των κοινωνικών και συναισθηματικών προβλημάτων της οικογένειας.

Ο ειδικός στόχος της οικογενειακής θεραπείας, είναι να βελτιώσει τους τρόπους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης των μελών της οικογένειας προκειμένου :

α). Να απελευθερώσει τα μέλη της οικογένειας από τις αναστολές τους σε ό,τι αφορά στην έκφραση συναισθημάτων, επιθυμιών, ιδανικών, στόχων, αξιών.

β). Να θέσει υπό έλεγχο την επικοινωνία της οικογένειας, δηλαδή να βοηθήσει την οικογένεια να αναπτύξει νέους τρόπους έκφρασης, ώστε η επικοινωνία μεταξύ των μελών της να γίνει πιο αυθόρμητα, με λιγότερες στερεότυπες αντιδράσεις και ανεξέλεγκτες επαναλήψεις, που δεν έχουν νόημα και δημιουργούν χάος.

γ). Να βοηθήσει την οικογένεια να συνειδητοποιήσει ακόμη περισσότερο τους ρόλους που παίζουν τα μέλη της, το ένα σε σχέση με το άλλο.

δ). Να καταδείξει τη σημασία της οικογενειακής ενότητας και της αμοιβαίας εξάρτησης των μελών.

ε). Να βοηθήσει την οικογένεια να εξετάσει, να εκφράσει λεκτικά και να επαναβεβαιώσει τις δυνάμεις της, τους θετικούς δεσμούς της και το νόημα που αποδίδει σε όλα αυτά. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η διευθέτηση των διαφορών.

Η οικογενειακή θεραπεία δεν είναι αποτελεσματική όταν επικεντρώνεται αποκλειστικά σε θέματα που προκαλούν εντάσεις, εχθρότητα και διάσπαση στην οικογένεια. 9.

Δ. ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ

Ο θεραπευτής οφείλει να εστιάσει την προσοχή του περισσότερο στις διεργασίες αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας μεταξύ των μελών παρά στην έκταση του χρόνου που αφιερώνει σε κάθε μέλος, καθώς και στο θέμα της επικοινωνίας τους. Ο θεραπευτής οφείλει να εστιάζει την προσοχή του σε θετικές και αρνητικές στάσεις και συναισθήματα, στα οποία το περιεχόμενο της αλληλεπίδρασης των μελών εκδηλώνεται ως θυμός του ενός προς τον άλλο, εχθρότητα, απάθεια, μνησικακία, απογοήτευση, ανταγωνισμός, χειριστικότητα, κατάθλιψη, φόβος, αντεκδίκηση, σύγχυση, αντίσταση, άρνηση, νευρικότητα, αποδοχή και ρεαλιστική υποστήριξη, συμπληρωματικότητα, ευτυχία, καθώς και σε άλλες διεργασίες.

Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει να προσέξει ο θεραπευτής, έχει σχέση με την υπερβολική ανησυχία που συχνά νιώθει να τον κυριεύει, η οποία πηγάζει κυρίως από το αίσθημα ότι «δεν είναι μέλος της οικογένειας αλλά ένας ξένος, ένα άτομο που ανήκει σε διαφορετικό κύκλο». Για να ξεπεράσει αυτή του την αγωνία, θα πρέπει να στέψει την προσοχή του στο γενικότερο συναισθηματικό κλίμα όλης της οικογένειας και να το περιγράψει. 9.

Ε. ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Ο Κοινωνικός Λειτουργός και κάθε άνθρωπος προέρχεται από ένα περιβάλλον και έχει περάσει από όλα τα στάδια και τους φορείς κοινωνικοποίησης, όπως εξάλλου όλοι μας. Έτσι, μπορεί να επηρεαστεί από το περιβάλλον του, στην πορεία της ανάπτυξής του, διαμόρφωσε την προσωπικότητά του παίρνοντας μηνύματα και υιοθετώντας αντιλήψεις και στάσεις απέναντι σε πρόσωπα και καταστάσεις.

Είναι φυσικό να μεγάλωσε μέσα σε ένα περιβάλλον επηρεασμένο από προκαταλήψεις, μέρος των οποίων μπορεί να είχε εσωτερικεύσει. Για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις προκαταλήψεις του ο Κοινωνικός Λειτουργός στην επαγγελματική του πορεία, ώστε να είναι αποτελεσματικός, θα πρέπει πρώτα να ασχοληθεί και να δουλέψει

με τον ίδιο του τον εαυτό. Δηλαδή οφείλει να διερευνήσει την ψυχοσύνθεσή του, να ανιχνεύσει και να αναγνωρίσει τις προκαταλήψεις του, έτσι ώστε να αποκτήσει μία σχετική αυτογνωσία, αυτοέλεγχο, ευελιξία και έτσι να μπορεί να διατυπώνει όσο το δυνατό πιο σωστές κρίσεις. Ταυτόχρονα, να έχει πίστη στον άνθρωπο, στις ανθρώπινες αξίες και δικαιώματα και να αποδέχεται την ισότητα και την ισοτιμία των δύο φύλων.

Για να μπορεί ο Κοινωνικός Λειτουργός, να εργαστεί άνετα και με τον άνδρα και με τη γυναίκα, θα πρέπει ιδανικά να συνδυάσει πείρα ζωής, γνώσεις και ευέλικτη προσωπικότητα. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει :

- ❖ να έχει γνώσεις Ψυχολόγου, Παιδαγωγικής, Νομικών θεμάτων και διατάξεων, που αφορούν την οικογένεια και τα δύο φύλα
- ❖ να είναι γνώστης των μεθόδων της Κοινωνικής Εργασίας
- ❖ να επιδιώκει συνεχώς την εξέλιξή του σαν άτομο και σαν επαγγελματίας, συμμετέχοντας σε εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα παρακολουθώντας τις νέες εξελίξεις
- ❖ να αναζητά και να επεξεργάζεται τις εσωτερικές του διεργασίες, όσο καλύτερα γίνεται για τα άτομα που εξυπηρετεί, τις υπηρεσίες και τα εκπαιδευτικά συστήματα όπου εργάζεται ή έρχεται σε επαφή. 9.

Η σχέση που θα αναπτύξει ο Κοινωνικός Λειτουργός με τον /τους πελάτη /ες σύμφωνα με την Κανδυλάκη (2001, σελ. 188-190), θα πρέπει να καθορίζεται από τις βασικές αρχές της Κοινωνικής Εργασίας, οι οποίες είναι :

- Η ατομικότητα, ότι δηλαδή κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός, «διαθέτει μοναδική αξία και αξιοπρέπεια».
- Η εχεμύθεια, η οποία είναι πολύ σημαντική «για την εδραίωση μιας καλής επαγγελματικής σχέσης».
- Η αποδοχή, δηλαδή «η θετική και άνευ όρων αντιμετώπιση (unconditional positive regard)».
- Η μη-κριτική στάση προς τον εξυπηρετούμενο.
- Η ελεγχόμενη συναισθηματική εμπλοκή του Κοινωνικού Λειτουργού και η σκόπιμη εκδήλωση των συναισθημάτων του προς τον πελάτη.
- Η αυτοδιάθεση του πελάτη, «που αναφέρεται στον σεβασμό των επιθυμιών, των δικαιωμάτων και στην ικανότητά του για αυτογνωσία και στην ανάληψη ευθύνης από πλευράς του για τις ενέργειες που θα ακολουθήσουν». 9.

ΣΤ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ

Οι τεχνικές που χρησιμοποιεί ο Κοινωνικός Λειτουργός, είναι οι εξής :

- Ο Κοινωνικός Λειτουργός, δίνει ευκαιρίες στα μέλη να εκφραστούν, για να μπορέσει να εντοπίσει τις ανάγκες τους και να τα βοηθήσει να απαλλαγούν από αισθήματα ενοχής και εχθρότητας, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει με την παραδοχή που δείχνει.
- Για να βοηθήσει τα μέλη να επικοινωνήσουν επικοινωνητικά, τους δίνει ευκαιρίες να εκφράσουν τις ιδέες τους και τη γνώμη τους, (π.χ. για σχέδια που αφορούν το μέλλον της οικογένειας κ.τ.λ.).
- Στις αρχικές συναντήσεις με την οικογένεια, τα μέλη ενθαρρύνονται να μιλήσουν για αυτό που θεωρούν πρόβλημά τους. Αυτό που συνήθως συμβαίνει είναι ότι αναθέτουν σε κάποιο από τα μέλη να το κάνει. Ο Κοινωνικός Λειτουργός, όμως ενθαρρύνει όλα τα μέλη να πάρουν μέρος στη συζήτηση και να πουν τη γνώμη τους, γιατί μόνο έτσι μπορεί κάθε μέλος και η οικογένεια σα σύνολο να βοηθηθεί.
- Μία συνηθισμένη τεχνική για να ξεκινήσει ο Κοινωνικός Λειτουργός, είναι να δώσει στα μέλη την ευκαιρία να συζητήσουν ένα περιστατικό που τους απασχολεί. Κατά τη συζήτηση ο Κοινωνικός Λειτουργός υπογραμμίζει περιοχές συγκρούσεων και άγχους και την σχέση που έχει τα περιστατικό αυτό με το κυρίως πρόβλημα.

Έτσι, η συζήτηση μεταφέρεται από το πρόβλημα ή τα συμπτώματά του, στα συναισθήματα των μελών μεταξύ τους.

- Ο Κοινωνικός Λειτουργός, ερμηνεύει τα αίτια συμπεριφοράς, βγάζει τα συμπεράσματά του και τα συζητά με την οικογένεια. Για να κάνει τις ερμηνείες του, καθοδηγείται από τις εκλογικεύσεις και τους μηχανισμούς άμυνας που χρησιμοποιούν τα μέλη. Τα μέλη κάνουν χρήση της αυτογνωσίας που αποκτούν στην μετέπειτα συμπεριφορά τους. 9.

Στις βιομηχανικές κοινωνίες ο θεσμός της παραδοσιακής οικογένειας έχει υποστεί μία σειρά μεταβολές.

- ❖ Πρέπει ο Κοινωνικός Λειτουργός, να βοηθήσει τα άτομα να ξεκαθαρίσουν διάφορα ζητήματά τους, προβληματισμούς και ερωτηματικά τους, πριν ακόμα

παντρευτούν ώστε να προετοιμαστούν και να έχουν μία καλύτερη μελλοντική συνεννόηση.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που μπορούν να προβληματίσουν τα νέα ζευγάρια, πηγάζουν από τη στενότερη ψυχολογική τους γνωριμία σχετικά με την εξέλιξη της προσωπικότητάς τους, την ψυχολογική τους ωριμότητα και την παιδική τους ζωή.

Σε αυτά τα σημεία πρέπει να εστιάσει ο Κοινωνικός Λειτουργός και να βοηθήσει το ζεύγος να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τις προσδοκίες τους για το γάμο, τις απαντήσεις του ενός από τον άλλο και να αντιμετωπίσουν τυχόν συγκρούσεις. 9.

Έτσι, ο Κοινωνικός Λειτουργός, παρέχει στήριξη εστιάζοντας :

- ❖ Στη **διευρυμένη οικογένεια**, στα πλαίσια της οποίας το ζευγάρι μοιραζόταν τα θέματα και τις ανάγκες του νοικοκυριού με τους γονείς, τα αδέρφια, τους παππούδες ή τους άλλους στενούς συγγενείς, έχει αντικατασταθεί από την **πυρηνική οικογένεια**. 9.
- ❖ Στις προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει η σύγχρονη οικογένεια προστίθενται μερικά νέα φαινόμενα που παρατηρούνται στους τομείς της απασχόλησης και της εκπαίδευσης: μεταξύ άλλων είναι οι μεταβολές στις σχέσεις των δύο φύλων, η μείωση του αριθμού των μελών της οικογένειας-είτε από επιλογή είτε για οικονομικούς λόγους είτε εξαιτίας της αλλαγής των ρόλων- η εξάπλωση του ελέγχου των γεννήσεων, ο οικογενειακός προγραμματισμός και η συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση της εργασίας. 9.
- ❖ Η γέννηση του πρώτου παιδιού, δίνει στους συζύγους την ιδιότητα του γονέα. Συγχρόνως προκαλεί μία δοκιμασία, αναταραχή στις ως τότε καθορισμένες σχέσεις των δύο συζύγων.

Η μητρότητα, η ανάγκη του νέου πλάσματος για προστασία, στρέφει αυθόρμητα την μητέρα προς το παιδί, την ίδια ώρα που ο πατέρας παρακολουθεί τη νέα ενότητα μητέρας-παιδιού, που δημιουργείται γύρω του, νιώθοντας να παραγκωνίζεται.

Με δεδομένη αυτή τη κατάσταση ο Κοινωνικός Λειτουργός, συσχετίζεται με όλα τα μέλη της οικογένειας και τα προβλήματά τους δείχνει τρόπους και μέσα ρυθμίσεως των συγκρούσεων που τυχόν παρουσιάζονται. 58.

- ❖ Στην μητρότητα και τις οικιακές ασχολίες δεν συνιστούν πλέον το κεντρικό στοιχείο του κοινωνικού ρόλου του γυναικείου φύλου. Αντίθετα, οι γυναίκες σήμερα προετοιμάζονται για μια μελλοντική απασχόληση ή επάγγελμα. Η

σημερινή γυναικεία ταυτότητα δίνει έμφαση στην αυτονομία, στην ανεξαρτησία και στην αυτοεπιβεβαίωση τόσο στην εργασία όσο και στη ζωή γενικότερα. 9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XV

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

A. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο ρόλος του άνδρα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, τροποποιήθηκε ύστερα από τις αλλαγές που επέφερε σε όλους τους τομείς η ισότητα των δύο φύλων. Μέχρι πρόσφατα με τις κοινωνικές συνθήκες που ίσχυαν, ο ρόλος αυτός ήταν καθορισμένος και αναμφισβήτητος.

Ο λόγος που επιλέξαμε να μελετήσουμε το φαινόμενο "της επιρροής της ισότητας των δύο φύλων στον ρόλο του άνδρα μέσα στην σύγχρονη ελληνική οικογένεια" είναι ότι θελήσαμε να μελετήσουμε το ρόλο του, ως συζύγου, πατέρα, εραστή και εργαζόμενου, επειδή οι περισσότερες μέχρι τώρα μελέτες, έχουν ασχοληθεί με τον πολυδιάστατο ρόλο της γυναίκας.

Η επιλογή ωστόσο του δείγματος αφορούσε στα δύο φύλα, καθώς μας ενδιέφερε η γνώμη του άνδρα και της γυναίκας.

Σκοπός μας ήταν να διερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο άνδρας βιώνει τον ρόλο του σε όλες τις εκφάνσεις, αλλά και την άποψη της γυναίκας και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον ανδρικό ρόλο.

B. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ-ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Μερικά από τα ερωτήματα για τον τρόπο διεξαγωγής και διατύπωσης της μελέτης, ήταν τα ακόλουθα :

- Ποιος από τους δύο συζύγους διαχειρίζεται τις διάφορες υποθέσεις της οικογένειας, όπως τις οικονομικές υποχρεώσεις, τη φροντίδα των παιδιών, τις οικιακές δουλειές;

- Υπάρχουν ευθύνες που θεωρούνται καθαρά “ανδρικές” ή “γυναικείες” δηλαδή αντιλήψεις που χαρακτηρίζουν τα δύο φύλα και δημιουργούν ξεχωριστά πρότυπα ρόλων;

- Η παρουσία ή όχι διαφορετικών αντιλήψεων για τις οικονομικές, κοινωνικές και οικογενειακές ευθύνες που υπάρχουν σε οικογένειες, όπου ο άνδρας είναι ο οικονομικός τροφοδότης και σε οικογένειες όπου και οι δύο σύζυγοι είναι τροφοδότες.

- Πόσο το μορφωτικό επίπεδο των συζύγων επηρεάζει τη συναισθηματική επαφή, την ψυχολογική αλληλεπίδραση και υποστήριξη στην ποιότητα της σχέσης; Μπορεί ένας σύζυγος με υψηλό μορφωτικό επίπεδο να ασκεί μεγαλύτερη επιρροή σε ένα σύζυγο με χαμηλότερη μόρφωση;

- Διερευνάται η πιθανότητα επιρροής των συζυγικών σχέσεων από τον διαφορετικό τόπο γέννησης των δύο συζύγων. Πόσο οι αντιλήψεις ενός συζύγου που γεννήθηκε σε αστική περιοχή μπορούν να ασκήσουν επιρροή στο σύζυγο που γεννήθηκε σε αγροτική περιοχή.

Γ. ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. Διαδικασία και Καθορισμός του Δείγματος

Η έρευνα έλαβε χώρα τον Νοέμβριο του 2003, σε δύο πόλεις (Αθήνα και Πάτρα). Οι πόλεις επιλέχθηκαν ως αντιπροσωπευτικές του ελληνικού αστικού πληθυσμού. Η Αθήνα αποτελεί τη μεγαλύτερη πόλη και πρωτεύουσα της χώρας μας, παρουσιάζοντας μια μεικτή και σύνθετη διαστρωμάτωση του πληθυσμού. Η Πάτρα αποτελεί ένα νέο-εξελισσόμενο δυναμικό πρότυπο πόλεων παραδοσιακού και αστικού, βιομηχανικού στοιχείου.

Η έρευνα αποτελούσε μέρος του ερευνητικού προγράμματος «Η επιρροή της ισότητας των δύο φύλων στο ρόλο του άνδρα μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια» και απευθυνόταν σε άνδρες και γυναίκες, ηλικίας 20 χρονών και άνω που είναι ή υπήρξαν έγγαμοι. Η έγκριση διεξαγωγής της έρευνας, πραγματοποιήθηκε από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Ανώτατου Τεχνολογικού Ιδρύματος Πατρών.

Από τις δύο πόλεις επιλέχθηκαν άνδρες και γυναίκες ηλικίας 20 χρονών και άνω. Επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε ως δείγμα μας άτομα των συγκεκριμένων ηλικιών επειδή σε αυτές τις ηλικίες το φαινόμενο του γάμου είναι σύνηθες. Ως συνέπεια αυτού να μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της έρευνάς μας, καταθέτοντας την εμπειρία τους και την άποψή τους σε προβλήματα που πηγάζουν από τις καθημερινές οικογενειακές συνθήκες ζωής της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας. Τα άτομα ηλικίας 20 χρονών και άνω, διαθέτουν πιο ώριμη και ολοκληρωμένη θέση αλλά και στάση για το θέμα της έρευνάς μας.

Στην έρευνα, έλαβαν μέρος 195 (100,0%) άτομα από την Αθήνα και την Πάτρα, εκ' των οποίων οι 90(46,2%) ήταν άνδρες, και οι 105 (54%) γυναίκες.

Η επιλογή των πόλεων έγινε με την αντίληψη ότι αποτελούν χαρακτηριστική τομή της σύγχρονης Ελλάδας. Η Αθήνα παρουσιάζει μια χαρακτηριστική διαστρωμάτωση κοινωνίας μεγαλούπολης, μέσα στην οποία συγχωνεύονται όλα τα εσωτερικά μεταναστευτικά ρεύματα της χώρας. Η Πάτρα έχει την πάγια δομή παραδοσιακής κοινωνίας αστικού χαρακτήρα με οικονομική άνθηση τουλάχιστον 100 ετών.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη συγκέντρωση του δείγματος, τηρώντας την καθορισμένη μεθοδολογία με σκοπό την αποφυγή μεροληπτικότητας. Η μελέτη μας πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας με δείγμα 200 ατόμων, των

οποίων ο αριθμός δεν θεωρείται αντιπροσωπευτικός για να προκύψουν κάποια γενικά συμπεράσματα. Ο αντικειμενικός τρόπος σχηματισμού του, εξασφαλίζονται με την εξάλειψη της υποκειμενικότητας και της προκαταλήψεως κατά την εκλογή των μελών του δείγματος. Οι προϋποθέσεις αυτές επιτυγχάνονται με την τυχαία επιλογή των στατιστικών μονάδων του δείγματος. 28.

Κάθε μια από τις δύο πόλεις χωρίστηκε σε τέσσερα τμήματα: ανατολικό, δυτικό, βόρειο και νότιο. Σε κάθε τμήμα συλλέχθηκαν από κατάλογο που μας έδωσε ο Δήμος, οι οδοί της εκάστοτε περιοχής και επιλέξαμε να επισκεφθούμε κάποια οικοδομικά τετράγωνα για να δώσουμε το ερωτηματολόγιο.

Ως ερευνητικό εργαλείο για τη διεξαγωγή της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, 35 ερωτήσεων που εξυπηρετούσε τους βασικούς σκοπούς της έρευνας. Πριν διανεμηθεί στα άτομα ορίστηκε μια δεκαμελής «ομάδα ελέγχου», η οποία συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο και με αυτό τον τρόπο διευκρινίσθηκε ότι δεν περιέχει ασάφειες και αοριστολογίες. Σε αυτή την προκαταρκτική διανομή, μετρήθηκε και ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωσή του. Θεωρήθηκε σκόπιμο η διάρκεια συμπλήρωσης των απαντήσεων να μην υπερβαίνει τα 10 λεπτά.

Πριν συμπληρωθεί το ερωτηματολόγιο γινόταν πάντοτε μια σύντομη και τυποποιημένη εισήγηση για τον τρόπο συμπλήρωσης, όπου τονιζόταν κυρίως η εξασφάλιση της ανωνυμίας του απαντητή, το απόρρητο των απαντήσεων, καθώς και η σπουδαιότητα της έρευνας. Επίσης, γινόταν σαφής η ελεύθερη επιλογή των απαντήσεων. Εξάλλου στην αρχή του ερωτηματολογίου υπήρχε υπόμνηση με την ανωνυμία και το απόρρητο του περιεχομένου.

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν απογευματινές ώρες, θεωρώντας ότι η παρουσία τους στο σπίτι, θα ήταν πιο πιθανή. Αφού διανείμαμε τα ερωτηματολόγια, δώσαμε 10 λεπτά στους ερωτηθέντες για να τα συμπληρώσουν, καθώς κρίναμε ότι περισσότερος χρόνος θα έδινε τη δυνατότητα να συζητήσουν μεταξύ τους τα ζευγάρια ή και με άλλους γνωστούς τις πιθανές απαντήσεις τους. Αυτό θεωρούμε ότι συνέβαλε στον δείκτη αξιοπιστίας, αφού τα άτομα θα ήταν αμερόληπτα και ανεπηρέαστα. Κατόπιν των παραπάνω στοιχείων, το τελικό ποσοστό των ατόμων που δεν δέχθηκαν εκ' των προτέρων να συνεργαστούν μαζί μας κυμάνθηκε σε επίπεδο του 0,04%.

2. Το Ερωτηματολόγιο

Ως καταλληλότερα ερευνητικά εργαλεία θεωρούνται το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη και η τηλεφωνική επικοινωνία. 60. Εμείς επιλέξαμε το ερωτηματολόγιο, με τη λογική ότι ένα δείγμα 200 ατόμων, δεν θα μπορούσε να διερευνηθεί από πρακτικής απόψεως (έξοδα επισκέψεων, χρονική διάρκεια έρευνας) με άλλον τρόπο. Άλλωστε είναι γνωστά από πολλές μελέτες τα αναπόφευκτα προβλήματα που δημιουργούνται με την μέθοδο των συνεντεύξεων. 29 " ... η φύση των απαντήσεων εξαρτάται από τον βαθμό εμπιστοσύνης του συνεντευκτή προς τον ερωτώμενο... η συνέντευξη αναπαράγει έναν αλληλοεπιρεασμό όπου οι έννοιες παραμένουν ασαφείς... ". Άλλωστε, βασικός μας στόχος ήταν η ανωνυμία των απαντήσεων και ακόμη και αν είχαμε πρόθεση να επιλέξουμε ένα άλλο ερευνητικό εργαλείο δεν θα μπορούσαμε να το κάνουμε.

Εκτός από ανώνυμο και αυστηρά απόρρητο, το ερωτηματολόγιο ήταν κλειστού τύπου (έναντι ερωτηματολογίων ανοιχτού τύπου και τύπου cafeteria) 27, 60, δηλαδή υποχρέωνε το άτομο να επιλέξει μια από τις ήδη προϋπάρχουσες απαντήσεις, χωρίς να επιτρέπει την ιδιόχειρη συμπλήρωση λέξεων ή φράσεων. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η αξιοπιστία του απαντητή, ιδιαίτερα σε ερωτήσεις που σχετίζονται με την προσωπική ζωή. Οι ερωτήσεις του είναι ανάμεικτες ολικής και μερικής άγνοιας, καθώς υπάρχουν και ερωτήσεις τακτικών κλιμάκων (π.χ. επιρροή των σχέσεων μέσα στην οικογένεια: πάρα πολύ, πολύ, λίγο κτλ) 34, 60, 76.

Σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο με όσον το δυνατό σαφείς ερωτήσεις (κατόπιν στατιστικού ελέγχου των ερωτήσεων) που συνθέτουν το "πορτραίτο" του ατόμου με δημογραφικά, ατομικά, οικογενειακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και από ένα ειδικότερο φάσμα ερωτήσεων που αφορούν τη γνώση και στάση των ερωτηθέντων απέναντι στην ισότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ειδικότερο φάσμα ερωτήσεων για την ισότητα ακολουθείται μια κλιμάκωση. Προηγούνται ερωτήσεις που αφορούν την έννοια της ισότητας και πώς αυτή διαμορφώνεται στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Αποτέλεσμα αυτού είναι να επιτυγχάνεται η ομαλή μετάβαση των ερωτηθέντων σε ερωτήσεις που αφορούν τις ενδοοικογενειακές τους σχέσεις. Επιπλέον, υπάρχει μια σκόπιμη ανάμειξη ερωτήσεων διαφορετικών στόχων, που επίσης διευκολύνει την αβίαστη και ειλικρινή συμμετοχή του ατόμου και ταυτόχρονα επιτρέπει την ανυποψίαστη διασταύρωση απαντήσεων, η οποία είναι αναγκαία για τον αποκλεισμό ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν με τυχαίο ή παραπαιστικό τρόπο. Η

συλλογιστική μας αυτή συμφωνούσε με την άποψη, ότι ένα καλό ερωτηματολόγιο δεν πρέπει να θεωρείται ένας απλός κατάλογος ερωτήσεων. 79.

Η δομή των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου είναι η ακόλουθη:

A. Δημογραφικά-Κοινωνικά χαρακτηριστικά (σύνολο ερωτήσεων : 8)

- Φύλο (ερώτηση : 1)
- Ηλικία (ερώτηση : 2)
- Οικογενειακή κατάσταση (ερώτηση : 3)
- Αριθμός παιδιών (ερώτηση : 4)
- Θρήσκευμα (ερώτηση : 5)
- Τόπος γέννησης (ερώτηση : 6)
- Μορφωτικό επίπεδο (ερώτηση : 7)
- Επάγγελμα (ερώτηση : 8)

B. Οικονομικά χαρακτηριστικά (σύνολο ερωτήσεων : 3)

- Οικονομική διαχείριση και συνεισφορά χρημάτων στην οικογένεια (ερωτήσεις : 20-22)

Γ. Ατομικά χαρακτηριστικά (σύνολο ερωτήσεων : 4)

- Ενασχολήσεις, προτιμήσεις, δραστηριότητες (ερωτήσεις : 23, 25, 26, 35)

Δ. Οικογενειακά χαρακτηριστικά (σύνολο ερωτήσεων : 1)

- Υγεία μελών οικογένειας (ερώτηση : 25)

Ε. Ερωτικές σχέσεις του ζευγαριού (σύνολο ερωτήσεων : 5)

- Πρωτοβουλίες και ανταπόκριση για ερωτική συνεύρεση (ερωτήσεις : 30, 31, 34)
- Συναισθήματα από την άρνηση για ερωτική συνεύρεση (ερωτήσεις : 32, 33)

ΣΤ. Γνώσεις για την ισότητα (σύνολο ερωτήσεων : 10)

- Απόψεις για την ισότητα (ερωτήσεις 9, 10A)
- Αντίκτυπο από την ισότητα, θετικός και αρνητικός επηρεασμός (ερωτήσεις : 10B, 14, 16)
- Εύνοια των δύο φύλων (ερώτηση : 11)
- Σημαντικότερα αποκτήματα γυναικών (ερώτηση : 12)
- Αρνητικές επιπτώσεις, αρνητική επιρροή (ερωτήσεις : 13A, 13B, 15)

Z. Στάσεις απέναντι στην ισότητα (σύνολο ερωτήσεων : 4)

- Γνώμες (ερωτήσεις : 17, 21)
- Ρόλοι που προέκυψαν από την ισότητα (ερωτήσεις : 24A, 24B)

Οι τιμές των μεταβλητών του ερωτηματολογίου καθώς και τα χαρακτηριστικά τους, δίνονται αμέσως παρακάτω, ενώ το ερωτηματολόγιο, όπως ακριβώς διανεμήθηκε δίνεται στο παράρτημα.

1). Φύλο: με τιμές 1-2

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ και ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

2). Ηλικία: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (factual and nominal variable)

3). Οικογενειακή κατάσταση: με τιμές 1-2-3-4

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

4). Αριθμός παιδιών: με τιμές 1-2-3

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (factual and nominal variable)

5). Θρήσκευμα: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

6). Τόπος γέννησης: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (factual and nominal variable)

7). Μορφωτικό επίπεδο: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (factual and nominal variable)

8). Επάγγελμα: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

9). Ισότητα των δύο φύλων σημαίνει: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

10). Ύπαρξη της ισότητας σήμερα: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

10B). Θετικός ή αρνητικός επηρεασμός από την ισότητα: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7-8-9 ('ορθή' 'υποκειμενική' πολλαπλής επιλογής' μεταβλητή) (opinion and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

10B¹: εκπαίδευση (θετικά-αρνητικά)

10B²: εργασία (θετικά-αρνητικά)

10B³: οικογένεια (θετικά-αρνητικά)

10B⁴: διαπροσωπικές σχέσεις (θετικά-αρνητικά)

10B⁵: θρησκεία (θετικά-αρνητικά)

10B⁶: άλλο (θετικά-αρνητικά)

10B⁷: κανένας (θετικά-αρνητικά)

10B⁸: δε γνωρίζω (θετικά-αρνητικά)

10B⁹: δεν απαντώ (θετικά-αρνητικά)

11). Μεγαλύτερη εύνοια της ισότητας: με τιμές 1-2-3-4-5-6

('ορθή' 'υποκειμενική' 'ονοματική' μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

12). Σημαντικότερο απόκτημα των γυναικών: με τιμές 1-2-3-4-5-6

('ορθή' 'υποκειμενική' 'ονοματική' μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

13A). Αρνητικές επιπτώσεις στις γυναίκες: με τιμές 1-2-3-4

('ορθή' 'υποκειμενική' 'ονοματική' μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

13B). Αιτίες αρνητικών επιπτώσεων: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

('κατά συνθήκην' 'υποκειμενική' 'πολλαπλής επιλογής' μεταβλητή) (conditional, opinion and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

13B¹: από την εργασία (Ναι-Όχι)

13B²: από την εκπαίδευση (Ναι-Όχι)

13B³: από την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή (Ναι-Όχι)

13B⁴: από την φιλοδοξία γυναικών (Ναι-Όχι)

13B⁵: από άλλη επίπτωση (Ναι-Όχι)

13B⁶: δε γνωρίζω (Ναι-Όχι)

13B⁷: δεν απαντώ (Ναι-Όχι)

14). Αντίκτυπο για τους άνδρες σήμερα: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

15). Τομείς που επηρεάζονται αρνητικά: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7-8-9

(‘ορθή’ υποκειμενική ‘πολλαπλής επιλογής’ μεταβλητή) (opinion and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

15¹: στην εργασία (Ναι-Όχι)

15²: στην οικογένεια (Ναι-Όχι)

15³: στην εκπαίδευση (Ναι-Όχι)

15⁴: στη θρησκεία (Ναι-Όχι)

15⁵: στην πολιτική επιστήμη (Ναι-Όχι)

15⁶: αλλού (Ναι-Όχι)

15⁷: σε κανέναν τομέα (Ναι-Όχι)

15⁸: δε γνωρίζω (Ναι-Όχι)

15⁹: δεν απαντώ (Ναι-Όχι)

16). Επιρροή στις ενδοοικογενειακές σχέσεις: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (opinion and nominal variable)

17). Συμφωνείται με: με τιμές 1-2-3-4

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

18). Μεγαλύτερη χρηματική συνεισφορά στην οικογένεια: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

19A). Κοινό ταμείο στην οικογένεια: με τιμές 1-2-3-4

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

19B). Χρηματική διαχείριση από: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘κατά συνθήκην’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (conditional, factual and ordinal variable)

20). Ανάληψη αρμοδιοτήτων: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘πολλαπλής επιλογής’ μεταβλητή) (factual and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

20¹: αγορά ειδών ρουχισμού και υπόδησης (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

20²: αγορά αγαθών (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

20³: πληρωμή λογαριασμών (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

20⁴: ψυχαγωγία και διασκέδαση (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

20⁵: εκδρομές – διακοπές (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

20⁶: αγωγή παιδιών (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

21). Αποψη καταμερισμού αρμοδιοτήτων: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘κατά συνθήκην’ ‘υποκειμενική’ ‘τακτικής’ μεταβλητή) (conditional, opinion and nominal variable)

22). Συνήθειες ζευγαριών: με τιμές 1-2-3-4-5

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (factual and ordinal variable)

23). Ασχολίες των συζύγων μέσα στην οικογένεια: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

(‘ορθή’ ‘πραγματική’ ‘πολλαπλής επιλογής’ μεταβλητή) (factual and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

23¹: πλύσιμο πιάτων (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23²: πλύσιμο ρούχων (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23³: πλύσιμο αυτοκινήτου (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23⁴: μαγείρεμα (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23⁵: αγορές αγαθών (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23⁶: καθαρισμός σπιτιού (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

23⁷: φροντίδα παιδιών (Άνδρας- Γυναίκα- Άνδρας κ’ Γυναίκα- Κανείς)

24A). Ύπαρξη ισοτιμίας ρόλων: με τιμές 1-2-3-4

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

24B). Ανάλυση περισσότερων ρόλων από: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘κατά συνθήκην’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (conditional, opinion and ordinal variable)

25). Δυσκολίες συζητώνται με: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ πολλαπλής επιλογής μεταβλητή) (opinion and multiple choice variable): αναλύθηκε περαιτέρω σε ατομικές επιμέρους μεταβλητές για τις ανάγκες της στατιστικής ανάλυσης ως εξής:

25¹: προσωπικές (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

25²: ψυχολογικές (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

25³: οικογενειακές (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

25⁴: προβλήματα υγείας (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

25⁵: προβλήματα στο χώρο εργασίας (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

25⁶: προβλήματα με τον/την σύζυγο (Σύζυγος- Φίλοι- Συγγενικά Πρόσωπα- Παιδιά- Ιερείς- Ειδικοί- Πεθερικά)

26). Πρωτοβουλία για ερωτική συνεύρεση από: με τιμές 1-2-3

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

27). Ανταπόκριση στην ερωτική επιθυμία: με τιμές 1-2-3-4-5-6

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (opinion and nominal variable)

28). Κατά την ερωτική άρνησή του/της αισθάνεστε: με τιμές 1-2-3-4-5-6-7

(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (opinion and nominal variable)

- 29). Κατά την ερωτική άρνησή σας αισθάνεστε: με τιμές 1-2-3-4-5
(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘τακτική’ μεταβλητή) (opinion and nominal variable)
- 30). Πρωτοβουλία κατά την ερωτική πράξη από: με τιμές 1-2-3
(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)
- 31). Πρωτεύουσα σημασία: με τιμές 1-2-3-4-5-6
(‘ορθή’ ‘υποκειμενική’ ‘ονοματική’ μεταβλητή) (opinion and ordinal variable)

3. Εισαγωγή των Δεδομένων στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή

α). Το τελικό δείγμα

Τα δεδομένα της έρευνας τροφοδοτήθηκαν σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή και αποθηκεύτηκαν με κωδικοποιημένη μορφή. Αυτό κατέστη δυνατό, επειδή το ερωτηματολόγιο ήταν “κλειστού τύπου” και κωδικοποιημένο. Ακολούθησε λεπτομερής έλεγχος ανά κάθετη στήλη και ανά ερώτηση και έγιναν οι απαραίτητες διορθώσεις, όπου διαπιστώθηκαν απλά λάθη κατά την εισαγωγή στον Η/Υ.

Από το σύνολο των 200 ερωτηματολογίων δεν εισήχθησαν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή τα 5 (2,5%), γιατί τα 3 (1,5%) παρουσίαζαν καθοριστική και προφανή ανακολουθία (*flagrant inconsistency*), ενώ στα 2 (1,0%) έλλειπαν σελίδες. Για την πρώτη υποκατηγορία έγινε εξονυχιστικός έλεγχος και διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχαν λάθη πληκτρολόγησης, αλλά σοβαρές αντιφάσεις στη ‘γνήσια’ απάντηση του ατόμου κυρίως όσον αφορά την άποψή του, για το ποιο φύλο ευνοήθηκε περισσότερο.

Το σύνολο των έγκυρων ερωτηματολογίων ήταν 195 (100,0%). Από αυτά σύμφωνα από τις απαντήσεις των ατόμων 90 (46,15%) ήταν άνδρες και 105 (53,85%) γυναίκες. Το δείγμα μας επιλέχθηκε από την Αθήνα 105 (53,8%) και την Πάτρα 90 (46,2%).

β). Στατιστική επεξεργασία των δεδομένων

Για τη στατιστική επεξεργασία χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) 16, 17, 34, 83, 76, 81. Αρχικά, εξαρτημένη μεταβλητή (*Dependent Variable*) θεωρήθηκε η γνώμη των ανδρών και γυναικών, για το ποιο από τα δύο φύλα θεωρούν ότι ευνοήθηκε περισσότερο από την ισότητα.

Όλες οι άλλες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, αποτέλεσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές (*Independents Variables*) ανά κατηγορίες (βλ. υποκεφάλαιο: ‘2. Το ερωτηματολόγιο’). 27.

Στην αρχική φάση έγινε ανάλυση των γενικών συχνοτήτων στο σύνολο του δείγματος. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε ανάλυση των γενικών συχνοτήτων στο σύνολο των ανδρών και κατόπιν στο σύνολο των γυναικών.

Ακολούθως έγινε μονομεταβλητή ανάλυση (*Univariate Regression Analysis*) και χρησιμοποιήθηκε η δοκιμασία χ^2 (*Pearson chi-square*), για τη διερεύνηση της ύπαρξης

σχέσης μεταξύ κάθε μιας από τις ανεξάρτητες μεταβλητές και του φύλου που ευνοήθηκε από την ισότητα. 16, 17, 34, 60, 78, 83. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές σχετίζονται σε βαθμό στατιστικά σημαντικό με την εξαρτημένη μας μεταβλητή, η οποία είναι το φύλο που ευνοήθηκε από την καθιέρωση της ισότητας.

Σε όσες περιπτώσεις δεν βρέθηκε έγκυρο το χ^2 (p-value Pearson) δηλώνεται με την ένδειξη NS (Not Significant = όχι στατιστικά σημαντικό).

Από τη μονομεταβλητή ανάλυση, βρέθηκε ότι οχτώ (8) μεταβλητές σχετίζονται σε βαθμό στατιστικά σημαντικό (βλ. κεφάλαιο 'XVI Αποτελέσματα Έρευνας'). 16, 17, 34, 60, 78, 83.

4. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

α). Βασικοί όροι

Ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάθε ερευνητής είναι η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του τεστ που χρησιμοποιεί.

Όταν κάνουμε λόγο για εγκυρότητα, μιλάμε για το τι ακριβώς μετράει ένα τεστ και πόσο πετυχαίνει αυτό το στόχο.

Δύο διαφορετικές προσεγγίσεις για τη μελέτη της εγκυρότητας έχουν χρησιμοποιηθεί στον τομέα της επιρροής της ισότητας των δύο φύλων στο ρόλο του άνδρα μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια.

❖ Εξωτερική (ή Εμπειρική) Εγκυρότητα (external empirical validity) : που σημαίνει έναν άμεσο έλεγχο της ακρίβειας των απαντήσεων με πληροφορίες από άλλες πηγές, που θεωρούνται αξιόπιστες.

❖ Εσωτερική Εγκυρότητα (internal validity) : που απεικονίζει τη συνοχή και σταθερότητα των απαντήσεων σε ατομικές ερωτήσεις και τη σταθερότητα των απαντήσεων στο χρόνο.

Η εγκυρότητα μιας μέτρησης πρέπει να υπολογίζεται πάντοτε. Τη σπουδαιότητα της μέτρησης αυτής επισήμαναν και άλλοι μελετητές. 16, 28, 76, 79, 82, 83.

Εμείς ως τεστ χρησιμοποιήσαμε μια δεκαμελής «ομάδα ελέγχου», η οποία συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο και με αυτό τον τρόπο διευκρινίσθηκε ότι δεν περιέχει ασάφειες και αοριστολογίες

Λέγοντας ότι μια μέτρηση είναι αξιόπιστη εννοούμε ότι υπάρχει σταθερότητα των απαντήσεων που επιτυγχάνεται από το ίδιο το άτομο, όταν επανεξετάζεται από το ίδιο το τεστ σε διαφορετικές περιστάσεις ή με διαφορετικές ομάδες ισότιμων θεμάτων ή κάτω από άλλες συνθήκες.

Η υψηλή αξιοπιστία δεν σημαίνει και υποχρεωτικά ότι η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι ικανοποιητική. Ικανοποιητική μέθοδο, άρα και ικανοποιητική αξιοπιστία θα έχουμε όταν υπάρχει μία μεταβολή μέσα στα λογικά και επιτρεπτά όρια. Αξίζει να αναφερθεί ότι η χαμηλή αξιοπιστία μειώνει και την εγκυρότητα, ενώ η υψηλή

αξιοπιστία δεν εγγυάται απαραίτητα και υψηλή εγκυρότητα. Σαφώς όμως και υπάρχει σχέση μεταξύ των δύο παραγόντων, αξιοπιστίας και εγκυρότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVI ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

A. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

	N	%
Ανδρας	90	46,2
Γυναίκα	105	53,8
Σύνολο	195	100,0

Στον Πίνακα 1, παρουσιάζεται η συμμετοχή του δείγματος ανά φύλο. Τόσο άνδρες όσο και γυναίκες συμμετείχαν στην έρευνα στο ίδιο περίπου ποσοστό, με ένα μικρό προβάδισμα των γυναικών.

	N	%
20-24	11	5,6
25-29	30	15,4
30-34	31	15,9
35-39	41	21,0
40-άνω	82	42,1
Σύνολο	195	100,0

Όσον αφορά την ηλικία των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων είναι από 40 και άνω, ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό ηλικίας 20-24 έτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Έγγαμος	180	92,3
Σε διάσταση	4	2,1
Διαζευγμένος/η	8	4,1
Χήρος/α	3	1,5
Σύνολο	195	100,0

Μελετώντας την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων διαπιστώνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία είναι έγγαμοι, ενώ το ποσοστό των διαζευγμένων είναι ελάχιστο.

	N	%
Κανένα	29	14,9
Ένα έως και δύο	144	73,8
Τρία και άνω	22	11,3
Σύνολο	195	100,0

Στον παραπάνω Πίνακα, παρατηρείται ότι η πλειοψηφία του δείγματος έχει από ένα έως και δύο παιδιά, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων είναι άτεκνοι.

	N	%
Χριστιανός/η Ορθόδοξος/η	190	97,4
Καθολικός	2	1,0
Μάρτυρας Ιεχωβά	1	,5
Άθεος	2	1,0
Σύνολο	195	100,0

Από τα στοιχεία του παραπάνω Πίνακα, φαίνεται ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των ερωτηθέντων συγχέονται με τον Ορθόδοξο Χριστιανισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Αγροτική περιοχή	31	15,9
Ημιαστικά περιοχή	22	11,3
Αστική περιοχή	52	26,7
Μεγαλούπολη	36	18,5
Αθήνα	54	27,7
Σύνολο	195	100,0

Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος γεννήθηκε στην Αθήνα. Ακολουθούν σε μικρότερο ποσοστό άνδρες και γυναίκες που γεννήθηκαν σε αστική περιοχή, ενώ ελάχιστοι γεννήθηκαν σε αγροτική.

	N	%
Υποχρεωτική εκπαίδευση	15	7,7
Μέση εκπαίδευση ή Ο.Α.Ε.Δ.-Τ.Ε.Ε.	82	42,1
Ανώτερη εκπαίδευση	23	11,8
Ανώτατη εκπαίδευση	61	31,3
Μεταπτυχιακός τίτλος	14	7,2
Σύνολο	195	100,0

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης, ακολουθεί ένα σημαντικό ποσοστό ανδρών και γυναικών που έχουν πτυχίο ανώτατης σχολής. Στο σύνολο του δείγμάτος μας, ελάχιστοι είναι αυτοί που έχουν τελειώσει μόνο δημοτικό σχολείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ανεργος	9	4,6
Οικιακά	36	18,5
Δημόσιος υπάλληλος	44	22,6
Ιδιωτικός υπάλληλος	58	29,7
Ελεύθερος επαγγελματίας	40	20,5
Αγρότης	4	2,1
Εργάτης	4	2,1
Σύνολο	195	100,0

Η επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων στην έρευνά μας καλύπτει όλο το φάσμα του εργασιακού χώρου. Οι τομείς που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό είναι ο δημόσιος ο ιδιωτικός και το ελεύθερο επάγγελμα, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό ασχολείται με τα οικιακά.

	N	%
Υπακοή της γυναίκας στον άνδρα	5	2,6
Ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις	173	88,7
Άνδρας μόνο υποχρεώσεις	2	1,0
Γυναίκα μόνο δικαιώματα	1	,5
Άνδρας μόνο δικαιώματα	1	,5
Γυναίκα μόνο υποχρεώσεις	1	,5
Κανένα παραπάνω	12	6,2
Σύνολο	195	100,0

Ο παραπάνω Πίνακας μας παρουσιάζει τις αντιλήψεις που έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες του δείγματός μας, σχετικά με τη σημασία της ισότητας. Η άποψη που υποστηρίζει το μεγαλύτερο ποσοστό των δύο φύλων είναι ότι έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ελάχιστοι είναι αυτοί που πιστεύουν ότι ο άνδρας πρέπει να διατάσσει και η γυναίκα να υπακούει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ναι	81	41,5
Ίσως	67	34,4
Όχι	45	23,1
Δε γνωρίζω	2	1,0
Σύνολο	195	100,0

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων πιστεύει ότι υπάρχει ισότητα σήμερα, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που ακόμα αναρωτιούνται για την ύπαρξη της ισότητας στις μέρες μας. Αρκετά σημαντικός είναι ο αριθμός των όσων απάντησαν αρνητικά.

	N	%
Θετικά	70	35,9
Μη απαντήσαντες	125	64,1
Σύνολο	195	100,0

Με βάση τον Πίνακα 11Α το σύνολο των ανδρών και γυναικών που κατέθεσαν την άποψή τους σχετικά με την επιρροή της ισότητας στην εκπαίδευση τη χαρακτηρίζουν ως θετική.

	N	%
Θετικά	70	35,9
Αρνητικά	11	5,6
Μη απαντήσαντες	114	58,5
Σύνολο	195	100,0

Όσον αφορά την επιρροή της ισότητας στην εργασία, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 11Β, το μεγαλύτερο ποσοστό που απάντησε θεωρεί ότι είναι θετική, ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό των όσων πιστεύουν ότι η ισότητα επηρέασε αρνητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Θετικά	52	26,7
Αρνητικά	25	12,8
Μη απαντήσαντες	118	60,5
Σύνολο	195	100,0

Θέτοντας την ισότητα ως παράγοντα επιρροής της οικογένειας, άνδρες και γυναίκες απάντησαν σε μεγάλο ποσοστό ότι είναι θετική, ενώ σημαντικός είναι ο αριθμός των όσων πιστεύουν ότι η οικογένεια επηρεάστηκε αρνητικά.

	N	%
Θετικά	51	26,2
Αρνητικά	16	8,2
Μη απαντήσαντες	128	65,6
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 11Δ, αφορά τη θετική ή αρνητική επιρροή της ισότητας στις διαπροσωπικές σχέσεις. Ένα σημαντικό ποσοστό θεωρεί ότι επηρέασε θετικά, έναντι ενός μικρότερου που ισχυρίζεται ότι η επιρροή υπήρξε αρνητική.

	N	%
Θετικά	38	19,5
Αρνητικά	1	,5
Μη απαντήσαντες	156	80,0
Σύνολο	195	100,0

Τα στοιχεία του Πίνακα 11Ε, παρουσιάζουν την άποψη των ερωτηθέντων για την επιρροή της ισότητας στη θρησκεία. Οι απαντήσαντες στην πλειοψηφία τους συμφωνούν με τη θετική επιρροή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 11 ΣΤ: Επιρροή της ισότητας αλλού		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0

Η άποψη ότι δεν υπάρχει άλλος τομέας που να επηρεάστηκε θετικά ή αρνητικά από την ισότητα, δεν επιλέχθηκε από κανέναν ερωτώμενο.

Πίνακας 11 Ζ: Καμία επιρροή από την ισότητα		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0

Η άποψη ότι δεν υπάρχει κανένας τομέας που να επηρεάστηκε θετικά ή αρνητικά από την ισότητα, δεν επιλέχθηκε από κανέναν ερωτώμενο.

Πίνακας 11 Η: Άγνοια των ερωτηθέντων για την επιρροή από την ισότητα		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0

Στον Πίνακα 11Η, κανένας ερωτώμενος δεν επέλεξε τη πρόταση «Δε γνωρίζω», για την ύπαρξη θετικής ή αρνητικής επιρροής από την ισότητα.

Πίνακας 11 Θ: Οι ερωτηθέντες, δεν απάντησαν για την επιρροή από την ισότητα		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0

Από τον Πίνακα 11Θ, φαίνεται ότι κανένας ερωτώμενος δεν επέλεξε την πρόταση «Δεν απαντώ» στην ερώτηση για την ύπαρξη της θετικής ή αρνητικής επιρροής από την ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ανδρας	22	11,3
Γυναίκα	99	50,8
Και οι δύο	48	24,6
Κανένας	21	10,8
Δε γνωρίζω	5	2,6
Σύνολο	195	100,0

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο παραπάνω Πίνακας καθώς παρατίθενται οι απόψεις ανδρών και γυναικών που αφορούν την εύνοια της ισότητας στα δύο φύλα. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν συμπεραίνουμε ότι η γυναίκα ευνοήθηκε περισσότερο, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι και τα δύο φύλα ευνοήθηκαν εξίσου. Ερωτήματα γεννούν οι απαντήσεις των όσων θεωρούν ότι κανένα από τα δύο φύλα δεν ευνοήθηκε ή ότι ευνοήθηκε μόνο ο άνδρας.

	N	%
Εργασία	71	36,4
Ψήφου & εκλογής	19	9,7
Εκπαίδευση	79	40,5
Άλλο	12	6,2
Δε γνωρίζω	8	4,1
Μη απαντήσαντες	6	3,1
Σύνολο	195	100,0

Ανάμεσα στην εργασία, τη ψήφο και εκλογή, όπως και την εκπαίδευση η πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί πως η εκπαίδευση είναι το σημαντικότερο απόκτημα των γυναικών μέσα από την ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 14: Αρνητικές επιπτώσεις στις γυναίκες		
	N	%
Ναι	103	52,8
Όχι	66	33,8
Δε γνωρίζω	20	10,3
Μη απαντήσαντες	6	3,1
Σύνολο	195	100,0

Εκτός από τις θετικές επιδράσεις της ισότητας στη γυναίκα, σημαντικό είναι το ποσοστό που ενστερνίζεται την άποψη ότι η γυναίκα επηρεάστηκε αρνητικά.

Αιτίες αρνητικών επιπτώσεων στη γυναίκα :

Πίνακας 15Α: Από την εργασία		
	N	%
Πρόσβαση σε περισσότερες θέσεις εργασίας	15	7,7
Μη απαντήσαντες	180	92,3
Σύνολο	195	100,0

Μια από τις αιτίες που άσκησαν αρνητική επιρροή στη γυναίκα είναι, όπως μας πληροφορεί ο Πίνακας 15Α, η πρόσβασή της σε περισσότερες θέσεις εργασίας.

Πίνακας 15Β: Από την εκπαίδευση		
	N	%
Ανάπτυξη επιπέδου γυναικών μέσω της εκπαίδευσης	3	1,5
Μη απαντήσαντες	192	98,5
Σύνολο	195	100,0

Σύμφωνα με μία άλλη άποψη των απαντησάντων η εκπαίδευση ανέπτυξε το επίπεδο των γυναικών και αυτό άσκησε αρνητική επιρροή στη μετέπειτα πορεία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 15Γ: Από την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή		
	N	%
Κοινωνικοπολιτική συμμετοχή	14	7,2
Μη απαντήσαντες	181	92,8
Σύνολο	195	100,0

Μέσα από την ισότητα η γυναίκα απέκτησε το δικαίωμα στη ενεργό συμμετοχή της σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που παρουσιάζονται στον παραπάνω Πίνακα αυτό το δικαίωμα την επηρέασε αρνητικά.

Πίνακας 15Δ: Από την φιλοδοξία γυναικών		
	N	%
Φιλοδοξίες των γυναικών μέσω της ανόδου τους	55	28,2
Μη απαντήσαντες	140	71,8
Σύνολο	195	100,0

Τα στοιχεία του παραπάνω Πίνακα, παρουσιάζουν ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό το οποίο πιστεύει ότι η φιλοδοξία των γυναικών για ικανοποίηση μέσα από την άνοδό τους σε όλους τους τομείς, αποτέλεσε αιτία αρνητικών επιπτώσεων.

Πίνακας 15Ε: Από άλλη επίπτωση		
	N	%
Άλλο	13	6,7
Μη απαντήσαντες	182	93,3
Σύνολο	195	100,0

Από τα δεδομένα του Πίνακα 15Ε, φαίνεται ότι ένα πολύ μικρό ποσοτό των ερωτηθέντων πιστεύει σε κάποια άλλη αιτία από την οποία προκύπτουν αρνητικές επιπτώσεις για τη γυναίκα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 15ΣΤ: Δε γνωρίζω		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 15ΣΤ μας πληροφορεί ότι η πρόταση «Δε γνωρίζω» δεν επιλέχθηκε από κανένα ερωτώμενο για την ύπαρξη αρνητικών επιπτώσεων από την ισότητα.

Πίνακας 15Ζ: Δεν απαντώ		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 15Ζ μας πληροφορεί ότι η πρόταση «Δεν απαντώ» δεν επιλέχθηκε από κανένα ερωτώμενο για την ύπαρξη αρνητικών επιπτώσεων από την ισότητα.

Πίνακας 16: Αντίκτυπο για τους άνδρες σήμερα		
	N	%
Λιγότερες δουλειές	55	28,2
Μη υπερίσχυση γνώμης τους	47	24,1
Καταπίεση από γυναίκες	33	16,9
Λιγότερες υποχρεώσεις στην οικογένεια	25	12,8
Άλλο	27	13,8
Δε γνωρίζω	2	1,0
Μη απαντήσαντες	6	3,1
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 16 παρουσιάζει το αντίκτυπο που υπέστη το ανδρικό φύλο από την ισότητα στις μέρες μας. Οι θέσεις εργασίας μειώθηκαν αισθητά για τους άνδρες, καθώς οι γυναίκες δικαιωματικά διεκδίκησαν μέρος τους. Το ισχυρό φύλο, σύμφωνα με ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος, χάνει την υπεροχή του, καθώς πλέον δεν υπερισχύει η γνώμη του και καταπιέζεται από τις γυναίκες. Αξιοσημείωτη είναι η άποψη μέρους των απαντησάντων που θεωρούν ότι οι άνδρες πλέον έχουν λιγότερες υποχρεώσεις μέσα στην οικογένεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τομείς που επηρεάζονται αρνητικά

Πίνακας 17Α: Αρνητική επιρροή στην εργασία		
	N	%
Εργασία	46	23,6
Μη απαντήσαντες	149	76,4
Σύνολο	195	100,0

Συγκρίνοντας τη σημερινή κατάσταση με αυτήν πριν από την ισότητα, πολλοί άνδρες και γυναίκες απάντησαν πως η εργασία είναι ένας από τους τομείς που επηρεάστηκε αρνητικά.

Πίνακας 17Β: Αρνητική επιρροή στην οικογένεια		
	N	%
Οικογένεια	108	55,4
Μη απαντήσαντες	87	44,6
Σύνολο	195	100,0

Στον Πίνακα 17Β παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των δύο φύλων συμφωνεί ότι η οικογένεια υφίσταται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας.

Πίνακας 17Γ: Αρνητική επιρροή στην εκπαίδευση		
	N	%
Εκπαίδευση	19	9,7
Μη απαντήσαντες	176	90,3
Σύνολο	195	100,0

Άλλος ένας τομέας που υπέστη αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας είναι η εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 17Δ: Αρνητική επιρροή στη θρησκεία		
	N	%
Θρησκεία	6	3,1
Μη απαντήσαντες	189	96,9
Σύνολο	195	100,0

Αναγνωρίζοντας το ελληνικό στοιχείο και το ρόλο της θρησκείας που αποτελεί σημαντικό μέρος του, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την άποψη, ενός έστω μικρού ποσοστού που προβάλλει τη θέση ότι η ισότητα επηρέασε αρνητικά τη θρησκεία.

Πίνακας 17Ε: Αρνητική επιρροή στην πολιτική επιστήμη		
	N	%
Πολιτική επιστήμη	9	4,6
Μη απαντήσαντες	186	95,4
Σύνολο	195	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα, φαίνεται ότι ένα μικρό ποσοστό πιστεύει ότι η πολιτική επιστήμη υφίσταται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας.

Πίνακας 17ΣΤ: Αρνητική επιρροή άλλου		
	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0
Σύνολο	195	100,0

Από τα δεδομένα του Πίνακα 17ΣΤ, παρατηρούμε ότι δε δόθηκε απάντηση που να αφορά την αρνητική επιρροή άλλου τομέα από την ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Κανένας	34	17,4
Μη απαντήσαντες	161	82,6
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 17Ζ παρουσιάζει ότι ένα ποσοστό των ερωτηθέντων ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει κανένας τομέας που να υφίσταται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας.

	N	%
Δε γνωρίζουν	10	5,1
Μη απαντήσαντες	185	94,9
Σύνολο	195	100,0

Ο παραπάνω Πίνακας, δείχνει ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό δε γνωρίζει για την ύπαρξη κάποιου τομέα που να υφίσταται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας.

	N	%
Μη απαντήσαντες	195	100,0
Σύνολο	195	100,0

Από τα δεδομένα του Πίνακα 17Θ, παρατηρούμε ότι δε δόθηκε απάντηση που να αφορά την αρνητική επιρροή άλλου τομέα από την ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Πάρα πολύ	48	24,6
Πολύ	102	52,3
Λίγο	26	13,3
Ελάχιστο	6	3,1
Καθόλου	4	2,1
Δε γνωρίζω	5	2,6
Μη απαντήσαντες	4	2,1
Σύνολο	195	100,0

Μέχρι τώρα συμπεραίνουμε σύμφωνα με τις απόψεις του δείγματός μας, ότι η οικογένεια είναι ένας από τους τομείς που υφίσταται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας. Μπορούμε να παραθέσουμε και την άποψη που θέλει την ισότητα να επηρεάζει πολύ τις σχέσεις των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια, ενώ ελάχιστο είναι το ποσοστό που πιστεύει ότι οι σχέσεις των δύο φύλων στην οικογένεια δεν έχουν διαταραχθεί καθόλου.

	N	%
Αποτροπή των γυναικών για εργασία εκτός σπιτιού	25	12,8
Η κατοικία του ζευγαριού ανδρική απόφαση	16	8,2
Μη αποδεκτή οικονομική υπερίσχυση γυναίκας	54	27,7
Κανένας	100	51,3
Σύνολο	195	100,0

Στον Πίνακα 19, παρατηρούμε κάποιες προτάσεις με τις οποίες οι ερωτηθέντες καλούνται να διαλέξουν με ποια συμφωνούν. Ένα μέρος του δείγματος συμφωνεί ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να εργάζονται ποτέ έξω από το σπίτι. Αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό, που ακόμα και στις μέρες μας, θεωρεί ότι ο άνδρας πρέπει να αποφασίζει που θα φτιάξει το σπιτικό του το ζευγάρι. Επίσης, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά στα επαγγελματικά δρώμενα, έχοντας αποκτήσει υψηλόβαθμες θέσεις, σημαντικό μέρος του δείγματος ισχυρίζεται ότι δεν είναι σωστό για μια γυναίκα να έχει περισσότερες αποδοχές από τον άνδρα της. Παρόλο αυτά, σχεδόν οι μισοί του συνόλου των ερωτηθέντων δεν πιστεύουν σε καμία από τις παραπάνω προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 20: Μεγαλύτερη χρηματική συνεισφορά στην οικογένεια		
	N	%
Ο/η σύζυγος	54	27,7
Εγώ	16	8,2
Και οι δύο	107	54,9
Κανένας	14	7,2
Δε γνωρίζω	1	,5
Μη απαντήσαντες	3	1,5
Σύνολο	195	100,0

Η οικονομική κάλυψη των αναγκών της οικογένειας προερχόταν από τον σύζυγο στην προ ισότητας περίοδο. Σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω Πίνακα, και ο άνδρας και η γυναίκα συνεισφέρουν χρηματικά όπως μας αναφέρει η πλειοψηφία του δείγματός μας. Σημαντικό όμως παραμένει το ποσοστό της οικονομικής ενίσχυσης της οικογένειας μόνο από τον έναν σύζυγο.

Πίνακας 21: Κοινό ταμείο στην οικογένεια		
	N	%
Ναι	155	79,5
Όχι	31	15,9
Δε γνωρίζω	2	1,0
Μη απαντήσαντες	7	3,6
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 21 μας δίνει πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση και οργάνωση των οικονομικών πόρων στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Σύμφωνα λοιπόν με την συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, το κοινό ταμείο έχει υιοθετηθεί από τις περισσότερες οικογένειες, ενώ σε λίγες παραμένει ακόμα διαχειριστής ο ένας από τους δύο συζύγους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 22: Χρηματική διαχείριση από :		
	N	%
Ανδρας	25	12,8
Γυναίκα	38	19,5
Και οι δύο	83	42,6
Δε γνωρίζω	2	1,0
Μη απαντήσαντες	47	24,1
Σύνολο	195	100,0

Έτσι λοιπόν παρατηρούμε ότι τα χρήματα διαχειρίζονται και οι δύο σύζυγοι στην πλειοψηφία τους, ενώ είναι σημαντικό το ποσοστό των γυναικών που αναλαμβάνουν τη διαχείριση των οικονομικών της οικογένειάς τους.

Ανάληψη αρμοδιοτήτων :

Πίνακας 23 Α: Αγορά ειδών ρουχισμού και υπόδησης		
	N	%
Ανδρας	5	2,6
Γυναίκα	101	51,8
Ανδρας & Γυναίκα	89	45,6
Σύνολο	195	100,0

Τα περισσότερα ζευγάρια κάνουν καταμερισμό αρμοδιοτήτων μέσα στην οικογένειά τους. Παρά το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους συνεισφέρουν και οι δύο χρηματικά και διαχειρίζονται και οι δύο τα οικονομικά, την αρμοδιότητα για την αγορά ειδών ρουχισμού και υπόδησης αναλαμβάνει η γυναίκα σύμφωνα με το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματός μας. Ωστόσο, είναι πολύ ενθαρρυντικό, ότι σε πολλά ζευγάρια και οι δύο αναλαμβάνουν αυτού του είδους τις αρμοδιότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 23 Β: Αγορά αγαθών		
	N	%
Ανδρας	20	10,3
Γυναίκα	84	43,1
Ανδρας & Γυναίκα	91	46,7
Σύνολο	195	100,0

Η αγορά των αγαθών για το σύγχρονο ελληνικό νοικοκυριό, αφορά και τον άνδρα και τη γυναίκα, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι δεν εξακολουθούν να είναι υψηλά τα ποσοστά που να θέλουν τη γυναίκα υπεύθυνη για αυτή την αρμοδιότητα. Προβληματισμό γεννά το ποσοστό των ανδρών που έχουν αναλάβει να αγοράζουν τα αγαθά για την οικογένειά τους.

Πίνακας 23 Γ: Πληρωμή λογαριασμών		
	N	%
Ανδρας	63	32,3
Γυναίκα	41	21,0
Ανδρας & Γυναίκα	91	46,7
Σύνολο	195	100,0

Ο παραπάνω Πίνακας δείχνει ότι ένα σημαντικό μέρος του ανδρικού πληθυσμού αναλαμβάνει να πληρώσει τους λογαριασμούς που βαρύνουν την οικογένεια. Η πλειοψηφία του δείγματος ωστόσο παρουσιάζει να το αναλαμβάνουν και οι δύο από κοινού.

Πίνακας 23 Δ: Ψυχαγωγία και διασκέδαση		
	N	%
Ανδρας	27	13,8
Γυναίκα	15	7,7
Ανδρας & Γυναίκα	147	75,4
Κανείς	6	3,1
Σύνολο	195	100,0

Μια ακόμα αρμοδιότητα που αναλαμβάνουν από κοινού σε εντυπωσιακά μεγάλο ποσοστό ο άνδρας και η γυναίκα είναι η ψυχαγωγία και η διασκέδασή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 23 Ε: Εκδρομές-Διακοπές		
	N	%
Ανδρας	13	6,7
Γυναίκα	19	9,7
Ανδρας & Γυναίκα	156	80,0
Κανείς	6	3,1
Μη απαντήσαντες	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Στον Πίνακας 23Ε, διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των σύγχρονων ζευγαριών αποφασίζει από κοινού για τον προορισμό και με ό,τι συνεπάγεται η περίοδος των διακοπών.

Πίνακας 23 ΣΤ: Αγωγή παιδιών		
	N	%
Ανδρας	5	2,6
Γυναίκα	50	25,6
Ανδρας & Γυναίκα	117	60,0
Κανείς	19	9,7
Μη απαντήσαντες	4	2,1
Σύνολο	195	100,0

Η αγωγή των παιδιών, που για πολλά χρόνια ήταν γυναικεία ευθύνη, τώρα πλέον και ο άνδρας κάνει αισθητή την παρουσία του με την έμπρακτη προσφορά του. Έτσι λοιπόν, τα ζευγάρια στην πλειοψηφία τους αναλαμβάνουν από κοινού αυτό το δύσκολο έργο. Εξακολουθεί όμως να παραμένει ένα ποσοστό ζευγαριών που να θεωρεί ότι η αγωγή των παιδιών είναι αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Συμφωνώ	158	81,0
Διαφωνώ	22	11,3
Αδιαφορώ	11	5,6
Δε γνωρίζω	3	1,5
Μη απαντήσαντες	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Συμπερασματικά και με βάση τα δεδομένα του παραπάνω Πίνακα το σύνολο του δείγματός μας στην πλειοψηφία του συμφωνεί με τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Αντίθετα, ένα ελάχιστο ποσοστό διαφωνεί με αυτό τον καταμερισμό.

	N	%
Κοινοί φίλοι	21	10,8
Κοινή διασκέδαση	39	20,0
Κοινές διακοπές	39	20,0
Κοινά ενδιαφέροντα-συνήθειες-hobbies	11	5,6
Όλα τα παραπάνω	85	43,6
Σύνολο	195	100,0

Τα περισσότερα σύγχρονα ελληνικά ζευγάρια σύμφωνα με τις απόψεις της πλειοψηφίας του δείγματος, διακρίνονται για τα κοινά ενδιαφέροντα, τις κοινές διακοπές, τους κοινούς φίλους, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που διασκεδάζουν μαζί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ασχολίες των συζύγων, μέσα στην οικογένεια

Πίνακας 26 Α: Πλύσιμο πιάτων		
	N	%
Ανδρας	2	1,0
Γυναίκα	160	82,1
Ανδρας & Γυναίκα	28	14,4
Κανείς	5	2,6
Σύνολο	195	100,0

Ο Πίνακας 26Α, μας πληροφορεί για το ποιος ασχολείται μέσα στην οικογένεια με καθημερινές δραστηριότητες που αφορούν το νοικοκυριό. Για παράδειγμα το πλύσιμο των πιάτων σύμφωνα με την πλειοψηφία του δείγματός μας, το αναλαμβάνει σχεδόν εξολοκλήρου η γυναίκα. Ελάχιστο είναι το ποσοστό που θέλει και τον άνδρα να πλένει πιάτα.

Πίνακας 26 Β: Πλύσιμο ρούχων		
	N	%
Ανδρας	3	1,5
Γυναίκα	178	91,3
Ανδρας & Γυναίκα	7	3,6
Κανείς	7	3,6
Σύνολο	195	100,0

Από τα στοιχεία του παραπάνω Πίνακα, διαπιστώνουμε ότι σχεδόν το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού φαίνεται να αναλαμβάνει το πλύσιμο των ρούχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ανδρας	129	66,2
Γυναίκα	13	6,7
Ανδρας & Γυναίκα	38	19,5
Κανείς	14	7,2
Μη απαντήσαντες	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Το πλύσιμο του αυτοκινήτου σύμφωνα με την πλειοψηφία του δείγματος είναι κατά κύριο λόγο ανδρική δουλειά. Ωστόσο παρατηρείται ένα μικρότερο ποσοστό που θέλει τη δραστηριότητα αυτή να την αναλαμβάνουν και οι δύο εξίσου.

	N	%
Ανδρας	1	,5
Γυναίκα	158	81,0
Ανδρας & Γυναίκα	33	16,9
Κανείς	2	1,0
Μη απαντήσαντες	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Μια άλλη ασχολία που περιλαμβάνεται στους ρόλους της γυναίκας είναι και το μαγείρεμα. Αυτό υποστηρίζεται από το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων, ενώ ένα μικρότερο θεωρεί και τον άνδρα συνυπεύθυνο για μια τέτοια δραστηριότητα.

	N	%
Ανδρας	14	7,2
Γυναίκα	62	31,8
Ανδρας & Γυναίκα	119	61,0
Σύνολο	195	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα φαίνεται, ότι οι αγορές αγαθών γίνονται από τον άνδρα και τη γυναίκα εξίσου στο μεγαλύτερο ποσοστό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ανδρας	1	,5
Γυναίκα	150	76,9
Ανδρας & Γυναίκα	34	17,4
Κανείς	10	5,1
Σύνολο	195	100,0

Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η καθαριότητα του σπιτιού, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των γυναικείων αρμοδιοτήτων.

	N	%
Ανδρας	7	3,6
Γυναίκα	64	32,8
Ανδρας & Γυναίκα	105	53,8
Κανείς	19	9,7
Σύνολο	195	100,0

Με βάση τα δεδομένα της σημερινής εποχής την ευθύνη για την αγωγή των παιδιών αναλαμβάνουν εξίσου ο άνδρας και η γυναίκα. Η πλειοψηφία του δείγματός μας, συμφωνεί με την παραπάνω πρόταση θέλοντας και την φροντίδα των παιδιών να μοιράζονται και οι δύο γονείς. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό των ανδρών που έχουν υπ' ευθύνη τους τη φροντίδα των παιδιών εξολοκλήρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ναι	105	53,8
Όχι	72	36,9
Δε γνωρίζω	4	2,1
Μη απαντήσαντες	14	7,2
Σύνολο	195	100,0

Η ισοτιμία των ρόλων μέσα στη συζυγική σχέση, είναι υπαρκτό φαινόμενο όπως αναγνωρίζεται από το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι οικογένειες όπου δεν υπάρχει ισοτιμία στη συζυγική τους σχέση.

	N	%
Ανδρα	7	3,6
Γυναίκα	23	11,8
Εμένα	52	26,7
Άλλο	2	1,0
Μη απαντήσαντες	111	56,9
Σύνολο	195	100,0

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο μέρος των απαντησάντων θεωρεί ότι η γυναίκα έχει αναλάβει περισσότερους ρόλους μέσα στην οικογένεια, τεκμηριώνοντας έτσι την παραπάνω άποψη .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Δυσκολίες συζητώνται με:

	N	%
Σύζυγος	117	60,0
Φίλοι	39	20,0
Συγγενικά πρόσωπα	22	11,3
Παιδιά	4	2,1
Ιερείς	9	4,6
Ειδικοί	2	1,0
Πεθερικά	2	1,0
Σύνολο	195	100,0

Σαν απόρροια της ύπαρξης της ισοτιμίας στις ενδοοικογενειακές σχέσεις είναι και η καλή επικοινωνία μεταξύ των συζύγων όταν αντιμετωπίζουν προσωπικές δυσκολίες. Λίγοι είναι αυτοί που επιλέγουν να συζητούν τα προβλήματα που τους απασχολούν με φίλους, συγγενείς ή ιερείς, ενώ σχεδόν μηδαμινό είναι το ποσοστό που καταφεύγει σε ειδικούς επιστήμονες (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους).

	N	%
Σύζυγος	95	48,7
Φίλοι	45	23,1
Συγγενικά πρόσωπα	22	11,3
Παιδιά	5	2,6
Ιερείς	8	4,1
Ειδικοί	20	10,3
Σύνολο	195	100,0

Υψηλό είναι επίσης το ποσοστό που μοιράζεται τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει σε ψυχολογικό επίπεδο με τον/την σύζυγο. Οι φίλοι εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς είναι παρόντες και σε τέτοιου είδους δυσκολίες. Ωστόσο, αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που απευθύνεται σε ειδικούς για την επίλυση των ψυχολογικών προβλημάτων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Σύζυγος	132	67,7
Φίλοι	15	7,7
Συγγενικά πρόσωπα	27	13,8
Παιδιά	12	6,2
Ιερείς	3	1,5
Ειδικοί	3	1,5
Πεθερικά	3	1,5
Σύνολο	195	100,0

Όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα οι οικογενειακές δυσκολίες αντιμετωπίζονται και επιλύονται στο μεγαλύτερο βαθμό από τους ίδιους τους συζύγους. Τα συγγενικά πρόσωπα, τα παιδιά και οι φίλοι μοιράζονται και συμπαραστέκονται σε αυτά του είδους τα προβλήματα.

	N	%
Σύζυγος	108	55,4
Φίλοι	7	3,6
Συγγενικά πρόσωπα	15	7,7
Παιδιά	3	1,5
Ιερείς	2	1,0
Ειδικοί	59	30,3
Πεθερικά	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Ακόμα και όταν εμφανιστεί κάποιο πρόβλημα υγείας το πρώτο άτομο που απευθύνεται ο/η σύζυγος είναι ο/η σύντροφός του/της. Πολλοί είναι εκείνοι που επισκέπτονται κάποιον ειδικό για να τους βοηθήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 29 Ε: Προβλήματα στο χώρο εργασίας		
	N	%
Σύζυγος	117	60,0
Φίλοι	45	23,1
Συγγενικά πρόσωπα	21	10,8
Παιδιά	6	3,1
Ιερείς	2	1,0
Ειδικοί	3	1,5
Πεθερικά	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Τα προβλήματα στο χώρο εργασίας αποτελούν αντικείμενο συζητήσεων μεταξύ των συζύγων. Οι φίλοι είναι τα επόμενα πρόσωπα στα οποία στρέφονται αμέσως μετά τον/την σύζυγο.

Πίνακας 29 ΣΤ: Προβλήματα με τον/την σύζυγο		
	N	%
Σύζυγος	128	65,6
Φίλοι	26	13,3
Συγγενικά πρόσωπα	33	16,9
Παιδιά	6	3,1
Ειδικοί	1	,5
Πεθερικά	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Όταν οι σύζυγοι αντιμετωπίζουν προβλήματα που αφορούν τη σχέση τους προσπαθούν, όπως μας δηλώνει το μεγαλύτερο μέρος του δείγματός μας, να τα επιλύουν συζητώντας μεταξύ τους. Σε μικρότερο βαθμό μοιράζονται τα προβλήματά τους αυτά με τα συγγενικά πρόσωπα και τους φίλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Τον άνδρα μου	85	43,6
Τη γυναίκα μου	11	5,6
Εμένα	99	50,7
Σύνολο	195	100,0

Η ερωτική συνεύρεση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής ενός ζευγαριού. Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 30 οι γυναίκες εμφανίζονται λιγότερο αποφασισμένες από τους άνδρες να κάνουν την πρώτη κίνηση. Οι δε άνδρες εξακολουθούν να κατέχουν την πρώτη θέση εκφράζοντας την ερωτική τους επιθυμία.

	N	%
Ποτέ	3	1,5
Μερικές φορές	34	17,4
Περισσότερες φορές	106	54,4
Πάντα	32	16,4
Μη απαντήσαντες	20	10,2
Σύνολο	195	100,0

Σύμφωνα με τις απαντήσεις της πλειοψηφίας του δείγματός μας οι ερωτικές σχέσεις των σημερινών ζευγαριών, βρίσκονται σε καλό επίπεδο .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 32: Κατά την ερωτική άρνησή του/της, αισθάνεστε :		
	N	%
Κατανόηση	111	56,9
Έλλειψη επικοινωνίας	18	9,2
Θυμό	17	8,7
Υποτιμητικά	6	3,1
Απόρριψη	11	5,6
Αδιαφορία	8	4,1
Μη απαντήσαντες	24	12,3
Σύνολο	195	100,0

Η ερωτική άρνηση μπορεί πολλές φορές να αποτελέσει πηγή συγκρούσεων στο ζευγάρι. Τα δεδομένα όμως του παραπάνω Πίνακα φανερώνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δείχνει κατανόηση στην ερωτική άρνηση του/της συντρόφου του. Σε πολύ μικρότερα ποσοστά αυτή η άρνηση γεννά θυμό, απόρριψη ή αδιαφορία, ενώ σύμφωνα με άλλους μπορεί να σημαίνει έλλειψη επικοινωνίας ή ότι ο/η σύντροφός του πιθανόν να τον/την υποτιμά.

Πίνακας 33: Κατά την ερωτική άρνησή σας αισθάνεστε		
	N	%
Υπεροχή	4	2,1
Φυσιολογική αντίδραση	97	49,7
Στεναχώρια	30	15,4
Ενοχές-τύψεις	21	10,8
Μη απαντήσαντες	43	22,1
Σύνολο	195	100,0

Ως απόρροια της κατανόησης που εκδηλώνουν οι δύο σύντροφοι σε μια επικείμενη ερωτική άρνηση, είναι ότι τη θεωρούν μια φυσιολογική αντίδραση. Άλλους βέβαια μπορεί να τους καταβάλει στεναχώρια, ενοχές και τύψεις, ενώ πιο σπάνια μπορεί να νιώθουν υπεροχή μέσα από την άρνησή τους να ανταποκριθούν στο ερωτικό κάλεσμα του/της συντρόφου τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Τον άνδρα μου	81	41,5
Τη γυναίκα μου	10	5,1
Εμένα	103	52,8
Μη απαντήσαντες	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Σύμφωνα με τις απόψεις της πλειοψηφίας του δείγματός μας, οι γυναίκες αναπτύσσουν λιγότερη πρωτοβουλία από τους άνδρες κατά την ερωτική πράξη.

	N	%
Εργασία	17	8,7
Οικογένεια	170	87,2
Φιλία	4	2,1
Σεξουαλική ζωή	3	1,5
Διασκέδαση-ψυχαγωγία	1	,5
Σύνολο	195	100,0

Ο τομέας στον οποίο αποδίδει πρωτεύουσα σημασία το μεγαλύτερο μέρος του δείγματός μας είναι η οικογένεια. Ακολουθούν με πολύ μικρότερα ποσοστά η εργασία, η φιλία η σεξουαλική ζωή και η διασκέδαση-ψυχαγωγία.

B. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ

1. Ανάλυση Γενικών Συχνοτήτων στο Σύνολο των Ανδρών (N=90)

	N	%
20-24	1	1,1
25-29	11	12,2
30-34	11	12,2
35-39	20	22,2
40-άνω	47	52,2
Σύνολο	90	100,0

Στον Πίνακα 36 παρατηρούμε ότι από το σύνολο των 90 ανδρών που συμμετείχαν στην έρευνα παραπάνω από τους μισούς ήταν ηλικίας 40 και άνω. Από την ηλικία των 25-39 οι συμμετέχοντες ήταν σχεδόν ισάριθμοι.

	N	%
Έγγαμος	86	95,6
Σε διάσταση	1	1,1
Διαζευγμένος	3	3,3
Σύνολο	90	100,0

Στο σύνολο των ερωτηθέντων ανδρών παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία είναι έγγαμοι, ενώ τα ποσοστά των διαζευγμένων και σε διάσταση είναι σχεδόν μηδαμινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 38: Αριθμός παιδιών		
	N	%
Κανένα	7	7,8
Ένα έως και δύο	72	80,0
Τρία και άνω	11	12,2
Σύνολο	90	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα, διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των ανδρών έχει από ένα έως και δύο παιδιά. Ακολουθούν οι άνδρες οι οποίοι έχουν τρία παιδιά και άνω και σε ελάχιστο ποσοστό οι άτεκνοι.

Πίνακας 39: Θρήσκευμα		
	N	%
Χριστιανός Ορθόδοξος	87	96,7
Μάρτυρας Ιεχωβά	1	1,1
Άθεος	2	2,2
Σύνολο	90	100,0

Από τον Πίνακα 39, διαπιστώνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι.

Πίνακας 40: Τόπος γέννησης		
	N	%
Αγροτική περιοχή	16	17,8
Ημιαστική περιοχή	13	14,4
Αστική περιοχή	26	28,9
Μεγαλούπολη	19	21,1
Αθήνα	16	17,8
Σύνολο	90	100,0

Ο τόπος γέννησης των ερωτηθέντων ανδρών ποικίλει, χωρίς να υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στο ποσοστό όσων γεννήθηκαν σε αγροτική, ημιαστική, αστική περιοχή, στην Αθήνα ή σε κάποια άλλη μεγαλούπολη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 41: Μορφωτικό επίπεδο		
	N	%
Υποχρεωτική εκπαίδευση	6	6,7
Μέση εκπαίδευση ή Ο.Α.Ε.Δ.-Τ.Ε.Ε.	41	45,6
Ανώτερη εκπαίδευση	13	14,4
Ανώτατη εκπαίδευση	21	23,3
Μεταπτυχιακός τίτλος	9	10,0
Σύνολο	90	100,0

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ανδρών που συμμετείχαν στην έρευνά μας, διαφαίνεται ότι η πλειοψηφία τους έχει αποφοιτήσει από το Λύκειο τον Ο.Α.Ε.Δ. ή κάποιο Τ.Ε.Ε. Ακολουθεί ένα σημαντικό ποσοστό αποφοίτων ανώτατων τεχνολογικών και πανεπιστημιακών σχολών, αρκετοί από αυτούς κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων.

Πίνακας 42: Επάγγελμα		
	N	%
Ανεργος	2	2,2
Οικιακά	3	3,3
Δημόσιος υπάλληλος	26	28,9
Ιδιωτικός υπάλληλος	27	30,0
Ελεύθερος επαγγελματίας	24	26,7
Αγρότης	4	4,4
Εργάτης	4	4,4
Σύνολο	90	100,0

Η επαγγελματική κατάσταση των ανδρών συμμετεχόντων στην έρευνά μας καλύπτει όλο το φάσμα του εργασιακού χώρου. Οι τομείς που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό είναι ο δημόσιος, ο ιδιωτικός και το ελεύθερο επάγγελμα, ενώ με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν τα υπόλοιπα επαγγέλματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Υπακοή της γυναίκας στον άνδρα	2	2,2
Ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις	75	83,3
Άνδρας μόνο υποχρεώσεις	2	2,2
Άνδρας μόνο δικαιώματα	1	1,1
Κανένα παραπάνω	10	11,1
Σύνολο	90	100,0

Στον Πίνακα 43, διαπιστώνουμε τι σημαίνει ισότητα των δύο φύλων, σύμφωνα με τη γνώμη των ανδρών. Η συντριπτική πλειοψηφία, ισχυρίζεται ότι ο άνδρας και η γυναίκα έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ακολουθούν αρκετά μικρά ποσοστά, που πιστεύουν στην υπακοή της γυναίκας στον άνδρα ή στο ότι ο άνδρας έχει μόνο υποχρεώσεις.

	N	%
Ναι	43	47,8
Ίσως	22	24,4
Όχι	23	25,6
Δε γνωρίζω	2	2,2
Σύνολο	90	100,0

Στον παραπάνω Πίνακα, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών θεωρεί ότι στις μέρες μας υπάρχει ισότητα των δύο φύλων. Αντίθετα, κάποια μικρότερα ποσοστά απαντούν ότι δεν υπάρχει ή ότι ίσως να υφίσταται ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 45: Μεγαλύτερη εύνοια της ισότητας		
	N	%
Ανδρα	6	6,7
Γυναίκα	48	53,3
Και οι δύο	21	23,3
Κανένας	14	15,6
Δε γνωρίζω	1	1,1
Σύνολο	90	100,0

Από τα δεδομένα του Πίνακα 45, διαπιστώνουμε ότι οι μισοί σχεδόν των ερωτηθέντων ανδρών πιστεύουν ότι η γυναίκα ευνοήθηκε περισσότερο από την ισότητα των δύο φύλων, ενώ ακολουθούν οι απόψεις ότι ευνοήθηκαν και τα δύο φύλα από την ισότητα και ακολούθως ότι κανένας δεν ευνοήθηκε από αυτήν.

Πίνακας 46: Το αντίκτυπο για τους άνδρες σήμερα		
	N	%
Λιγότερες δουλειές	26	28,9
Μη υπερίσχυση γνώμης τους	15	16,7
Καταπίεση από γυναίκες	15	16,7
Λιγότερες υποχρεώσεις στην οικογένεια	14	15,6
Άλλο	14	15,6
Δε γνωρίζω	2	2,2
Μη απαντήσαντες	4	4,4
Σύνολο	90	100,0

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών σήμερα θεωρεί ότι ο επαγγελματικός χώρος είναι αυτός που πλήττεται περισσότερο από την ισότητα, καθώς η είσοδος των γυναικών στον τομέα αυτό έχει μειώσει τις θέσεις εργασίας. Ακόμη πολλοί πιστεύουν ότι η ισότητα έχει, ως αποτέλεσμα τη μη υπερίσχυση της γνώμης των ανδρών, την καταπίεσή τους από τις γυναίκες και μείωση των υποχρεώσεών τους στην οικογένεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 47: Επιρροή στις ενδοοικογενειακές σχέσεις		
	N	%
Πάρα πολύ	24	26,7
Πολύ	44	48,9
Λίγο	9	10,0
Ελάχιστο	5	5,6
Καθόλου	3	3,3
Δε γνωρίζω	3	3,3
Μη απαντήσαντες	2	2,2
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τον Πίνακα 47, η πλειοψηφία των ανδρών πιστεύει ότι οι σχέσεις των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια λόγω της ισότητας, έχουν επηρεαστεί πολύ, ενώ ελάχιστο είναι το ποσοστό που θεωρεί ότι οι ενδοοικογενειακές σχέσεις δεν έχουν επηρεαστεί καθόλου από την ισότητα.

Πίνακας 48: Κοινό ταμείο στην οικογένεια		
	N	%
Ναι	69	76,7
Όχι	17	18,9
Δε γνωρίζω	1	1,1
Δεν απαντώ	3	3,3
Σύνολο	90	100,0

Όσον αφορά τον Πίνακα 48, παρατηρείται η ύπαρξη κοινού ταμείου στην οικογένεια. Η πλειοψηφία των ανδρών δηλώνει ότι υπάρχει κοινό ταμείο, ενώ αντίθετα κάποιο μικρότερο ποσοστό δηλώνει ότι δεν υπάρχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 49: Ύπαρξη ισοτιμίας ρόλων		
	N	%
Ναι	49	54,4
Όχι	32	35,6
Δε γνωρίζω	2	2,2
Μη απαντήσαντες	7	7,8
Σύνολο	90	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα φαίνεται, ότι σχεδόν οι μισοί από τους ερωτηθέντες άνδρες θεωρούν, ότι υπάρχει ισοτιμία ρόλων στη συζυγική σχέση του ζευγαριού. Αξιόλογο δε εμφανίζεται και το ποσοστό που θέλει τους άνδρες να μην πιστεύουν στην ύπαρξη ισοτιμίας των ρόλων.

Πίνακας 50: Πρωτοβουλία για ερωτική συνεύρεση από:		
	N	%
Τον άνδρα μου	5	5,6
Τη γυναίκα μου	10	11,1
Εμένα	75	83,3
Σύνολο	90	100,0

Στον Πίνακα 50, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανδρών, θεωρεί τον εαυτό του αυτόν που θα κάνει συνήθως την πρώτη κίνηση για να έρθει κοντά ερωτικά το ζευγάρι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Κατανόηση	48	53,3
Έλλειψη επικοινωνίας	9	10,0
Θυμό	10	11,1
Υποτιμητικά	2	2,2
Απόρριψη	4	4,4
Αδιαφορία	5	5,6
Μη απαντήσαντες	12	13,3
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, οι άνδρες όταν η σύντροφός τους δεν ανταποκρίνεται στο ερωτικό κάλεσμά τους, αισθάνονται στην πλειοψηφία τους κατανόηση. Λίγοι είναι εκείνοι που αποδίδουν την άρνηση αυτή σε έλλειψη επικοινωνίας, θυμό, απόρριψη, αδιαφορία ή ότι υποτιμούνται από τη σύντροφό τους.

	N	%
Υπεροχή	3	3,3
Φυσιολογική αντίδραση	51	56,7
Στεναχώρια	13	14,4
Ενοχές-Τύψεις	4	4,4
Μη απαντήσαντες	19	21,1
Σύνολο	90	100,0

Ωστόσο, οι άνδρες όταν αρνούνται να εκπληρώσουν την ερωτική επιθυμία της συζύγου τους, αισθάνονται ως επί το πλείστον ότι αντιδρούν φυσιολογικά. Άλλοι στεναχωριούνται και νιώθουν τύψεις, ενώ λίγοι είναι αυτοί που αισθάνονται υπεροχή μέσα από την άρνησή τους να ικανοποιήσουν σεξουαλικά τη σύντροφό τους.

2. Ανάλυση Γενικών Συχνοτήτων στο Σύνολο των Γυναικών (N=105)

Πίνακας 53: Ηλικία		
	N	%
20-24	10	9,5
25-29	19	18,1
30-34	20	19,0
35-39	21	20,0
40-άνω	35	33,3
Σύνολο	105	100,0

Όσον αφορά την ηλικία των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι από 40 και άνω. Οι γυναίκες ηλικίας από 25-39 κυμαίνονταν στα ίδια ποσοστά περίπου, ενώ λίγες είναι εκείνες που ανήκουν στην ηλικία από 20-24.

Πίνακας 54: Οικογενειακή κατάσταση		
	N	%
Έγγαμη	94	89,5
Σε διάσταση	3	2,9
Διαζευγμένη	5	4,8
Χήρα	3	2,9
Σύνολο	105	100,0

Στο σύνολο των ερωτηθέντων γυναικών παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία τους είναι έγγαμες, ενώ τα ποσοστά των διαζευγμένων, σε διάσταση και σε χηρεία είναι σχεδόν μηδαμινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 55: Αριθμός παιδιών		
	N	%
Κανένα	22	21,0
Ένα έως και δύο	72	68,6
Τρία και άνω	11	10,5
Σύνολο	105	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα, διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των γυναικών έχει από ένα έως και δύο παιδιά. Ακολουθούν οι γυναίκες οι οποίες δεν έχουν παιδιά και τέλος όσες έχουν τρία παιδιά και άνω.

Πίνακας 56: Θρήσκευμα		
	N	%
Χριστιανή Ορθόδοξη	103	98,1
Καθολική	2	1,9
Σύνολο	105	100,0

Από τα δεδομένα του παραπάνω Πίνακα, διαπιστώνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών είναι Χριστιανές Ορθόδοξες.

Πίνακας 57: Τόπος γέννησης		
	N	%
Αγροτική περιοχή	15	14,3
Ημιαστική περιοχή	9	8,6
Αστική περιοχή	26	24,8
Μεγαλούπολη	17	16,2
Αθήνα	38	36,2
Σύνολο	105	100,0

Ο τόπος γέννησης των ερωτηθέντων γυναικών ποικίλει, χωρίς να υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στο ποσοστό όσων γεννήθηκαν σε αγροτική, ημιαστική, αστική περιοχή, στην Αθήνα ή σε κάποια άλλη μεγαλούπολη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 58: Μορφωτικό επίπεδο		
	N	%
Υποχρεωτική εκπαίδευση	9	8,6
Μέση εκπαίδευση ή Ο.Α.Ε.Δ.-Τ.Ε.Ε.	41	39,0
Ανώτερη εκπαίδευση	10	9,5
Ανώτατη εκπαίδευση	40	38,1
Μεταπτυχιακός τίτλος	5	4,8
Σύνολο	105	100,0

Οι σημερινές γυναίκες στην πλειοψηφία τους έχουν τελειώσει το Λύκειο και έχουν προχωρήσει στην απόκτηση κάποιου ανώτατου πτυχίου. Ελάχιστες είναι αυτές που προχώρησαν σε μεταπτυχιακές σπουδές.

Πίνακας 59: Επάγγελμα		
	N	%
Ανεργος	7	6,7
Οικιακά	33	31,4
Δημόσιος υπάλληλος	18	17,1
Ιδιωτικός υπάλληλος	31	29,5
Ελεύθερος επαγγελματίας	16	15,2
Σύνολο	105	100,0

Η ισότητα επιτρέπει στις γυναίκες να εργαστούν εκτός σπιτιού, σημαντικό είναι το ποσοστό των όσων εξακολουθούν να ασχολούνται με τα οικιακά, ενώ αρκετές είναι οι γυναίκες που έχουν δυναμικό παρόν στον ιδιωτικό, δημόσιο τομέα ή ακόμα και ως ελεύθερες επαγγελματίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 60: Ισότητα των δύο φύλων σημαίνει		
	N	%
Υπακοή της γυναίκας στον άνδρα	3	2,9
Ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις	98	93,3
Γυναίκα μόνο δικαιώματα	1	1,0
Γυναίκα μόνο υποχρεώσεις	1	1,0
Κανένα παραπάνω	2	1,9
Σύνολο	105	100,0

Στον Πίνακα 60, διαπιστώνουμε τι σημαίνει ισότητα των δύο φύλων, σύμφωνα με τη γνώμη των γυναικών. Η συντριπτική πλειοψηφία, ισχυρίζεται ότι ο άνδρας και η γυναίκα έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ακολουθούν αρκετά μικρά ποσοστά, που πιστεύουν στην υπακοή της γυναίκας στον άνδρα.

Πίνακας 61: Ύπαρξη της ισότητας σήμερα		
	N	%
Ναι	38	36,2
Ίσως	45	42,9
Όχι	22	21,0
Σύνολο	105	100,0

Οι περισσότερες γυναίκες πιθανολογούν ότι υπάρχει ισότητα στις μέρες μας, ενώ άλλες έχουν κάνει την ισότητα καθημερινό βίωμά τους. Σημαντικό είναι και το ποσοστό που απαντά κατηγορηματικά όχι στην ύπαρξη της ισότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ανδρας	16	15,2
Γυναίκα	51	48,6
Και οι δύο	27	25,7
Κανένας	7	6,7
Δε γνωρίζω	4	3,8
Σύνολο	105	100,0

Οι γυναίκες νιώθουν ότι η ισότητα τις ευνόησε σε μεγάλο μέρος. Την ίδια άποψη δεν ενστερνίζεται ένας μικρότερος αριθμός γυναικών, που θεωρεί ότι μεγάλος "νικητής" είναι ο άνδρας, καθώς η ισότητα αποτελεί στις μέρες μας ένα μύθο. Η θέση ότι η ισότητα ευεργέτησε και τα δύο φύλα εξίσου υιοθετείται από αρκετές γυναίκες.

	N	%
Λιγότερες δουλειές	29	27,6
Μη υπερίσχυση γνώμης τους	32	30,5
Καταπίεση από γυναίκες	18	17,1
Λιγότερες υποχρεώσεις στην οικογένεια	11	10,5
Άλλο	13	12,4
Μη απαντήσαντες	2	1,9
Σύνολο	105	100,0

Όσον αφορά την επιρροή της ισότητας στον σύγχρονο άνδρα οι περισσότερες γυναίκες πιστεύουν ότι πλέον δεν υπερισχύει η γνώμη του, καθώς και οι ίδιες μπορούν να εκφράσουν και να υποστηρίξουν τις απόψεις τους το ίδιο σθεναρά. Οι θέσεις εργασίας έχουν μειωθεί κατά πολύ, καθώς οι γυναίκες δίνουν και σε αυτόν το τομέα δυναμικό παρόν, με αποτέλεσμα όλες αυτές οι διεκδικήσεις να καταπιέζουν τους άνδρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Πάρα πολύ	24	22,9
Πολύ	58	55,2
Λίγο	17	16,2
Ελάχιστο	1	1,0
Καθόλου	1	1,0
Δε γνωρίζω	2	1,9
Μη απαντήσαντες	2	1,9
Σύνολο	105	100,0

Στον παραπάνω Πίνακα φαίνεται το κατά πόσο έχουν επηρεαστεί οι σχέσεις των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια λόγω της ισότητας. Σχεδόν οι μισές γυναίκες ερωτώμενες πιστεύουν ότι επήλθαν πολύ σημαντικές αλλαγές σε όλο το φάσμα των ενδοοικογενειακών σχέσεων.

	N	%
Ναι	86	81,9
Όχι	14	13,3
Δε γνωρίζω	1	1,0
Μη απαντήσαντες	4	3,8
Σύνολο	105	100,0

Ο Πίνακας 65, παρουσιάζει την πλειοψηφία των γυναικών να ισχυρίζεται ότι υπάρχει κοινό ταμείο στην οικογένειά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

	N	%
Ναι	56	53,3
Όχι	40	38,1
Δε γνωρίζω	2	1,9
Δεν απαντώ	7	6,7
Σύνολο	105	100,0

Από τον παραπάνω Πίνακα φαίνεται, ότι σχεδόν οι μισές από τις ερωτηθείσες γυναίκες θεωρούν, ότι υπάρχει ισοτιμία ρόλων στη συζυγική σχέση του ζευγαριού. Αξιόλογο δε εμφανίζεται και το ποσοστό που θέλει τις γυναίκες να μην πιστεύουν στην ύπαρξη ισοτιμίας των ρόλων.

	N	%
Τον άνδρα μου	80	76,2
Τη γυναίκα μου	1	1,0
Εμένα	22	21,0
Μη απαντήσαντες	2	2,0
Σύνολο	105	100,0

Κυρίαρχος του ερωτικού "παιχνιδιού" θεωρείται από πολλές γυναίκες ο σύντροφός τους, καθώς αυτός αναπτύσσει πρωτοβουλίες για τις ερωτικές συνευρέσεις τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 68: Κατά την ερωτική άρνηση του/της αισθάνεστε		
	N	%
Κατανόηση	63	60,0
Έλλειψη επικοινωνίας	9	8,6
Θυμό	7	6,7
Υποτιμητικά	4	3,8
Απόρριψη	7	6,7
Αδιαφορία	3	2,9
Μη απαντήσαντες	12	11,4
Σύνολο	105	100,0

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, οι γυναίκες όταν ο σύντροφός τους δεν ανταποκρίνεται στο ερωτικό κάλεσμά τους, αισθάνονται στην πλειοψηφία τους κατανόηση. Λίγες είναι εκείνες που αποδίδουν την άρνηση αυτή σε έλλειψη επικοινωνίας, θυμό, απόρριψη, αδιαφορία ή ότι υποτιμούνται από τον σύντροφό τους.

Πίνακας 69: Κατά την ερωτική άρνησή σας αισθάνεστε		
	N	%
Υπεροχή	1	1,0
Φυσιολογική αντίδραση	46	43,8
Στεναχώρια	17	16,2
Ενοχές-Τύψεις	17	16,2
Μη απαντήσαντες	24	22,9
Σύνολο	105	100,0

Ωστόσο, οι γυναίκες όταν αρνούνται να εκπληρώσουν την ερωτική επιθυμία του συζύγου τους, αισθάνονται ως επί το πλείστον ότι αντιδρούν φυσιολογικά. Άλλες στεναχωριούνται και νιώθουν τύψεις επειδή δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις σεξουαλικές ανάγκες του συντρόφου τους.

Γ. ΜΟΝΟΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΝΑΛΥΣΗ (Univariate Analysis)

Πίνακας 70: Φύλο και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Φύλο	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
Άνδρας	27,7	18,5
Γυναίκα	34,4	19,5
p-value Pearson	NS	

Το φύλο συσχετιζόμενο με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα, δεν βρέθηκε να το επηρεάζει στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 71: Ηλικία και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Ηλικία	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
20-29	13,8	7,2
30-άνω	48,2	30,8
p-value Pearson	0,001	

Η ηλικία φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Συγκρίνοντας τη νεανική με την ώριμη ηλικία, παρατηρούμε ότι το 13,8% των νέων θεωρεί ότι ευνοήθηκε το ένα από τα δύο φύλα, ενώ τα ώριμα άτομα διαπιστώνουμε με αρκετές ποσοστιαίες μονάδες διαφορά και με ποσοστό 48,2% ότι υποστηρίζουν την ίδια άποψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ'VI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 72: Οικογενειακή κατάσταση και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Οικογενειακή Κατάσταση	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
Έγγαμος	57,5	34,9
Χωρίς Σύντροφο	4,6	3,0
p-value Pearson	0,00002	

Η οικογενειακή κατάσταση αναδείχθηκε ως παράγοντας που σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Έτσι, το 57,5% των έγγαμων ισχυρίζεται ότι κάποιο από τα δύο φύλα έχει ευνοηθεί. Επίσης, και οι ερωτηθέντες χωρίς σύντροφο υποστηρίζουν την ίδια άποψη, με διαφορά όμως 12,5 ποσοστιαίων μονάδων από τους έγγαμους.

Πίνακας 73: Αριθμός παιδιών και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Αριθμός Παιδιών	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
Κανένα έως και δύο	58,0	30,8
Τρία και άνω	4,1	7,2
p-value Pearson	0,0001	

Ο αριθμός των παιδιών, αναδείχθηκε ως παράγοντας που σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Πιο συγκεκριμένα οι ερωτηθέντες που έχουν κανένα έως και δύο παιδιά, θεωρούν ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε. Με την ίδια άποψη συνηγορούν και οι οικογένειες με τρία παιδιά και άνω έχοντας 14,1 ποσοστιαίες μονάδες διαφορά από εκείνες με κανένα έως και δύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 74: Θρήσκευμα και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Θρήσκευμα	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
Χριστιανός/η Ορθόδοξος/η	60,5	37,0
Άλλες Θρησκείες	1,5	1,0
p-value Pearson	0,00001	

Στον Πίνακα 74, παρατηρούμε ότι το θρήσκευμα βρέθηκε να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Πιο συγκεκριμένα με 40,3 ποσοστιαίες μονάδες διαφορά ανάμεσα στους Χριστιανούς Ορθόδοξους και στους αλλόθρησκους, παρατηρείται η θέση ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε.

Πίνακας 75: Τόπος γέννησης και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Τόπος Γέννησης	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από ας δύο
Αγροτική έως Ημιαστική περιοχή	19,0	8,2
Αστική έως Αθήνα	43,0	30,0
p-value Pearson	0,0002	

Ο τόπος γέννησης συσχετιζόμενος με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα, βρέθηκε να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά. Διαπιστώνουμε ότι το 43,0% των ερωτηθέντων που διαμένουν σε αστική περιοχή ή στην Αθήνα, πιστεύουν ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε. Ένα μικρότερο ποσοστό (19,0%) των ατόμων που ζουν αγροτική ή ημιαστική περιοχή, συμφωνεί με την παραπάνω άποψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 76: Μορφωτικό επίπεδο και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Μορφωτικό Επίπεδο	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από τα δύο
Υποχρεωτική κ' Μέση εκπαίδευση	33,4	16,4
Ανώτερη - Μεταπτυχιακό	28,7	21,5
p-value Pearson	0,00002	

Το μορφωτικό επίπεδο, βρέθηκε να σχετίζεται οριακά στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Άτομα που έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική ή τη μέση εκπαίδευση, θεωρούν ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε, με ποσοστό 33,4%. Το ίδιο θεωρούν οι ερωτηθέντες που έχουν ανώτερη εκπαίδευση ή μεταπτυχιακό τίτλο και που ισχυρίζονται την ίδια άποψη, με ποσοστό 28,7%.

Πίνακας 77: Επάγγελμα και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Επάγγελμα	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από τα δύο
Άνεργος	2,5	2,0
Διάφορα Επαγγέλματα	59,5	35,9
p-value Pearson	0,0001	

Το επάγγελμα φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Πιο συγκεκριμένα, παρά το μεγάλο ποσοστό των 23,8 ποσοστιαίων μονάδων διαφορά ανάμεσα στους εργαζόμενους σε διάφορα επαγγέλματα και στους άνεργους δεν παρατηρείται καμία αντίθεση στην άποψη που θέλει τον άνδρα ή την γυναίκα να ευνοήθηκε από την ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 78: Ορισμός της ισότητας και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Ισότητα σημαίνει	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από τα δύο
Υπερίσχυση άνδρα ή γυναίκας	6,7	4,6
Ισότητα άνδρα και γυναίκας	55,4	33,4
p-value Pearson	0,0003	

Η άποψη των ερωτηθέντων για την έννοια της ισότητας, βρέθηκε να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη στάση τους απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από αυτήν. Έτσι αυτοί που πιστεύουν ότι ισότητα σημαίνει υπερίσχυση του άνδρα ή της γυναίκας, θέλουν κάποιο από τα δύο φύλα να ευνοήθηκε από αυτήν. Με 8,3 ποσοστιαίες μονάδες διαφορά υπερτερούν αυτοί που θέλουν την ισότητα να σημαίνει ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις και για τα δύο φύλα, αλλά και αυτά με τη σειρά τους πιστεύουν, ότι ο άνδρας η ή γυναίκα ευνοήθηκε.

Πίνακας 79: Ύπαρξη της ισότητας και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Υφίσταται Ισότητα	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από τα δύο
Κατάφαση *	50,8	25,1
Άρνηση **	11,3	12,8
p-value Pearson	0,00002	

* Όπου Κατάφαση : Ναι / Ίσως

** Όπου Άρνηση : Όχι / Δε γνωρίζω

Η ύπαρξη της ισότητας αναδείχθηκε ως παράγοντας που σχετίζεται στατιστικά σημαντικά, με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα. Το 50,8% των ερωτηθέντων ενστερνίζοντας την άποψη, ότι υφίσταται ισότητα, θεωρεί ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε από αυτήν. Μόλις το 11,3% υποστηρίζοντας την αντίθετη άποψη, θεωρεί επίσης ότι κάποιο από τα δύο φύλα υφίσταται ισότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVI: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πίνακας 80: Ισοτιμία ρόλων και στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα		
Ισοτιμία Ρόλων	Κάποιο από τα δύο φύλα	Και τα δύο ή κανένα από τα δύο
Ναι	33,9	20,0
Άλλη απάντηση *	28,2	18,0
p-value Pearson	NS	

* Όπου Άλλη απάντηση : Όχι / Δε γνωρίζω / Δεν απαντώ

Όσον αφορά στην ισοτιμία των ρόλων, συσχετιζόμενη με τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα, δεν βρέθηκε να την επηρεάζει στατιστικά σημαντικά.

- Σημείωση : Σε όλες περιπτώσεις δεν βρέθηκε έγκυρο το χ^2 (p-value Pearson) δηλώνεται με την ένδειξη NS (Not Significant = όχι στατιστικά σημαντικό).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVII

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

A. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη συζήτηση των αποτελεσμάτων θα παρουσιαστεί σε μορφή υποκεφαλαίων η σχέση της εξαρτημένης μεταβλητής που αφορά την ισότητα των δύο φύλων με κάθε κατηγορία ανεξάρτητων μεταβλητών. Η συζήτηση βασίζεται στην ερμηνεία των ποσοστιαίων δεδομένων μας, και σε στοιχεία που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, τα οποία συγκρίνονται με δεδομένα άλλων ερευνών εθνικού και διεθνούς επιπέδου.

Τα αποτελέσματά μας παρουσιάζονται και συζητιούνται με την εξής σειρά:

1. Δημογραφικοί παράγοντες και ισότητα των δύο φύλων
2. Ατομικοί παράγοντες και ισότητα των δύο φύλων
3. Οικογενειακοί παράγοντες και ισότητα των δύο φύλων
4. Σχέσεις του ζευγαριού και ισότητα των δύο φύλων

1. Δημογραφικοί παράγοντες και ισότητα των δύο φύλων

α). Η έννοια της ισότητας

Η ισότητα ύστερα από πολλούς αγώνες του γυναικείου φύλου, είναι ένα υπαρκτό φαινόμενο στις μέρες μας, σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο.

Στην Ελλάδα, έχουν γίνει μεγάλα βήματα για την ισότητα των δύο φύλων στη νομοθεσία. Το 1952 υπήρξε μεγάλης σημασίας σταθμός, μετά την κύρωση από την Ελλάδα της σύμβασης του ΟΗΕ για τα ίσα πολιτικά δικαιώματα. Επακολούθησε ολόκληρη σειρά νομοθετημάτων που επέτρεψαν στις γυναίκες να μπουν σε όλα τα πολιτικά αξιώματα, σε όλες τις δημόσιες θέσεις και λειτουργήματα.

Από διάφορες Διεθνείς Συμβάσεις, κατοχυρώνεται η ισότητα των δύο φύλων στην απασχόληση και στην κοινωνική ασφάλιση. Μεταξύ αυτών που έχει επικυρώσει η Ελλάδα, είναι η σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών, το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, οι Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας. (αριθμ. 100: ισότητα αμοιβών, αριθμ.111: απαγόρευση διακρίσεων στην απασχόληση, αριθμ. 156: ισότητα μεταχείρισης εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις).

Στο Οικογενειακό Δίκαιο, θεσπίστηκαν νέες νομοθεσίες που θέλουν τον άνδρα και την γυναίκα να είναι ισότιμοι σύντροφοι και να συναποφασίζουν για ό,τι αφορά στα παιδιά και στην οικογένεια. Και οι δύο όμως φέρουν τα βάρη της οικογένειας: «Ίσα δικαιώματα και Ίσες Υποχρεώσεις».

Με τα παραπάνω φαίνεται να συμφωνεί το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος που συμμετείχε στην έρευνά μας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνάς μας, το 88,7% των ερωτηθέντων σε Αθήνα και Πάτρα, θεωρούν ότι ισότητα μεταξύ των δύο φύλων σημαίνει πως ο άνδρας και η γυναίκα έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Από αυτούς το 83,3% είναι άνδρες και το 93,3% γυναίκες. Μόλις ένα 2,2% των αδρών και ένα 2,9% των γυναικών πιστεύουν ότι ισότητα είναι η υπακοή της γυναίκας στις διαταγές του άνδρα.

β). Η παρουσία της ισότητας στις μέρες μας

Η ύπαρξη της ισότητας, φαίνεται να απασχολεί μεγάλο μέρος του συνόλου των ανδρών και των γυναικών της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Σε καθημερινή πρακτική, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική μας ανασκόπηση, οι γυναίκες στην πλειοψηφία τους κάνουν τα πάντα στο σπίτι (είτε δουλεύουν, είτε όχι) αν και θεωρούν ότι η ιδέα της ισότητας έχει μεγάλη ηθική και κοινωνική δύναμη. Στην πραγματικότητα όμως, ο καταμερισμός των οικιακών εργασιών είναι άνισος. Για τους κοινωνιολόγους, η έννοια της ισότητας μοιάζει λιγάκι με την έννοια του συμφέροντος: δεν μπορούμε να την εντοπίσουμε, αλλά ξέρουμε ότι παρόλο αυτά βρίσκεται παντού και δρα πολύ έντονα. 1, 23.

Ο εργασιακός και οικογενειακός τομέας φαίνεται να είναι στενά συνδεδεμένοι επιδρώντας ο ένας στον άλλο. Οι ανισότητες όμως περνούν από τον ένα χώρο στον άλλο και ενισχύονται. Αποτέλεσμα όλων αυτών, παρόλο που αυξήθηκε ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται δεν άλλαξε τις οικιακές σχέσεις.

Ας δούμε όμως τι απαντούν τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες που έλαβαν μέρος στην έρευνά μας.

Η πλειοψηφία του δείγματός μας (41,5%) παραδέχεται ότι η ισότητα είναι μία πραγματικότητα. Πολλοί όμως είναι εκείνοι (23,1%) που αμφισβητούν την ύπαρξή της. Το 34,4% δείχνει να αμφιταλαντεύεται για την ύπαρξη ή μη της ισότητας. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι ερωτηθέντες που γεννήθηκαν σε μεγάλες αστικές πόλεις, με ποσοστό 43,0% έχουν την πεποίθηση ότι ένα από τα δύο φύλα έχει ευνοηθεί από την ισότητα. Μόλις το 19,0% του δείγματος έχει γεννηθεί σε αγροτική ή ημιαστική περιοχή, έχει την ίδια άποψη.

γ). Η άποψη των δύο φύλων

Οι θέσεις και οι ρόλοι στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία, δηλαδή από χαρακτηριστικά που είναι δεδομένα για το άτομο και επηρεάζονται από την προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία, το χαρακτήρα, τις ικανότητες ή τις επιθυμίες του. Η σύγχρονη λοιπόν οικογενειακή δομή έχει τα εξής χαρακτηριστικά:(α) οι θέσεις και οι ρόλοι των ατόμων, όπως και οι μεταξύ τους σχέσεις, προσδιορίζονται από ένα χαρακτηριστικό που παραμένει σταθερό κατά την διάρκεια της ζωής τους (το φύλο) και από ένα χαρακτηριστικό που εξ ορισμού μεταβάλλεται (την ηλικία), (β) οι θέσεις, οι ρόλοι

και οι μεταξύ τους σχέσεις εκφράζουν την αναφερόμενη και στα δύο χαρακτηριστικά ανισότητα: Την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενηλίκων και παιδιών. Η ανισότητα αυτή συνοψίζεται, αλλά και αναπαράγεται στις σχέσεις εξουσίας (του άνδρα πάνω στη γυναίκα, του ενήλικα πάνω στο παιδί, του γέροντα από τον ενήλικα, του νεότερου από το γεροντότερο). 1.

Συνδέοντας τα παραπάνω με την πραγματικότητα που προκύπτει από τις θέσεις του δείγματός μας, μπορούμε να προβληματιστούμε αν το φύλο που ανήκει ο κάθε ερωτώμενος μπορεί να επηρεάσει την άποψή του για την ύπαρξη ή μη της ισότητας στις μέρες μας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον λοιπόν, παρουσιάζει η άποψη του συνόλου των ανδρών που συμμετείχαν στην έρευνά μας, διαχωρισμένο από το σύνολο των γυναικών. Μπορούμε έτσι λοιπόν να κατανοήσουμε ότι το 47,8% των ανδρών έναντι του 36,2% των γυναικών θεωρούν ότι υφίσταται ισότητα στις μέρες μας. Αντίθετα, η πλειοψηφία των γυναικών (42,9%) δεν αναγνωρίζει ότι η ισότητα εφαρμόζεται καταθέτοντας έτσι την αρνητική της άποψη. Μόλις το 25,6% των ανδρών συμφωνούν με την παραπάνω θέση.

Ωστόσο, θεωρώντας και την ηλικία παράγοντα που επηρεάζει σημαντικά τη στάση των ερωτηθέντων απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από τη ισότητα, παρατηρούμε ότι το 13,8% των νέων (20-29 ετών) θεωρεί ευνοήθηκε κάποιο από τα δύο φύλα. Τα ώριμα άτομα (30-άνω ετών) σε ποσοστό 48,2% υποστηρίζουν την ίδια άποψη.

2. Ατομικοί Παράγοντες και Ισότητα των Δύο Φύλων

α). Εξέλιξη άνδρα και γυναίκας

Το μορφωτικό επίπεδο, η θρησκεία, οι ασχολίες, τα προσωπικά ενδιαφέροντα, αποτελούν παράγοντες που βοηθούν το άτομο να διαμορφώσει την αντίληψή του για την ύπαρξη και εφαρμογή της ισότητας.

Με βάση τις καθημερινές τους εμπειρίες τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα είναι σε θέση να αναγνωρίσουν αν ευνοήθηκαν ή όχι από την ισότητα και σε τι βαθμό.

Αν πάρουμε τη μητέρα, τη σύγχρονη γυναίκα, μπορούμε εύκολα να δούμε πόσες διαφορές έχει η σύγχρονη γυναίκα, από την παλιά. Η γυναίκα παλιά ή γιατί δεν είχε αξιώσεις ή γιατί είχε παραδεχτεί τη μοίρα της ήταν μια μορφή αυτάρκης, μια μορφή εγκαρτέρησης και υπομονής. Από τη γυναίκα δεν ζητούσαν τίποτα παραπάνω από το να είναι σωστή σε αυτούς τους ρόλους. Όμως σήμερα η εξέλιξη υποχρεώνει τη γυναίκα να βγει έξω από το σπίτι της να εργαστεί, γιατί πρέπει να μεγαλώσει παιδιά ή να ενισχύσει το οικογενειακό βαλάντιο ή γιατί έχει ανάγκες η ίδια πέρα από τις οικονομικές, να αξιολογήσει και να αξιοποιήσει την προσωπικότητά της. Αν εργάζεται η γυναίκα σήμερα, κι αν δεν εργάζεται δεν μπορεί να είναι ικανοποιημένη, σε ένα μεγάλο ποσοστό, από το γεγονός πως είναι μέσα στο σπίτι κι ασχολείται μόνο με τα παιδιά της.

Αν πάρουμε τώρα τη θέση του άντρα, του πατέρα, μέσα στη σημερινή οικογένεια θα δούμε πως και η δική του θέση δεν είναι σαφής. Ο άντρας έχασε αρκετά από τα προνόμια που είχε, και χάνοντας κανείς τα προνόμια του χάνει τη σταθερότητά του, την ισορροπία του. Ακόμη γιατί δεν είναι πια ο μόνος οικονομικός φορέας σήμερα, φέρνει και η γυναίκα στο σπίτι χρήματα. Έτσι, ο ρόλος του, ο βασικός, ο θεμελιακός, έχει παύσει να έχει την ισχύ που είχε παλιότερα. 23.

Βασιζόμενες στις παραπάνω βιβλιογραφικές θέσεις, θελήσαμε να μάθουμε την άποψη του δείγματός μας σχετικά με το φύλο που επηρεάστηκε περισσότερο από την ισότητα και σε ποιον τομέα συγκεκριμένα. Ανάμεσα στους τομείς που μπορούσαν να επιλέξουν βρισκόταν η οικογένεια, η θρησκεία, η εκπαίδευση, η εργασία και η πολιτική επιστήμη.

Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες αναρωτιούνται ποιο από τα δύο φύλα επηρεάστηκε περισσότερο από την εφαρμογή της ισότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματός μας (52,8%), θεωρεί ότι στις γυναίκες επέδρασε περισσότερο αρνητικά

παρά θετικά και αυτό γιατί μέσα από την ισότητα επηρεάστηκε η οικογένεια, όπως υποστηρίζει το 55,4%.

Ωστόσο, αντίκτυπο από την ισότητα των δύο φύλων, έχει υποστεί και ο άνδρας. Σύμφωνα με τις απόψεις των ερωτηθέντων το 28,2% πιστεύει ότι οι θέσεις εργασίας μειώθηκαν αισθητά, το 24,1% ότι δεν υπερισχύει η γνώμη τους, ενώ το 16,9% θεωρεί ότι καταπιέζεται από τις γυναίκες και το 12,8% ότι έχουν πλέον λιγότερες υποχρεώσεις στην οικογένεια.

β). Οι δουλειές του νοικοκυριού

Παραδοσιακά το σπίτι ήταν η επικράτεια της γυναίκας. Στις βιομηχανοποιημένες κοινωνίες, ορισμένες γυναίκες δούλευαν στα εργοστάσια, πολλές όμως έμεναν σπίτι και θεωρούσαν δική τους ευθύνη και μέρος της «αγάπης» τους να μένουν στο σπίτι και να το φροντίζουν για την οικογένεια τους. Σταδιακά η παραδοσιακή αυτή εικόνα του άνδρα που είναι έξω από το σπίτι για εργασία και της γυναίκας μέσα στο σπίτι να μαγειρεύει και να καθαρίζει έχει αλλάξει και πολύ περισσότερες γυναίκες βγαίνουν έξω από το σπίτι για εργασία και οι άνδρες συμμετέχουν στις δουλειές του νοικοκυριού. 86.

Η κατανομή των εργασιών του σπιτιού, συνδέεται με τη συζυγική ευτυχία. Όταν η κατανομή της εργασίας θεωρείται δίκαιη, η συζυγική ευτυχία ήταν υψηλή και μειώνεται όταν θεωρείται άδικη. Επιπλέον οι γυναίκες νιώθουν περισσότερο πιεσμένες και θλιμμένες όταν οι σύζυγοι δεν προσφέρουν αρκετή βοήθεια στο σπίτι. Η συνεισφορά του άνδρα είναι ιδιαίτερα σημαντική όταν η σύζυγος εργάζεται έξω από το σπίτι.

Οι άνδρες και οι γυναίκες παραδοσιακά ασχολούνται με διαφορετικές εργασίες του σπιτιού. Έτσι και σήμερα οι γυναίκες είναι αυτές που μαγειρεύουν και καθαρίζουν, δουλειές που θεωρούνται γυναικείες ενώ οι άνδρες επισκευάζουν το σπίτι, κουρεύουν το γκαζόν, βγάζουν έξω τα σκουπίδια και συντηρούν το αυτοκίνητο.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα της έρευνάς μας που θέλουν το 81,0% του δείγματός μας να αναλαμβάνουν οι γυναίκες το μαγείρεμα και το 76,9% από αυτές τον καθαρισμό του σπιτιού. Το πλύσιμο του αυτοκινήτου θεωρείται ανδρική υπόθεση, σύμφωνα με τη γνώμη του 66,2%. Η φροντίδα των παιδιών από την άλλη, είναι μία ευθύνη που αναλαμβάνουν και οι δύο σύζυγοι, όπως διαφαίνεται από την έρευνά μας με ποσοστό 53,8% των ερωτηθέντων.

Σε έρευνα που έκανε ο Hartman (1981) οι γυναίκες είναι υπεύθυνες για το 70,0% των οικιακών εργασιών, ενώ οι άνδρες είναι υπεύθυνοι μόνο για το 15,0% των εργασιών που σχετίζονται με το σπίτι και την οικογένεια. Τα παιδιά της οικογένειας, είναι υπεύθυνα επίσης για το 15,0% των εργασιών που προκύπτουν στο σπίτι ή έχουν σχέση με την οικογένεια. 86.

Τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι μοναδικά, δηλαδή, απεικονίζουν μία κατάσταση η οποία παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό και στον υπόλοιπο κόσμο. Η θέση της γυναίκας, ως ατόμου που κατεξοχήν φροντίζει τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται οικουμενικά. Στην ουσία λοιπόν τα δύο τρίτα της "εργασίας" σε όλο τον κόσμο εκπληρώνεται από τις γυναίκες, ενώ μόνο το 12,0% του εισοδήματος σε παγκόσμιο επίπεδο, πηγαίνει σε αυτές. (Scott, 1984). 86.

Οι δομές αυτών των εργασιών έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Στις ευθύνες των ανδρών υπάρχει σαφής αρχή και τέλος προαίρεση για το πότε θα γίνουν και συχνά υπάρχει και κάποιο στοιχείο ευχαρίστησης ή αναψυχής που συνδέεται με τις εργασίες αυτές. Οι γυναίκες, από την άλλη μεριά, δεν έχουν αυτή την ελευθερία. Το μαγείρεμα, το πλύσιμο των πιάτων και η φροντίδα των παιδιών πρέπει να γίνουν σε τακτές και ορισμένες ώρες με πολύ μικρή επιλογή για το εάν ή πότε θα γίνουν.

Παρόλο που οι γυναίκες κάνουν περισσότερες δουλειές στο σπίτι μέσα στον κύκλο ζωής του γάμου, η ανισότητα που υπάρχει μεταξύ αυτών και των συζύγων τους είναι μεγαλύτερη στα πρώτα χρόνια της ανατροφής των παιδιών και λιγότερη στα προ-γονεϊκά και μετά-γονεϊκά χρόνια. Η ικανοποίηση των γυναικών με την κατανομή εργασίας είναι η χαμηλότερη όταν υπάρχουν παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας και η υψηλότερη στα προ και μετά-γονεϊκά χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι η ικανοποίησή τους ήταν η χαμηλότερη όταν η συνεισφορά τους στις εργασίες του σπιτιού ήταν η υψηλότερη. Σε σύγκριση με τους συζύγους τους, μικρή ήταν η διαφοροποίηση της ικανοποίησης για τους άνδρες στην πορεία του κύκλου της οικογενειακής ζωής. 12.

3. Οικογενειακοί Παράγοντες και Ισότητα των Δύο Φύλων

Η οικογένεια είναι μια κοινωνική ομάδα-δηλαδή ένα συγκροτημένο σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται με ισχυρούς, αμοιβαίους και συναισθηματικούς κατά κύριο λόγο δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί θεμελιώνουν, εκφράζουν και αναπαράγουν τη συνείδηση ομαδικής υπόστασης, την ταυτότητα των προσώπων ως μελών της συγκεκριμένης οικογένειας. 65.

Η αναφορά στη συγκρότηση της οικογενειακής ομάδας υπονοεί δύο πράγματα: Πρώτον ότι η ομάδα έχει σκοπούς να επιτελέσει – και οργανώνεται προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς αυτούς (άρα, η συγκρότηση της συνδέεται με τους σκοπούς της) και, δεύτερον, ότι η ομάδα έχει μια συγκεκριμένη δομή. Η οικογένεια είναι μια θεσμοποιημένη κοινωνική ομάδα, γιατί η συγκρότηση της υπαγορεύεται και προσδιορίζεται (τόσο ως προς τους σκοπούς όσο και ως προς τη δομή της) κοινωνικά και όχι ατομικά.

Η Κατάκη (σελ.28-30, 32-33) επισημαίνει τις τέσσερις βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν το οικογενειακό σύστημα. Τα μέλη του έχουν την ευθύνη να γνωρίζουν, γιατί δημιούργησαν οικογένεια, τι είναι εκείνο που τους κρατάει ενωμένους, ποιοι είναι οι ρόλοι τους και πώς αξιολογείται η συμπεριφορά κάθε μέλους. Αν αυτά τα χαρακτηριστικά είναι διάχυτα, η αμφιθυμία κατακλύζει την οικογενειακή αλληλεπίδραση. 58.

Θελήσαμε να μάθουμε αν ο θεσμός της οικογένειας σύμφωνα με τις παραπάνω θεωρίες, επηρεάζεται από παράγοντες όπως αυτός της ισότητας.

Οι σχέσεις των δύο φύλων στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια όπως διαφαίνεται από τα στοιχεία της ερευνάς μας έχουν επηρεαστεί κατά μεγάλο ποσοστό από την ισότητα. Αυτό μας αποκαλύπτει το 48,9% των ερωτηθέντων ανδρών και το 55,2% των γυναικών. Πλέον ο άνδρας δε χρειάζεται να αποφασίζει πού θα φτιάξει το σπιτικό το ζευγάρι, καθώς αυτό αποτελεί μία κοινή απόφαση, αποδέχεται ότι η γυναίκα μπορεί να εργάζεται έξω από το σπίτι και μάλιστα να έχει μεγαλύτερες αποδοχές από τον ίδιο.

4. Σχέσεις του Ζευγαριού και Ισότητα των Δύο Φύλων

α). Ενδοοικογενειακές σχέσεις

Η ένταση των σχέσεων ποικίλλει ανάλογα με τους κύκλους της οικογένειας και της συγγένειας. Στο επίκεντρο, βρίσκεται η συζυγική οικογένεια της παρούσας στιγμής. Διάφοροι δείκτες αποκαλύπτουν ότι αυτή καταλαμβάνει την πρώτη θέση. Σύμφωνα με τον Jean Kellerhals, στην ερώτηση: «Στην περίπτωση σας, τι συμβάλλει περισσότερο, αυτήν την στιγμή, για την ευτυχία σας και την προσωπική σας ευημερία;», το 94% των ανδρών που έχουν παντρευτεί πρόσφατα και ανήκουν στις λαϊκές τάξεις απαντούν «η ζωή του ζευγαριού», το 47% «οι δεσμοί με τους φίλους», ενώ το 42% θέτει στην πρώτη θέση τους δεσμούς με τους συγγενείς. Οι γυναίκες τους τοποθετούν επίσης στην πρώτη θέση τη συζυγική ζωή, αλλά βάζουν τους συγγενείς πριν από τους φίλους. Στους κύκλους των πτυχιούχων, και για τα δύο φύλα, η συγγένεια καταλαμβάνει την Τρίτη θέση, πολύ πιο πίσω από τη συζυγική ζωή. 57.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Theodore Caplow αποκαλύπτει επίσης την πρωτοκαθεδρία των συζυγικών σχέσεων, βάσει της ανάλυσης των ανταλλαγών δώρων. Σύμφωνα με αυτόν, «οι κανόνες της συναισθηματικής αξίας των δεσμών συγγένειας» είναι οι ακόλουθοι:

A) Η συζυγική σχέση έχει τη μεγαλύτερη αξία από όλες τις άλλες, τόσο για τον σύζυγο όσο και για τη σύζυγο. Ωστόσο, είναι δυνατόν ο άνδρας να της αποδίδει περισσότερη αξία από ότι η γυναίκα.

B) Η σχέση γονέα-παιδιού έχει μικρότερη αξία από τη συζυγική, αλλά μεγαλύτερη αξία από όλες τις άλλες σχέσεις. Ο γονέας μπορεί να της αποδίδει μεγαλύτερη αξία από ό,τι το παιδί, από την πλευρά του.

Γ) Ο σύζυγος ενός κοντινού συγγενή έχει τόση αξία όση και αυτός ο ίδιος ο συγγενής.

Δ) Οι πολύτεκνοι γονείς οφείλουν να αποδίδουν στα παιδιά τους ίση αξία σε όλη τους τη ζωή.

Ε) Τα παιδιά, των οποίων και οι δύο γονείς εξακολουθούν να είναι παντρεμένοι μεταξύ τους, οφείλουν να αποδίδουν και στους δύο ίση αξία ή να τοποθετούν μέσα τους τη μητέρα τους λίγο ψηλότερα από ό,τι τον πατέρα τους. Τα παιδιά που οι γονείς τους είναι διαζευγμένοι, χωρισμένοι ή ξαναπαντρεμένοι έχουν το δικαίωμα να τους αποδίδουν άνιση αξία.

ΣΤ) Ένα παιδί οφείλει ν' αποδίδει ίση αξία σε όλους τους αδελφούς και τις αδελφές του, όχι όμως και ένας ενήλικος.

Ζ) Οι φίλοι και των δύο φύλων, εκτός από τους σεξουαλικούς συντρόφους, στους οποίους αποδίδεται σχεδόν συζυγική αξία, μπορούν να έχουν ίση αξία με τους αδελφούς και τις αδελφές, λιγότερη όμως από τους συζύγους, τους γονείς ή τα παιδιά.

Η) Κάποιοι συγγενείς πιο μακρινοί μπορούν να έχουν τόση αξία όση οι αδελφοί και οι αδελφές, λιγότερη όμως από τους συζύγους, τους γονείς ή τα παιδιά. 86.

Με τις παραπάνω έρευνες, συμφωνούν και τα στοιχεία της έρευνάς μας αποκαλύπτουν ότι σύμφωνα με το 87,2% των συμμετεχόντων στην μελέτη μας, η οικογένεια έχει πρωτεύουσα σημασία. Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά η εργασία με 8,7%, η φιλία με 2,1%, η σεξουαλική ζωή με 1,5% και τέλος η διασκέδαση με 0,5%.

β). Σεξουαλικές σχέσεις

Μία από τις πιο ισχυρές εκδηλώσεις αγάπης είναι η ερωτική πράξη και δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η σεξουαλική επαφή είναι η θεμελιακή εκείνη δύναμη που κρατά ζωντανή την αγάπη στο γάμο.

Υπολογίζεται ότι το μέσο ζευγάρι αφιερώνει περίπου δεκαπέντε λεπτά την εβδομάδα στη σεξουαλική επαφή, που σημαίνει ότι αφιερώνει το 99,9% του χρόνου του σε άλλα πράγματα. Αυτά όμως το δεκαπέντε λεπτά, διαδραματίζουν ένα αρκετά σημαντικό ρόλο στον έγγαμο βίο τους. 46.

Μολονότι η αγάπη παίζει σημαντικό ρόλο στη σεξουαλική ζωή του άνδρα και της γυναίκας, σε γενικές γραμμές αληθεύει επίσης ότι οι γυναίκες συνδέουν περισσότερο τη σεξουαλική επαφή με τη στοργή και την τρυφερότητα και οι άνδρες με την απελευθέρωση της φυσικής σεξουαλικής υπερδιέγερσης.

Η κλινική εμπειρία και έρευνα, δείχνουν ότι οι άνδρες κάνουν σεξουαλικές προτάσεις πιο συχνά από τις γυναίκες. Με την πρόταση αυτή συμφωνεί και το 43,6% του δείγματός μας που θέλει τον άνδρα να αναλαμβάνει την πρωτοβουλία. Ακολουθεί η γυναίκα με ποσοστό 5,6%.

Οι Blumstein και Schwartz βρήκαν στην μελέτη τους ότι οι άνδρες σε ποσοστό 51,0% ισχυρίζονται πως αυτοί έπαιρναν περισσότερο την πρωτοβουλία, σε ένα 33,0% οι πιθανότητες της πρωτοβουλίας ήταν ίσες, και ένα 16,0% είπε ότι η πρωτοβουλία ανήκε συνήθως στην γυναίκα τους.

Στις γυναίκες από την άλλη, ένα 12% από αυτές είπαν ότι είχαν συνήθως την πρωτοβουλία, ένα 40,0% ότι η πρωτοβουλία ήταν ισόποσα μοιρασμένη, και ένα 48,0% ότι η πρωτοβουλία ανήκε στους άνδρες. 33.

Με τα ποσοστά που έχουν προκύψει από τις παραπάνω έρευνες, φαίνεται να συμφωνούν και οι απόψεις των ερωτώμενων ανδρών και γυναικών του δείγματός μας. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι οι άνδρες σε ποσοστό 83,3% (επί του συνόλου των ανδρών) παίρνουν την πρωτοβουλία για ερωτική συνεύρεση, ενώ οι γυναίκες σε ποσοστό 21,0% (επί του συνόλου των γυναικών).

Δεδομένου ότι οι άνδρες κάνουν συχνότερα σεξουαλικές προτάσεις, έχουν οι γυναίκες περισσότερες πιθανότητες να αρνηθούν; Σύμφωνα με την μελέτη μας, το 54,4% του δείγματος συνήθως ανταποκρίνεται θετικά στο ερωτικό κάλεσμα.

Το ίδιο υποστηρίζει και η έρευνα των Blumstein και Schwartz. Η έρευνά τους δείχνει ότι η πλειοψηφία των ερωτικών προτάσεων γίνονται αποδεκτές. Ο λόγος του υψηλού ποσοστού είναι ότι τα ζευγάρια γνωρίζονται καλύτερα μεταξύ τους και έτσι είναι πιθανόν να ζητήσουν επαφή όταν νιώθουν ότι ο σύντροφός τους έχει την κατάλληλη διάθεση. Εάν δεν έχουν πάντα καλή διάθεση μπορεί, είτε για να αποφύγουν την απόρριψη, είτε για να διατηρήσουν την γαλήνη της σχέσης τους, να συμφωνήσουν. 33.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧVΙΙΙ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

A. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα συμπεράσματά μας αφορούν την επιρροή της ισότητας των δύο φύλων στο ρόλο του άνδρα, μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια.

- ❖ Η επιρροή της ισότητας των δύο φύλων στον ρόλο του άνδρα στην σύγχρονη ελληνική οικογένεια συνδέεται με διάφορους παράγοντες και πιο συγκεκριμένα με παράγοντες δημογραφικού, ατομικού και οικογενειακού και διαπροσωπικού περιεχομένου.
- ❖ Η πλειοψηφία των δύο φύλων, θεωρεί ότι υφίσταται στις μέρες μας ισότητα, σε σχέση με το παρελθόν.
- ❖ Τα άτομα που ανήκουν στην ώριμη ηλικία, θεωρούν ότι κάποιο από τα δύο φύλα ευνοήθηκε από την ισότητα, σε μεγαλύτερο ποσοστό συγκριτικά με τους νεότερους.
- ❖ Η ισότητα ευνόησε περισσότερο τις γυναίκες, σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.
- ❖ Όσον αφορά το βαθμό που η ισότητα επιδρά στα δύο φύλα, επηρεάζεται από τους δημογραφικούς παράγοντες. Εκφράζεται δηλαδή μέσα από το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το θρήσκευμα, τον τόπο γέννησης, το επάγγελμα, καθώς και το μορφωτικό επίπεδο.
- ❖ Οι οικογένειες που αποτελούνται από συζύγους που γεννήθηκαν σε αστικές περιοχές ή στην Αθήνα, έχουν αποβάλλει κατά πλειοψηφία, του μεμονωμένους παραδοσιακούς ρόλους “ανδρών-γυναικών”.

- ❖ Οι σχέσεις των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια, έχουν επηρεαστεί θετικά, αλλά και αρνητικά, λόγω της ισότητας.
- ❖ Το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων, είναι ένας παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει οριακά τη συγκρότηση άποψης, σχετικά με το φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα.
- ❖ Ο άνδρας πλέον δεν έχει τον τελευταίο λόγο στις οικογενειακές αποφάσεις, αφού τα σύγχρονα ζευγάρια παρουσιάζονται να συναποφασίζουν.
- ❖ Η γνώμη των ανδρών δεν υπερισχύει πλέον.
- ❖ Και οι δύο σύζυγοι, συνεισφέρουν χρηματικά στην οικογένεια.
- ❖ Οι σημερινοί σύζυγοι, συμφωνούν στον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων και υιοθετούν στην οικογένειά τους το κοινό ταμείο.
- ❖ Υπάρχει μεγάλη τάση προς την επίτευξη ισοτιμίας ρόλων ανάμεσα στους δύο συζύγους, τόσο στον τρόπο που αποφασίζουν για τα οικονομικά, οικογενειακά και προσωπικά τους θέματα, όσο και στη διαλεκτική αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.
- ❖ Η ισοτιμία των ρόλων και η στάση απέναντι στο φύλο που ευνοήθηκε από την ισότητα, επηρεάζει οριακά την άποψη ότι κάποιος από τα δύο φύλα ευνοήθηκε.
- ❖ Οι σημερινοί άνδρες και γυναίκες, υποστηρίζουν ότι υπάρχει ισοτιμία ρόλων στη συζυγική τους σχέση.
- ❖ Η επικοινωνία, αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των σχέσεων του σύγχρονου ζευγαριού, καθώς μοιράζεται προσωπικές, ψυχολογικές και άλλου είδους δυσκολίες.
- ❖ Οι σεξουαλικές σχέσεις του σύγχρονου ζευγαριού, βρίσκονται σε καλό επίπεδο, καθώς τις περισσότερες φορές υπάρχει ανταπόκριση στις ερωτικές

επιθυμίες τους. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, το συναίσθημα που κυριαρχεί, είναι η κατανόηση.

- ❖ Ο άνδρας κατά κύριο λόγο, είναι αυτός που αναπτύσσει την πρωτοβουλία για την ερωτική συνεύρεση.
- ❖ Η οικογένεια είναι τομέας πρωτεύουσας σημασίας και για τα δύο φύλα.

B. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Η ομάδα των σπουδαστριών πάνω στο θέμα που μελετήθηκε, ύστερα από την βιβλιογραφική μελέτη και τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποίησαν, εισηγείται τις παρακάτω προτάσεις:

- ❖ Να αποδίδεται ίση κοινωνική αξία στον άνδρα και στην γυναίκα. Να δίνεται έμφαση στις ατομικές ικανότητες και δυνατότητες ώστε αυτές να μην μένουν ανεκμετάλλευτες επειδή ανήκουν στο ένα ή στο άλλο φύλο.
- ❖ Είναι ανάγκη, το ανδρικό και το γυναικείο πρότυπο να μην είναι διαφοροποιημένα σε σχέση με τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες μέσα στην οικογένεια, ώστε να μην διαιωνίζεται η κατάσταση της ανισότητας.
- ❖ Να παρέχεται υποστήριξη και ενημέρωση στα νέα ζευγάρια και μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα ή ομάδες να τους δίνονται μηνύματα για την καλύτερη οργάνωση της κοινής ζωής μέσα στο σπίτι, για το μοίρασμα των υποχρεώσεων και των ευθυνών.
- ❖ Να παρέχεται ενημέρωση σε -νέους κυρίως- γονείς να τους γίνει συνείδηση ότι δεν πρέπει να καταπιέζουν τη φύση του κάθε παιδιού, με σκοπό να προσαρμοστεί στο πρότυπο του φύλου του.
- ❖ Στους διάφορους χώρους εργασίας και ενασχόλησης όπου ο Κοινωνικός Λειτουργός να προσπαθεί να περάσει το μήνυμα της ισότητας και της ισοτιμίας των δύο φύλων.

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ερευνητικό Πρόγραμμα

< Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ
ΑΝΤΡΑ
ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ >.

Επιστημονική Υπεύθυνη

Δρ. Δημητρίου Αθανασία
Ψυχολόγος Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Επιστημονικός Συνεργάτης Α.Τ.Ε.Ι. Πάτρας

Ερευνητική Ομάδα

Λαχανά Ιωάννα
Μερτή Παναγιώτα - Γεωργία
Πανταζέλου Παναγιώτα

ΠΑΤΡΑ 2003 - 2004

Στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας με θέμα "Η επιρροή της ισότητας των δυο φύλων στο ρόλο του άντρα μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια" σας παρακαλούμε να συμμετέχετε στην έρευνα μας συμπληρώνοντας το ερωτηματολόγιο αυτό το οποίο είναι ανώνυμο και αυστηρά απόρρητο.

Όταν συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο, χωρίς βοήθεια και με απόλυτη μυστικότητα θα το τοποθετήσετε στο κιβώτιο που υπάρχει, μαζί με τα υπόλοιπα ερωτηματολόγια, σε όποια θέση θέλετε εσείς, ώστε να εξασφαλιστεί η ανωνυμία.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την βοήθεια σας.

Απαντήστε τις παρακάτω ερωτήσεις σημειώνοντας ένα X στα αντίστοιχα τετράγωνα.

1. Φύλο :

- α. Άνδρας β. Γυναίκα

2. Ηλικία :

- α. 20 έως και 24 β. 25 έως και 29 γ. 30 έως και 34
δ. 35 έως και 39 ε. 40 και άνω

3. Οικογενειακή κατάσταση :

- α. Έγγαμος/η β. Σε διάσταση γ. Διαζευγμένος/η
δ. Χήρος/α

4. Αριθμός παιδιών :

- α. Κανένα β. Ένα έως και δύο γ. Τρία και άνω

5. Θρήσκευμα :

- α. Χριστιανός/ή Ορθόδοξος/η β. Καθολικός/ή
γ. Μουσουλμάνος/α
δ. Μάρτυρας του Ιεχωβά ε. Αθεός/η
στ. Άλλο θρήσκευμα

6. Γεννηθήκατε σε :

- α. Αγροτική περιοχή
(έως 2.000 κατοίκους) β. Ημιαστική περιοχή
(έως 10.000 κατοίκους)
γ. Αστική περιοχή
(έως 100.000 κατοίκους)
δ. Μεγάλη αστική περιοχή
εκτός Αθηνών ε. Αθήνα
(πάνω από 100.000 κατοίκους)

7. Μορφωτικό επίπεδο :

- α. Αναλφάβητος/η
- β. Υποχρεωτική εκπαίδευση (δημοτικό)
- γ. Μέση εκπαίδευση (γυμνάσιο - λύκειο)
- Ο.Α.Ε.Δ - Τ.Ε.Ε
- δ. Ανώτερη εκπαίδευση (ιδιωτική σχολή, Ι.Ε.Κ.)
- ε. Ανώτατη εκπαίδευση (Α.Ε.Ι. - Α.Τ.Ε.Ι.)
- στ. Μεταπτυχιακός τίτλος (Master, διδακτορικό δίπλωμα)

8. Επάγγελμα :

- α. Άνεργος β. Οικιακά γ. Δημόσιος Υπάλληλος
- δ. Ιδιωτικός Υπάλληλος ε. Ελεύθερος επαγγελματίας
- στ. Αγρότης ζ. Εργάτης

9. Κατά τη γνώμη σας ισότητα μεταξύ των δυο φύλων σημαίνει :

- α. Ο άντρας να διατάσει και η γυναίκα να υπακούει
- β. Ο άντρας και η γυναίκα έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις
- γ. Ο άντρας έχει μόνο υποχρεώσεις
- δ. Η γυναίκα έχει μόνο δικαιώματα
- ε. Ο άντρας έχει μόνο δικαιώματα
- στ. Η γυναίκα έχει μόνο υποχρεώσεις
- ζ. Ούτε ο άντρας ούτε η γυναίκα έχουν υποχρεώσεις
- η. Κανένα από τα παραπάνω
- θ. Δε γνωρίζω
- ι. Δεν απαντώ

10Α. Θεωρείτε ότι υπάρχει στις μέρες μας ισότητα των δυο φύλων ;

- α. Ναι β. Ίσως γ. Όχι δ. Δε γνωρίζω
- ε. Δεν απαντώ

10B. Αν απαντήσατε στην παραπάνω ερώτηση (10A) Ναι, ποίοι τομείς πιστεύετε ότι επηρεάστηκαν θετικά ή αρνητικά από την ισότητα των δυο φύλων ;

	ΘΕΤΙΚΑ	ΑΡΝΗΤΙΚΑ
α. Εκπαίδευση	☐	☐
β. Εργασία	☐	☐
γ. Οικογένεια	☐	☐
δ. Διαπροσωπικές Σχέσεις	☐	☐
ε. Θρησκεία	☐	☐
στ. Άλλο	☐	☐
ζ. Κανένας	☐	☐
η. Δεν γνωρίζω	☐	☐
θ. Δεν απαντώ	☐	☐

11. Ποίο από τα δυο φύλα πιστεύετε ευνοήθηκε περισσότερο από την ισότητα των δυο φύλων ;

- α. Ο άντρας β. Η γυναίκα γ. Και οι δυο
δ. Κανένας από τους δυο ε. Δε γνωρίζω
στ. Δεν απαντώ

12. Ποιο απόκτημα των γυναικών μέσα από την ισότητα των δυο φύλων θεωρείτε πιο σημαντικό ;

- α. Δικαίωμα στην εργασία β. Δικαίωμα ψήφου και εκλογής
γ. Δικαίωμα στην εκπαίδευση δ. Άλλο
ε. Δε γνωρίζω στ. Δεν απαντώ

13A. Θεωρείτε ότι υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις στις γυναίκες μέσα από την ισότητα ;

- α. Ναι β. Όχι γ. Δε γνωρίζω
δ. Δεν απαντώ

13B. Αν απαντήσατε στην παραπάνω ερώτηση (13A) Ναι, από πού πιστεύετε ότι προκύπτουν αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις ;

- α. Από την πρόσβαση των γυναικών σε περισσότερες θέσεις εργασίας
- β. Από το ανεπτυγμένο πλέον επίπεδο των γυναικών μέσω της εκπαίδευσης
- γ. Από την ενεργό συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου
- δ. Από τις φιλοδοξίες των γυναικών για ικανοποίηση μέσα από την άνοδο τους σε όλους τους τομείς
- ε. Άλλο
- στ. Δε γνωρίζω
- ζ. Δεν απαντώ

14. Τι αντίκτυπο πιστεύετε ότι έχει για τους άντρες η ισότητα των δυο φύλων όπως διαμορφώνεται στις μέρες μας ;

- α. Μείωση των θέσεων εργασίας
- β. Δεν υπερισχύει η γνώμη τους
- γ. Καταπιέζονται από τα δικαιώματα των γυναικών
- δ. Έχουν λιγότερες υποχρεώσεις μέσα στην οικογένεια
- ε. Άλλο
- στ. Δε γνωρίζω
- ζ. Δεν απαντώ

15. Ποιος ή ποιοι τομείς θεωρείτε ότι υφίστανται αρνητική επιρροή λόγω της ισότητας των δυο φύλων ; (Απαντήστε συγκρίνοντας την σημερινή κατάσταση με την κατάσταση πριν από την ισότητα)

- α. Εργασία
- β. Οικογένεια
- γ. Εκπαίδευση
- δ. Θρησκεία
- ε. Πολιτική Επιστήμη
- στ. Άλλος
- ζ. Κανένας
- η. Δε γνωρίζω
- θ. Δεν απαντώ

16. Πόσο πιστεύετε ότι έχουν επηρεαστεί οι σχέσεις των δυο φύλων μέσα στην οικογένεια λόγω της ισότητας ;

- α. Πάρα πολύ
- β. Πολύ
- γ. Λίγο
- δ. Ελάχιστο
- ε. Καθόλου
- στ. Δε γνωρίζω
- ζ. Δεν απαντώ

17. Με ποια από τις παρακάτω προτάσεις συμφωνείτε ;

- α. Οι γυναίκες δεν πρέπει να εργάζονται ποτέ έξω από το σπίτι
- β. Ο άντρας πρέπει να αποφασίζει πού θα φτιάξει το σπιτικό του το ζευγάρι
- γ. Δεν είναι σωστό για μια γυναίκα να έχει περισσότερες αποδοχές από τον άντρα της
- δ. Κανένα από τα παραπάνω

18. Ποιος από τους δυο σας συνεισφέρει χρηματικά περισσότερο στην οικογένεια ;

- α. Ο/Η σύζυγος β. Εγώ γ. Και οι δυο εξίσου
- δ. Κανένας από τους δυο ε. Δε γνωρίζω στ. Δεν απαντώ

19Α. Υπάρχει κοινό ταμείο στην οικογένεια ;

- α. Ναι β. Όχι γ. Δε γνωρίζω
- δ. Δεν απαντώ

19Β. Αν απαντήσατε στην παραπάνω ερώτηση (19Α) ΝΑΙ, τότε ποιος διαχειρίζεται τα χρήματα στην οικογένεια ;

- α. Ο άντρας μου β. Η γυναίκα μου γ. Και οι δύο
- δ. Δε γνωρίζω ε. Δεν απαντώ

20. Ποιος αναλαμβάνει τις παρακάτω αρμοδιότητες μέσα στην οικογένεια ;

(Συμπληρώστε με ένα X τα παρακάτω τετράγωνα που αντιστοιχούν όπου Γ = γυναίκα, Α = άντρα και όπου Γ + Α = γυναίκα και άντρας).

α. Αγορά ειδών ρουχισμού και υπόδησης	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
β. Αγορά αγαθών	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
γ. Πληρωμή λογαριασμών	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
δ. Ψυχαγωγία και διασκέδαση	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
ε. Εκδρομές - Διακοπές	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
στ. Αγωγή παιδιών	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐

21. Ποια η γνώμη σας για τον παραπάνω καταμερισμό αρμοδιοτήτων ;

- α. Συμφωνώ β. Διαφωνώ γ. Αδιαφορώ
δ. Δε γνωρίζω ε. Δεν απαντώ

22. Απαντήστε με ένα Χ σε μία από τις παρακάτω ερωτήσεις :

- α. Έχετε κοινούς φίλους
β. Διασκεδάζετε συνήθως μαζί
γ. Κάνετε συνήθως κοινές διακοπές
δ. Έχετε κοινά ενδιαφέροντα - συνήθειες – hobbies
ε. Όλα τα παραπάνω

23. Ποιος από τους συζύγους ασχολείται με τα παρακάτω μέσα στην οικογένεια ;

α. Πλύσιμο πιάτων	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
β. Πλύσιμο ρούχων	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
γ. Πλύσιμο αυτοκινήτων	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
δ. Μαγείρεμα	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
ε. Αγορές αγαθών	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
στ. Καθαρισμό σπιτιού	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐
ζ. Φροντίδα παιδιών	A ☐	Γ ☐	A + Γ ☐	Κανείς ☐

24Α. Θεωρείτε ότι υπάρχει ισοτιμία ρόλων στη συζυγική σας σχέση ;

- α. Ναι β. Όχι γ. Δε γνωρίζω δ. Δεν απαντώ

24Β. Αν απαντήσατε στην παραπάνω ερώτηση (24Α) Όχι, ποιος από τους δυο συζύγους πιστεύετε ότι έχει αναλάβει περισσότερους ρόλους ;

- α. Ο άντρας μου β. Η γυναίκα μου γ. Εγώ
δ. Άλλο ε. Δεν απαντώ στ. Δε γνωρίζω

25. Στη κλίμακα που ακολουθεί υποδείξατε τα άτομα με τα οποία συζητάτε τις προσωπικές σας δυσκολίες όποιες και αν είναι αυτές :

Είδη δυσκολιών	Σύζυγος	Φίλοι	Συγγενικά πρόσωπα	Παιδιά	Ιερείς	Ειδικοί	Πεθερικά
Προσωπικές							
Ψυχολογικές							
Οικογενειακές							
Προβλήματα υγείας							
Προβλήματα στο χώρο εργασίας							
Προβλήματα με τον/την σύζυγο							

26. Ποιος από τους δυο στην σχέση σας κάνει πιο συχνά την πρώτη κίνηση για να έρθετε κοντά ερωτικά ;

- α. Ο άνδρας μου β. Η γυναίκα μου γ. Εγώ

27. Όταν ο/η σύζυγος σας εκφράζει την ερωτική του επιθυμία εσείς ανταποκρίνεστε ;

- α. Ποτέ β. Μερικές φορές γ. Τις περισσότερες φορές
 δ. Πάντα στ. Δεν απαντώ

28. Όταν δεν ανταποκρίνεται ο/η σύζυγος στο ερωτικό σας κάλεσμα εσείς αισθάνεστε :

- α. Κατανόηση β. Ότι υπάρχει έλλειψη επικοινωνίας
 γ. Θυμό δ. Ότι σας υποτιμά
 ε. Ότι απορρίπτεστε στ. Αδιαφορία ζ. Δεν απαντώ

29. Όταν δεν ανταποκρίνεστε στο ερωτικό του κάλεσμα του/της συζύγου σας αισθάνεστε ;

- α. Υπεροχή β. Ότι αντιδράτε φυσιολογικά γ. Στεναχώρια
 δ. Ενοχές – Τύψεις ε. Δεν απαντώ

31. Ποιος παίρνει συνήθως τις περισσότερες πρωτοβουλίες κατά τη διάρκεια της ερωτικής πράξης ;

- α. Ο άνδρας μου β. Η γυναίκα μου γ. Εγώ

30. Ποιος από τους παρακάτω τομείς έχει πρωτεύουσα σημασία για εσάς ;

α. Εργασία

β. Οικογένεια

γ. Φιλία

δ. Σεξουαλική ζωή

στ. Διασκέδαση – Ψυχαγωγία

Ευχαριστούμε για την συνεργασία σας

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αντωνοπούλου Χριστίνα, *«Κοινωνικοί ρόλοι των δύο φύλων»*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1999.
2. Βαρίκα Ελένη, *«Η εξέγερση των κυριών: Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907»*, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα 1996.
3. Γεωργιάς Δημήτρης *«Κοινωνική Ψυχολογία: Στάσεις, αντίληψη του προσώπου, στερεότυπα, επιθετικότητα, δυαδικές σχέσεις και επικοινωνία»*, 4^η Έκδοση, Αθήνα 1995.
4. Δραγωνά Θάλεια-Ναζίρη Δέσποινα *«Οδεύοντας προς την πατρότητα»*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1995.
5. Δουλκέρη Τέσσα, *«Ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις»*, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1994.
6. Δουλκέρη Τέσσα κ' συν, *«Συμπόσιο με θέμα: Τα στερεότυπα των δύο φύλων στα Μ.Μ.Ε. για παιδιά»*, Αθήνα 1994.
7. Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας.
8. Ευρωπαϊκή επιτροπή-Γενική διεύθυνση έρευνας *«Έκθεση: Επιστημονικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Έκθεση της ομάδας εργασίας "Γυναίκες και Επιστήμες" του Δικτύου ETAN»*, Ευρωπαϊκές Κοινότητες 2001.
9. Ζαφείρης Αλ. Γ. κ' συν, *«Οικογενειακή θεραπεία»*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.
10. Ζέρβος Διονύσης, *«Κοινωνιολογική προσέγγιση στην κοινωνική στάση των γυναικών έναντι των διαφόρων μορφών εξουσίας»*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.

11. Ιγγλέση Χρυσή, *«Πρόσωπα γυναικών, προσωπεία της συνείδησης: συγκρότηση της γυναικείας ταυτότητας στην ελληνική κοινωνία»*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1994.
12. Ιγγλέση Χρυσή, *«Ομάδα εργασίας με θέμα: Φυλετικά στερεότυπα και σχέσεις των δύο φύλων»*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1995.
13. Ιωαννίδου-Johnson Αμαλία, *«Προκατάληψη. Ποιος, Εγώ;»*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998, σελ 17.
14. Καλλόπουλος Γιώργος, *«Σκέπτεσαι το γάμο»*, Εκδόσεις Φωτοδότες 1993.
15. Καραμάνου Άννα, *«Κοινωνική ασφάλιση και ισότητα των φύλων»*, Εκδόσεις ΚΟΕΣΚ, Αθήνα 2002.
16. Κατσουγιαννόπουλος Β.Χ., *«Βασική ιατρική στατιστική»*, Εκδόσεις Κυριακίδη, 1990.
17. Κατσουγιαννόπουλος Β.Χ., *«Ιατρική στατιστική μεθοδολογία Α' περιγραφική στατιστική»*, 1988.
18. Κ.Ε.Θ.Ι.-Γενική Γραμματεία Ισότητας *«Εκπαίδευση και φύλο-Νέες τεχνολογίες: Πρακτικά Συνεδρίου Θεσσαλονίκη 28-29 Μαρτίου 1998»*, Θεσσαλονίκη 1998.
19. Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, *«Μια νέα ποιότητα ζωής, χωρίς τα στερεότυπα των φύλων: Πρακτικά συνεδρίων Αθήνα 29-30 Σεπτεμβρίου 2002»*, Αθήνα 2002.
20. *«Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου»*, σελ. 182-183, Εκδόσεις ΟΕΔΒ, Αθήνα 1983.
21. Λαδιά Χρ. Απ., *«Η ισότητα των ευκαιριών μεταξύ των γυναικών και των ανδρών»*, Κείμενα του Συνεδρίου της Ν.Ε.Ι. της Νομαρχίας Κορίνθου, 1999.
22. Λογοθέτη Σοφία, *«Η ταυτότητα και ο ρόλος της γυναίκας»*, Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 1998.

23. Λυκιαρδοπούλου Κλαίρη, «Ο ρόλος του άνδρα στη σημερινή κοινωνία», Αθήνα 2000.
24. Λυκιαρδοπούλου Κλαίρη, «Ο ρόλος του ανδρόγυνου στη σημερινή κοινωνία», Εκδόσεις Μέγας Σείριος, Αθήνα 1985.
25. Μάνεσης Αριστόβουλος, «Δίκαιο, σύνταγμα, πολιτική», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.
26. Οιλής Θωμάς, «Η τεχνολογία και ο άνθρωπος», Αθήνα 1992.
27. Παπαϊωάννου Τ. κ' Κατέρη Μ. «Σημειώσεις σεμιναρίου στατιστικής Ανάλυση κατηγορικών δεδομένων με χρήση στατιστικών πακέτων (SPSS)», 1997.
28. Παπαϊωάννου Τ. κ' Φερεντίνος Κ., «Ιατρική στατιστική και στοιχεία βιομαθηματικών», Ιωάννινα 1999.
29. Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., «Η κρίση στην οικογένεια. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
30. Παπαδόπουλος Στυλιανός, «Γάμος και παρθενία στον ιερό Χρυσόστομο», Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 1996.
31. Παπαταξιάρχης Ευθύμιος, «Ταυτότητα και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1992.
32. Παρασκευόπουλος Ιωάννης, «Διαφυλικές σχέσεις: Έισηγήσεις στο σεμινάριο κατάρτισης εκπαιδευτικών-στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των φύλων I», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.
33. Παρασκευόπουλος Ιωάννης, «Διαφυλικές σχέσεις: Έισηγήσεις στο σεμινάριο κατάρτισης των εκπαιδευτικών-στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των φύλων II», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.
34. Τριχόπουλος Δ., «Ιατρική στατιστική, Αρχαί και Βασικά Μέθοδοι βιοιατρικής στατιστικής», Εκδόσεις Παρισιάνος Γ.

35. Τσαούσης Δ. Γ., *«Η κοινωνία του ανθρώπου»*, 10^η έκδοση, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2000.
36. Υπουργείο Προεδρίας, Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων, *«1981-1985. Τι έγινε για την ισότητα των δύο φύλων;»*.
37. Φωτίου Σταύρος, *«Άνδρας και γυναίκα, ο άνθρωπος: ένα μάθημα διαφυλικής αγωγής»*, Εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2001.
38. Χρυσογόνος Ανδρέας, *«Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»*, 2^η Έκδοση συμπληρωματική, Εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα 2002.
39. *«Ο θεσμός της οικογένειας: Χρονικό, εισηγήσεις, πορίσματα συνεδρίου πρεσβυτέρων της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας»*, Εκδόσεις Ιερά Μητρόπολις Δράμας, Αθήνα 1992.
40. *«4^η και 5^η εθνική έκθεση της Ελλάδας, περίοδος 1994-2000, προς την επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών»*, Αθήνα 2000.

B. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

41. Allport, *«Η φύση της προκατάληψης»*, 1954.
42. Askew Susan-Ross Carel, *«Τ' αγόρια δεν κλαίνε»*, Μετάφραση: Τερζίδου Μανίνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992.
43. Badimter Elisabeth, *«Η ανδρική ταυτότητα»*, Μετάφραση: Σταματιάδη Λίνα, Εκδόσεις Κάτοπτρο, Αθήνα 1992.
44. Basch Eva-Kahre, *«Γυναικεία και ανδρικά πρότυπα»*, Μετάφραση: Βλάχου Κατερίνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.
45. Beck Aaron, *«Δεν αρκεί μόνο η αγάπη»*, Μετάφραση: Γρηγόρης Σίμος-Μουντρούκης Χρήστος, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1996.
46. Berne Eric, *«Παιχνίδια που παίζουν οι άνθρωποι»*, Μετάφραση: Ανρεοπούλου Σοφία, Εκδόσεις Δίοδος, Αθήνα 1996.
47. Bly Robert, *«Αναζητώντας τον άνδρα»*, Μετάφραση: Πατρίκη Βίκυ, Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα 1994.
48. Buscaglia Leo, *«Ν' αγαπάμε ο ένας του άλλο»*, Μετάφραση: Γραμμένος Μπάμπης, Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1991.
49. Butten John, *«Στενότερες σχέσεις»*, Μετάφραση: Ιωαννίδου Ελένη, Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα 1994.
50. Carlson Richard, *«Μη βασανίζεστε για μικροπράγματα στην αγάπη»*, Μετάφραση: Μπακοδήμου Αγορίτσα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
51. Cautiz Hanne-Love Vou, *«Πατέρας, ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια»*, Μετάφραση: Κουναλάκη Αγγελική, Εκδόσεις Νόκος,
52. Chatter Kerry-Gaster Roma, *«Ο μύθος της ισότητας: ένας οδηγός για τις γυναίκες που θέλουν να φέρουν αλλαγή στον επαγγελματικό τους χώρο και για τους άνδρες που είναι έτοιμοι να αλλάξουν»*, Μετάφραση: Καραγιάννη Νίκη, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα 1997.

53. Dominican Jack, «*Μαθήματα γάμου*», Μετάφραση: Μεταξάς Στέλιος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.
54. Endokimou Paul, «*Η γυναίκα και η σωτηρία του κόσμου*», Μετάφραση: Ματσούκας Νίκος, Εκδόσεις Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη 1992.
55. Fontana David, «*Ψυχολογία για εκπαιδευτικούς*», Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 1990.
56. Gawain Shakti-King Laurel, «*Κάνε τη ζωή σου να λάμψει*», Μετάφραση: Σταθόπουλος Φρέντο, Εκδόσεις Success Pynamics, Αθήνα 1996.
57. Gerney Bernard, «*Βελτίωση σχέσεων*», Μετάφραση: Χάιντς Έλενα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.
58. Giddens Antony, «*Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*», Μετάφραση: Κονιαβίτης Θωμάς-Τριανταφυλλοπούλου Ντίνα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1993.
59. Gray John, «*Άνδρες από τον Άρη, γυναίκες από την Αφροδίτη: Ένας πολύτιμος οδηγός για να βελτιώσετε τις σχέσεις σας*», Μετάφραση: Ανδρεοπούλου Σοφία, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα 1999.
60. Jeneau C., «*Η έρευνα με το ερωτηματολόγιο*», Εκδόσεις Τυπωθήτω Γ. Δάρδανος, 1996.
61. Julien Philippe, «*Για την πατρότητα*», Μετάφραση: Βαρδής Παναγιώτης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1993.
62. Kaufmann Jean-Claude, «*Τα άπλυτα του ζευγαριού*», Μετάφραση: Ράις Μυρτώ, Εκδόσεις Μαραθία, Αθήνα 1997.
63. Kinlay Reborah, «*Απ' το καφέ... ως το γάμο. Όσα οι άνδρες δεν ξέρουν κι οι γυναίκες δεν θέλουν να παραδεχτούν*», Μετάφραση: Μοσχοπούλου Πόλυ, Εκδόσεις Περίπλους, Αθήνα 1999.

64. Kouarti Kornelia, «*Επάγγελμα γονιός*», Μετάφραση: Ιγγλέση Ρένα, Εκδόσεις Κέρδος, Αθήνα 1978.
65. Laing Ronald, «*Σύγχρονη ψυχαναλυτική βιβλιοθήκη: Η πολιτική της οικογένειας*», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1975.
66. Mildorf Bernar, «*Ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια*», Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1977.
67. Morris Desmond, «*Η ανθρώπινη συμπεριφορά*», Μετάφραση: Λάμη Μαρίνα, Εκδόσεις Αρσενίδης, Αθήνα 1998.
68. Napier Augustus, «*Το ζευγάρι ο εύθραυστος δεσμός*», Μετάφραση: Ρόκου Ήβη, Επιμέλεια: Καϊρη Μαρία, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
69. Norberto Bobio, «*Ισότητα και ελευθερία*», Μετάφραση: Αρχιμανδρίτου Μαρία, Θεώρηση μετάφρασης και επιμέλεια: Στεφάνου Δάφνη, Ανδρέας Τάκης, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 1995.
70. Ross D. Parke, «*Ο πατέρας: η συμβολή του στη διαμόρφωση του παιδιού*», Μετάφραση: Κελεσίδου Άννα, Εκδόσεις Α.Ε. Fontana, Αθήνα 1987.
71. Singly Francois, «*Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*», Μετάφραση: Παλλαντίνου Λήδα, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 1996.
72. Skynner Robin, «*Οικογενειακές υποθέσεις: Ένας οδηγός για καλύτερες και υγιέστερες ανθρώπινες σχέσεις*», Μετάφραση: Παπασταύρου Άννα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.
73. Turner J. Patricia, «*Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του Εγώ*», Μετάφραση: Γαλανάκη Ευαγγελία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Γ. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

74. Babad E. et al, Group Influences on Personality Identity, «*Theories of Prejudice*», p. 90, 1983.
75. D. Traud, Werner, «*Towards a theory of Prejudice*», p. 7, Toronto, 1984.
76. Gore M.S. and Altman G.D., «*Statistics in practice*», 1995.
77. Hurst Charles-Allynond Bacon, «*Social Inequality: Forms, causes and consequences*», 3rd Edition, Edition Allynond Bacon, Boston 1998.
78. Lord FM., «*Psychological testing theory*», Encyclopedia of statistical sciences.
79. Mucchielli, «*Le questionnaire dans l'enquete psychosociale*», Paris, Librairies ed Sociales, Francaises, 1968.
80. Selvin S., «*Statistical analysis of epidemiologic data*», Oxford University Press, 1991.
81. Swinscow T.D.V., «*Statistics at square one*», 1981.
82. Wittchen H-U., «*Reliability and validity studies of the who-composite international diagnostic interview (CIDI) : A critical review*», J. Psychiatr Res, 1994.
83. Woolson F. Robert, «*Statistical Methods for the analysis of biomedical data*», 1987.

Δ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

84. «*Family therapy networker*», Bimonthly, Family Therapy Network, Washington 1998.
85. «*Family process*», Quarterly, Family process, New York 1998.
86. «*Families in society: the journal of countemporary human services*», Bimonthly, Milwaukee: Families International 1998.
87. Ζαν Βαν Ντεν Μπρουκ, «*Εγχειρίδιο για παιδιά με δύσκολους γονείς*», Μετάφραση: Τσαρμακλή Δροσούλα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Ε. ΛΕΞΙΚΑ-ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

88. Βασικά Θέματα Κοινωνιολογίας και Κοινωνιολογικό Λεξικό, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1992.
89. Γενική Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια «*Πάπυρος Larus*», Τόμος 8 και σελ. 61,281.
90. Γιοβάνης Χρ., «*Λεξικό όλης της Ελληνικής Γλώσσας, Θησαυρός*», Παγκόσμιος Εκδοτικός Οργανισμός, Χρ. Γιοβάνης ΑΕΒΕ.
91. Τεγόπουλος-Φυτράκης, «*Μικρό Έλληνικό Λεξικό*», Αθήνα 1993.
92. Χουντουμάδη Αναστασία-Πατεράκη Λένα, «*Σύντομο ερμηνευτικό λεξικό Ψυχολογικών Όρων*», 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1997.

